

PRITARTA

Radviliškio rajono savivaldybės tarybos

2023 m. birželio 29 d.

sprendimu Nr. T-37

RADVILIŠKIO R. GRINKIŠKIO JONO PODERIO GIMNAZIJOS

IKIMOKYKLINIO UGDYMO PROGRAMA

Programą parengė
Sigita Šegždienė, Radviliškio r. Grinkiškio
Jono Poderio gimnazijos direktorė

Grinkiškis
2023 m.

TURINYS

<u>I. BENDROSIOS NUOSTATOS</u>	3
<u>1.1. Duomenys apie švietimo įstaigą</u>	3
<u>1.2. Vaikai ir jų poreikiai</u>	3
<u>1.3. Mokytojų ir kitų specialistų pasirengimas</u>	4
<u>1.4. Regiono ir įstaigos savitumas</u>	5
<u>1.5. Tėvų (globėjų) ir vietos bendruomenės poreikiai</u>	6
<u>1.6. Požiūris į vaiką ir jo ugdymą</u>	6
<u>II. IKIMOKYKLINIO UGDYMO PRINCIPAI</u>	7
<u>III. TIKSLAS IR UŽDAVINIAI</u>	8
<u>IV. UGDYMO TURINYS, METODAI, PRIEMONĖS, APLINKA</u>	9
<u>4.1. Ugdymo turinio samprata</u>	9
<u>4.2. Ugdymo turinio sudarymas</u>	10
<u>4.3. Ugdymo metodai</u>	11
<u>4.4. Ugdymo organizavimo formos</u>	12
<u>4.5. Ugdymo(-si) priemonės</u>	13
<u>4.6. Ugdančioji aplinka ir jos sudarymas</u>	13
<u>4.7. Aplinkai keliami reikalavimai</u>	14
<u>V. UGDYMO PASIEKIMAI IR JU VERTINIMAS</u>	15
<u>5.1. Vaiko ugdymo pasiekimų vertinimo samprata</u>	15
<u>5.2. Ugdymo pasiekimų vertinimo metodai</u>	17
<u>5.3. Vertinimo dažnumas, pasiekimų fiksavimo ir pateikimo formos</u>	17
<u>5.4. Specialiųjų ugdymo(-si) poreikių turinčių vaikų vertinimas</u>	18
<u>VI. NAUDOTA LITERATŪRA IR INFORMACIJOS ŠALTINIAI</u>	19

1 priedas. Esminės nuostatos ir gebėjimai, kuriuos vaikas turi įgyti iki 6 metų.

2 priedas. Vaikų ugdymosi pasiekimai ir ugdymo gairės.

3 priedas. Ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymosi pasiekimų vertinimo lentelė.

4 priedas. Vaiko ugdymo(-si) pasiekimų kreivė.

I SKYRIUS BENDROSIOS NUOSTATOS

1.1. Duomenys apie švietimo įstaigą

Švietimo teikėjo pavadinimas – Radviliškio r. Grinkiškio Jono Poderio gimnazija (toliau – Gimnazija).

Teisinė forma – biudžetinė įstaiga.

Įstaigos grupė – bendrojo ugdymo mokykla.

Mokyklos tipas – gimnazija, vykdanči ikimokyklinio, priešmokyklinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programas.

Adresas – Tiltu g. 32, LT-82388, Grinkiškio mstl., Grinkiškio seniūnija, Radviliškio rajono savivaldybė; Gimnazijos Pašušvio ikimokyklinio ir pradinio ugdymo skyriaus adresas – Mokyklos g. 4, LT-82123, Pašušvio miestelis, Radviliškio rajono savivaldybė.

1.2. Vaikai ir jų poreikiai

Gimnazijos Pašušvio ikimokyklinio ir pradinio ugdymo skyriuje veikia mišraus amžiaus (2–5(6) m.) vaikų ikimokyklinio ugdymo grupė, kurios veikla trunka 10,5 valandos. Gimnazijoje ikimokyklinio amžiaus vaikai yra ugdomi mišraus amžiaus vaikų (5–6(7) m.) priešmokyklinio ugdymo grupėje, kurios veikla trunka 4 valandas, tačiau, esant poreikiui, Gimnazijoje gali būti formuojama mišraus amžiaus vaikų (3–6(7) m.) ikimokyklinio/priešmokyklinio ugdymo grupė. Ikimokyklinio ugdymo programa (toliau – Programa) skirta 2–5(6) metų vaikų ugdymui.

Įgyvendinant vieną reikšmingiausių ikimokyklinio ugdymo uždavinių – vaikų poreikių supratimą, atpažinimą, vaikų ugdymo(-si) personalizavimą, t. y. kiekvieno vaiko individualumą atitinkančių ugdymo ir ugdymosi aplinkų kūrimą, išryškėja vaikų poreikių svarba.

Šiuolaikiniai vaikai, įtakojami įvairių veiksnių – spartaus skaitmeninių technologijų vystymosi, didelio informacijos kiekio, dažnai pasižymi šiomis savybėmis, tiesiogiai sąveikaujančiomis su jų poreikiais:

- Šiuolaikiniai vaikai – tai pasitikintys savimi, pilni optimizmo, linkę gyventi be rūpesčių, siekiantys įdomios informacijos.

- Tai vaikai, kuriems ypatingai reikia personalizuotos aplinkos, kurioje jie galėtų kurti, keistis, veikti.

- Tai vaikai, norintys savarankiškai ieškoti informacijos, ją surasti ir ja naudotis.

- Tai vaikai, kuriems ypač patinka tyrinėti, spręsti problemas, ieškant šių problemų atsiradimo priežasčių ir atrandant sėkmingiausius problemų sprendimo būdus.

- Tai vaikai, kuriems aktualu įsitraukti į kelias skirtingas veiklas, dažnai jas keičiant ir siekiant patirti sėkmę.

- Tai vaikai, tolerantiški kultūriniais skirtumams, įvairioms kultūroms.

- Tai vaikai, gebantys greičiau bei lengviau priimti, suvokti vaizdinę informaciją.

- Vaikai noriai veikia komandoje, geba mokytis vienas iš kito.

Savo profesinėje veikloje prioritetą teikiame pagrindinių vaiko poreikių – žaidimo, pažinimo, saviraiškos, bendravimo, bendradarbiavimo, aktyvumo, saugumo – tenkinimui:

- *Poreikis patenkinti savo smalsumą.* Tokiu būdu vaikas kaupia žinias, veikia aplinkoje su įvairiais daiktais, plečia žodyną, patikslina jau turimus daiktų vaizdinius. Vaikas viską liesdamas, pajausdamas „savitai“ mokosi.

- *Poreikis bendrauti.* Tenkindamas šį poreikį, vaikas siekia pagarbos sau, kitų pripažinimo, nes jis savitas, skirtingas nei kiti.

- *Poreikis žaisti.* Žaisdamas su jam patinkančiais žaislais, vaikas siekia pasirinkti žaidimo vietą, draugus, išreikšti savo socialinę patirtį, bendrauti.

- *Poreikis jaustis saugiai.* Iš pradžių vaikas, būdamas suaugusiųjų globoje, palaipsniui išmoksta saugoti pats save.

- *Poreikis būti savarankiškam.* Vaikas yra savarankiškas valgydamas, rengdamasis, pasirinkdamas veiklą, žaislus, priemones.

- *Poreikis produktyviai ir kūrybingai veiklai.* Vaikas, norėdamas įgyvendinti savo sumanymus, aktyviai veikia sukurtoje lanksčioje ir mobilioje aplinkoje.

Berniukų ir mergaičių poreikiai.

Skirtingi mergaičių ir berniukų poreikiai, elgesys ir gebėjimai lemia skirtingų priemonių ugdančioje aplinkoje pasirinkimą. Svarbus uždavinys – sudaryti ugdytiniams įvairias ir kaip įmanoma platesnes priemonių pasirinkimo galimybes. Užtikrinant priemonių ir žaislų gausą berniukams ir mergaitėms, skatinamas skirtingų lyčių vaikų žaidimas ir bendravimas tarpusavyje.

Gabių vaikų poreikiai.

Gabūs vaikai – individualiais gebėjimais bei savybėmis pasižymintys vaikai, kurių gebėjimus sudaro aukšto lygio bendrieji ir specialieji gebėjimai. Esminiai gabių vaikų ugdymosi poreikiai:

- *Poreikis bendrauti su kitais panašių gebėjimų ir interesų vaikais.* Gabių vaikų ir jų bendraamžių interesai skirtingi: jie mėgsta sudėtingą veiklą, iššūkius, siekia surasti draugų, gebančių taip pat atrasti, tyrinėti, kurti. Dažnai gabūs vaikai mėgsta bendrauti su vyresniais vaikais ir suaugusiais.

- *Poreikis būti pripažintam, pastebėtam.* Jautriai stebėdami aplinkinius, vertindami jų požiūrį į save ir veiklos rezultatus, gabūs vaikai siekia pripažinimo ir pagarbos sau.

- *Poreikis ilgam išitraukti į sudėtingą veiklą pagal savo polinkius.* Gabiems vaikams nuobodi kasdieninė rutina, jie protestuoja prieš veiklą, organizuotą vidutinių gebėjimų vaikams.

Vaikų, gyvenančių socialinės atskirties ir skurdo sąlygomis, poreikiai.

Vaikai, gyvenantys socialinės atskirties ir skurdo sąlygomis, patyrę materialinių, dvasinių ir emocinių išteklių stygių, siekia meilės, globos, dėmesio, pripažinimo. Nuo skurdo vaikai kenčia ne tik čia ir dabar, skurdas turi ilgalaikes pasekmes, todėl ikimokyklinio ugdymo mokytojui (toliau – IU mokytojas) labai svarbu suprasti šiuos socialinės atskirties ir skurdo aplinkoje gyvenančių vaikų poreikius bei jiems padėti.

Specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų poreikiai.

Specialiųjų ugdymosi poreikių turintys vaikai pasižymi savitumu, lėtesne veiklos sparta, vaizdo ir kalbos suvokimo ypatumais, didesniu judrumu. Siekiant visapusiškos šių vaikų integracijos, reikalingi kitokie ugdymo metodai, individualaus ir kitokio ugdymo organizavimas, ugdymo aplinkos pritaikymas. Orientuojantis į šių vaikų savarankiškumo, mokėjimo mokytis gebėjimų ugdymą, jų turimų gebėjimų lavinimą, ikimokyklinio ugdymo programoje atsižvelgiama į kiekvieno vaiko individualius gebėjimus ir remiantis jais, numatomos tolimesnės ugdymosi galimybės.

Visi specialistai, teikdami pagalbą šiems vaikams, derina ugdymo metodus, laikosi nuoseklumo, pasirenka tinkamą tempą ir derina veiksmus.

Ugdymas orientuotas į vaikų poreikių tenkinimą: žaisti, eksperimentuoti, patirti, atrasti, aktyviai reikštis įvairiomis meninėmis priemonėmis, būti pastebėtiems, pripažintiems. Palaikomi individualūs, unikalūs „vaikiški“ mokymosi būdai. Įstaigoje tenkinami vaikų fiziniai, socialiniai, saugumo ir emociniai poreikiai.

1.3. Mokytojų ir kitų specialistų pasirengimas

Gimnazijos mišraus amžiaus vaikų (5–7 m.) priešmokyklinio ugdymo grupėje dirba šie kvalifikuoti specialistai: 1 priešmokyklinio ugdymo mokytojas, meninio ugdymo mokytojas, auklėtojo padėjėjas, mokytojo padėjėjas.

Gimnazijos Pašušvio ikimokyklinio ir pradinio ugdymo skyriaus ikimokyklinio ugdymo grupėje (2–6 m.) dirba šie kvalifikuoti specialistai: 2 IU mokytojai, meninio ugdymo mokytojas, 1 logopedas, 3 auklėtojo padėjėjai, esant poreikiui pagalbą teikia psichologas, socialinis pedagogas.

Pedagogai nuolat kelia savo kvalifikaciją savarankiškai, dalyvauja kvalifikacijos kėlimo renginiuose, semiasi patirties iš kolegų. Pedagogai yra kūrybingi, gebantys keistis, aktyviai ieškantys naujovių ir jas įgyvendinantys, geba pagrįsti savo veiklą, ją sisteminti ir skleisti pozityviąją darbo patirtį.

1.4. Regiono ir įstaigos savitumas

Grinkiškio seniūnijoje yra viena ugdymo įstaiga Grinkiškio Jono Poderio gimnazija ir jai priklausantis Pašušvio ikimokyklinio ugdymo skyrius, įsikūręs Pašušvyje. Iš viso seniūnijoje gyvena 1847 gyventojai. Seniūnijos plotas – 196 kvadratiniai kilometrai: 4 468 ha užima miškai, 13 764 ha – žemės ūkio naudmenos, 254 ha – vandenys, 1 379 ha – kitos paskirties žemės plotai. Didžiausi vandens telkiniai: upės Šušvė, Žadikė, Pašušvio, Grinkiškio užtvankos.

Vienas iš seniūnijos miestelių – Grinkiškis – įsikūręs Radviliškio rajono savivaldybės teritorijoje, prie kelio Raseiniai-Baisogala, 10 kilometrų į pietvakarius nuo Baisogalos, 27 kilometrai į pietus nuo Radviliškio, seniūnijos ir seniūnaitijos centras. Į pietus nuo miestelio telkšo Grinkiškio, Noručių ir Vaitiekūnų tvenkiniai.

Grinkiškis minimas XV a., Grinkiškio dvaras ir miestelis – apie 1554 m. Iki 1597m. pastatyta bažnyčia, perstatyta po 1763 m. Nuo XIX a. pradžios iki 1950 m. Grinkiškis buvo valsčiaus centras. Čia 1804–1864 m. veikė parapiinė, nuo 1867 m. valdinė pradžios mokykla, nuo 1943 m. progimnazija, nuo 1946 m. gimnazija, nuo 1949 m. vidurinė mokykla, nuo 1999 m. Grinkiškio Jono Poderio vidurinė mokykla. 2014 metais mokykla tapo Grinkiškio Jono Poderio gimnazija.

1885 m. Grinkiškio miestelyje įkurta vaistinė, 1893 m. ambulatorija. XX a. trečiame-ketvirtame dešimtmetyje veikė medicinos punktas, elektros stotis, pieninė. 1950–1995 m. Grinkiškis buvo apylinkės centras, tarybinio ūkio centrinė gyvenvietė.

Pašušvio miestelis įsikūręs į šiaurės vakarus nuo Grinkiškio, dešiniajame Šušvės krante, prie Žadikės žiočių. Jis priklauso Grinkiškio seniūnijai, iki seniūnijos centro 4 kilometrai, iki rajono centro Radviliškio 45 kilometrai. Pašušvio Visų Šventųjų bažnyčia – viena iš aštuoniolikos rajone esančių bažnyčių ir viena iš penkių, įtrauktų į Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos kultūros vertybių sąrašą. Ji stovi Pašušvio miestelyje, kuris rašytiniuose šaltiniuose pradėtas minėti jau keturioliktojo amžiaus antroje pusėje. Sakoma, kad tai viena iš seniausių gyvenviečių Lietuvoje.

1553 metais Pašušvyje pastatyta pirmoji bažnyčia ir įsteigta parapija. Bažnyčią pastatė Didžiosios Lietuvos Kunigaikštystės maršalka Mikalojus Šimkevičius. Pašušvio bažnyčia – vertinga ir krašto istorijos, ir architektūros požiūriais.

Pašušvyje yra Pašušvio dvaro sodyba (XVI a.) (dešiniajame Šušvės krante, šalia kelio Liaudiškiai–Mėnaičiai–Pašušvys–Grinkiškis). Išlikę dvaro sodybos pastatai, kitų pastatų fragmentai, parko teritorijos želdiniai, vandens telkiniai ir susisiekimo trasų sistema. Rūmų pastate gyvenama.

Dešiniajame Žadikės krante esančiose senosiose kapinėse yra unikalus grafo Artelio antkapinis paminklas, ant jo pavaizduotas save ryjantis žaltys.

Už keturių kilometrų nuo Pašušvio miestelio, Mėnaičių kaime yra Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio memorialas. Memorialą sudaro atstatytas autentiškas Lietuvos partizanų vyriausiosios vadavietės bunkeris, virš jo esanti klėtis ir šalia bunkerio pastatytas paminklas LLKS Deklaracijai ir jos signatarams atminti (skulptorius Jonas Jagėla). Čia 1949 metais, vasario mėn. 2–22 d., posėdžiavo visų Lietuvos partizaninio karo apygardų vadai, kurie vasario 16-ąją pasirašė Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos Deklaraciją. Deklaracija kartu su kitais Lietuvos partizanų vadų suvažiavime priimtais dokumentais sudarė teisinį ir politinį Lietuvos ginkluotojo pasipriešinimo pagrindą, suteikė laisvės kovoms naują pobūdį, įteisino LLKS kaip visuotinio organizuoto ginkluotojo pasipriešinimo sovietinei okupacijai organizaciją, o jos Tarybą – kaip vienintelę teisėtą valdžią okupuotos Lietuvos teritorijoje.

Gimnazija yra Grinkiškio seniūnijos centre. Gimnaziją lanko Grinkiškio miestelio ir aplinkinių kaimų vaikai. Gimnazija – visų ugdymo(-si) pakopų mokykla, kurioje tenkinami vaikų ugdymosi, fiziniai, socialiniai, saugumo ir emociniai poreikiai. Gimnazija – atvira visuomenei: bendrauja su rajono bendrojo ugdymo mokyklomis, ikimokyklinio ugdymo įstaigomis, švietimo, kultūros, sveikatos priežiūros, sporto, teisėsaugos, vaiko teisių ir kitomis institucijomis. Gimnazijoje dirba išsilavinę ir kvalifikuoti pedagogai, gebantys keistis, aktyviai ieškantys naujovių ir jas įgyvendinantys, gebantys pagrįsti savo veiklą, ją sisteminti ir skleisti pozityviąją darbo patirtį. Įstaigoje vyrauja pagarba ir pasitikėjimas, aiškūs susitarimai tarp mokinių ir mokytojų. Gimnazijos

veikla grindžiama bendruomenės narių geranorišku ir mandagiu bendravimu bei bendradarbiavimu. Gimnazija, organizuodama savo veiklą, atsižvelgia į tėvų poreikius bei pageidavimus.

1.5. Tėvų (globėjų) ir vietos bendruomenės poreikiai

Tėvai ir bendruomenė turi aiškiai išreikštus poreikius. Vieniems tėvams aktualu, kad vaikas būtų kokybiškai ugdomas, kad būtų plėtojami jo gabumai ir talentai, kiti tėvai iš ugdymo įstaigos labiau tikisi meilės vaikui ir geros vaiko savijautos, dar kiti tikisi pagalbos įveikiant vaiko socialines ir pažinimo problemas. Tad vienas iš aktualiausių uždavinių IU mokytojams – suprasti vaikus, atpažinti jų poreikius, personalizuoti jų ugdymąsi, t. y. kurti kiekvieno vaiko individualumą atitinkančias ugdymo ir ugdymosi situacijas bei aplinkas.

Tėvus ir pedagogus vienija bendras tikslas – vaiko gerovė. Gimnazija yra ugdymo(-si) institucija, užtikrinanti ugdymo ir socializacijos tęstinumą, galimybę sėkmingiau spręsti adaptacijos problemas, kokybišką tėvų (globėjų) ir pedagogų bendravimą, bendradarbiavimą. Šeima yra pirmasis vaiko mokytojas, todėl Programoje remiamasi nuostata, kad šeimos dalyvavimas yra svarbiausia sąlyga stiprinant ir plėtojant vaikų ugdymą įstaigoje, atsižvelgiant į namuose įgytus pomėgius ir žinias. Tėvams (globėjams) nuolatos teikiama informacija apie įstaigos darbo organizavimą, jos veiklos tikslus, uždavinius, ugdymo(-si) turinį, jie skatinami dalyvauti ugdymo procese – teikti siūlymus dėl ugdymo organizavimo, organizuoti ekskursijas, asistuoti IU mokytojui, talkinti organizuojant šventes ir pramogas, formuoti grupės aplinką. Gimnazijos interneto svetainėje skelbiami įstaigos veiklą reglamentuojantys dokumentai, informacija apie vykusių renginius, šventes, kita tėvams aktuali informacija. Nuolatinis ryšys naudingas visai Gimnazijos bendruomenei: tėvams (globėjams), pedagogams ir vaikams.

1.6. Požiūris į vaiką ir jo ugdymą

Ikimokyklinis amžius yra labai svarbus žmogaus tarpsnis, nes šiuo laikotarpiu vyksta intensyvus biologinis vaiko smegenų brendimas, sąlygojantis vaiko prigimtinių galių sklaidą, fizinę, kognityvinę, emocinę, socialinę jo raidą bei lemiantis vaiko mokymosi mokykloje ir tolimesnio gyvenimo sėkmę. Vaikams turi būti keliami pamatuoti reikalavimai, suteikta galimybė ugdytis taip, kad būtų maksimalizuota ugdymo(-si) sėkmės galimybė. Suaugusiojo vaidmuo – padėti vaikams nugalėti kliūtis tobulėjimo kelyje. Šiuolaikinis ugdymas grindžiamas supratimu, kad ugdymas(-is) yra konstruktyvi paties individo veikla, sudarant jam ugdymo(-si) sąlygas bei suteikiant paramą. Vaikai ugdomi, remdamesi sukaupta patirtimi, įgūdžiais bei jiems būdingais pasaulio pažinimo ir mokymosi būdais. Pedagogas privalo parinkti ugdymo metodus, kurie tenkintų individualius vaiko poreikius.

Remiantis Jungtinių tautų vaiko teisių konvencija, kiekvienas vaikas pripažįstamas kaip unikali, besikeičianti, aktyvi individualybė. Jis žaidžia, kaupia patirtį, greitai mokosi, turi savitą pasaulio matymą, kuria savo vertybes. Ikimokyklinio ugdymo grupėje puoselėjamas vaiko orumas, pripažįstama vaiko nuomonė, jo teisė rinktis, spręsti, tartis. Ugdymo ir ugdymosi procesas grindžiamas socialinio teisingumo, lygiavertiškumo, tolerancijos vertybėmis. Laikomasi nuostatos, kad vaikas ugdomas ir ugdomi per visą buvimo įstaigoje/grupėje laiką.

Vaikystė – tai asmenybės psichinių, dvasinių ir fizinių galių formavimosi laikotarpis. Tai gražiausias ir dažnai geriausias žmogaus gyvenimo laikotarpis, kupinas emocijų, ieškojimų ir atradimų, neužmirštamų minučių ir įspūdžių. Kiekvienas vaikas – unikali asmenybė, kuri geriausiai vystosi tada, kai pati renkasi informacijos kaupimo būdą. Todėl kiekvienam vaikui suteikiama pasirinkimo laisvė. Jis turi galimybę rinktis veiklą pagal savo poreikius, interesus bei nuotaiką.

Vaikystė – tai laikotarpis, kuriame itin ryškus natūralus žmogaus siekis būti laisvam ir savarankiškam savo mintimis, veiksmais, jausmais. Vaikas pasaulį pažįsta kaip naują ir jį atranda keisdamas, todėl vaikystės aplinkoje mes visi esame svarbūs, kuriame, gyvename ir žaidžiame kartu.

Vaiko tobulėjimas siejamas su natūralia, spontaniška jo sklaida, laikant vaikiškumą itin vertinga savybe, ypatingą reikšmę suteikiant vaikų bendruomenei, kaip aplinkai, kurioje labiausiai

reiškiasi vaiko savivoka ir vyksta savaiminis socialinės kognityvinės patirties kaupimas. Šiuo atveju vaikams nėra primetamos suaugusiųjų bendruomenei būdingos veiklos ir elgesio taisyklės, palaikomi unikalūs „vaikiški“ mokymosi būdai. Visokeriopa skatinama ankstyvoji vaikų draugystė, gebėjimas dirbti grupelėmis, kooperuotis, bendradarbiauti, veikti bendrai ir individualiai. Vaikas aktyvus ir nenurimstantis, kupinas naujos energijos ir nuolat siekiantis pasinerti į pažinimo paslaptis. Jis mokosi būti suaugęs, savarankiškas, mokosi elgtis su artimaisiais, gyvąja gamta. Vaikas toks pat žmogus kaip ir mes, suaugusieji, tik jis dar mažas, tik jo emocijos stipresnės, įspūdžiai gilesni, vidinis pasaulis spalvingesnis bei tyresnis ir nepalyginti turtingesnis negu suaugusiųjų. Susitarimas tarp vaikų ir suaugusiųjų bei kartu kuriamos taisyklės padeda formuoti atsakomybės jausmą. Skatinamas aktyvus vaiko dalyvavimas visose veiklose, palaikoma jo iniciatyva, išklausa vaiko nuomonė.

Programa remiasi Lietuvos strateginiuose švietimo dokumentuose išskiriamomis prioritetinėmis laukiamų ugdymo rezultatų kryptimis: vaiko individualių galių plėtojimu, t. y. pozityviai nusiteikęs, vaiko santykių su kitais plėtojimu, t. y. bendraujantis ir bendradarbiaujantis bei aktyvus visuomenės narys, ir vaiko įgalinimas mokytis, t. y. pasirengęs mokytis visą gyvenimą.

Programa orientuota į svarbiausius atitinkamo amžiaus tarpsnio vaikų poreikius bei gebėjimus. Programoje vaikų amžius siejamas su pasiekimų žingsniais: 1 žingsnis – 1 metai, 2 žingsnis – 2 metai, 3 žingsnis – 3 metai, 4 žingsnis – 4 metai, 5 žingsnis – 5 metai, 6 žingsnis – 6 metai. Vaiko pasiekimų žingsniai veda link ikimokyklinio ugdymo(-si) rezultato – šešerių metų vaiko esminių nuostatų ir gebėjimų.

Ikimokyklinis institucinis vaikų ugdymas ir ugdymasis grindžiamas požiūriu, kad:

- Ikimokyklinio ugdymo šerdis yra vaiko gerovė, visuminis ugdymasis, aktyvus, autentiškas, patirtinis jo dalyvavimas ugdymo procese.
- Veiksmingiausiai vaikas ugdomi aplinkoje, kurioje yra saugus, gerbiamas, kurioje pripažįstama jo nuomonė ir tenkinami jo poreikiai. Žaidimas yra svarbiausia vaiko socialinį, emocinį ir pažintinį ugdymą skatinanti veikla.
- Vaikai aktyviai mokosi ir pažįsta juos supantį pasaulį praktiškai bandydami, tyrinėdami, kurdami.
- Savo sukauptą patirtį, žinias ir gebėjimus vaikai parodo skirtingais būdais – žaisdami, bendraudami, kalbėdami, tyrinėdami, kurdami, sprenddami kasdienes problemas.
- Vaiko ugdymas yra integralus, jo fizinio, emocinio, socialinio ir pažintinio ugdymosi sritys yra susijusios ir vienodai svarbios.
- Vėliau įgyjami vaikų gebėjimai, supratimas ir nuostatos grindžiami anksčiau įgytais gebėjimais, žiniomis, nuostatomis.
- Kiekvieno vaiko ugdymosi tempas yra individualus, todėl vaikų pasiekimai įvairiose srityse skirtingi.
- Ir vaiko raida, ir ugdymasis yra biologinės brandos bei aplinkos, kurią sudaro vaiko fizinis, socialinis ir kultūrinis pasaulis, sąveikos rezultatas.
- Vaiko ugdymasis vyksta daugialypiame socialiniame ir kultūriniame kontekste (gerovės ar skurdo sąlygomis, vienkalbėje ar daugiakalbėje, miesto ar kaimo aplinkoje) ir yra jo veikiamas.
- Vaiko raida yra skatinama, kai jam keliami ugdymosi iššūkiai yra šiek tiek didesni už jo turimus gebėjimus.

Programa parengta vadovaujantis Ikimokyklinio ugdymo metodinėmis rekomendacijomis, Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašu bei pagrindiniais teisiniais dokumentais, reglamentuojančiais ikimokyklinio ugdymo(-si) veiklą: Lietuvos Respublikos švietimo įstatymu, Vaiko teisių konvencija, Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymu, Vaiko gerovės politikos koncepcija, Lietuvos Respublikos Konstitucija ir Gimnazijos nuostatais.

II SKYRIUS

IKIMOKYKLINIO UGDYMO PRINCIPAI

Planuojant ugdymo turinį, metodus, parenkant priemones, kuriant ugdymo aplinką, organizuojant ugdymo procesą, numatant pedagoginės sąveikos būdus, bendradarbiavimo su tėvais (globėjais), vietos bendruomene ir socialiniais partneriais formas, laikomasi šių ugdymo principų:

- humaniškumo. Pripažįstama vaiko teisė būti kitokiam. Vaikas gerbiamas kaip asmenybė, turinti ryškių prigimtinių bruožų, kuriuos reikia padėti ugdyti. Ugdymas vyksta ramioje, saugioje aplinkoje, kurioje vaikas turi galimybių išreikšti save, parodyti savo gebėjimus, kūrybiškumą;

- demokratiškumo. Skatinama lygiavertė vaiko ir suaugusiojo partnerystė ir sąveika, kai ugdytojas orientuojasi į vaiką kaip į asmenybę. Šeimos ir mokyklos sąveika grindžiama tėvų ir IU mokytojų iniciatyvų derinimu, partnerystės plėtojimu, tėvų pedagoginiu švietimu. Vaikams sudaroma galimybė kritiškai mąstyti, rinktis sau įdomią veiklą, elgtis savarankiškai, tačiau susitariama dėl kai kurių taisyklių;

- tautiškumo. Siekiama padėti augančiam vaikui perimti lietuvių tautos kultūros vertybes, papročius, tradicijas, jas puoselėti ir kartu kurti savo tapatybę šiuolaikinėje visuomenėje;

- visuminio integralumo. Ugdymo turinys sudaromas atsižvelgiant į vaiko visuminio pasaulio suvokimą ir mąstymą, veiklos konkretumą bei sinkretiškumą. Ugdymo proceso metu siekiama vertybinių nuostatų, jausmų, mąstymo ir veiksmų dermės, vaiko vidinio ir išorinio pasaulio vienovės;

- individualizavimo. Atsižvelgiama į vaiko išsivystymo lygį ir planuojama tokia veiklos apimtis, kuri užtikrina sėkmingą kiekvieno vaiko ugdymą(-si). Didelis dėmesys skiriamas individualumą sąlygojantiems veiksniams: šeimos kultūrai ir tradicijų įvairovei, vaiko amžiui, lyčiai, vaiko išsivystymo lygiui, charakteriui ir temperamentui, išmokymo stiliui, pomėgiams, geriau ir menčiau išsivysčiusiems gebėjimams, vaiko savęs vertinimui;

- diferencijavimo. Ugdymo procesas grindžiamas visapusišku amžiaus ypatumų žinojimu, atsižvelgiama į vaiko ar vaikų grupės ugdymo(-si) poreikius. Ugdymo tikslai diferencijuojami ir individualizuojami. Sudaromos palankios ugdymo(-si) sąlygos vaikams, turintiems ypatingų poreikių (gabiems, turintiems specialius poreikius, socialiai ar pedagogiškai apleistiems ar kt.). Ugdymo priemonės diferencijuojamos pagal poreikių reikmes;

- tęstinumo. Kuriama namų aplinka, švenčiamos šeimos šventės, kalbama apie tuos darbus, kuriuos dirba vaikų tėvai, šeimos nariai, skaitomos knygos, žiūrimos vaiko šeimos fotografijos, susitinkama su įstaigą lankančiais broliais ar seserimis, bendraujama su mokiniais, būsimu priešmokyklinio ugdymo pedagogu, pradinio ugdymo mokytoju. Vaiko gyvenimas Mokykloje – šeimos gyvenimo tęsa;

- konfidencialumo. Teikiama informacija apie vaiko ugdymo(-si) pasiekimus ir problemas tik asmeniškai šeimai;

- grįžtamojo ryšio. Skatinamas šeimos ir IU mokytojo keitimasis informacija apie vaiko ugdymą(-si), nuolatinis ugdymo proceso vertinimas, IU mokytojo veiklos refleksija padedanti analizuoti vaikų pasiekimus ir inspiruojanti kokybinius pokyčius;

Tėvų ir pedagogų bendravimas ir bendradarbiavimas grindžiamas pasitikėjimu, abipuse pagarba bei dėmesiu. Siekiama, kad Mokyklos personalas ir šeimos taptų ugdymo proceso partneriai. Sąveikaujant su šeima vadovaujamas principu, kad viskas, kas daroma, daroma vaiko labui.

III SKYRIUS TIKSLAS IR UŽDAVINIAI

Tikslas – atsižvelgiant į vaiko prigimtines galias, jo individualią patirtį, padėti išsiugdyti savarankiškumo, sveikos gyvensenos, pozityvaus bendravimo su suaugusiais ir vaikais, kūrybiškumo, aplinkos ir savo šalies pažinimo, mokėjimo mokytis pradmenis.

Uždaviniai:

Atsižvelgiant į kiekvieno vaiko unikalumą bei poreikius bei užtikrinant saugią, ugdymą(-si) skatinančią aplinką, dialogišką sąveiką grindžiamą tikslingą ugdymą ir spontanišką vaiko ugdymą, pasiekti, kad vaikas:

- plėtotų individualias fizines, socialines, pažinimo, kalbos ir bendravimo, kūrybines galias, pažintų ir išreikštų save;

- pozityviai bendrautų ir bendradarbiautų su suaugusiais ir vaikais, mokyti spręsti kasdienes problemas, atsižvelgtų į savo ir kitų ketinimus, veiksmų pasekmes;
- aktyviai dalyvautų ir kūrybiškai išreikštų save šeimos, ugdymo įstaigos ir vietos bendruomenės gyvenime;
- mokyti pažinti ir veikti: žaistų, keltų klausimus, tyrinėtų, rinkti veiklos būdus ir priemones, samprotautų apie tai, ko išmoko, numatyti tolesnės veiklos žingsnius.

IV SKYRIUS UGDYMO TURINYS, METODAI, PRIEMONĖS, APLINKA

4.1. Ugdymo turinio samprata

Atnaujinant ugdymo programą, atkreiptas dėmesys į šias ikimokykliniam ugdymui aktualias kaitos tendencijas:

* vietoj mokymo įstaigos kuriama visiems vaikams draugiška, atvira, dialogiška, emociškai saugi ikimokyklinio ugdymo grupė. Visas kasdienis vaikų gyvenimas pripažįstamas kaip neatsiejama ugdymo turinio dalis;

* atsisakoma žinių perteikimo vaikui ir pereinama prie vaiko patirtinio ugdymosi;

* akcentuojamas integralumas, o ne atskirumas, t. y. ugdymas vyksta ne tik uždaroje erdvėje – grupėje, bet ir išnaudojamos visos kitos galimybės, kai vaikas ugdomas ir realiame, ir virtualiame pasaulyje, ir įstaigoje, ir už jos ribų;

* siekiama gilinti vaiko žinias, keičiančias jo nuostatas, mąstymą ir elgesį;

* vaikų ugdymas personalizuojamas, t. y. pritaikomas kiekvienam vaikui pagal jo patirtį, poreikius, galimybes;

* skatinamas veikimas kartu, tolerancija, bendruomeniškumas, socialinis jautrumas.

Ugdymo turinys suprantamas kaip nesibaigiantis dvasinio ir materialaus pasaulio pažinimo procesas, kurio metu išskiriami du ugdymo lygmenys: vaiko siektini ir jo įgyti ugdymosi pasiekimai. Ugdymo turinyje atspindima, ką vaikas ugdosi, kokias vertybines nuostatas, esminius gebėjimus, žinias ir patirtį įgyja žaisdamas, veikdamas, judėdamas, dirbdamas, stebėdamas, modeliudamas, eksperimentuodamas, tyrinėdamas, pažindamas, bendraudamas.

Ugdymo turinys aprėpia 1–6 m. vaikų amžiaus tarpsnius, juose išvelgiamos kiekvieno vaiko maksimalių galimybių bei gebėjimų ribos. Ugdymo turinys pritaikomas skirtingiems vaikų sugebėjimų lygiams, atsižvelgiant į vaiko prigimtines galias, vadovaujantis raidos dėsningumais bei pasitikint pedagogo profesine kompetencija. Ugdydami vaiką, siekiame, kad jis augtų orus, smalsus, bendraujantis, sveikas, kuriantis, sėkmingai besiuogdantis.

Siekiant visuminio vaiko asmenybės ugdymosi ir atsižvelgiant į vaiko raidos bei ugdymosi ypatumus, išskiriama 18 vaiko ugdymosi pasiekimų sričių:

1. kasdieniai gyvenimo įgūdžiai;
2. fizinis aktyvumas;
3. emocijų suvokimas ir raiška;
4. savireguliacija ir savikontrolė;
5. savivoka ir savigarba;
6. santykiai su suaugusiais;
7. santykiai su bendraamžiais;
8. sakytinė kalba;
9. rašytinė kalba;
10. aplinkos pažinimas;
11. skaičiavimas ir matavimas;
12. meninė raiška;
13. estetinis suvokimas;
14. tyrinėjimas;
15. iniciatyvumas ir atkaklumas;

16. problemų sprendimas;
17. kūrybiškumas;
18. mokėjimas mokytis.

Orientuojamasi į vaiko vertybinių nuostatų, gebėjimų, žinių ir supratimo visuminį ugdymąsi. Į ugdymą žvelgiama iš vaiko perspektyvos – vaikas pripažįstamas kaip poreikius, interesus bei patirtį turinti individualybė, gebanti autentiškai mokytis ir kaupti patirtį dialoginėje sąveikoje su pedagogu ir kitais vaikais.

Ugdymo turinys bus vertinamas, koreguojamas, derinamas bei sudaromas visiems vaikams lygios ugdymo(-si) starto galimybės.

4.2. Ugdymo turinio sudarymas

Ugdymo turinį sudaro tai, ką, kaip ir kokioje aplinkoje vaikas ugdomi, kaip vertinami jo pasiekimai ir pažanga. Ugdymo turinio siekiamybė – vaikų savivarbos, ugdytinų kompetencijų ugdymas, patirties lauko plėtra, įvairių gebėjimų tobulėjimas, socializacija, šeimos, vietos bendruomenės sąveika, perimant miestelio, regiono, tautos istorinį bei kultūrinį palikimą. Todėl veiksmingas ikimokyklinis ugdymasis yra orientuotas į svarbiausią pasiekimą – vaiko asmenybės brandinimą, taip pat į sėkmingą jo ugdymosi pažangą ir gerus pasiekimus visose 18 pasiekimų sričių.

Ugdymo programoje numatytos ugdymosi pasiekimų sritys, kurių visuma laiduoja sėkmingą vaiko asmenybės ugdymąsi. Geri vaiko ugdymosi pasiekimai:

- * fizinio aktyvumo ir kasdieninio gyvenimo įgūdžių srityse garantuoja vaiko asmens gerovę – stiprina vaiko sveikatą, sveikos gyvensenos įgūdžius, gerina jo emocinę savijautą, tobulina vaiko judesius bei laikyseną, didina išvermingumą;

- * savivokos ir savivarbos, emocijų suvokimo ir raiškos, savireguliacijos ir savikontrolės srityse svarbūs vaiko pasitikėjimui savimi, geranoriškumui ir empatijai, didina vaiko veiklos tikslumą, planingumą, išvermę, gebėjimą įveikti kliūtis;

- * santykių su suaugusiaisiais ir bendraamžiais srityse padeda vaikui išmokti būti greta ir kartu su kitais, lengviau prisitaikyti prie besikeičiančios aplinkos, įgyti lyderio savybių;

- * sakytinės ir rašytinės kalbos srityse padeda vaikui pažinti aplinkinį pasaulį, tenkinti bendravimo ir savirealizacijos poreikį, keistis sumanymais, idėjomis, perimti tautos kultūros paveldą bei gimtosios kalbos modelį, kloja vaiko mokymosi pagrindus;

- * aplinkos pažinimo srityje padeda vaikui orientotis kasdienio gyvenimo situacijose, suprasti gamtinę ir sociokultūrinę aplinką, žadina pagarbą gyvybei, meilę gimtinei, skatina norą pažinti, mokytis;

- * skaičiavimo ir matavimo srityje laiduoja vaiko mąstymo nuoseklumą, tikslumą ir lankstumą, skatina vaiko norą pažinti ryšių ir santykių tarp daiktų ir reiškinių dėsninumus bei garantuoja sėkmingesnį mokymąsi mokykloje;

- * estetinio suvokimo ir meninės raiškos srityse praturtina jo vaizduotės ir emocinį pasaulį, plėtoja saviraiškos bei kūrybinės veiklos galimybes, padeda atsiskleisti vaiko individualumui, unikalumui;

- * iniciatyvumo ir atkaklumo srityje padeda vaikui susirasti įdomios veiklos, naujos informacijos, įveikti kliūtis ir pasiekti užsibrėžtų tikslų;

- * tyrinėjimo srityje padeda stebėti, eksperimentuoti, ieškoti atsakymų į likusius klausimus, atrasti naujus dalykus, daryti išvadas, t. y. įvaldyti savęs ir aplinkos pažinimo būdus;

- * problemų sprendimo srityje padeda vaikui savarankiškai išvelgti kasdienio gyvenimo ir ugdymosi problemas, rasti tinkamus jų sprendimo būdus ir patirti sėkmę;

- * kūrybiškumo srityje išlaisvina vaiko vaizduotę, mąstymą, skatina originalumą bei unikalią saviraišką, prigimtinių talentų plėtojimą;

- * mokėjimo mokytis srityje laiduoja mokymosi motyvaciją ir sėkmę, skatina aiškintis, ką jau moka, žino, ką norėtų ir kaip galėtų išmokti.

Ikimokyklinis institucinis vaikų ugdymas ir ugdymasis glaudžiai siejamas su artimiausia vaiko aplinka, socialiniais kultūriniais jos pokyčiais, grindžiamas požiūriu, jog ikimokyklinio

ugdymo šerdis yra vaiko gerovė ir aktyvus jo dalyvavimas ugdymo procese. Kad pasiektų numatytų vaikų grupės ir kiekvieno vaiko ugdymosi rezultatus, IU mokytoja kuria grupėje situacijas patirtiniam vaikų ugdymuisi: sudaro sąlygas vaikams pamatyti, išgirsti, išgyventi, apmąstyti, t. y. įgyti įvairios patirties aktyviai veikiant, dalyvaujant, kuriant kartu su kitais vaikais ir suaugusiais.

Ugdymo(-si) turinys orientuotas į vaikų nuo dvejų iki šešerių metų ugdymosi pasiekimų žingsnius, siekiant kryptingos maksimalios kiekvieno vaiko ugdymosi pažangos pagal jo prigimtines galias, vaiko poreikius, polinkius, potyrius, interesus, saviraiškos bei savirealizacijos galimybes, grindžiamas dorinėmis, katalikiškomis, estetinėmis, komunikacinėmis vertybinėmis nuostatomis, kaip svarbiausiu etnokultūriniu paveldu.

Šiuolaikiniai vaikai, augantys žinių ir technologijų visuomenėje, labai anksti pradeda domėtis kompiuteriu. Informacinės komunikacinės technologijos tampa vis svarbesnės vaikams, tai priemonė, papildanti ir keičianti jų kasdieninę veiklą. Informacinės technologijos tampa ugdymo(-si) dalimi, todėl gebėjimas naudotis informacinėmis kompiuterinėmis technologijomis integruojamas į ugdymo programos turinį. Įstaigoje sudarytos sąlygos naudoti naujas technologijas ugdymojoje veikloje. Vaikams suteikiama galimybė žaisti edukacinius kompiuterinius žaidimus. Integruvus juos į ugdymo veiklą, vaikams pateikiama kompleksinė informacija, lavinami individualūs vaikų gebėjimai, ugdytiniai skatinami mąstyti ir vertinti, lavinamas jų dėmesys ir atmintis, plėtojami kalbiniai gebėjimai ir turtinamas žodynas.

IU mokytojai, organizuodami ugdymo procesą, vadovaujasi programos 2 priedu „Vaikų ugdymosi pasiekimai ir ugdymo gairės.“

Ikimokyklinio amžiaus tarpsnis yra vertingas pats savaime. Šiame amžiuje vyksta intensyvus biologinis vaiko smegenų brendimas, sąlygojantis vaiko prigimtinių galių sklaidą, fizinę, kognityvinę, emocinę, socialinę jo raidą bei lemiantis vaiko mokymosi mokykloje ir tolesnio gyvenimo sėkmę. Sparčiai keičiantis visuomenei bei technologijoms kinta ir požiūris į vaiką, jo ugdymą bei ugdymąsi. Šiandien vaikai, jų poreikiai ir patirtis yra kitokie, negu suaugusiųjų vaikystėje. Šiuolaikiniai vaikai vadinami įvairiai – „internetu amžiaus“, Z kartos, skaitmeninių technologijų vaikais ir kt. Jie auga su kompiuteriais, internetu, interaktyviomis lentomis, grindimis, mobiliaisiais telefonais, fotoaparatais, skaitmeninėmis knygomis ir žaislais.

Ugdydami vaikus atsižvelgiame į tai, kad visi vaikai yra skirtingi, turi skirtingą ugdymosi patirtį, skirtingą mokymosi stilių, tempą, todėl jų pasiekimai įvairiose ugdymosi srityse nevienodi, laikomasi nuostatos, kad kiekvienas vaikas pažangos link juda savo tempu, pagal individualias galimybes. Programa natūraliai taikoma skirtingų poreikių vaikams, atsižvelgiant į tai, kuri žingsnį jie yra pasiekę.

Todėl išlieka vienas iš aktualiausių uždavinių – suprasti vaikus, atpažinti jų poreikius ir ugdymo(-si) stilių, personalizuoti jų ugdymąsi, t. y. kurti kiekvieno vaiko individualumą atitinkančias ugdymo ir ugdymosi situacijas bei aplinkas. Tačiau vaiko pažanga priklauso ne tik nuo jo individualių galių, bet ir nuo IU mokytojų profesionalumo, mokėjimo įsivertinti savo profesinės veiklos kokybę. Pažanga yra sparti, kai IU mokytoja gerai atpažįsta vaiko pasiekimus, teisingai nustatydamą esamą ir planuojamą pasiekti žingsnį, tikslingai skatina spontanišką vaiko aktyvumą, inicijuoja ir personalizuoja ugdymąsi skatinančią veiklą, teikia vaikui paramą, bendradarbiauja su tėvais.

Programoje pateikti vaiko pasiekimų žingsniai, rodantys vaiko pažangą jam įgyjant vertybines nuostatas ir gebėjimus iki šešerių metų. Pasiekimų žingsniai – tai vaiko pažangą rodantys žinių ir supratimo, gebėjimų ir nuostatų pokyčiai per vienerius metus, atitinkantys vaiko raidos dėsningumus kokybiško ugdymo sąlygomis.

4.3. Ugdymo metodai

Vaiko ugdymo metodai atspindi veiklos būdus, stimuliuojančius ir nukreipiančius vaikų aktyvią veiklą, apjungiančius pedagogų ir vaikų bendras pastangas siekiant tikslo.

Ikimokyklinio ugdymo grupėje taikomi ugdymo metodai:

* kūrybinis-kompleksinis – apimantis visuminį vaikų ugdymą;

*žaidybinis metodas – skatinantis vaikų interesus, teigiamas emocijas, padedantis natūraliu

būdu sukonzentruoti dėmesį į veiklą;

*vaizdinis metodas – nukreiptas į vaizdinių, apie vaikus supančio pasaulio objektus ir reiškinius, tikslinimą;

*praktinis metodas – naudojant šį metodą vaikai pažįsta ir supranta juos supančią aplinką, išmoka vienu ar kitu veiksmu;

*žodinis metodas – suteikia galimybę perduoti ir priimti informaciją;

*projektinis metodas – sudarantis sąlygas vaikams kelti ir įgyvendinti savo idėjas, ieškoti problemų ir jų sprendimų būdų;

*aktyvieji metodai – „Minčių lietus“, „Norai nenorai“, „Smegenų šturmas“, „Interviu“, „Stebėjimai“ ir kt.;

*modelio metodas — tai išmokymo stebint metodas, stebint kitų elgesio modelius. Pagrindinė išmokymo stebint prielaida – dėmesys. Modeliu gali būti mokytojas, paveikslas, literatūra ir kt. Šis metodas padeda ne tik įgyti žinių, bet ir skatina motyvaciją, moko socialinių įgūdžių, tinkamo elgesio, ugdo kūrybiškumą.

*euritmijos metodas – tai kalbos ar muzikos garsų išraiška kūno judesiais. Vaikai judesiu mokomi išgyventi kiekvieną garsą, tobulai įvaldyti savo kūną, pajusti ryšį su gamta, kosmosu.

Metodai parenkami remiantis šiais principais:

*individualumo – kai veikla atitinka vaikų amžių, galimybes, bendruosius ir individualius asmeninės raidos poreikius bei interesus, kai atsižvelgiama į kiekvieno vaiko gebėjimus, patirtį, reikmes, brandos ypatybes, kai numatomi specialiujų poreikių vaikų įtraukimo į ugdymo(-si) procesą būdai. Bendravimas, žaidimas, darbas vyksta individualiai ar mažose grupelėse, diferencijuojant poveikio metodus, siekiant, kad kiekvieno vaiko ir pedagogo sąveika būtų specifinė, individuali;

*patrauklumo – kai taikoma lanksčių, patrauklių, skatinančių dalyvauti veikloje būdų sistema, prioritetą teikiant žaidimui ir sportinei veiklai. Metodai maksimaliai priartinti prie vaikai artimų žmonių bendravimo, o aplinka – prie šeimos aplinkos;

*integralumo – kai metodai nukreipti į visuminį vaiko ugdymą, dėmesys paskirstomas visų vaiko pasiekimo sričių ugdymui(-si), kompleksiskai taikomi bendrieji bei specifiniai gebėjimai (muzikiniai, dailiniai ir kt.), sveikatą stiprinantys metodai;

*nuoseklumo ir perimamumo – kai vaikas, vedamas nuo artimų (šeimos, namų, aplinkos, gimtosios vietovės, gamtos) prie tolimų reiškinių, socialinių grupių bei jų visuomeninių santykių (tėviškės, gamtinės, daiktinės bei istorinės aplinkos, pasaulio, kosmoso) pažinimo, kai integruojami visi programos įgyvendinimo procesai, siekiama veiksmų suderinamumo bei perimamumo;

*tikslingumo ir patikimumo – kai taikomi metodai yra tinkami siekti tikslų, uždavinių bei adekvatūs veiklos rūšiai;

*atvirumo naujai patirčiai – kai siekiama grįžtamojo ryšio, analizuojamas bei vertinamas pasirinktų metodų veiksmingumas konkrečiomis ugdymo sąlygomis, apmąstomi būdai spręsti kylančioms problemoms ar jų prevencijai.

Metodai nėra statiški, jie papildomi, atnaujinami, atsižvelgiant į vaikų norus, polinkius, potyrius, interesus, pomėgius, pasiekimus, pedagogo sumanymus, valstybines, vietas, šeimos rekomendacijas, naujausią literatūrą, informacinę medžiagą, pedagogų gerą patirtį.

Metodų efektyvumui nustatyti taikomi vertinimo būdai: išorinis, kai vertina tėvai, įstaigos vadovai, švietimo padalinio atstovai bei vidinis, kai vertina grupės pedagogas, patys vaikai.

4.4. Ugdymo organizavimo formos

Ikimokykliniame amžiuje pagrindinė ugdymo(-si) forma – įvairi vaikų veikla:

* visos grupės veikla: žaidimai, ryto ir popietės ratas, įvairūs rateliai, pirštukų žaidimai, pokalbiai, diskusijos, „minčių lietus“, kalbinės situacijos, „smegenų šturmas“, kūrimas drauge, kūryba šalia ar kartu su tėveliais menininkais, amatininkais, muzikos ir kūno kultūros veiklos, varžytuvės, konkursai, išvykos, šventės, gegužinės, pramogos, šarados, plenerai ir akcijos;

* veikla grupelėse: žaidimai, bendri kūrybiniai darbai, užduotys, projektai, tyrinėjimai, eksperimentai, diskusijos, modeliavimai;

* individuali veikla: savarankiška vaiko veikla ir žaidimai, individualių gebėjimų lavinimo užsiėmimai, loginės ir rašto pradmenų bei kalbinės pratybos; (ugdomoji) lavinamoji veikla ant kilimėlių ir prie staliukų; individualus bendravimas su IU mokytoju ir kitais švietimo specialistais, į grupę atėjusiais kviestiniais svečiais.

4.5. Ugdymo(-si) priemonės

Ikimokyklinio ugdymo siekiamybė, kad ugdymo(-si) priemonės:

* skatintų ikimokyklinio amžiaus vaiko humanistinių nuostatų ir patirties plėtojimąsi bei sveikatos puoselėjimą;

* tenkintų norą žaisti, bendrauti, bendradarbiauti, pasitelkiant šiuolaikines pažinimo priemones – informacines technologijas;

* skatintų kaupti naują patirtį, išbandyti naujas veiklos formas bei pažinimo būdus (tyrinėti, eksperimentuoti, modeliuoti, bandyti, mokytis spręsti problemas ir kt.);

* skatintų vaiko aktyvumą, savarankiškumą, saviraišką, kūrybiškumą, meninės raiškos gebėjimų ugdymą(-si);

* sudarytų sąlygas natūraliai plėtotis vaiko kultūrai, jo poreikiams, polinkiams, potyriams, atradimams, interesams, nuostatoms;

* tenkintų vaikams būdingą judėjimo poreikį;

* ugdytų norą pažinti ir perimti tautos, miesto, regiono kultūrą, remiantis tradicijomis, papročiais, apeigomis.

Ugdymo turiniui įgyvendinti reikalingos šios ugdymo priemonės:

* vaikų grožinė ir metodinė literatūra;

* pedagogui skirta metodinė literatūra ir priemonės;

* informacinės, interaktyvios, techninės ir vaizdinės priemonės, garso ir vaizdo įrašai, atlasai, žemėlapiai, plakatai;

* įvairūs edukaciniai, lavinamieji žaislai ir žaidimai, daiktai ir medžiagos;

* lauko, smėlio ir vandens žaislai, priemonės ir įranga;

* tyrinėjimams, eksperimentavimams ir demonstravimui skirtos priemonės;

* skaitmeninės ugdymo priemonės;

* vaikų žaidimų, sporto aikštelių įrenginiai, treniruokliai, sporto inventorių ir priemonės (pvz. dviratukai, paspirtukai ir kt.);

* sensorikos, multisensorikos, sveikatinimo įranga ir priemonės;

* priemonės meniniam ugdymui, įranga ir instrumentai kūrybai: muzikai, rankdarbiams, dailei;

* baldai, lentos, molbertai;

* moderniomis technologijomis sukurtos elektroninės ugdymo priemonės;

* kompiuteriai, jų įranga, spausdintuvai, kompiuterinės priemonės, šviesos bei interaktyvūs stalai ir kt.;

* priemonės, skirtos terapijai, reabilitacijai;

* edukaciniai kilimai, takeliai, funkcionalios sienos dekoracijos;

* muzikos instrumentai (akordeonas, pianinas, gitara, skudučiai ir kt.);

* televizoriai, CD grotuvai, fotoaparatai, filmavimo kameros, akvariumai ir terariumai bei jų įranga ir kt.

Pedagogai siekia, kad ugdymo priemonės atitiktų vaikų poreikius, pomėgius, interesus, skatintų norą pažinti, atrasti, tyrinėti, bandyti, žaisti drauge, loginį mąstymą, aktyvų kūrybingumą ir būtų modernios, ekologiškai saugios.

4.6. Ugdančioji aplinka ir jos sudarymas

Vaiko ugdymo ir ugdymosi aplinka – tai įstaiga ir joje vykstantis gyvenimas, artimiausia

gamtinė ir kultūrinė aplinka, bendruomenės gyvenimas ir joje vykstantis renginiai, t. y. visa tai, kur vaikas įgyja įvairios patirties.

Naujausi vaiko raidos tyrimai vis aiškiau įrodo kokybiškos ugdymo aplinkos ikimokykliniais metais ir biologinio jo brendimo sąveiką. Naujausiomis vaiko smegenų tyrimo technologijomis patvirtina, kad vaikui augti ir ugdytis palanki socialinė aplinka, tinkamai parinkti ugdomieji poveikiai turi įtakos vaiko smegenų brendimo procesui ir psichinių procesų kokybei.

Vaiko ugdymuisi labai svarbi komfortabili, psichosocialiai palanki aplinka: pakankamai miego ir gryno oro, šilti emociniai, pozityvūs pedagogo ir vaiko santykiai, galimybė žaisti ir įsitraukti į įdomią įvairiapusę veiklą. Pedagogas, kartu su vaikais, tėvais daro poveikį modeliuodami aplinką, ją keisdami, pritaikydami, turtindami, emociškai skatindami ugdytinio norą pažinti savo regiono ir krašto kultūros dvasią bei šiuolaikinės visuomenės poreikius, siekdami plėtoti individualias fizines, socialines, pažinimo, kalbos ir bendravimo, kūrybines galias bei numatydamas tolesnius veiklos žingsnius, kad vaikai jaustųsi saugiai ir patogiai.

Kuriant ugdomąją aplinką, pedagogų siekiamybė – sudaryti palankiausias sąlygas kiekvienam vaikui atsiskleisti ir tobulėti jam priimtinais būdais.

Tardamasi su tėvais ir vaikais, IU mokytoja pritaiko vaikų grupei ir individualiam vaikui (ypač gabiam, turinčiam specialiųjų ugdymosi poreikių) aplinką grupėje, kitose patalpose, lauko teritorijoje ir už įstaigos ribų, ten, kur lankosi vaikai. IU mokytojas pasiūlo vaikams įdomios veiklos, sukuria tyrinėjimo, iššūkių situacijas (pasiūlo vaikui atlikti tai, ko jis nėra išbandęs). Organizuodama vaikų ugdymosi procesą IU mokytojas derina vaiko (t. y. žvelgia į vaiko ugdymą iš jo pozicijos, išgirsta jo nuomonę, išvelgia poreikius, interesus) ir savo, kaip vaiko ugdymo profesionalo, perspektyvą (t. y. apmąsto, kokia aplinka ir kokie ugdymo būdai gali pažadinti vaikų domėjimąsi, tyrinėjimą, kūrybą ir padeda pasiekti numatytus ugdymosi rezultatus).

Lauko sporto aikštynas. Sporto aikštyne, grupių aikštelėse, sudarytos galimybės organizuoti sporto, kalendorines šventes, pramogas, žaisti įvairius lauko sportinius žaidimus.

Sporto salė. Sporto salė – tai durys į judesių pasaulį, kur vaikams organizuojamos kūno kultūros valandėlės ir rytinės mankštos. Čia vaikai žaidžia sportinius žaidimus, atlieka sportinius pratimus, estafetes. Sporto salėje sukaupta daug įvairaus sportinio inventoriaus, vaikai pratinami prie aktyvios fizinės veiklos, suteikiama žinių apie fizinių pratimų reikšmę žmogaus sveikatai.

Aktų salė. Aktų salėje sukurtos palankios sąlygos vaikų muzikinei veiklai: švęsti įvairias šventes, šeimų vakarones, organizuoti konkursus, viktorinas, žaisti lietuvių liaudies žaidimus, ratelius, dainuoti, šokti, improvizuoti, inscenizuoti, klausytis įvairių žanrų muzikos, groti ritminiais instrumentais, stebėti spektaklius.

4.7. Aplinkai keliami reikalavimai

Šiandienėmis globalizacijos sąlygomis šiuolaikinių vaikų poreikiai, savybės formuojasi kitaip nei prieš keletą dešimtmečių. Siekiamybė – kurti šio laikmečio vaiko ir vaikų grupės ugdymui(-si) tinkamą įstaigos vidinę ir išorinę, psichologinę ir fizinę aplinką, tikslingai parenkant natūralias, modernias, vaiko poreikius, pomėgius, interesus ir prigimtį atitinkančias ugdymo priemones:

- * sudaryti galimybes pačiam vaikui susikurti, keisti, pertvarkyti aplinką. Vaikai skatinami įsirengti žaidimų vietas, pernešant žaislus ir daiktus iš vienos erdvės į kitą, savo kūrybiniais darbais papuošti aplinką, ugdymo įstaigos teritorijoje auginti ir tyrinėti daržoves, gėles;

- * kurti vaikų ugdymosi situacijas, kupinas žaismės, nuotykių, atradimų. Vaikų grupė gali virsti parduotuve, mišku, vaikų kelione per Lietuvą;

- * kurti situacijas, kurios skatintų vaikus spręsti problemas, tyrinėti ir kritiškai mąstyti. Vaikai skatinami diskutuoti apie pamatytas realaus gyvenimo problemines situacijas, matytus filmus, spektaklius, skaitytas knygeles, kurti susitarimus dėl gyvenimo grupėje kartu, tyrinėti teritorijos aplinką ir kt.;

- * skatinti vaikų veiklą grupelėmis. Kuriamos situacijos, kurios skatintų vaikus dalytis veiklos

sumanymais, mintimis, mokantis susitarti, ką nors daryti drauge, padėti vienas kitam, kurti ir įgyvendinti bendrus projektus;

- * sudaryti galimybes patiems vaikams ieškoti informacijos. Vaikai kviečiami ieškoti informacijos enciklopedijose, vaikų žodynuose ir kitose knygose, žiūrėdami ugdomouosius filmukus ir kt.;

- * sudaryti sąlygas žaisti su šiuolaikiniais vaiko poreikius atitinkančiais žaislais. Šalia jau įprastų žaislų, tokių kaip mašinėlės, lėlės, stalo žaidimai, dėlionės, atsiranda kompiuteriai, fotoaparatai, interaktyviosios lentos, skaitmeninės knygos ir kt.;

- * sudaryti sąlygas, kad kiekvienoje vaikų veiklos erdvėje būtų priemonių ir žaislų, dominančių tiek berniukus, tiek mergaites;

Šiuolaikinį „interneto vaiką“ domina ne tik tradiciniai, įprasti, bet ir nauji žaislai bei žaidimai:

- * žaislai, kurių gamyba pagrįsta naujomis elektroninėmis technologijomis ir naujomis žaidimo su jais galimybėmis;

- * animacinių filmų veikėjai, kurių veiksmai, elgsena pagrįsti naujomis technologijomis, - bakuganai, digimonai, benai tenai, transformeriai, betmenai, pokemonai, bibleidai ir kt.;

- * žaislai, sukurti remiantis šiuolaikinio gyvenimo aktualijomis ir originaliais sprendimais, pvz., šiukšlių rūšiavimo konteineriai;

- * knygos su garso ir vaizdo signalais bei mechaniniais įtaisais;

- * žaislai kolekcijos, gyvūnų ir žmonių figūrėlės, puponautai, kepsai;

- * lėlės su šiuolaikinį žmonių gyvenimą atspindinčiais priedais;

- * kompiuteriai ir kompiuteriniai žaislai;

- * modernios ir elektroninės technikos robotikos serijos žaislai – buities technikos modeliai, aplinkos tvarkymo įrankiai, transporto priemonės ir kt.;

- * modernūs konstruktoriai, funkcionali statybinė medžiaga ir ją papildančios detalės.

V SKYRIUS UGDYMO PASIEKIMAI IR JŲ VERTINIMAS

5.1. Vaiko ugdymo pasiekimų vertinimo samprata

Veiksmingas ikimokyklinis ugdymasis yra orientuotas į svarbiausią pasiekimą – vaiko asmenybės brandinimą, taip pat į sėkmingą jo ugdymosi pažangą ir gerus pasiekimus visose pasiekimų srityse. Vaikų ugdymosi pasiekimai – tai ugdymosi procese įgyti vaikų gebėjimai, žinios ir supratimas, nuostatos, apie kuriuos sprendžiame iš vaikų veiklos ir jos rezultatų. Vaiko ugdymosi pasiekimų sričių visuma laiduoja sėkmingą vaiko asmenybės ugdymąsi.

Vertinimas – tai nuolatinis informacijos apie vaiką, jo ugdymo(-si) ypatumus bei daromą pažangą kaupimas ir apibendrinimas. Vertinimas atliekamas taip, kad garantuotų psichologinį saugumą, gerą vaiko savijautą, padėtų išgyventi sėkmės jausmą, motyvuotų ugdytis bei įveikti kliūtis.

Vertinimo tikslas – padėti IU mokytojams ir kitiems ugdymo dalyviams tikslingai stebėti vaikų ugdymo(-si) pasiekimus, pažangą, atpažinti jų ugdymo(-si) poreikius, kuo kryptingiau pritaikant ikimokyklinio ugdymosi turinį vaikų grupei ir kiekvienam vaikui, garantuojant ugdymo(-si) prieinamumą ir kokybę, užtikrinant tęstinumą bei dermę tarp ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programų.

Vaikų ugdymosi pasiekimų vertinimas padeda:

- * pažinti kiekvieną vaiką, atpažinti jo turimus pasiekimus skirtingose ugdymosi srityse, nustatyti individualų ugdymosi tempą, išsiaiškinti ugdymosi poreikius;

- * numatyti tolesnio vaiko ugdymosi rezultatus, atsižvelgiant į jo ugdymosi poreikius, pasiekimus bei daromą pažangą, atrinkti tinkamesnį ugdymo turinį, būdus, priemones, aplinką;

- * numatyti, kaip ugdymas bus individualizuojamas, pritaikomas kiekvienam vaikui pagal jo interesus, polinkius, lūkesčius, galimybes, turimą patirtį;

* nuolat stebėti, ko ir kaip vaikas mokosi, ko išmoko, kokius sunkumus patyrė, kaip juos įveikė ir į tai atsizvelgiant koreguoti ugdymo procesą;

* nustatyti, ar vaikų ugdymo organizavimas buvo veiksmingas, ar vaikui (vaikų grupei) pavyko pasiekti iki tam tikro laikotarpio numatytų ugdymosi rezultatų;

* atrinkti ir pateikti tėvams (globėjams) aktualią informaciją apie jų vaikų ugdymąsi, motyvuojančią juos aktyviau įsitraukti į vaikų ugdymą įstaigoje;

* pateikti objektyvią informaciją apie vaiko ar vaikų grupės ugdymąsi kitiems specialistams bei įstaigos administracijai.

Vertinimą sudaro:

- vertinimo planavimas;
- informacijos kaupimas ir fiksavimas;
- informacijos analizavimas;
- vertinimo informacijos naudojimas ugdymo proceso koregavimui.

Vertinant vaiko pasiekimus naudojami trys vertinimo tipai: diagnostinis, formuojamasis ir apibendrinamasis. Diagnostinis ir formuojamasis vertinimas naudojami vaikų ugdymosi procese, siekiant gauti grįžtamąją informaciją apie vaikų pasiekimus bei pažangą ir ugdymo proceso kokybę. Apibendrinamasis vertinimas – baigus programos dalį ar visą programą.

Diagnostinis vertinimas – tai vaikui pažinti ir pirmiesiems jo ugdymosi žingsniams ikimokyklinio ugdymo grupėje numatyti skirtas vaiko žinių ir supratimo, gebėjimų ir nuostatų vertinimas. Vertinimas atliekamas tada, kai ikimokyklinio ugdymo mokytojas pradeda dirbti su nauja vaikų grupe, kai į vaikų grupę ateina naujokas, kai išryškėja nauji vaikų ugdymosi poreikiai, siekiant pažinti vaikus ir numatyti artimiausius jų ugdymosi žingsnius. Jis taip pat naudojamas aiškinantis, ar pasiekti iškelti vaiko ugdymosi uždaviniai, kokia yra vaiko pažanga per numatytą laikotarpį, kokie individualūs jo ugdymosi poreikiai.

Formuojamasis vertinimas – kasdienio vaiko ugdymosi situacijų stebėjimas, apmąstant, kaip vaikas įsitraukia į veiklą, kaip elgiasi, kas kiekvienam iš jų sekasi, kur reikia pagalbos, kaip vertėtų pakreipti veiklą, kad geriau atitiktų kiekvieno vaiko ugdymosi poreikius, kokie vaikų siūlymai ir t. t.

Apibendrinamasis vertinimas – tai vaiko ugdymosi pagal programos dalį (pvz., vienerius metus) ar visą programą (pvz., nuo 2 iki 6 metų) rezultatų įvertinimas. Nustatoma, ko vaikas pasiekė aštuoniolikoje ugdymosi pasiekimų sričių, ar vaiko ugdymosi pasiekimai atitinka programoje numatytus rezultatus, kokia vaiko pažanga, kokios jo stiprybės ir tobulintinos sritys.

Vaikų pasiekimai vertinami pagal 18 ugdymo(-si) pasiekimų sričių. Kiekviena ugdymo(-si) sritis vertinama atitinkamu pasiekimų žingsniu (1 žingsnis – 1 metai, 2 žingsnis – 2 metai, 3 žingsnis – 3 metai, 4 žingsnis – 4 metai, 5 žingsnis – 5 metai, 6 žingsnis – 6 metai). Vaiko pasiekimų žingsniai veda ikimokyklinio ugdymo(-si) rezultato link – šešerių metų vaiko esminių vertybinių nuostatų ir gebėjimų. Vaikų turimi gebėjimai, žinios ir supratimas, nuostatos palyginami su numatytais programoje ir taip išsiaiškinama, ko vaikas yra pasiekęs, kokia jo pažanga per tam tikrą laikotarpį. Kiekvieno vaiko ugdymosi pažangai būdingi tie patys žingsniai, tačiau dėl kiekvieno vaiko gyvenimo patirties ir ugdymosi stiliaus skirtubių to paties amžiaus vaikų pasiekimai gali skirtis.

Vaiko pasiekimų vertinimas neatsiejama kokybiško ugdymo(-si) proceso dalis.

Ikimokyklinio amžiaus grupių pedagogai, siekdami pažinti vaiką ir įvertinti jo pasiekimus stebi jį taikydami įvairius metodus, padedančius išsiaiškinti vaiko turimą patirtį: savijautą, fizinę brandą, poreikius, interesus, gebėjimus, bendravimo ir veiklos ypatumus, namų kultūrinę aplinką. Taip pat aptaria šeimos ir pedagogų lūkesčius bei nuostatas į ugdymą.

Vertinimo sampratos pamatas – atskleisti, ką vaikai žino ir gali, kokie jų pasiekimai, o ne sutelkti dėmesį į tai, ko jie nežino ar negali atlikti. Įvertinimas padeda plėsti vaiko žinias, siekti visuminės savirealizacijos ir saviraiškos, didinti supratimą ir ugdyti pasitikėjimą. Vertinimo procesas suteikia informacijos ir remia asmenybės sklaidą skatinančius ugdymo būdus.

Galutinis tikslas – padėti vaikui pačiam įvertinti save. Įsivertinimo esmė – padėti vaikui tapti nepriklausomu ir savarankišku. Ugdymo pasiekimų vertinimo principas – padėti vaikui ugdytis ir eiti individualios pažangos keliu.

Ugdymo programos turinys reikalauja atviro, atspindinčio vaiko ugdymosi pasiekimų

žingsnius ir daromą pažangą, vertinimo. Vertinimas suprantamas kaip būtinos situacijos išsiaiškinimas, problemų įžvalgos ir tobulėjimo veiksnys.

Pedagogai, ugdydami vaikus, naudoja vis sudėtingesnius ir efektyvesnius ugdymo metodus, todėl išauga vaiko ugdymo(-si) proceso vertinimo reikšmė. Vertinant vaiko ugdymosi pasiekimus laikomasi nuostatos, kad vertinimo ir ugdymo centras yra vaikas, todėl ugdymosi pasiekimų žingsnių vertinimas turi būti:

- * objektyvus ir visapusiškas;
- * jautrus ir humaniškas;
- * nežeidžiantis vaiko orumo;
- * atsižvelgiantis į jo prigimtines galias;
- * skatinantis ir žadinantis sėkmės pojūtį;
- * skatinantis tikėjimą savo jėgomis;
- * ugdantis savo vertės jausmą;
- * fiksuojantis pažangą;
- * suteikiantis pasitikėjimo savimi ir savo jėgomis ir atskleidžiantis esmę.

5.2. Ugdymo pasiekimų vertinimo metodai

Vaikų ugdymosi pasiekimai vertinami, taikant šiuos metodus:

- * stebėjimą;
- * vaiko veiklos ir kūrybos produktų analizę;
- * pokalbius;
- * vaiko kalbos bei veiklos vaizdo įrašus;
- * klausimynus tėvams, pokalbius su jais;
- * atskiros ugdymo srities tyrimus.

5.3. Vertinimo dažnumas, pasiekimų fiksavimo ir pateikimo formos

Kad būtų aiškiai matomas vaiko pažangos kelias bei ugdymosi tempai, vaiko pasiekimai programos įgyvendinimo laikotarpiu yra vertinami ir pasiekimų pokyčiai žymimi nuolat. Remdamasis vaiko pasiekimų įrodymų analize ikimokyklinio ugdymo mokytojas rengia vaiko pasiekimų diagramas (pagal programos 4 priedą „Vaiko ugdymo(-si) pasiekimų kreivė“) (pasiekimų diagramoje matyti, kuriame kiekvienos ugdymo srities pasiekimų žingsnyje vaikas yra, ar vaiko pasiekimai atskirose ugdymo srityse atitinka jo galimybes, kuriose ugdymo srityse jo pasiekimai geriausi, kuriose – nežymūs ir kt.) ir lenteles (pagal programos 3 priedą „Ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymosi pasiekimų vertinimo lentelė“) (laikotarpio pradžioje pažymimi vaiko turimi gebėjimai, antrą kartą gebėjimai pažymimi šio laikotarpio pabaigoje) pagal pasiekimų žingsnius, kurios parodo vaikų ugdymosi pasiekimų sričių tempą, tolygumą. Išsiaiškinimas, ko pasiekė vaikas, padeda IU mokytojui tikslingiau numatyti artimiausius vaiko ugdymo uždavinius, turinį, veiklą, aplinką.

Vaiko ugdymosi darnos analizė IU mokytojui parodo, kuriose ugdymosi srityse vaikui reikia kelti sudėtingesnius jo gabumų plėtotės uždavinius, o kuriose – daugiau paramos ir pagalbos.

Vaiko pažangos matavimo periodas – vieneri mokslo metai. Mokslo metų pradžioje (rugsėjo-spalio mėn.) nustatomi turimi vaiko gebėjimai, mokslo metų pabaigoje (balandžio-gegužės mėn.) įgyti vaiko gebėjimai. Gebėjimų pokytis per mokslo metus parodo vaiko ugdymosi pažangą.

Įrodymai apie vaikų pasiekimus renkami įvairiais būdais: stebint ir užrašant, fotografuojant, darant garso ar vaizdo įrašus, kaupiant vaikų darbelius, kalbant su tėvais, specialistais ir kt. Svarbiausi vaiko pasiekimus atskleidžiantys įrodymai saugomi vaiko pasiekimų aplanke. Vaiko pasiekimų įrodymai sugrupuojami pagal ikimokyklinio ugdymo programoje pateiktas pasiekimų sritis. Į vaiko pasiekimų aplanką dedami tik tie įrodymai, kurie apie vaiko žinias ir supratimą, gebėjimus ir nuostatas pasako ką nors nauja, t. y. rodo jų tobulėjimą, išryškina vaiko gabumus,

interesus, atskleidžia ugdymosi poreikius. Pasiekimų aplankas gali būti sudaromas kaip segtuvas ir/ar kompiuterinė laikmena – mišrus variantas. Išvykstančio iš įstaigos vaiko aplankas atiduodamas tėvams (globėjams).

Pasiekimų aplanke kaupiami:

- * vaikų darbelių pavyzdžiai;
- * nuotraukos;
- * vaiko pasiekimų stebėjimo aprašai;
- * kalbėjimo pavyzdžiai: vaiko mintys, pasakojimai, samprotavimai;
- * žodinė kūryba;
- * interviu su vaiku;
- * specialistų komentarai;
- * tėvų pastebėjimai, atsiliepimai;
- * individualios programos;
- * anketinės apklausos;
- * diagramos, lentelės;
- * atsiliepimai apie vaiko pasiekimų rezultatus (dalyvavimą įvairiose parodose, konkursuose, projektuose, akcijose, kūrybinių grupių veikloje ir kt.);
- * vaikų ir jų tėvelių kūrybinės raiškos darbai (savo gamybos knygelės ir kt.).

Mokslo metų pradžioje tėvai (globėjai) supažindinami su vaikų pasiekimų vertinimu, informuojami apie nustatytus vaiko gebėjimus. Po pirmojo pusmečio (individualių susitikimų metu) tėvams (globėjams) pateikiama informacija apie akivaizdžiai matomus ir nežymius vaiko ugdymosi pasiekimus. Mokslo metų pabaigoje tėvai (globėjai) informuojami apie įgytus vaiko gebėjimus ir ugdymosi pažangą, vaiko stipriąsias puses, ugdymosi poreikius ir tolesnio ugdymo gaires. Apie vaikų ką tik įgytus ugdymosi pasiekimus tėvai (globėjai) informuojami nuolat, atvedus ar pasiimant vaiką. Iškilus ugdymosi sunkumams, tėvai (globėjai) informuojami apie įstaigoje teikiamą švietimo specialistų pagalbą.

Visi surinkti vaiko pasiekimų įrodymai analizuojami vienu metu po numatyto laikotarpio, jie leidžia IU mokytojui susidaryti visuminį vaizdą apie vaiko pasiekimus.

Atsižvelgiant į įstaigos pasirinktos pasiekimų vertinimo struktūros specifiškumą, vaikų pasiekimų žingsnius, vertinimas tampa aktualus pedagogų tarpusavio bendradarbiavimui, dalijantis turima informacija apie bendrą grupės lygį, apie individualią vaikų patirtį grupių kontekste.

Mokytojų tarybos posėdžiuose atlikta vertinimo rezultatų analizė padeda numatyti ugdomojo proceso spragas, parinkti tinkamiausias ugdymo(-si) formas, metodus, priemones, kryptingai taikyti inovacijas, laikytis ugdomojo proceso tęstinumo, sistemiškumo, lankstumo bei individualizuotumo.

Informacija apie vaiko individualius pasiekimus neviešinama, vertinimo medžiaga yra konfidenciali.

Siekiant geresnės ugdymo(-si) kokybės ir veiksmingumo, sukurta pasiekimų vertinimo sistema nuolat tobulinama, modernizuojama.

5.4. Specialiųjų ugdymo(-si) poreikių turinčių vaikų vertinimas

Kiekvienas vaikas yra savitas, turintis tik jam vienam būdingų bruožų, daugiau arba mažiau išreikštas interesų sritis, vystymosi tempą, gebėjimus, individualią patirtį. Tačiau kai kuriais atvejais asmeniniai vaiko gebėjimai nebeatitinka įprastos raidos (jie reikšmingai atsilieka arba pranoksta kitų vaikų galimybes). Kai IU mokytojos ugdymo metodai taikomi tokiam vaikui yra bevaisiai, tai IU mokytojas siekia bendradarbiavimo su pagalbos vaikui specialistais. Sėkmingai bendradarbiauti padeda tikslinga ir laiku IU mokytojo pateikta informacija, kai:

- IU mokytojas kreipiasi į pagalbos vaikui specialistą, prašydama padėti suprasti vaiko ugdymosi poreikius ir surasti efektyviausius jo ugdymo būdus;

- vyksta IU mokytojo ir pagalbos vaikui specialistų bendradarbiavimas, kuriant vaiko

ugdymosi poreikius atitinkantį ugdymo planą;

- rengiamasi išsamiai ištirti vaiko specialiųjų ugdymosi poreikių pobūdį ir priežastis, kreipiantis į ugdymo įstaigos Vaiko gerovės komisiją bei Pedagoginę psichologinę tarnybą;

- sudarant vaikui pritaikytą ar individualizuotą programą, kai yra gautas toks Pedagoginės psichologinės tarnybos sprendimas;

- sistemingai ir kryptingai stebint vaiko ugdymosi pažangą ir vertinant pritaikytos ar individualizuotos programos efektyvumą;

- kai specialistas individualiai lavina sutrikusias vaiko kalbos, suvokimo ir kitas funkcijas, siekdamas veiklos grupėje ir užsiėmimo su specialistu vienovės;

- kitais atvejais, kai siekiama geriau suprasti vaiko ugdymosi sunkumų priežastis ir didinti jo ugdymo veiksmingumą.

Vaiko ugdymo procesą ikimokyklinio ugdymo grupėje organizuoja ne tik IU mokytojos, bet ir kiti pagalbos vaikui specialistai, jie drauge apmąsto vaikų ugdymo kokybę ir pasiekimus, veikia darnios komandos principu.

Su ikimokyklinio amžiaus vaikais, turinčiais specialiųjų ugdymo(-si) poreikių, dirba logopedas, esant poreikiui – socialinė pedagogė.

Logopedas tikrina ir įvertina vaikų kalbos išsivystymo lygį, sudaro vaikų, turinčių kalbos ir kalbėjimo sutrikimų, sąrašus, pateikia juos Vaiko gerovės komisijai bei suderina su Radviliškio rajono savivaldybės švietimo ir sporto paslaugų centro Pedagogine-psichologine tarnyba (toliau – PPT). Šiuos sąrašus tvirtina gimnazijos direktorė. Logopedas numato, kuriuos vaikus reikia konsultuoti PPT. Logopedas pildo kalbos korteles, pagalbos vaikui specialistų komanda pagal poreikį rengia individualias pritaikytas programas, ruošia kalbos korekcijos planus. Mokslo metų pabaigoje rengia logopedo ataskaitą, vaiko ugdymosi pasiekimus aptaria Vaiko gerovės komisijoje.

Socialinė pedagogė įvertina vaiko ir jo šeimos socialines problemas ir poreikius, sudaro vaikų, kuriems bus teikiama socialinio pedagogo pagalba, sąrašą, ugdo gyvenimo įgūdžius. Mokslo metų pabaigoje rengia socialinio pedagogo darbo ataskaitą ir vaikų ugdymosi pasiekimus aptaria Vaiko gerovės komisijoje.

VI SKYRIUS

NAUDOTA LITERATŪRA IR INFORMACIJOS ŠALTINIAI

1. Ikimokyklinio ugdymo programų kriterijų aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. birželio 7 d. įsakymu Nr. V-1009.

2. Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas. Vilnius: Švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras, 2016.

3. Ikimokyklinio ugdymo metodinės rekomendacijos. Vilnius: Švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras, 2015.

4. Jankauskienė L., Monkevičienė, O. Metodinės rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo programai rengti. Vilnius: Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras, 2006.

5. Juraitienė I. Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo planavimas ir refleksija. Prieiga internetu: <http://www.upc.smm.lt/ugdymas/ikimokyklinis/papildoma.php>, 2013-01-20.

6. Bakūnaitė. J. Humanistinio vaikų ugdymo programa. Auginu gyvybės medį. Vilnius: Eugrimas, 2005.

7. Gyvenimo įgūdžių ugdymo programa. Ikimokyklinis amžius. Vilnius, 2004.

8. Ikimokyklinio ugdymo mokyklos „Vidaus audito metodika“. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras, 2005.

9. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. Švietimo kokybės analizė. ikimokyklinio ugdymo kokybė. 2012 m. rugsėjis Nr. 13.

10. Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“. Prieiga internetu: www.Lietuva2030.lt.

11. Monkevičienė O. Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo(-si) turinio kaitos

tendencijos. 2008 gegužės mėn. Prieiga internetu: <http://www.biblioteka.vpu.lt/pdf/2008/91/66-72monk.pdf>, 2013-02-23.

12. Monkevičienė O., Glebuviene V., Stankevičienė K. Ikimokyklinio, priešmokyklinio ugdymo turinio ir jo įgyvendinimo kokybės analizė. Prieiga internetu: <http://www.ikimokyklinis.lt/index.php/biblioteka/vaiku-ugdymas/ikimokyklinio-priesmokyklinio-ugdymo-turinio-ir-jo-igyvendinimo-kokybes-analize/773>.

13. Neifachas S. Vaikų ugdymas darželyje: dabartis ir ateities perspektyva. Vilnius: Ciklonas, 2008.

14. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas.

15. Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcija.

16. Lietuvos Respublikos Konstitucija.

17. Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija, patvirtinta Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005 m. gruodžio 30 d. įsakymu Nr. ISAK-2695.

18. Valstybinė švietimo 2013-2020 metų strategija, patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2013 m. gruodžio 23 d. nutarimu Nr. XII-745.

19. Valstybinė šeimos politikos koncepcija patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2008 m. birželio 3 d. nutarimu Nr. X-1569.

20. Jungtinių tautų vaiko teisių konvencija, ratifikuota 1995 m. liepos 3 d. Lietuvos Respublikos įstatymu Nr. I-983.

21. Priešmokyklinio ugdymo bendroji programa. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. Vilnius: Šviesa, 2014.

22. Szarkowicz, D. Stebėjimas ir refleksija vaikystėje. Kokybės analizė. Klaipėda: Žemaitijos spauda, 2011.

23. Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo planavimas. Prieiga internetu: <http://www.upc.smm.lt/ugdymas/ikimokyklinis/planavimas.php>.

24. Verseckienė O., Marcinkas F. ir kt. Po tėviškės dangum. Etninio ugdymo gairės. Vilnius: Almanachas „Tautodailė“, 1995.

ESMINĖS NUOSTATOS IR GEBĖJIMAI, KURIUOS VAIKAS TURI ĮGYTI IKI 6 METŲ

Eil. Nr.	Vaiko pasiekimai	Esminė nuostata	Esminis gebėjimas
1.	Savivoka ir savigarba	Save vertina teigiamai.	Supranta savo asmens tapatumą (aš esu, buvau, būsiu), pasako, kad yra berniukas/mergaitė, priskiria save savo šeimai, grupei, bendruomenei, palankiai kalba apie save, tikisi, kad kitiems jis patinka, supranta ir gina savo teises.
2.	Emocijų suvokimas ir raiška	Domisi savo ir kitų emocijomis ir jausmais.	Atpažįsta ir įvardina savo emocijas ir jausmus bei jų priežastis, atpažįsta ir įvardina kitų emocijas ir jausmus, įprastose situacijose emocijas ir jausmus išreiškia tinkamais, kitiems priimtinais būdais.
3.	Savireguliacija ir savikontrolė	Nusiteikęs sutelkti dėmesį, būti kantrus, valdyti emocijų raišką ir elgesį.	Ilgesnį laiką sutelkia dėmesį klausymui, stebėjimui, veiklai, įsiaudrinęs geba nusiraminti, bendraudamas su kitais bando kontroliuoti savo žodžius ir veiksmus.
4.	Santykiai su suaugusiais	Nusiteikęs pozityviai bendrauti ir bendradarbiauti su suaugusiais.	Pasitiki pedagogais, ramiai jaučiasi su jais kasdieninėje ir neįprastoje aplinkoje, iš jų mokosi, drąsiai reiškia jiems savo nuomonę, tariasi, derasi; žino, kaip reikia elgtis su nepažįstamais suaugusiais.
5.	Santykiai su bendraamžiais	Nusiteikęs pozityviai bendrauti ir bendradarbiauti su bendraamžiais.	Supranta, kas yra gerai, kas blogai, draugauja bent su vienu vaiku, palankiai bendrauja su visais (dalinasi žaislais, tariasi, supranta kitų nors), padedamas supranta savo žodžių ir veiksmų pasekmes sau ir kitiems.
6.	Aplinkos pažinimas	Nori pažinti, suprasti save bei aplinkinį pasaulį, džiaugiasi sužinojęs ką nors nauja.	Įvardija, bando paaiškinti socialinius bei gamtos reiškinius, apibūdinti save, savo gyvenamąją vietą, šeimą, kaimynus, gyvosios ir negyvosios gamtos objektus, domisi technika ir noriai mokosi ja naudotis.
7.	Skaičiavimas ir matavimas	Nusiteikęs pasaulio pažinimui naudoti skaičius ir skaičiavimus. Nusiteikęs tyrinėti aplinkos daiktus, jų ryšį ir santykius.	Skiria daiktų spalvą, formą, jaučia daiktų dydį, dydžių skirtumus, daikto vietą ir padėtį erdvėje, sieja daiktus su vaizdais nuotraukose, piešiniuose. Pastebi laiko tėkmės požymius. Tapatina, grupuoja, klasifikuoja daiktus. Supranta ir vartoja žodžius, kuriais apibūdinamas atstumas, ilgis, masė, talpa, tūris, laikas, daiktų panašumai ir skirtumai, daiktų tarpusavio ryšiai, santykiai, padėtis vienas kito atžvilgiu.

8.	Sakytinė kalba	Nusiteikęs išklaudyti kitą ir išreikšti save bei savo patirtį kalba.	Klausosi ir supranta kitų kalbėjimą, kalba su suaugusiais ir vaikais, natūraliai ir laisvai išreikšdamas savo išgyvenimus, patirtį, mintis, intuityviai junta kalbos grožį.
9.	Rašytinė kalba	Domisi rašytiniais ženklais, simboliais, skaitomu tekstu.	Atpažįsta ir rašinėja raides, žodžius bei kitokius simbolius, pradeda skaityti.
10.	Meninė raiška	Jaučia meninės raiškos džiaugsmą, rodo norą aktyviai dalyvauti meninėje veikloje.	Spontaniškai ir savitai reiškia įspūdžius, išgyvenimus, mintis, patirtas emocijas muzikuodamas, šokdamas, vaidindamas, vizualinėje kūryboje.
11.	Estetinis suvokimas	Domisi meno kūriniais, aplinka, meninėmis veiklomis, jais gėrįsi, grožisi.	Jaučia ir suvokia muzikos, šokio, vaidybos, vizualaus meno savitumą, grožisi meno kūriniais, džiaugiasi savo kūryba, žavisi aplinkos grožiu, dalijasi išgyvenimais, įspūdžiais, pastebėjimais, vertinimais.
12.	Fizinis aktyvumas	Noriai, džiaugsmingai juda.	Eina, bėga, šliaužia, ropoja, lipa, šokinėja koordinuotai, išlaikydamas pusiausvyrą, spontaniškai ir tikslingai, atlieka veiksmus, kuriems būtina akių-rankos koordinacija bei išlavėjusi smulkioji motorika.
13.	Kasdieninio gyvenimo įgūdžiai	Noriai įvaldo sveikam kasdieniam gyvenimui reikalingus įgūdžius.	Tvarkingai valgo, savarankiškai atlieka savitvarkos veiksmus: apsirengia ir nusirengia, naudojami tualetu. Prižiūri savo išorę: prausiasi, šukuojasi. Saugo savo sveikatą ir saugiai elgiasi aplinkoje.
14.	Iniciatyvumas ir atkaklumas	Didžiuojasi savimi ir didėjančiais savo gabumais.	Savo iniciatyva pasirenka veiklą, ilgam įsitraukia, ją plėtoja, po tam tikro laiko tarpo veiklą pratęsia, kreipiasi į suaugusįjį pagalbos, kai pats nepajėgia susidoroti su kilusiais sunkumais.
15.	Tyrinėjimas	Smalsus, domisi viskuo, kas vyksta aplinkui, noriai stebi, bando, samprotauja.	Aktyviai tyrinėja save, socialinę, kultūrinę ir gamtinę aplinką, įvaldo tyrinėjimo būdus (stebėjimą ir bandymą), mąsto ir samprotauja apie tai, ką pastebėjo, atrado, pajuto, patyrė.
16.	Problemų sprendimas	Nusiteikęs ieškoti išeičių kasdieniams sunkumams bei iššūkiams įveikti.	Atpažįsta ką nors veikiant kilusius sunkumus bei iššūkius, dažniausiai supranta, kodėl jie kilo, suvokia savo ir kitų ketinimus, ieško tinkamų sprendimo ką nors išbandydamas, tyrinėdamas, aiškindamasis, bendradarbiaudamas, pradeda numatyti priimtų sprendimų pasekmes.
17.	Kūrybiškumas	Jaučia kūrybinės laisvės, spontaniškos improvizacijos bei kūrybos džiaugsmą.	Savitai reiškia savo sumanymus įvairioje veikloje, ieško nežinomos informacijos, siūlo naujas, netikėtas idėjas ir jas savitai įgyvendina.
18.	Mokėjimas mokytis	Noriai mokosi, džiaugiasi tuo, ko išmoko.	Mokosi žaisdami, stebėdami kitus vaikus ir suaugusius, klausinėdami, ieškodami informacijos, išbandydami, sprenddami problemas, kurdami, įvaldo kai kurias mokymosi strategijas, pradeda suprasti mokymosi procesą.

VAIKŲ UGDYMO SI PASIEKIMAI IR UGDYMO GAIRĖS

1. Kasdienio gyvenimo įgūdžiai

Kasdienio gyvenimo įgūdžiai – tai vaiko sveikatai saugoti ir stiprinti būtini įpročiai ir elgesys.

Vaiko asmeniniai mitybos ir valgymo įgūdžiai formuojasi vaikui mokantis pačiam valgyti, pasirenkant tai, ką jis norėtų valgyti iš jam siūlomų patiekalų, produktų, mokantis gražiai elgtis prie stalo (pasakyti „skanaus“, „ačiū“, paimti ir taisyklingai laikyti stalo įrankius, stengtis valgyti tvarkingai, gerti iš puoduko, naudotis servetėle ir pan.).

Kūno švaros ir aplinkos tvarkos įpročius vaikas ugdomi mokymdamasis savarankiškai apsirengti ir nusirengti, susitvarkyti savo žaislus ir žaidimo, veiklos vietą, pratindamasis laikytis asmens higienos.

Vaiko saugus elgesys formuojasi suaugusiesiems mokant saugiai elgtis su vaistais, įvairiais daiktais ir priemonėmis, saugiai pereiti gatvę, padedant atpažinti artimiausioje aplinkoje pasitaikančias pavojingas ir grėsmingas saugumui situacijas.

Taisyklinga laikysena nebūna įgimta, ji formuojasi vaikui augant ir vystantis, nuo pačių pirmųjų gyvenimo metų. Vaiko raumenys yra silpni ir greitai pavargsta, ypač ilgiau būnant vienoje padėtyje (pvz., ilgai sėdint prie kompiuterio), todėl svarbu mokyti vaiką taisyklingai sėdėti, stovėti tiesiai, neįsitempus.

Kasdienio gyvenimo įgūdžių raiška ikimokykliniame amžiuje.

Ikimokyklinio amžiaus vaikas turėtų įgyti supratimą apie tai, ką ir kaip reikėtų valgyti, išmokti praustis, savarankiškai apsirengti ir nusirengti, saugiai elgtis su įvairiais aštriais, degiais, pavojingais daiktais, susitvarkyti žaislus ir veiklos vietą.

Vaikas mokosi valgyti pats, maitintis sveikai, atpažįsta skirtingus maisto produktus, įvardija alkį ar sotumą, pratinasi gražiai elgtis prie stalo, paimti stalo įrankius ir taisyklingai jais naudotis.

Vaikas mokosi plautis rankas, kai jos purvinos; tvarkosi ir prižiūri savo drabužius bei avalynę, aplinką; stengiasi taisyklingai sėdėti ir stovėti.

Kasdienio gyvenimo įgūdžių srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- vaiko asmeniniai valgymo ir mitybos įgūdžiai;
- kūno švaros ir aplinkos tvarkos palaikymo įgūdžiai;
- saugaus elgesio įgūdžiai;
- taisyklinga kūno laikysena.

Vertybinė nuostata.

Noriai ugdomi sveikam kasdieniam gyvenimui reikalingus įgūdžius.

Esminis gebėjimas.

Tvarkingai valgo, savarankiškai atlieka savitvarkos veiksmus: apsirengia ir nusirengia, naudojasi tualetu, prausiasi, šukuojasi. Saugo savo sveikatą ir saugiai elgiasi aplinkoje.

Metai	Žingsniai	Kasdienio gyvenimo įgūdžių srities pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
1-3 metai	1-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> Bando savarankiškai valgyti ir gerti iš puodelio. 	<ul style="list-style-type: none"> Pats laiko šaukštelį, bando juo valgyti. Mažais gabalėliais supjaustytą maistą ima dviem pirštais ar sauja. 	<ul style="list-style-type: none"> Skatinti valgyti pirštais. Tirštą maistą duoti tik šaukšteliu, skystą iš puoduko, kad jaustų skirtumą tarp to, ką valgo ir ką geria. Žaidžiant mokyti laikyti šaukštelį, puodelį, semti šaukšteliu ir pan. Žaisti žaidimą „Pamaitinkime lėlytę, meškutį“, pratinti būti savarankiškam.
	2-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> Valgo ir geria padedamas arba savarankiškai. Kartais parodo mimika, ženklais arba pasako, kada nori tuštintis ar šlapintis. Suaugusiojo rengiamas vaikas „jam padeda“. Suaugusiojo padedamas plaunasi, šluostosi rankas, išpučia nosį. Paprašytas padeda žaislą į nurodytą vietą. 	<ul style="list-style-type: none"> Valgo sriubą, košę šaukštu, geria iš vaikams pritaikyto puoduko. Norėdamas tuštintis ar šlapintis rodo į tualetu duris, atsineša puoduką ar savais ženklais pasako. Rengiamas kiša koją į batuką, ranką į rankovę, deda kepurę ant galvos. Tiesia nešvarias rankas tikėdamasis, kad suaugusysis jas nuplaus ar nušluostys. Padedamas pučia nosį į nosinę. Nuneša žaislą (lėlę, meškiuką, kiškutį, mašinytę, kamuoliuką) į jam skirtą vietą. 	<ul style="list-style-type: none"> Skatinti vaiką valgyti savarankiškai, pasakant ar parodydamas, kaip valgo grupės vaikai. Žaisti žaidimus: „Su kuo lėlytė valgo?“, „Meškiukas nori valgyti“. Atsižvelgiant į vaiko tuštinimosi ir šlapinimosi įgūdžius sodinti ant puoduko ar klozeto. Grupėje turėti didelę lėlę su drabužių rinkiniu, siūlyti vaikui ją rengti žaidžiant žaidimą „Lėlytė eina į lauką“. Žaisti žaidimus imituojuo rengimosi veiksmus (pvz., pritaikyti tam žaidimą „Jurgelis meistrelis“). Rengiant vaiką, pratinti apsirengti ir nusirengti drabužėlius tam tikra tvarka, rengti žaidinant „Šmurkšt kojytę į kojinytę (batuką)“ ir t. t. Kurti žaidybines situacijas, skatinančias vaiką panaudoti savo mokėjimus ir įgūdžius: „Parodykime meškučiui, kaip plauname rankes, išpučiame nosį.“ Kurti siužetines situacijas, skatinančias vaiką padėti žaislą į jam skirtą vietą. „Mašinytė grįžta į garažą“, „Lėlytė sėdasi prie stalo, gulasi į lovytę (vežimėlį)“, „Kamuoliukai pavargo ir nori pailsėti“ ir t. t.
	3-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> Savarankiškai valgo ir geria. 	<ul style="list-style-type: none"> Valgo šaukštu, šaukšteliu, šakute. 	<ul style="list-style-type: none"> Skatinti ragauti ir valgyti įvairų maistą.

		<ul style="list-style-type: none"> • Pradedama naudoti stalo įrankius. • Pasako, ko nori ir ko nenori valgyti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pasako, kokius maisto patiekalus mėgsta. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pratinti gerai sukramtyti maistą, neskubinti valgančio vaiko, mokyti valgyti ramiai. Pratinti keltis nuo stalo tik baigus valgyti. • Siūlyti žaisti žaidimus, mokant naudotis stalo įrankiais (pvz., „Gimtadienis“, „Kavinėje“ ir kt.). • Prižiūrėti, kad vaikas valgytų su įrankiais taip, kaip jis gali, pagirti vaiką už pastangas. • Turėti grupėje indelių, skatinti vaiką jais žaisti.
		<ul style="list-style-type: none"> • Pats eina į tualetą, suaugusiojo padedamas susitvarko. • Suaugusiojo padedamas nusirengia ir apsirengia, bando praustis, nusišluostyti veidą, rankas. • Padeda į vietą vieną kitą daiktą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Priminus arba pats savarankiškai eina į tualetą. • Mėgina apsiauti batukus, apsivilkti, bando sagstyti sagas, varstyti batų raištelius. • Prieš valgi, pasinaudojęs tualetu, susitėpęs pats plaunasi rankas. Susitėpęs prausiasi ir šluostosi veidą. • Sudėlioja žaislus į jiems skirtas vietas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Mokyti taisyklingai naudotis tualetu. • Žaisti žaidimus: „Kuo aš apsirengsiu, eidamas į lauką ar iš darželio namo?“, „Aprenk draugą“. Skatinti klausytis ir (ar) imituoti eilėraštkus: R. Kašausko „Batukai pyksta“, R. Skučaitės „Močiutės spinta“. • Naudoti įvairias spalvotas, kvepiančias vaikiškas higienos priemones. • Kalbėtis su vaikais apie švarą. Skaityti kūrinėlius (pvz., K. Binkio „Jonas pas čigonus“). S • sistemingai skatinti pažaidus sudėti žaislus ir kitas priemones į vietą. • Tvarkyti žaislus, dainuojant dainelę: „Visi žaisliukai turi savo vietą, turi savo vietą, vietą numylėtą.“

4-6 metai	4-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Valgo gana tvarkingai. Primenamas po valgio skalauja burną. • Pasako, kodėl reikia plauti vaisius, uogas, daržoves. • Padeda suaugusiajam serviruoti ir po valgio sutvarkyti stalą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Valgo nedideliais gabaliukais, gerai sukramto, valgydamas nekalba, neužsiima pašaliniais darbais, nežaidžia; taisyklingai naudojasi šaukštu, šakute, pradeda naudotis peiliu, pavalgęs nusivalo servetėle. Pavalgęs padėkoja. Žino, kad galima apsinuodyti valgant nepažįstamas uogas, vaisius. 	<ul style="list-style-type: none"> • Priminti, kad vaikai valgytų neskubėdami. Su vaikais kalbėti apie tai, kad labai svarbu pusryčius, pietus, vakarienę valgyti tuo pačiu metu. • Žaisti žaidimus, kuriuose formuojasi maitinimosi ritmo suvokimas (šeima, restoranas ir kt.). Žaidžiant vaikai mokomi atskirti pagrindines maisto produktų grupes – pieną, mėsą, vaisius, daržoves. Kiekvieną kartą prieš valgant įtraukti vaikus į stalo padengimo veiklą, siekti, kad stalai būtų serviruojami pagal taisykles, patiekalus atitinkančiais indais. • Kalbėtis su vaikais, kodėl reikia plauti vaisius, daržoves, uogas, sudaryti sąlygas mokytis praktiškai juos nuplauti.
		<ul style="list-style-type: none"> • Dažniausiai savarankiškai naudojami tualetu ir susitvarko juo pasinaudojęs. Šiek tiek padedamas apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. Šiek tiek padedamas plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą. Priminus čiaudėdamas ar kosėdamas prisidengia burną ir nosį. Gali sutvarkyti dalį žaislų, su kuriais žaidė. 	<ul style="list-style-type: none"> • Maunasi (nusimauna) kelnes, aunasi (nusiauna) batus, šlepetes, velkasi (nusivelka) megztinį, užsideda (nusiima) kepurę. • Pastebi, kada yra nešvarus, savarankiškai prausiasi, šluostosi rankšluosčiu. • Priminus šukuojasi plaukus šukomis. • Čiaudėdamas ar kosėdamas prisidengia burną ir nosį, pasitraukia nuo kitų vaikų. • Sudėlioja žaislus į jiems skirtas vietas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Rekomenduoti tėvams aprengti vaikus patogiais ir lengvai aprengiamais drabužiais. • Primenant eiliškumą, skatinti vaikus savarankiškai apsirengti ir nusirengti, tvarkingai susidėti drabužius. • Mokyti vaikus taisyklingai plautis ir šluostytis rankas, praustis ir šluostytis veidą. • Priminti, kad čiaudint ar kosint būtina prisidengti burną ir nosį. Priminti, kad naudotųsi nosinaite. • Skatinti susitvarkyti žaislus, su kuriais žaidė, įvairiai motyvuojant, padedant.

	<ul style="list-style-type: none"> • Pasako, kad negalima imti degtukų, vaistų, aštrių ir kitų pavojingų daiktų. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pats neragauja jokių vaistų, neima degtukų. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pasiruošti ir naudoti vaizdines priemones apie saugų elgesį. Rodyti mokomuosius filmus. Žiūrinėjant paveikslėlius, vartant vaikiškus žurnalus, pastebėti ir parodyti dvejopas situacijas, pvz.: tas, kuriose saugu vaikui, ir tas, kuriose gali įvykti nelaimė. Skaityti, kurti kūrinėlius apie saugų elgesį. • Organizuoti saugaus elgesio savaites (viktorinas), kviesti medicinos darbuotojus, gaisrininkus.
5-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Valgo tvarkingai, dažniausiai taisyklingai naudojami stalo įrankiais. • Domisi, koks maistas sveikas ir naudingas. • Serviruoja ir tvarko stalą, vadovaujamas suaugusiojo. 	<ul style="list-style-type: none"> • Išmano, kuriems patiekalams valgyti skirti įvairūs stalo įrankiai. Valgo įvairų maistą (penkių pagrindinių maisto produktų grupių). Įvardija kelis sveikus maisto produktus (morką, obuolį, pieną ir t. t.) bei kelis nenaudingus sveikatai (traškučius, kokakolą, guminukus). Pasako, kad pieną, mėsą, vaisius, daržoves valgyti naudingiau nei saldumynus. Pasako, kad saldžiuosius gėrimus gerti nesveika. • Pratinasi pasiteirauti suaugusiųjų apie neįprasto skonio ar nemalonaus kvapo maistą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Savo pavyzdžiu rodyti, kaip taisyklingai naudotis stalo įrankiais. • Patraukliomis formomis paaiškinti pieno, mėsos, vaisių ir daržovių naudą. • Papasakoti apie per didelio saldumynų kiekio žalą organizmui. • Kviesti vaikus į talką dengiant stalą gimtadieniui, šventei.

		<ul style="list-style-type: none"> • Savarankiškai apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. • Priminus plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą. • Priminus tvarkosi žaislus ir veiklos vietą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pasako, kaip reikia apsirengti šiltu ir šaltu oru. Stengiasi būti tvarkingas, nesutepti drabužių, tvarkingai juos padėti, sulankstyti. • Priminus savarankiškai pasikeičia savo sušlapusius rūbus, avalynę. • Suaugusiojo padedamas kloja lovą. • Sudeda žaislus, šluosto dulkes, valo stalą, surenka šiukšles aikštelėje. 	<ul style="list-style-type: none"> • Priminti, kad sudėtų ne tik gerai matomus žaislus, bet ir tuos, kurie yra po stalu, lova, spintele ir kt. • Skatinti vaikų savarankiškumą. • Pasiūlyti vaikams tvarkantis apsirengti specialiais vaikiškais darbo drabužiais – prijuostelėmis, kepurėlėmis.
		<ul style="list-style-type: none"> • Žaisdamas, ką nors veikdamas stengiasi saugoti save ir kitus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Saugiai elgiasi grupėje, lauko aikštelėje (stengiasi bėgti nekliudydamas kitų, nelipti ant tvoros). 	<ul style="list-style-type: none"> • Kartu su vaikais organizuoti viktorinas, projektus apie saugų vaikų elgesį. • Diskutuoti su vaikais, kaip konfliktus spręsti taikiai. • Žaidimas „Saugių žodžių piramidė“: kiekvienas vaikas „stato“ saugių žodžių piramidę, aukščiausia piramidė tampa saugaus elgesio nuostatomis.
		<ul style="list-style-type: none"> • Priminus stengiasi sėdėti, stovėti, vaikščioti taisyklingai. 	<ul style="list-style-type: none"> • Taisyklingai sėdi (nesikūprina) ant kilimo, prie stalo. • Atlieka pratimus, stiprinančius nugaros ir pilvo raumenis. 	<ul style="list-style-type: none"> • Savo pavyzdžiu rodyti, kaip taisyklingai sėdėti, stovėti, vaikščioti. • Stebėti ir priminti, kad taisyklingai sėdėtų.

6-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Valgo tvarkingai. Pasako, jog maistas reikalingas, kad augtume, būtume sveiki. • Įvardija vieną kitą maisto produktą, kurį valgyti sveika, kurio vartojimą reikėtų riboti. • Savarankiškai serviuoja ir tvarko stalą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Taisyklingai naudojasi stalo įrankiais. Valgydamas laiko šakutę kairiąja, peilį – dešiniąja ranka, šaukštą ir šaukštelį – tarp pirštų. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kartu su vaikais aptarti, kodėl žmogus valgo. Paprašyti vaikų pasakoti, ką jie dažniausiai valgo pusryčiams, pietums ir vakarienei, diskutuoti, kurie iš jų vartojamų produktų, patiekalų yra naudingiausi jų augimui ir gerai savijautai. Vaikams pateikti paveikslėlius su įvairiais maisto produktais ir patiekalais, jais žaidžiant mokytis atskirti naudingą ir bevertį maistą. • Organizuoti įvairių kūrybinių darbų (piešinių, inscenizacijų ir t. t.) kūrimą, jais skatinti pasirinkti sveikus maisto produktus ir patiekalus. • Klausytis skaitomų knygelėlių, vaidinti, žaisti lotą, žiūrėti filmukus apie žmogui naudingus maisto produktus (duoną, obuolius, pieną, vandenį ir kt.). • Žaidžiant su lėlėmis ar kitus žaidimus rūšiuoti maisto produktus (jų paveikslėlius) į naudingus ir vengtinus.
	<ul style="list-style-type: none"> • Savarankiškai apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. • Suaugusiųjų padedamas pasirenka drabužius ir avalynę pagal orus. • Priminus ar savarankiškai plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą. • Dažniausiai savarankiškai tvarkosi žaislus ir veiklos vietą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Jaučia, kada sušilo arba sušalo, savarankiškai apsirengia arba nusirengia megztinį, striukę, pasikeičia savo sušlapusius rūbus, avalynę. • Plaunasi rankas, prausiasi, tvarkosi. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pasiūlyti vaikams apsirengti lengvesniais ar šiltesniais drabužėliais. Sušlapusius rūbus, avalynę pasidžiauti. • Parūpinti skysto muilo su dozatoriumi, parodyti, kaip ir kiek dozuoti, kad rankos būtų švarios. • Priminti ir paaiškinti, kodėl reikia taupyti vandenį, pasiūlyti vandens čiaupą atsukti tiek, kad muilas nusiplautų. • Pasiūlyti „Rankų plovimo dienoraštį“ 5–7 metų vaikams: http://www.hi.lt/content/G5_1_naud_inf.html • Žaidimas „Išmanieji pirštukai“. IU mokytojas kartu su vaikais piešia didelę plaštaką ir ant kiekvieno pirštuko užrašo vaikų mintis, kodėl reikia plautis rankas.

	<ul style="list-style-type: none"> • Savarankiškai ar priminus laikosi susitartų saugaus elgesio taisyklių. • Stebint suaugusiajam saugiai naudojasi veiklai skirtais aštriais įrankiais. • Žino, kaip saugiai elgtis gatvėje, kur kreiptis iškilus pavojui, pasiklydus. • Priminus stengiasi vaikščioti, stovėti, sėdėti taisyklingai. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pjausto daržoves, vaisius. • Kala vinis į lentą. • Siuva, siuvinėja. 	<ul style="list-style-type: none"> • Parūpinti priemonių kalimo, siuvimo, dygsniavimo žaidimams. • Apsilankyti su vaikais gaisrinėje, policijoje, ligoninėje, autoservise ir t. t. • IU mokytojas kartu su vaikais „Minčių lietuje“ diskutuoja, aptaria, vertina. • IU mokytojas pasiūlo, kad vaikai pasakytų, kai pastebės jį (ją) vaikstantį ar sėdintį susikūpinus.
--	---	--	--

ŽENKLAI, IŠPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ

Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“
<ul style="list-style-type: none"> – pamiršta paprašyti į tualetą; – negeba palaukti savo eilės; – pernelyg prisiriša prie kasdienės rutinos, – daiktų ir sielvartauja dėl nereikšmingų aplinkos permainų; – greičiau nei bendraamžiai nuvargsta; – negeba prisitaikyti prie aplinkybių, kurias sunku pakeisti (bendra dienvartė, bendra išvyka, gydytojo patikra, pan.); – reikšmingai arba judesiais reikalauja dėmesio arba savo poreikių tenkinimo. 	<ul style="list-style-type: none"> – supranta kylančius sunkumus ir juos įvardija: „aš negaliu“, „nemoku užsisegtį“, ir pan.; – prašo pagalbos ir ją priima.
Rekomendacijos IU mokytojams ir tėvams	
<ul style="list-style-type: none"> • Mokykite vaiką suprasti kasdienės veiklos tvarką, reikšmę (kodėl reikia pamiegoti, prieš valgį plauti rankas ir pan.). 	

- Mokydami savitvarkos ar savižiūros, suderinkite tikslus ir metodus – geriausia, kai tą patį gebėjimą tuo pat metu ir tokiu pat būdu ugdo ir tėveliai, ir pedagogai.
- Jeigu vaikui sunku išmokti kokį nors veiksmą, neverskite kartoti, kol nusimins – vietoj to leiskite tą veiksmą tik užbaigti (tai yra, padarykite viską iki paskutinės pakopos, o vaikas tegu užbaigia – taip patirs sėkmę).
- Kitas būdas – leiskite vaikui pradėti veiksmą arba atlikti jo dalį (kurią pajėgia), girkite už tai, kad dalyvavo, prisidėjo.
- Mokykite apsirengti, apsiauti, susitvarkyti aplinką.
- Mokykite pastebėti ženklus, kad nori į tualetą, priminkite, kad tai pasakytų.
- Skatinkite atidumą savijautai, tai yra: mokykite pasakyti, kad skauda, pavargo ir pan.
- Pratinkite padėti jums namų ruošoje, girkite, džiaukitės vaiko pagalba.
- Surimuokite paprastas instrukcijas (pvz., „jei padengsime kartu, tuoj ant stalo bus saldu“).

2. Fizinis aktyvumas

Fizinis aktyvumas, judėjimas yra vienas iš svarbiausių prigimtinių vaiko poreikių, todėl būtina skatinti tiek spontanišką, tiek pedagogo tikslingai inicijuojamą vaiko fizinį aktyvumą.

Fizinis aktyvumas užtikrina stambiosios motorikos įgūdžių, tokių kaip ėjimas, bėgimas, šokinėjimas, pusiausvyros išlaikymas judant, laipiojimas aukštyn ir žemyn, važinėjimas triratuku, dviratuku, ugdymąsi.

Fizinis aktyvumas skatina fizinių vaiko savybių, tokių kaip lankstumas, vikrumas, ištvėrmė, greitumas, judesių koordinacija, pusiausvyra, ugdymąsi. Aktyvi vaikų veikla skatina smulkiosios motorikos įgūdžių, tokių kaip pirštų, delno, riešo, koordinuotų akių ir rankos judesių, gebėjimo naudoti piešimo, rašymo priemones, kirpti žirklelėmis, ugdymąsi.

Fizinio aktyvumo raiška ikimokykliniame amžiuje.

Kiekvienas ikimokyklinio amžiaus vaikas turėtų patirti judėjimo džiaugsmą, pratintis pajusti kūno ir atskirų jo dalių judėjimo kryptį, derinti rankų ir kojų judesius, orientuotis erdvėje, įvaldyti pagrindinius judėjimo įgūdžius, kurie įgyjami žaidžiant įvairius žaidimus, bėgiojant, išdykaujant, lenktyniaujant.

Šio amžiaus vaikui atrandant daiktų pasaulį, žadinant jo smalsumą įvairiais vaiko aplinkoje esančiais daiktais, pasiūlant įvairesnės veiklos, svarbią reikšmę įgyja išlavinti smulkieji plaštakos, riešo raumenys, koordinuoti akių ir rankos judesiai, kurie vaikui leidžia sėkmingai naudoti piešimo ir rašymo priemones.

Fizinio aktyvumo srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- stambiosios motorikos įgūdžiai ir fizinės vaiko savybės,
- smulkiosios motorikos įgūdžiai, rankų-akių koordinacija.

Vertybinė nuostata.

Noriai, džiaugsmingai juda, mėgsta judrią veiklą ir žaidimus.

Esminis gebėjimas.

Eina, bėga, šliaužia, ropoja, lipa, šokinėja koordinuotai, išlaikydamas pusiausvyrą, spontaniškai ir tikslingai atlieka veiksmus, kuriems būtina akių-rankos koordinacija bei išlavėjusi smulkioji motorika.

Metai	Žingsniai	Fizinio aktyvumo srities pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
1-3 metai	1-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> Sėdi, šliaužia, ropoja pirmyn ir atgal, įkalnėn ir nuokalnėn, laiptais aukštyn, ko nors įsitvėręs atsistoja, stovi laikydamasis ar savarankiškai, žingsniuoja laikydamasis, vedamas arba savarankiškai, išlaiko pusiausvyrą. 	<ul style="list-style-type: none"> Vaikas atsispiria kojomis nuo suaugusiojo delnų. Vaikas ropoja per pagalvėles, per į ritinį susuktą takelį ar laiptais aukštyn. Vaikšto laikydamasis įvairiu atstumu sustatytų baldų. 	<ul style="list-style-type: none"> Vaiko regėjimo lauke padėti žaislų ir skatinti ropoti iki jų; pasiūlyti ropoti peršviečiamu tuneliu, po stalu. Svarbu nepalikti vaiko vieno. Žaisti žaidimą „Eikš pas mane“. Atsistokite arba atsiklaupkite prieš vaiką, ištieskite rankas ir kvieskite į savo glėbį. Kviesti susipažinti su nauju žaislu: apžiūrėti, liesti, purtyti, gniaužyti ir kt.
		<ul style="list-style-type: none"> Tikslingai siekia daikto, rankos judėjimą seka akimis, pačiumpa ir laiko daiktą saujoje, paglosto žaislą jo nečiupdamas, kiša jį į burną, purto, mojuoja, stuksena, gniaužo, dviem pirštais – nykščiu ir smiliumi – suima smulkų daiktą, perima daiktus iš vienos rankos į kitą. 	<ul style="list-style-type: none"> Vaikas laiko rankoje žaisliuką, juo suduoda per matomus daiktus, siekia ir čiumpa žaislus, perima juos iš vienos rankos į kitą. 	<ul style="list-style-type: none"> Siūlyti dėlioti žaislą ar kokį nors daiktą iš vienos rankos į kitą. Lengvais sukamaisiais judesiais masažuoti vaiko delniukus. Žaisti su įvairaus dydžio kamuoliukais, balionais.
	2-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> Savarankiškai atsistoja, stovi, atsitupia, pasilenkia, eina į priekį, šoną ir atgal, eina stumdamas ar tempdamas daiktą, bėga tiesiomis kojomis, atsisėdęs ant riedančio žaislo stumiasi 	<ul style="list-style-type: none"> Vaikas vaikšto pasiėmęs žaislą, eidamas sustoja, vėl pradeda eiti ir keičia ėjimo kryptį. Žaidžia su judėjimą skatinančiais žaislais. Vaikas užlipa kelių pakopų laipteliais, 	<ul style="list-style-type: none"> Siūlyti žaidimus, lavinančius ir įtvirtinančius vaiko judėjimą (pvz., „Atnešk žaisliuką takeliu“, „Ištaškyk balutę“, „Skrenda paukšteliai“ ir kt.). Sudaryti vaikui galimybę nešioti žaislus „takeliu“ tarp dviejų virvių, stumdyti žaislinį vežimėlį, prikrautą kubelių, vaikytis ir ridenti kamuolį, joti ant

		<p>kojomis, pralenda per kliūtis keturpėsčia, padedamas lipa laiptais aukštyn pristatomuoju žingsniu, spiria kamuolį išlaikydamas pusiausvyrą.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pasuka riešą, apverčia plaštaką delnu žemyn, pasuka delnu aukštyn, mosteli plaštaka, paima daiktą iš viršaus apimdamas jį pirštais, išmeta daiktus iš rankos atleisdamas pirštus, ploja rankomis. Ridena, meta, gauda kamuolį. 	<p>laikydamosis laiptų turėklų. Užlipa ir nulipa nuo kėdės.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vaikas sudeda 4–6 kaladėles vieną ant kitos, varto knygelę po vieną puslapį, atsuka, užsuka dangtelius. 	<p>linguojančių žaislų, važiuoti pasispiriant kojomis, pakviesti eiti „tilteliu“ paskui save.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Turėti grupėje žaislų, kuriuos galima stumdyti, sėdėti ar jais važinėti.
				<ul style="list-style-type: none"> • Siūlyti statyti bokštelį, užsukti ir atsukti dangtelius. • Pasiūlyti padaryti kamuoliuką: paimti popieriaus lapą ir suglamžyti taip, kad būtų panašus į kamuoliuką. Žaisti žaidimą „Takelis“. Iš popieriaus juostelių padaryti apie 3–5 cm takelį. • Duoti vaikui kruopų, tegu beria ant takelio ir kviečia paukštelius lesti. Duoti lipdyti iš minkšto plastilino ir kt.
	3-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Pastovi ant vienos kojos (3–4 sekundes). Tikslingai, skirtingu ritmu eina ten, kur nori, vaikščiodamas apeina arba peržengia kliūtis, eina plačia (25–30 cm) linija. • Bėga keisdamas kryptį, greitį. • Lipa ir nulipa laiptais pakaitiniu žingsniu, laikydamosis suaugusiojo rankos ar turėklų. • Atsispirdamas abiem kojomis pašoka nuo žemės, nušoka nuo laiptelio, peršoka liniją, spiria kamuolį. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas stovi ant vienos kojos (apie 3–4 sekundes), po to pakeičia koją. Vaikas vaikšto, bėgioja aplink pagalvėlę, gulinčią ant grindų, jos neuž kliudydamas. Vaikas vaikšto keturiomis, kaip šuniukas, nerangiai kaip dramblys, tyliai kaip pelė, ištiesęs kaklą kuo aukščiau kaip žirafa. Ant grindų išdėstytos pėdos – vaikas jomis eina paprastai, po to ant pirštų galų. Vaikas laikomas už rankos šokinėja abiem kojomis, ant vienos kojos, paskui ant kitos. 	<ul style="list-style-type: none"> • Naudoti priemonę „Kempinėlių takelis“ (tai nebereikalinga parketo lenta, ant kurios užklijuota minkšta kempinė). • Sudaryti sąlygas vaikui vaikščioti įvairiu atstumu, neužkliudant padėtų daiktų (žaidimas „Neužkliudyk“). • Organizuoti siužetinių pratimų, kurie skatintų vaiką peržengti kliūtis, eiti plačia linija. • Sudaryti sąlygas vaikams laiptuoti kopėtėlėmis siekiant tikslo – pauostyti, pasiekti, nukabinti. • Žaisti žaidimą „Pašto dėžutė“. Kartu su vaikais imituoti šuoliuojančius gyvūnus. Žaisti žaidimą „Viens, du, trys – pasiruošęs – šok!“

		<ul style="list-style-type: none"> • Geriau derina akies-rankos, abiejų rankų, rankų ir kojų judesius, todėl tiksliau konstruoja, veria ant virvutės sagas, ridena, mėto, gaudo, spiria kamuolį, įkerpa popieriaus kraštą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas įmeta sagą, kaštoną, gilę į dėžutę, kurioje padaryta tinkamo dydžio anga. Į išvirksčią pusę išverčia savo kojines. Ridendamas ar mesdamas kamuolį vaikas taiko į kėglius, išdėliotus ant žemės, vartelius. Atsuka ir užsuka įvairaus dydžio dangtelius; sudeda daiktus vieną ant kito (pastato 5–6 kubų bokštą); ant siūlo suveria sagas. Vaikas gaudo suaugusiojo metamą kamuolį, kai tik pagauna, kamuolys metamas iš naujo, vis labiau nuo jo tolstant. Įkerpa žirkėmis popieriaus kraštą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pasiūlyti vedžioti labirintą (galite rasti internete arba patys nubraižyti). Tegu vaikas veda pieštuku arba piršteliu. Kad būtų įdomiau, sugalvokite pasakojimų, pasakų: kur veda šis kelias, pas ką ir t. t. • Sudaryti galimybes vaikui ridenti, gaudyti, mėtyti, spardyti kamuolius. • Kartu su vaikais pasidarykite vėrinį, verkite makaronus, sagas, karoliukus ir t. t. Pradėti nuo didesnių skylių, taip mažyliui bus įdomiau, po to verti vis smulkesnius daiktus. • Siūlyti žaidimus ir žaislus, kuriuose atliekami sukamieji plaštakos judesiai (pvz., žaidimas kėgliais ir kt.). • Mokyti žirkėmis įkirpti popierinės saulutės spindulėlį.
4-6 metai	4-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Stovėdamas pasistiebia, atsistoja ant kulnų, stovėdamas ir sėdėdamas atlieka įvairius judesius kojomis bei rankomis. Eina ant pirštų galų, eina siaura (5 cm) linija, gimnastikos suoleliu, lipa laiptais aukštyn ir žemyn nesilaikydamas už turėklų, šokinėja abiem ir ant vienos kojos, nušoka nuo paaugstinimo. Mina ir vairuoja triratuką. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas eina lyg čiuoždamas, o kai suplojama rankomis, jis eina aukštai keldamas kelius. Žaisdamas juda įvairiais būdais (pvz., vaikšto kaip gandra, šokinėja kaip varlytė ir kt.). Atsigula ant nugaros ir „mina dviratį“. Iš pradžių lėtai, paskui vis greičiau ir greičiau. Vaikas suglaustomis kojomis šoka į apskritimo vidų, paskui į išorę, po to šokinėja viena koja. 	<ul style="list-style-type: none"> • Siūlyti vaikui įvairių žaidybinių situacijų, skatinančių vaikščioti ant pirštų, kulnų (pvz., įsidūriau į pirštelį – einu ant kulno ir kt.). Iš laikraščio ant grindų suformuoti tiesią, maždaug trijų metrų ilgio ir penkių centimetrų pločio liniją. Vaikas eina šia linija, nenukrypdamas nuo jos, paskui grįžta atbulas. • Sudaryti sąlygas vaikui važinėti triratukais, paspirtukais.

		<ul style="list-style-type: none"> • Pieštuką laiko tarp nykščio ir kitų pirštų, tiksliau atlieka judesius plaštaka ir pirštais (ima, atgnybia, suspaudžia dviem pirštais, kočioja tarp delnų) bei ranka (mojuoja, plasnoja). Ištiestomis rankomis pagauna didelį kamuolį. Judesius tiksliau atlieka kaire arba dešine ranka, koja. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pieštuku, teptuku piešia, braižo nesudėtingas geometrines figūras. Iš plastilino, modelino, molio, sūrios tešlos lipdo įvairius daiktus, kerpa tiesiai, taisyklingai laikydamas žirkles ir klijuoja paveikslėlius. Vieną ant kito dėlioja daiktus (pastato 8–10 kubų bokštą); glamžo popierių ir formuoja įvairaus dydžio gumuliukus; išvarsto batų raištelius ir iš naujo suveria; atsega ir užsega sagas. Vaikas ranka, paskui visais pirštais liečia stalą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Paprašyti mažylio surinkti pagaliukus po vieną ir dėti į dėžutę, kai juos netyčia išberiate. Parūpinti pagaliukų kaišiojimui. • Sudaryti vaikui sąlygas minkyti tešlą, lipdyti iš modelino, molio, plastilino. • Leisti kirpti nesudėtingas formas, po to priklijuoti jas ant popieriaus. • Žaisti su vaiku pirštukų žaidimus: „Pirštukai miega“, „Šitas pirštukas nori miegelio. Šitas – atsigulė jau į lovėlę. Šiam pirštukui akys merkias. Šis pirštukas miega, knarkia. Ššš... Tu, mažyli, būk tylus, nes gali pažadint broliukus.“ • Sudaryti sąlygas vaikui žaisti „vonelėse“, „dubenėliuose“ su pupomis, griekiais ar šiaip įvairiomis kruopomis. Į didelį dubenį galima įberti gilių, kaštonų ir paslėpti ten kokį nors smulkų daiktą (mažą žaisliuką, kamuoliuką), vaikas jų ieško. • Pasiūlyti vaikui pabūti vaistininku – įvairius daiktus imti žnyplėmis, pincetu, perdėti iš vieno indo į kitą įvairaus dydžio karoliukus.
5-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Eina pristatydamas pėdą prie pėdos, pakaitiniu ir pristatomuoju žingsniu, aukštai keldamas kelius, atlikdamas judesius rankomis, judėdamas vingiais. Greitas, vikrus, bėgioja vingiais, greitėdamas ir lėtėdamas, išsisukinėdamas, bėga ant pirštų galų. Šokinėja abiem kojomis vietoje ir judėdamas pirmyn, ant vienos kojos, 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas eina „tip-top“ žingsneliais. Šoka į šoną, greitai laksto, sustoja ir pajuda iš vietos. Vaikas užlipa ant bet kokio paaukštinimo ir nušoka ant žemės. Meta kamuolį, sniego gniūžtę į taikinį. Mėto kamuolį vienas kitam ir gauda, meta į žemę viena ranka, o kita ranka jį pagauna. Laipioja kopėtėlėmis, bokšteliais. 	<ul style="list-style-type: none"> • Organizuoti veiklą, kad vaikas eidamas atliktų ritminius judesius pečiais, galva, muštų kamuolį, mestų į viršų, ėjimą keistų bėgimu. • Žaisti įvairius, efektyvius judrius žaidimus. • Sugalvoti maršrutą, kad vaikas turėtų eiti, bėgti, perlipti suolą, pralįsti po kėde ir t. t. • Organizuoti bėgimo estafetes, įvairių šuolių žaidimus, panaudojant įvairias sporto priemones: kaspinus, kamuolius, lankus, lazdas. • Žaisti žaidimus su išsisukinėjimais, kurių tikslas – ilgiau likti nepagautam. • Siūlyti vaikams šokinėti per šokdynę, lanką. 	

	<p>šokinėja per virvutę, peršoka žemas kliūtis, pašoka siekdamas daikto. Laipioja lauko įrenginiais. Spiria kamuolį į taikinį iš įvairių padėčių.</p>		
	<ul style="list-style-type: none"> • Pieštuką ir žirkles laiko beveik taisyklingai. Tiksliai atlieka sudėtingesnius judesius pirštais ir ranka (veria ant virvelės smulkius daiktus, užsega ir atsega sagas). Iš įvairių padėčių meta kamuolį į taikinį, tiksliau gauda, mušinėja. Įsisupa ir supasi sūpynėmis. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas piešia ar rašo pieštuku, bando piešti statinius, gyvūnėlius, pieštuką laiko taisyklingai, veria ant virvelės smulkius daiktus, apsirengia ir nusirengia, (už)riša kilpas. Sprigtu svaido rutuliukus. Iš storų siūlų pina kasą, veja virveles. Apsagsto skalbinių segtukais įvairias paruoštas priemones. Meta kamuolį į žemę viena ranka, o kita ranka jį pagauna. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pasiūlyti piešti įvairių linijų, pieštuku apvesti daiktus: stiklinę, apverstą lėkštutę, puoduką; po truputį duoti sudėtingesnes užduotis. • Sudaryti sąlygas vaikui žaisti su pipete. • Parinkti įvairių priemonių (sagų, rutuliukų, karolių), kad vaikas galėtų verti ant siūlo. • Duoti vaikui krepšį su skalbinių segtukais, paimti segtuką trimis pirštais, prisegti, paprašyti, kad ir jis taip pat padarytų.
6-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Eina ratu, poroje, prasilenkdamas, gyvatėle, atbulomis, šonu. • Išvermingas, bėga ilgesnius atstumus. Bėga pristatomuoju ar pakaitiniu žingsniu, aukštai keldamas kelius, bėga suoleliu, įkalnėn, nuokalnėn. Šokinėja ant vienos kojos judėdamas pirmyn, šoka į toli, į aukštį. Važiuoja dviračiu. 	<ul style="list-style-type: none"> • Juda greta kito vaiko poroje, ratu, rikiuotėje, sutartinai su kitais vaikais. • Važiuoja dviračiu plačiu ir siauru takeliu, ratu. 	<ul style="list-style-type: none"> • Organizuoti vaikams įvairias estafetes, kurių metu vaikai galėtų judėti poroje, ratu, sutartinai su kitais vaikais. • Žaisti žaidimus: „Klasės“, „Šokinėk per gumytę“.

	<ul style="list-style-type: none"> • Rankos ir pirštų judesius atlieka vikriau, greičiau, tiksliau, kruopščiau. Tiksliau valdo pieštukus ir žirkles, ką nors piešdamas, kirpdamas. • Su kamuoliu atlieka sportinių žaidimų elementus, žaidžia komandomis, derindamas veiksmus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Savarankiškai įveria siūlą, dygsniuoja, neria vašeliu. Kerpa įvairias formas taisyklingai naudodamasis žirkėmis. • Žaidžia komandinius žaidimus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pasiūlyti vaikams įverti siūlą į adatą, siuvinėti pagal trafaretą; ant kartono išdurti skylutes ir duoti vaikui didelę adatą su ryškios spalvos siūlu, tegu lopo, kuria įvairius ornamentus, siuvinėja, sudygsniuoja nesudėtingus rūbelius lėlėms, maišelius ir kt., neria vašeliu, daro kutus. • Parūpinti priemonių, tinkančių konkreitiems sportiniams žaidimams (krepšinio, futbolo kamuolius, badmintono rakečių, kėglių, lazdy, salės riedulio vartų). • Organizuoti sportinius žaidimus, kad vaikai galėtų varžytis tarpusavyje.
--	--	---	---

ŽENKLAI, ĮSPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ

Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“
<ul style="list-style-type: none"> – ilgai nepradedą vaikščioti; – nerangus, jo stambiosios motorikos judesiai (ėjimas, bėgimas, lipimas ir kt.) nekoordinuoti; – nemėgdžioja judesių; – vengia su judėjimu susijusių žaidimų; – nespėja kartu su kitais atlikti judesių; – judėdamas nuolat užkliūna už daiktų; netaisyklingai artikuliuoja garsus; – negeba atlikti tikslų judesių vykdydamas žodines instrukcijas; – nerangiai manipuliuoja smulkiais daiktais (pieštukais, dėlionė ir kt.); – vengia piešti, dėlioti, atlikti smulkius darbelius rankomis. 	<ul style="list-style-type: none"> – eina atsargiai, liesdamasis ar remdamasis į aplinkos daiktus; – veiksmus atlieka lengviau judančiomis galūnėmis ar kūno dalimis; – supranta, kad negali dalyvauti kai kuriuose žaidimuose, ir sutinka su pasiūlyta kita veikla arba pats ją susiranda.
Rekomendacijos IU mokytojams ir tėvams	
<ul style="list-style-type: none"> • Mokykite vaiką orientuotis aplinkoje – pradžioje padedant suaugusiajam, vėliau savarankiškai. 	

- Išsiaiškinkite, kokių judesių vaikas negali atlikti dėl objektyvių priežasčių, ir neverskite jų daryti, siūlykite veiklą, kuri leis patirti sėkmę, skatinkite pasitikėti savimi.
- Tinkamai sutvarkykite aplinką, kad joje būtų mažiau daiktų, už kurių galima užkliūti ir susižeisti.
- Jei vaikui sunku veikti su smulkiais daiktais, pasiūlykite analogišką veiklą su stambesniais objektais.
- Tuo atveju, kai vaikas priešinasi aktyviems žaidimams, sugalvokite jam vaidmenį, kad jis galėtų dalyvauti netiesiogiai, pvz., stebėti varžybas ir įteikti prizą greitai atbėgusiems vaikams. • Venkite ilgų užsiėmimų, kad vaikas nepervargtų, ir stebėkite jo savijautą po fizinio aktyvumo. Ištikus nesėkmei neakcentuokite to, stenkitės atkreipti dėmesį į tai, kas pavyko.
- Jei vaikas turi klausos sutrikimą, pamažu pratinkite vaiką nešioti klausos aparatą.
- Užtikrinkite tokį fizinį aktyvumą, kuris garantuotų saugų klausos aparato nešiojimą.

3. Emocijų suvokimas ir raiška

Įvairias emocijas – džiaugsmą, pyktį, liūdesį, pavydą, gėdą, kaltę, meilę – vaikai jaučia nuo kūdikystės.

Emocinėms būsenoms būdingas sužadimas, kurį vaikai jaučia fiziškai – kaip energijos antplūdį arba energiją slopinantį sunkumą, dažną ar ramų širdies plakimą ir kt. Šiomis būsenomis būdinga išoriška, t. y. išoriniai emocijų ženklai (šypsena, suraukti antakiai, sugniaužti kumščiai ir kt.), ir veiksmai, poelgiai, t. y. kitam pasakyti žodžiai, santūrūs ar agresyvūs veiksmai ir kt.

Emocinėms būsenoms taip pat būdinga sąmoningai jas išgyventi – bandyti susivokti, ką ir dėl ko jauti, kokios emocijos ar jausmai užvaldė, gebėti tai išreikšti žodžiais, pasakyti kitam.

Ikimokyklinio amžiaus vaiko emocijų raiška.

Vaiko jausmai atskleidžia jo santykių su aplinkiniu pasauliu ypatybes: vienus suaugusiųosius jis myli, kitų bijo, tretiems – abejingas; vieni bendraamžiai jam patinka, nes su jais įdomu ir saugu, kiti – nepatinka, nes gali įskaudinti; vieną veiklą mėgsta, nes ji žadina pažinimo džiaugsmą, kitos nemėgsta, nes išgyvena nesėkmės jausmą. Kilus stiprioms emocijoms vaikas jaučia įtampą, kuri atlėgsta išsikrovus, tai yra vienaip ar kitaip išreikškus emocijas.

Emocijų užgniaužimas, užslopinimas vaikams yra nenaudingas, nes susikaupusi įtampa gali būti išreiškiama labai audringai, nevaldomai. Emocijų sužadimo vaikas negali kontroliuoti, emocijos ir jausmai kyla spontaniškai, todėl ikimokyklinio ugdymo IU mokytojo raginimas „Nustok pykęs!“ yra nieko vertas.

Emocijų suvokimo ir raiškos srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- savo jausmų raiška, suvokimas ir pavadinimas,
- kitų žmonių jausmų atpažinimas ir tinkamas reagavimas į juos,
- savo bei kitų nuotaikų ir jausmų apmastydas.

Vertybinė nuostata.

Domisi savo ir kitų emocijomis bei jausmais.

Esminis gebėjimas.

Atpažįsta bei įvardija savo ir kitų emocijas ar jausmus, jų priežastis, įprastose situacijose emocijas ir jausmus išreiškia tinkamais, kitiems priimtinais būdais, žodžiais ir elgesiu atliepia kito jausmus (užjaučia, padeda).

Metai	Žingsniai	Emocijų suvokimo ir raiškos srities pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
1-3 metai	1-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> Mimika, kūno judesiais ir garsais išreiškia džiaugsmą, liūdesį, baimę, pyktį. Patiria išsiskyrimo su tėvais nerimą ir džiaugsmą jiems sugrižus. Išreiškia nerimą, pamatęs nepažįstamą žmogų. 	<ul style="list-style-type: none"> Verkia, kai yra alkanas, šlapias ar ilgesniui laikui paliktas vienas. Kai vaiku besirūpinantis suaugusysis greta, vaikas nuo jo atsiskiria ir drąsiai tyrinėja aplinką, rizikuoja. Ko nors išsigandęs, bėga pas suaugusįjį ir jo ramina greitam nurimsta. Atsiskyres liūdi, verkia, vėl susitkęs – džiaugiasi, leidžiasi, nori būti jo ramina. Krykštauja, kai suaugusieji su juo žaidžia. 	<ul style="list-style-type: none"> Stengtis suprasti kūdikio emocijų reiškimo ženklus ir pasirūpinti juo, kai mažylis yra liūdnas, piktas. Pasirūpinti, kad kūdikis matytų save veidrodyje, kai yra linksmas, liūdnas, piktas. Kalbinti kūdikį ir įvardyti jo emocijas. Paimti, priglausti, pamyluoti kūdikį, kai jis atsiskiria nuo tėvų, užimti jį įdomia veikla, suteikti džiugių, malonių potyrių, nukreipti dėmesį nuo liūdesį keliančių situacijų. Užtikrinti vaiko saugumą.
		<ul style="list-style-type: none"> Atspindi kitų vaikų emocijų raišką (kartu juokiasi, jei juokiasi kitas, nusimena, jei kitas verkia). 	<ul style="list-style-type: none"> Kai grupėje verkia kitas vaikas, kūdikis irgi gali pravirkti. 	<ul style="list-style-type: none"> Paguldėti, pasodinti kūdikį šalia kitų vaikų, duoti žaisliukų, skatinti pabendrauti.
	2-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> Džiaugsmą, liūdesį, baimę, pyktį reiškia skirtingu intensyvumu (nuo silpno nepatenkinto niurzgėjimo iki garsaus rėkimo). Emocijos pastovesnės, tačiau dar būdinga greita nuotaikų kaita. 	<ul style="list-style-type: none"> Vaikas džiaugsmą išreiškia ir ramiai šypsodamasis, ir kvatodamas balsu. Ilgesnį laiką pabūna linksmas arba ramus, lengviau išvelgiamos pasikeitusių nuotaikų priežastys – pavargo, kitas vaikas atėmė žaislą ir pan. • Meta žaislą ant grindų, jeigu 	<ul style="list-style-type: none"> Grupėje įtaisyti vaikų ūgio veidrodinę sieną, kad vaikai matytų save ir savo veido išraišką. Kalbinti vaiką ir pavadinti jo reiškiamas emocijas. Visada pasirūpinti vaiku, kai jis jaučiasi blogai. Kartu su vaiku vartyti knygeles, kuriose veikėjai yra skirtingos nuotaikos. Dainuoti skirtingų nuotaikų daineles.

			IU mokytojas šypsodamasis jį paduoda, šis juokdamasis jį vėl meta ant grindų.	
		<ul style="list-style-type: none"> • Atpažįsta kito vaiko ar suaugusiojo džiaugsmo, liūdesio, pykčio emocijų išraiškas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Paklaustas „Kuris verkia?“, vaikas parodo paveikslėlį su verkiančiu kiškiuku, paklaustas „Kuris juokiasi?“, rodo paveikslėlį su besijuokiančiu vaiku. Žiūri į verkiantį vaiką ir užjausdamas jam duoda savo žaislą, paglosto. 	<ul style="list-style-type: none"> • Įvardyti vaikų bei savo emocijas. Pasakyti, kad vaikas liūdnas, pačiam jį paglostyti ir paskatinti kitą vaiką jį paglostyti. • Su lėlėmis, kitais žaislais žaisti žaidimus, kuriuose jie skirtingai jaučiasi ir elgiasi.
3-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Pradedama atpažinti, ką jaučia, turi savus emocijų raiškos būdus. • Pradedama vartoti emocijų raiškos žodelius ir emocijų pavadinimus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ant suaugusiojo supykęs vaikas atpažįsta šį jausmą ir gali pareikšti: „Aš piktas!“ 	<ul style="list-style-type: none"> • Jautriai reaguoti į vaiko rodomus emocijų ženklus – veido mimika susitapatinti su jo nuotaika, komentuoti emocijas ar jausmus, juos pavadinti. • Pastebėti, kai vaiko emocijų ir jausmų raiška išsiplečia ir skirtingai į ją reaguoti, padėti atrasti naujų emocijų raiškos būdų. 	
	<ul style="list-style-type: none"> • Pastebi kitų žmonių emocijų išraišką, atpažįsta aiškiausiai reiškiamas emocijas ir į jas skirtingai reaguoja (pasitraukia šalin, jei kitas piktas; glosto, jei kitas nuliūdęs). 	<ul style="list-style-type: none"> • Jei kitas vaikas šypsodamasis jam tiesia žaislą – pats nusišypso ir pradeda su juo žaisti. Kai kitas vaikas atima žaislą, verkia ir laukia IU mokytojo pagalbos. Nuščiūva, jei IU mokytojas išsigąsta paliejęs vandenį. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vartyti ir skaityti vaikui „nuotaikų knygeles“. Būti vaikui pavyzdžiu, kaip reikia reaguoti į kito vaiko emocijas: jei jis džiaugiasi, pasijuokti kartu su juo, jei liūdi, verkia – paglostyti, duoti žaislą. • Mokyti atsiprašymo ir susitaikymo ritualų. Žaisti žaidimą „Veidelis“. Užsidengti veidą ir atsidendti, demonstruojant vis kitą emocinę išraišką. 	

4-6 metai	4-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> Pradedama suprasti, kad skirtingose situacijose (per gimimo dieną, susipykus su draugu) jaučia skirtingas emocijas, kad jas išreiškia mimika, balsu, veiksmais, poza. Pavadina pagrindines emocijas. 	<ul style="list-style-type: none"> Pasako, kad švenčiant gimimo dieną buvo linksma, kad supyko, kai draugas su juo nežaidė. Stovėdamas prieš veidrodį paprašytas gali nutaisyti linksmą, liūdną, pikta veido išraišką. Nuotaikų veideliais pažymi savo nuotaiką. 	<ul style="list-style-type: none"> Paskatinti kasdien po kelis kartus žymėti savo nuotaiką, parenkant ją atitinkantį nuotaikų veidelį. Skatinti reikšti visus jausmus, kad būtų galima pastebėti, kada vaikui reikia pagalbos, ir jam padėti. Pasiūlyti idėjų nuotaikoms ir jausmams tyrinėti. Skaityti knygeles apie jausmus ir jų išraišką.
		<ul style="list-style-type: none"> Atpažįsta kitų emocijas pagal veido išraišką, elgesį, veiksmus. Geriau supranta kitų emocijas ir jausmus, dažnai tinkamai į juos reaguoja (pvz., stengiasi paguosti, padėti). 	<ul style="list-style-type: none"> Pažiūrėjęs į bendraamžį pasako, ar jis linksmas, ar rimtas, ar liūdnas. Jei pastebi supykusį bendraamžį, pasitraukia nuo jo, gali prieiti prie IU mokytojo. 	<ul style="list-style-type: none"> Pasiūlyti žaidimų, skatinančių tyrinėti ar imituoti kitų žmonių nuotaiką. Skatinti pastebėti bendraamžių savijautą.
		<ul style="list-style-type: none"> Pradedama suprasti, kad jo ir kitų emocijos gali skirtis (jam linksma, o kitam tuo pat metu liūdna). 	<ul style="list-style-type: none"> Pasako, kad jam linksma, o draugui nelinksma. 	<ul style="list-style-type: none"> Skatinti pasakyti, kaip jaučiasi jis ir kiti.
	5-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> Atpažįsta bei pavadina savo jausmus ir įvardija situacijas, kuriose jie kilo. 	<ul style="list-style-type: none"> Rodo piešinį ir sako: „Čia aš. O čia mano šuniukas. Man linksma su juo žaisti.“ 	<ul style="list-style-type: none"> Pasiūlyti žaidimų, kuriuose vaikas būtų skatinamas išreikšti savo jausmus: emocijas reikšti dainuojant, piešiant, šokant, komentuoti jausmų paveikslėlius, siųsti Šv. Valentino dienos atvirukus draugams ir kt.
		<ul style="list-style-type: none"> Vis geriau supranta ne tik kitų jausmus, bet ir situacijas, kuriose jie kyla (pakviečia žaisti nuliūdusį vaiką, kurio į žaidimą nepriėmė kiti). 	<ul style="list-style-type: none"> Pastebi, kad draugė taip pat nori būti mama vaidmenų žaidime ir dėl to yra nuliūdusi. Tada sugalvoja: „Aš būsiu mama. Ir tu būk mama. Mes eisim pasivaikščioti su vaikeliais.“ 	<ul style="list-style-type: none"> Kalbėtis apie savijautą „Ryto rate“, skaityti „Jausmų knygeles“, žaisti vaidmenų žaidimus, įsijaučiant į kito savijautą.
		<ul style="list-style-type: none"> Pradedama kalbėtis apie jausmus su kitais – pasako ar 	<ul style="list-style-type: none"> Susipeša su draugu dėl žaislo. IU mokytojo sustabdytas pasako, kad nori to paties žaislo, kaip ir draugas. 	<ul style="list-style-type: none"> Paskatinti vaikus žodžiais išreikšti įvairius jausmus, kilusius skirtingose situacijose.

		paklausia, kodėl pyksta, kodėl verkia.	IU mokytojo padedamas susitaria su draugu žaisti žaislu paeiliui.	Tarpininkauti, kai vaikai išreiškia sunkius jausmus. • Skaitant įvairius tekstus kuo ryškiau intonuoti, išryškinant veikėjų veiksmus, poelgius, jų nuotaikas.
6-asis žingsnis		<ul style="list-style-type: none"> • Apibūdina savo jausmus, pakomentuoja juos sukėlusias situacijas bei priežastis. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas sako: „Aš myliu savo broliuką. Bet truputį pykau, kai jis suplėšė mano knygą.“ • Tėvams pasakoja apie dienos nuotaikų kaitą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kalbėtis apie tai, kada buvo linksmas, kada – liūdnas ar piktas. • Paskatinti samprotauti, kas pradžiugino, kas nuliūdino ar papiktino, kodėl?
		<ul style="list-style-type: none"> • Beveik neklysdamas iš veido mimikos, balso, kūno pozos nustato, kaip jaučiasi kitas, pastebi nuskriaustą, nusiminusį ir dažniausiai geranoriškai stengiasi jam padėti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Draugiškai pakviečia kitą žaisti kartu, jei šis atrodo draugiškai nusiteikęs. • IU mokytojui praneša, jei kitas vaikas liūdi ar reikia pagalbos. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kalbėtis su vaikais, kaip jaučiasi jų draugai, artimieji, kas gali juos pradžiuginti, kaip galima juos paguosti. • Paskatinti bendrus žaidimus, kuriuose reikia suprasti kitą ir geranoriškai bendradarbiauti.
		<ul style="list-style-type: none"> • Pradedą kalbėtis apie tai, kas gali padėti pasijusti geriau, jei esi nusiminęs, piktas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Žino keletą išeičių, ką galima daryti, kai kas nors erzina, atima žaislus, suduoda. Erzinamas nepuola muštis, bet ateina ir pasako IU mokytojui. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti vaikus nesivelti į muštynes, pranešti IU mokytojui apie konfliktą. • Aptarti su vaikais, ką galima daryti, kai kas nors erzina kitą, atima žaislus, suduoda.

ŽENKLAI, IŠPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ

Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“
<ul style="list-style-type: none"> - pyksta, pyktį išlieja agresyviu elgesiu; - pernelyg drovus, baimingas ar emociškai labilus; - nerodo simpatijos ar užuojautos; 	<ul style="list-style-type: none"> - emocijas reiškia savitais būdais, bet adekvačiai;

<ul style="list-style-type: none"> - kalbinamas emociškai neadekvačiai reaguoja; - paliestas rodo nepasitenkinimą ar baimę; - pasireiškia prieštarinių emocijų epizodai (pvz., neįprasta baimė, agresija, drovumas ar liūdesys); - dominuoja prislėgtumo būseną; - skurdus emocijų spektras; - pyksta, verkia, bet negali įvardyti priežasties. 	<p>- geba parodyti simboliais tai, ką jaučia jis ar kitas.</p>
<p>Rekomendacijos IU mokytojams ir tėvams</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nustatykite aiškias taisykles, kad vaikai suprastų, kas leistina, kas ne, ir žinotų pasekmes (nutraukta pasaka, atidėtas animacinis filmas ar pan.). • Parodykite vaikui, kad jį mylite net tada, kai kalbatės su juo apie netinkamą jo elgesį. • Jei vaikas pernelyg drovus, bendro žaidimo metu galima nesikreipti į jį (ją) tiesiogiai, o per jo (jos) turimą žaislą – meškiuką, šunelį ar pan. • Būtinai išsiaiškinkite, kaip vaikas elgiasi ir kokios emocijos vyrauja namuose. Jei vaikas nuolat liūdnas, prislėgtas ar agresyvus, paprašykite psichologo konsultacijos. • Leiskite vaikui pabūti vienam ir nusiraminti. 	

4. Savireguliacija ir savikontrolė

Vaikystėje savikontrolėi aktualūs du procesai: asmeninė vidinė kontrolė ir išorinė kontrolė.

Asmeninės vidinės kontrolės jausmas – tai jausmas, kad mes patys kontroliuojame savo gyvenimo aplinkybes. Išorinės kontrolės jausmas – manymas, kad mūsų gyvenimą valdo sėkmingai ar nesėkmingai susiklosčiusių aplinkybių visuma ar kitų veiksmai. Ikimokyklinio amžiaus vaikai iš pradžių natūraliai priklauso nuo suaugusiųjų, t. y. išorės kontrolės, tačiau ugdydamiesi jie vis labiau suvokia, kad patys gali kontroliuoti daugelį savo gyvenimo situacijų.

Savireguliacija ir savikontrolės raiška ikimokykliniame amžiuje.

Vaikų savireguliacijai ir savikontrolėi svarbūs yra:

- dėmesio reguliavimas – sukaupimas, išlaikymas, perkėlimas, paskirstymas;
- darbinė atmintis, t. y. gebėjimas atmintyje išlaikyti kelis dalykus, kurių reikia veiklai atlikti;
- betarpiškų impulsų kontrolė ir gebėjimas kurį laiką kantriai, atkakliai tęsti veiklą, kad ją užbaigtum, net ir tada, kai dėmesį patraukė kita veikla, gebėjimas laikytis susitarimų, elgesio taisyklių;
- emocijų raiškos kontrolė, susilaikant nuo agresyvių veiksmų, atsipalaiduojant, nusiraminant.

Savireguliacijos ir savikontrolės srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- gebėjimas nusiraminti, atsipalaiduoti,

- jausmų raiška tinkamais būdais, jausmų raiškos kontrolė,
- gebėjimas laikytis susitarimų, taisyklių.

Vertybinė nuostata.

Nusiteikęs valdyti emocijų raišką ir elgesį.

Esminis gebėjimas.

Laikosi susitarimų, elgiasi mandagiai, taikiai, bendraudamas su kitais bando kontroliuoti savo žodžius ir veiksmus (suvaldo pyktį, neskaudina kito), įsiaudrinęs geba nusiraminti.

Metai	Žingsniai	Savireguliacijos ir savikontrolės srities pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
1-3 metai	1-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Gerai jaučiasi įprastoje aplinkoje. Nusiramina kalbinamas, nešiojamas, supamas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Sutelkia žvilgsnį į žaislus, seka juos akimis, pats ieško žaislo akimis. • Įprastoje aplinkoje užmiega vienas. Nustoja verkti, kai mama arba tėtis paima ant rankų ir priglaudžia. 	<ul style="list-style-type: none"> • Žaisti su vaiku, parūpinti spalvingų, skambančių, judančių žaislų, nedūžtančių veidrodėlių. • Sukurti mažai kintančią, saugią aplinką. • Kiekvieną kartą vaikui sunerimus reaguoti švelniai ir suteikti fizinį komfortą. • Pagal galimybes dažniau paimti vaiką ant rankų. • Mokyti atpažinti vaikų poreikių raiškos ženklus (kai skauda, kai nori valgyti, nori bendrauti...).
		<ul style="list-style-type: none"> • Tapatinasi su suaugusiojo, prie kurio yra prisirišęs, emocijomis 	<ul style="list-style-type: none"> • Kai suaugusysis kalba linksmi, gyvai, kūdikis pradeda šypsotis. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kalbinti kūdikį, dainuoti jam įvairia intonacija – linksmi, ramiai, liūdnai. Juokinti, džiuginti kūdikį, kad kuo daugiau laiko būtų linksmas, smagus.
	2-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Išsigandęs, užsigavęs, išalkęs nusiramina suaugusiojo kalbinamas, glaudžiamas, maitinamas. Pats ieško nusiramimo: apsikabina minkštą žaislą arba čiulpia čiulptuką, šaukia suaugusįjį, ropščiasi ant kelių. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pargriuvęs bėga prie suaugusiojo ir rodo, kur skauda. Raminamas nustoja verkti. • Pavargęs migdosi apkabinęs savo mėgstamą minkštą žaislą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Į vaiko išreikštus poreikius reaguoti nuosekliais, pastoviais veiksmais, intonacijomis, žodžiais. • Nustatyti vaikui ir jo veiklai būtinus apribojimus ir nuosekliai jų laikytis. • Suteikti vaikui galimybę išreikšti savo emocijas (pvz., nespėjus pravirkti neskubėti raminti). • Padėti vaikams nusiraminti, pasiūlant minkštus, švelnius daiktus, leisti miegoti, apsikabinus iš namų atsineštą mėgstamą žaislą.

	<ul style="list-style-type: none"> • Pradedą valdyti savo emocijų raišką ir veiksmus, reaguodamas į juo besirūpinančio suaugusiojo veido išraišką, balso intonaciją, žodžius. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pakelia ranką suduoti kitam vaikui, bet išgirdęs IU mokytojo „Ne!“ ir pamatęs griežtą veido išraišką, susilaiko. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaiko elgesį reguliuoti, taikant veido mimiką ir balso intonacijas. • Vaikams parodyti, kaip reikėtų elgtis vienoje ar kitoje situacijoje.
3-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Yra ramus ir rodo pasitenkinimą kasdiene tvarka bei ritualais. Jeigu kas nepatinka, nueina šalin, atsisako bendros veiklos. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pats pasirenka žaislus, susiranda žaidimo draugų ir žaidžia. Noriai sėdasi prie stalo atėjus pietų metui. Ramiai sutinka eiti miegoti. • Prašo maisto arba norimo žaislo, o ne atima jį iš kito vaiko. Sutinka su suaugusiojo nuomone, kad nuskriaudė kitą vaiką. • Pasitraukia iš žaidimo, kai negauna norimo žaislo. Atsisako dalytis žaislu, laikosi jo įsitvėręs, jeigu su juo dar nori žaisti. Sako „aš pats“, kai suaugusysis nori jam padėti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Žinoti ir taikyti kiekvienam vaikui priimtina dienos ritmą, priimtinus nusiramavimo būdus. • Pasiūlyti vaikams žaislų ar priemonių, padedančių išreikšti jausmus. Žaidimui pasiūlyti lėles su emocija veide. • Skatinti vaikus vartoti žodžius, pasakant, ko jie nori, o ne fizinę jėgą. Paaikinti ar suvaidinti, kaip vaiko elgesys įskaudino kitus. Dažnai klausti vaikų, ar jiems nereikia pagalbos. • Pasiūlyti vaikams būdų, kaip spręsti kylančius konfliktus. • Įrengti grupėje nusiramavimo, gerų emocijų kampilį. Leisti vaikui pačiam pasirinkti, nuspręsti, ką darys, kaip pasielgs toje veikloje, kurioje jis jau sugeba priimti sprendimą.
	<ul style="list-style-type: none"> • Geriau valdo savo emocijų raišką ir veiksmus, reaguodamas į juo besirūpinančio suaugusiojo veido išraišką, balso intonaciją, žodžius. Žaisdamas kalba su savimi, nes kalba padeda sutelkti dėmesį, kontroliuoti savo elgesį. Išbando įvairius konfliktų sprendimo ar savo interesų gynimo 	<ul style="list-style-type: none"> • Neskaudžia užsigavęs bando sulaukyti ašaras, jei IU mokytojas šypsosi ir raminašai šneka. • Pats susiranda žaislų, žaidžia greta kitų ir su kitais. Vaikas sako: „Mašinytė važiuoja. Brrbr!“. 	<ul style="list-style-type: none"> • Savo veido išraiška ir kalbos intonacijomis padėti vaikui valdyti savo emocijas ir spontaniškus impulsus. Padrąšinti vaikus reikšti visas emocijas. • Vaikui žaidžiant su lėlėmis, parodyti daugiau nei vaikas vartoja, emocijų ir jausmų raiškos būdų.

		būdas (rėkia, neduoda žaislo, pasako suaugusiajam ir kt.).		
		<ul style="list-style-type: none"> • Bando laikytis suaugusiojo prašymų ir susitarimų. 	<ul style="list-style-type: none"> • Suaugusiojo paprašytas priima atstumtą vaiką į žaidimą. • Suaugusiajam pasakius „Žaislas ne tavo, jis Gabrielės“, atiduoda jai žaislą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pagirti vaiką, kai jis atsižvelgia į suaugusiojo prašymą ir nepažeidžia susitarimų. Pakomentuoti, kodėl buvo svarbu atsižvelgti į prašymą, kodėl svarbi viena ar kita elgesio taisyklė.
4-6 metai	4-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Nusiramina, kalbėdamas apie tai, kas jį įskaudino, ir girdėdamas suaugusiojo komentarus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas sako: „Aš pykstu. Dovilė su manim nežaidė.“ Ir laukia IU mokytojo komentarų. 	<ul style="list-style-type: none"> • Susitarti su vaikais, kad atbėgtų pasitarti su IU mokytoja, kai jaučiasi įskaudinti ar nežino išeities sudėtingoje situacijoje.
		<ul style="list-style-type: none"> • Pradedą valdyti savo emocijų raiškos intensyvumą priklausomai nuo situacijos (pvz., ramioje aplinkoje džiaugsmą reiškia santūriau). Paklaustas ramioje situacijoje pasako galimas savo ar kito asmens netinkamo elgesio pasekmes. 	<ul style="list-style-type: none"> • Bando tartis dėl norimo žaislo: „Dabar aš pažaisiu, po to duosiu tau, gerai?“ • Paprašytas netrukdyti kitiems, audringas džiaugsmo emocijas gali reikšti santūriau. 	<ul style="list-style-type: none"> • Paskatinti vaikų vaidmenų žaidimus, kuriuose jie prisiima bendraamžio vaidmenį įvykusioje konfliktinėje situacijoje ir kartu ieško išeities. • Siūlyti žaidimus, padedančius mokyti spręsti konfliktines situacijas ir rasti tinkamą išeitį. • Taikyti paskatinimo, pagyrimo, loginių pasekmių metodus, padedant mokyti kontroliuoti emocijų raišką. • Kalbėtis apie tinkamus emocijų raiškos būdus.
		<ul style="list-style-type: none"> • Nuolat primenant ir sekdamas suaugusiojo bei kitų vaikų pavyzdžiu laikosi grupėje numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių. • Žaisdamas stengiasi laikytis žaidimo taisyklių. 	<ul style="list-style-type: none"> • Priminus ir padedant sutvarko žaislus, su kuriais žaidė. Paragintas iššluosto vandenį, kurį pats išpylė. • Kreipiasi į suaugusįjį, norėdamas pasitikslinti taisyklių pažeidimo pasekmes: „Ar galime išeiti į lauką dabar? O kas bus, jei išeisime?“ 	<ul style="list-style-type: none"> • Kartu su vaikais nustatyti paprastas kasdienes elgesio grupėje taisykles, kuriose matytųsi ir vaikų atsakomybė. • Paskatinti, pagirti vaikus už taisyklių ir tvarkos laikymąsi, pagalbą IU mokytojui.

5-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> Nusiramina, atsipalaiduoja, klausydamasis ramios muzikos, pabuvęs vienas, kalbėdamasis su kitais. 	<ul style="list-style-type: none"> Pavargęs ar nusiminęs nueina pažaisti „Ramybės kampelyje“, nusiramina kalbėdamasis su IU mokytoju. 	<ul style="list-style-type: none"> Įkurti grupėje ramybės erdves, judančių švieselių įrenginius, muzikos klausymosi per ausines vietas su minkštais žaislais. Pasirūpinti, kad būtų žaislų, kurie padeda vaikui suvaldyti emocijas: muzikinių dėžučių, grojančių, švilpiančių vilkelių ir pan.
	<ul style="list-style-type: none"> Vis dažniau jausmus išreiškia mimika ir žodžiais, o ne veiksmais. Ramioje situacijoje sugalvoja kelis konflikto sprendimo būdus, numato jų taikymo pasekmes. 	<ul style="list-style-type: none"> Siekia norimo žaislo, siūlydamas savo žaislą kitam: „Gal nori mano mašinytės? Aš pažaisiu su tavo lėktuvėliu.“ 	<ul style="list-style-type: none"> Skatinti vaiko pastangas pačiam spręsti problemas ir nesutarimus, ieškoti taikių išeičių, keliant problemų sprendimą skatinančius klausimus: „Kaip galima išspręsti šią problemą? Kas atsitiks, jeigu padarysime taip?“ Leisti vaikui pačiam spręsti problemas, neskubėti patarinėti, nurodinėti. Pasakoti istorijas arba žaisti žaidimus, kurių veikėjai pozityviai sprendžia konfliktus. Būtinai padėti vaikui, kuriam reikalinga pagalba derybose (pvz., vaikams su kalbos sutrikimais), konkrečiose konfliktinėse situacijose.
	<ul style="list-style-type: none"> Retkarčiais primenamas laikosi grupėje numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių. Pats primena kitiems tinkamo elgesio taisyklės ir bando jų laikytis be suaugusiųjų priežiūros. 	<ul style="list-style-type: none"> Pats sutvarko žaidimų vietą po žaidimų. Pasakęs IU mokytojui, ką ne taip daro kitas vaikas, stebi IU mokytojo reakciją ir iš jos nusprendžia, koks elgesys priimtinas grupėje. Pats bando sudrausminti išdykaujančius bendraamžius. 	<ul style="list-style-type: none"> Pastebėti vaiko pastangas laikytis tvarkos ir susitarimų, pagirti, padrausinti vaiką,
6-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> Pats taiko įvairesnius nusiramavimo, atsipalaidavimo būdus (pastovi prie akvariumo su žuvytėmis, klauso pasakos, naudodamasis ausinėmis ir kt.). 	<ul style="list-style-type: none"> Supykęs ant draugo, nueina prie akvariumo pažiūrėti žuvyčių, bibliotekėlėje varto spalvingas knygeles, piešia. 	<ul style="list-style-type: none"> Padėti vaikui išreikšti savo jausmus bei nusiraminti, jį išklausant, su juo žaidžiant.

	<ul style="list-style-type: none"> • Bando susilaikyti nuo netinkamo elgesio jį provokuojančiose situacijose, ieško taikių išeičių, kad neskaudintų kitų. Stengiasi suvaldyti savo pyktį, įniršį. 	<ul style="list-style-type: none"> • Bendraamžio erzinas nusiuka ir nueina šalin, susilaikydamas nuo konflikto. • Žaidimas agresyviu kovos žaidimu, susivaldo ir neužgauna kitų. • Nepasidalinus vaidmenimis žaidime, bando tartis ir rasti sprendimą be IU mokytojo pagalbos. • Paprašytas tvarko kitų išmėtytus žaislus, nors ir pyksta bei mano, jog tai neteisinga. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skaityti M. Molickos „Terapines pasakas“ ir kalbėtis apie tinkamas išėtis konfliktinėse situacijose. • Padėti įvardyti sudėtingus jausmus: nusivylimą, nerimą, pavydą.
	<ul style="list-style-type: none"> • Supranta susitarimų, taisyklių prasmę bei naudingumą ir dažniausiai savarankiškai jų laikosi. • Lengvai priima dienos ritmo pasikeitimus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Laikosi susitarimo paprašyti draugo, jei nori pažaisti su jo žaislu, ir paaiškina, kodėl svarbu paprašyti: „Nes žaislas Motiejaus, ir jis išsigąs, jei neras savo mašinytės.“ • Džiaugsmingai ruošiasi šventei. 	<ul style="list-style-type: none"> • Leisti vaikams žaisti kovos žaidimus, bet stebėti, ar nėra ribų peržengimo ženklų. • Nustatyti ribas, kurias peržengus žaidimai gali tapti pavojingi, aiškintis su vaikais skirtumus tarp kovinių žaidimų ir peštynių tikrovėje.

ŽENKLAI, IŠPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ

Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“
<ul style="list-style-type: none"> – dėmesys lengvai išblaškomas, organizuojamoje veikloje neišklauso informacijos, nesulaukia savo eilės; – negeba atidėti apdovanojimų, išlaukti pagyrimo (įkyriai reikalauja pagyrimų ar paskatinimų); 	<ul style="list-style-type: none"> – geba atkreipti į save dėmesį savitais būdais; – nežinodamas ką daryti, klausia suaugusiųjų apie veiksmų eigą;

<ul style="list-style-type: none"> – pamiršta pasiprašyti į tualetą; – lyginant su bendraamžiais dėmesį koncentruoja 3–4 kartus trumpesnę laiką, yra labai judrus; – negeba palaukti savo eilės; – nesilaiko žaidimų taisyklių; – užsispyręs labiau nei jo bendraamžiai; – rėksmingai arba judesiais reikalauja dėmesio arba savo poreikių tenkinimo. 	<ul style="list-style-type: none"> – susijaudinęs, supykęs pasitraukia į šalį nusiraminti; – pavargęs paprašo, nueina pailsėti arba kitais būdais siekia nutraukti veiklą.
<p>Rekomendacijos IU mokytojams ir tėvams</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jei vaikas trumpai išlaiko dėmesį, užduotį pateikite etapais, pvz., „Pirma pastatyk bokštą.“ Kai pastatys – „Dabar pastatyk sieną!“ • Grupės bendrų veiklų metu (klausantis pasakos, žaidžiant) sukurkite vaikui sąlygas dažniau pakeisti padėtį (pvz., atnešti iš kito kampo daiktą), pajudėti, pagulėti ant kilimo (pagal poreikį). • Jei netikėtai tenka keisti dienotvarkę, iš anksto paaiškinkite, kas pasikeis įprastoje dienos rutinoje ir pagal galimybes parodykite būsimą dienos įvykių seką vaizdžiai (pakeisdami įvykius vaizduojančių paveikslėlių tvarką ir pan.). • Girkite vaiką, bet pamažu ilginkite laiką tarp paskatinimų, kad vaikas mokytųsi toleruoti pagyrimo nebuvimą. • Mokykite palaukti savo eilės pasitelkdami kamuoliuką ar simbolį – kieno rankose (lipdukas ant drabuželio ar pan.) jis yra, tas ir kalba, atlieka judesį ar pan. • Keldami vaikui reikalavimus, stenkitės nesukelti vaiko neigiamų emocijų. • Leiskite vaikui pabūti vienam ir nusiraminti. • Prisiminkite, kad atsiradęs neadekvatus vaiko elgesys gali reikšti, kad vaikas nesupranta užduoties ar dėl ko nors yra pernelyg susijaudinęs. 	

5. Savivoka ir savigarba

Vaiko savivoka ir savigarba yra svarbiausias jo asmenybinės raidos komponentas.

Jį sudaro keli pagrindiniai aspektai: savivoka, savivaizdis, savigarba. Savivoka – tai savo buvimo (aš esu, buvau, būsiu), atskirumo nuo kitų, unikalumo, asmeninio, lytinio, tautinio tapatumo jausmas. Savivaizdis – tai savo kūno, fizinės išvaizdos, jausmų, minčių, norų, ketinimų, savybių, gebėjimų, veiklos, ryšių su šeimos, grupės, bendruomenės nariais supratimas ir gebėjimas apie juos kalbėti. Savigarba – tai santykis su savimi, pasitikėjimas savimi ir savo gebėjimais, didžiavimasis savimi, pasitikėjimas savimi ir savo gebėjimais, didžiavimasis savimi ir tikėjimas, kad kiti tave vertina palankiai.

Savivokos ir savigarbos raiška ikimokykliniame amžiuje.

Ikimokykliniame amžiuje kiekvienas vaikas turėtų save vertinti palankiai, o ne „objektyviai“. Šiame amžiuje realistinis savęs ir savo gebėjimų vertinimas vaikui dar nebūdingas. Jei vaikas kritikuoja save, mano, jog kitiems jis nepatinka, jo savivokos ir savigarbos raida

nepakankamai sėkminga. Vaikai, kurių savivoka, savivaizdis ir savigarba plėtojasi sėkmingai, būdami 4–6 metų gali samprotauti apie tai: Kas aš esu? Koks aš esu? Ką aš sugebu? Ar kiti mane myli? Ar nori su manimi draugauti?

Ugdantis savivoką ir savigarbą stiprėja:

- vaiko asmeninio tapatumo jausmas,
- bendrumo su šeima, grupe jausmas, tautinio tapatumu jausmas,
- pozityvus savęs vertinimas.

Vertybinė nuostata.

Save vertina teigiamai.

Esminis gebėjimas.

Supranta savo asmens tapatumą („aš esu, buvau, būsiu“), pasako, kad yra berniukas / mergaitė, priskiria save savo šeimai, grupei, bendruomenei, pasitiki savimi ir savo gebėjimais, palankiai kalba apie save, tikisi, kad kitiems jis patinka, supranta ir gina savo teises būti ir žaisti kartu su kitais.

Metai	Žingsniai	Santykių su suaugusiais srities pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
1-3 metai	1-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Reaguoja į pasakytą savo vardą. • Pradedą jausti savo kūno buvimą – apžiūrinėja, tyrinėja savo rankas, kojas, stebi jų judėjimą. • Apžiūrinėja, liečia kitą vaiką, tyrinėja jo kūną. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pamatęs žaislą, su kuriuo žaidė vakar, prisimena save su žaislu ir kartoją veiksmus su juo, kitą dieną pamatęs tą žaislą vėl prisimins save žaidžiantį su tuo žaislu ir kartos veiksmus. Vaikas tarsi jaučia, kad „su manimi tai jau vyko“ ir tai stiprina „aš“ jausmą. • Pašauktas vardu, pasuka galvą, žiūri į akis. • Žaidžia savo rankytėmis (suneria, viena liečia kitą), susitelkdamas patiriamiems pojūčiams. Liečia kitų plaukus, ausis, nosį, akis. Bando suduoti per barškutį. 	<ul style="list-style-type: none"> • Laikytis pastovaus dienos ritmo ir ritualų, su tais pačiais žaislais žaisti tuos pačius žaidimus. • Dažnai kreiptis į vaiką vardu, įvardijant jo jausmus ir veiksmus. • Žaisti lietuvių liaudies žaidimus. • Žaisti žaidimus su vaiko kūno dalimis, jas įvardijant. Ploti katučių vaiko rankomis. Žaisti darant pauzes, kad vaikas pakartotų judesius, garsus.
		<ul style="list-style-type: none"> • Jaučiasi svarbus kitiems – šypsosi, krykštuoja, kai 	<ul style="list-style-type: none"> • Pamatęs ateinančią mamą, šypsosi, tiesia rankas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pasitikti ir išlydėti vaiką šiltai, su šypsena, panešioti, pagirti.

	aplinkiniai maloniai bendrauja su juo.		
2-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> Turi savo kūno išorės vaizdinius: atpažįsta save neseniai darytose nuotraukose, savo atvaizdą veidrodyje, pavadina kelias kūno dalis. Supranta, ką ir kaip gali padaryti pats, išreiškia savo norus, pyksta, kai suaugusysis neleidžia to daryti. 	<ul style="list-style-type: none"> Parodo save neseniai darytose šeimos, vaikų grupės nuotraukose ir pasako savo vardą. Žiūrėdamas į savo atvaizdą veidrodyje pastebi dažus ant kaktos ir valo savo kaktą, o ne atvaizdą veidrodyje. 	<ul style="list-style-type: none"> Žaisti su vaiku žaidimus, judinant rankeles, kojeles, liečiant nugarytę, pilvuką. Parūpinti dėžę su kamuoliukais, kad vaikas galėtų joje vartytis. Vartoti kūno dalių pavadinimus. Pasiūlyti žaislų su veidrodėliais, žaidimų su drabužių detalėmis (kepurėmis, kaspinais) stebint save nedūžtančiame veidrodyje. Supranta, ką ir kaip gali padaryti pats, išreiškia savo norus, pyksta, kai suaugusysis prašo to nedaryti.
		<ul style="list-style-type: none"> Sulaikius bėgantį, veržiasi iš rankų, įnirtingai reiškia protestą. 	<ul style="list-style-type: none"> Vaiko protestą suprasti, kaip jo poreikių ir norų išraišką, o ne kaprizus. Sudaryti vaikui pasirinkimo situacijas, naudoti tik būtinus draudimus (kad nenukristų, nenusidegintų). Demonstruojant ir aiškinant įtraukti vaiką į diskusiją, kas jam patinka ir kas nepatinka.
		<ul style="list-style-type: none"> Džiaugiasi didėjančiomis savo galimybėmis judėti, atlikti veiksmus, kalbėti, tikisi juo besirūpinančio suaugusiojo pritarimo, palaikymo, pagyrimo. 	<ul style="list-style-type: none"> Prieina prie suaugusiojo, kad parodytų, ko išmoko. Kryžstauja, kai jam paplojama, jis pagiriamas.
3-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> Kalba pirmuoju asmeniu: „aš noriu“, „mano“. Savo „aš“ sieja su savo veikla ir daiktų turėjimu – pasako, ką daro, ką turi. Pasako, kas jis yra – berniukas ar mergaitė, atskiria berniukus nuo 	<ul style="list-style-type: none"> Pasako savo vardą. Nebesako „Gustė eina“, sako „Aš einu.“ Tarp kitų daiktų atpažįsta savo atsineštą žaislą ir jį parodo. Atpažįsta savo pėdkelnes, megztinį, suknelę. Jei mano, kad kitas ketina atimti jo žaislą, 	<ul style="list-style-type: none"> Bendrauti su vaiku taip, kad šiam reikėtų sakyti: „aš dedu, tu dedi, jis deda“ ir pan. Dažnai įvardyti daiktus, kurie priklauso vaikui, paminint jo vardą. Komentuojant vaiko veiklą, būtinai paminėti vaiko vardą. Pasiūlyti žaidimų „Mano – tavo“, „Mano kūnas“, „Mano žaidimai“ ir kt.

		mergaičių, pavadina 5–6 kūno dalis.	sako: „Čia mano“ ir eina prie suaugusiojo pagalbos.	
			<ul style="list-style-type: none"> • Paklaustas, „Kas tu esi – berniukas ar mergaitė?“, teisingai atsako: „Berniukas“ arba „Mergaitė“. „Kodėl taip manai?“ – „Mamytė sakė“, „Nes aš esu mergaitė“. 	<ul style="list-style-type: none"> • Bendraujant su vaikais tinkamose situacijose paminėti vaiko vardą ir lytį. • Kalbėtis su vaikais, ką mėgsta žaisti berniukai ir mergaitės.
		<ul style="list-style-type: none"> • Didžiuojasi tuo, ką turi ir ką gali daryti, tikisi, kad juo besirūpinantys suaugusieji ir kiti vaikai jį mėgsta ir priima. 	<ul style="list-style-type: none"> • Prašo, kad suaugusysis stebėtų tai, ką jis daro ir kaip daro, rodo suaugusiajam savo žaislą, reikalauja, kad jo darbelis būtų matomas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pasidžiaugti, paploti, jei vaikas padeklamuoja, padainuoja. • Pakomentuoti ir pagirti vaiko pasiekimus atėjusiems jo pasiimti tėvams, kad vaikas tai girdėtų. • Pakabinti vaiko darbelius taip, kad jis galėtų juos matyti.
4-6 metai	4-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Supranta, kad turi nuo kitų atskirą savo norų, ketinimų, jausmų pasaulį. • Pasako, kaip jaučiasi, ko nori jis pats ir kaip jaučiasi, ko nori kitas asmuo. 	<ul style="list-style-type: none"> • Supranta, kad jam neskanu sriuba gali būti skani kitam vaikui. Pats būdamas linksmas arba ramus, gali suprasti ir paaiškinti, ką jaučia nuskriaustas bendraamžis. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pasiūlyti veiklos tyrinėjimams: „Kas aš esu?“, „Mano kūnas“, „Žmonių panašumai ir skirtumai“, „Mano ir kitų pomėgiai“, „Mano ir kitų jausmai“.
		<ul style="list-style-type: none"> • Supranta, kad suaugęs žmogus negalėjo matyti to, ką jis matė, ką darė arba kas atsitiko, jeigu nebuvo kartu (tėvams pasakoja, ką veikė darželyje ir kt.). 	<ul style="list-style-type: none"> • Pasakoja IU mokytojui, ką veikė per išėigines dienas, o šeimos nariams – ką veikė darželyje. Bando nutylėti savo prasižengimus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Paskatinti vaikus kalbėti apie tai, ko IU mokytojas nematė, nuoširdžiai domėtis ir klausinėti apie jų įspūdžius, jausmus. • Papasakoti vaikams apie save tai, ko jie nematė.
		<ul style="list-style-type: none"> • Mano, kad yra geras, todėl kiti jį mėgsta, palankiai vertina. 	<ul style="list-style-type: none"> • Giriasi, kad turi daug draugų, kad IU mokytoja yra jo draugė. 	<ul style="list-style-type: none"> • Stebėti ar neatsiranda nepakankamo savęs vertinimo ženklų (nuleista galva ar pečiai), ir pasidomėti, kas atsitiko? Kodėl? • Dažnai kartoti, kad vaikas yra ypatingas ir svarbus kitiems grupėje.

5-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Supranta, kad jis buvo, yra ir visada bus tas pats asmuo: atpažįsta save kūdikystės nuotraukose, apibūdina savo išvaizdą, teisingai pasako, kad suaugęs bus vyras (moteris), tėvelis (mamytė). 	<ul style="list-style-type: none"> • Parodo save kūdikį iš namų atsineštose nuotraukose. • Pasako, kad jo vardas, akių spalva, mama ir tėtis niekada nepasikeis. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kalbėti su vaiku apie jo praeitį, dabartį, ateitį. • Pasiūlyti veiklos tyrinėjimams: „Mano kūnas, pomėgiai, norai, gebėjimai praeityje, dabar, ateityje“. • Žaisti žaidimus, kuriuose vaikas vaizduoja tai save, tai ką nors kitą, save praeityje arba ateityje.
	<ul style="list-style-type: none"> • Jaučiasi esąs šeimos, vaikų grupės narys, kalba apie šeimą, draugus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Dažnai pasakoja, ką veikė namuose su mama, tėčiu ar kitais šeimos nariais. Į grupę atėjusiems tėvams noriai aprodo grupę, pasakoja apie tai, ką joje veikė, apie draugus, IU mokytoją. 	<ul style="list-style-type: none"> • Dažnai kalbėtis su vaikais apie jų šeimas, tėvelių darbus, šventes, organizuoti šeimos dienas darželyje, išvykas į darbovietes. • Turėti vaikų šeimos, grupės nuotraukų albumėlius. • Rengti grupės šventes, prisistatymus tėvams, kitoms darželio grupėms.
	<ul style="list-style-type: none"> • Savęs vertinimas nepastovus, priklauso nuo tuo metu išsakyto suaugusiojo vertinimo, siekia kitų dėmesio, palankių vertinimų. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas sako, kad jis yra blogas, nes IU mokytoja ant jo supyko. Kitą dieną jis sako, kad yra geras, nes IU mokytoja jį pagyrė. Vaikas nenori eiti į darželį, nes kiti su juo nežaidžia (nors iš tiesų su juo nežaidžia tik vienas vaikas, su kuriuo jis nori žaisti). 	<ul style="list-style-type: none"> • Kalbėtis su vaikais apie tai, kas yra gerai, o kas blogai. • Skatinti ir girti vaiką, tai siejant su jo asmeniu, išsakyti pastabas konkrečiam jo poelgiui ar veiksmui, nesiejant su jo asmenybe. • Paskatinti vaikus dažniau keisti žaidimo partnerius, įtraukti į savo žaidimus mažiau populiarius vaikus, paskatinti sakyti komplimentus vienas kitam, žaisti žaidimą „Kas mane pagirs?“ • Išėjus, nuskriaudus draugą paskatinti atsiprašyti ir jam pasakyti 3–5 malonius dalykus. • Dažniau kreiptis į vaiką vardu, pagiriant ir jį, ir jo gebėjimus.
6-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Vis geriau suvokia savo norus, jausmus, savybes, gebėjimus, šeimą, bendruomenę, Tėvynę. Ima suvokti save, kaip galintį 	<ul style="list-style-type: none"> • Nupiešia save ir pakomentuoja, kaip atrodo, ką turi, ką veikia, pasako ką nors apie šeimą, bendruomenę, Tėvynę. 	<ul style="list-style-type: none"> • Paskatinti samprotauti apie save, savo pomėgius, veiklą: „Kas? Kada? Ką? Kur? Kaip? Su kuo?“ („Kur buvai? Su kuo buvai? Ką mėgsti veikti?“).

		<p>daryti įtaką kitam (pralinksinti, padėti ir kt.) ir atsakingai pasirinkti (ką veikti, kaip elgtis, aktyviai dalyvauti priimant su jo gyvenimu ir veikla susijusius sprendimus ar kt.). Juokiasi iš savo klaidų ar mažų nelaimių, jeigu jos nesukėlė rimtų pasekmių.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas atsisako suduoti kitam, suprasdamas, kad jam skaudės. • Vaikas sako, kad prieš pietus nevalgys atsineštų sausainių, juos suvalgys po pietų. • Juokiasi pamatęs, kad supainiojo batus. Juokiasi netyčia IU mokytoją pavadinęs mama. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pasiūlyti idėjų savęs, šeimos, kitų žmonių, jų grupių, Tėvynės tyrinėjimams. • Pristatyti vaiko ir tėvų pomėgius vakaronėse, parodose ir kt. • Leisti vaikui vis daugiau rinktis pačiam, nepažeidžiant savo ir kitų saugumo bei nustatytų elgesio taisyklių. • Paskatinti pastebėti juokingą pusę savo klaidose. • Skatinti juos pozityviai reaguoti į savo klaidas. • Sąmoningai suklysti, pademonstruojant, kaip galima juoktis iš savo apsirikimų.
		<ul style="list-style-type: none"> • Save apibūdina, nusakydamas fizines ir elgesio savybes, priklausymą šeimai, grupei, gali pasakyti savo tautybę. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas sako: „Aš Laura. Mano ilgi plaukai. Aš mėgstu piešti. Mano tėtis Grybauskas ir taip pat broliukas Grybauskas. Man mama nupirko naują lėlę. Aš gyvenu Lietuvoje.“ • „Aš darželinukė ir naminukė. Darželyje būnu su grupės vaikais. Namuose gyvenu su tėčiu, mama ir broliu. Broliui esu sesė, mamai ir tėčiui – dukra.“ 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti pokalbius, diskusijas apie fizines savybes, pomėgius ir elgesio savybes, šeimą, grupę, Tėvynę.
		<ul style="list-style-type: none"> • Save ir savo gebėjimus vertina teigiamai. Stebi ir atpažįsta kitų palankumo ir nepalankumo jam ženklus (pasakytus žodžius, kvietimą žaisti kartu ir kt.). 	<ul style="list-style-type: none"> • Iš intonacijų, žodžių, veido išraiškos, pozos supranta, kada kitas palankiai ar nepalankiai nusiteikęs jo atžvilgiu. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pasiūlyti idėjų veiklai, skatinančiai tyrinėti kitų palankumo ir nepalankumo vaikui ženklus, aiškintis palankumo ir nepalankumo priežastis.

ŽENKLAI, IŠPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ

<p>Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:</p>	<p>Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“</p>
<p>– suvokia save tik esamuoju momentu (nesupranta raidos nuoseklumo: „aš esu, buvau, būsiu“); – prasčiau suvokia save kaip grupės narį; – nesupranta santykio tarp savęs ir aplinkos; – nepasitiki savimi net tose veiklose, kurios jam (jai) gerai pavyksta; – pernelyg įkyriai siekia dėmesio.</p>	<p>– ieško savito būdo prisijungti prie kitų veiklos; – veiksmus (veiklą) atlieka savitais būdais; – geba įvardyti savo sunkumus.</p>
<p>Rekomendacijos IU mokytojams ir tėvams</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ugdykite vaiko pasitikėjimą savimi. • Neakcentuokite nesėkmių, didinkite vaiko autoritetą tarp grupės draugų. • Priimkite vaiką tokį, koks jis yra, atraskite, už ką jį girti. • Pasitelkite vaiko nuotraukas (praeityje, dabartyje), kalbėkite apie tai, kas buvo ir yra, padėdami suvokti savo gyvenimo tęstinumą. • Jei vaikas perdėtai nepasitiki savimi ar, priešingai, įkyriai siekia dėmesio, gali būti, kad šeimoje gauna mažai dėmesio arba yra nuolat baramas, arba, priešingai, jam neleidžiama būti savarankiškam (išsiugdo „išmoktą bejėgiškumą“). Kantriai išklauskite vaiką, nuoširdžiai dėliokite jo darbu, dažnai paskatinkite. Pamažu ilgainiui laiko tarpą tarp paskatinimų, kad vaikas mokytųsi toleruoti pagyrimo nebuvimą. • Sudarykite sąlygas išbandyti įvairią veiklą, kad geriau suprastų savo galimybes. 	

6. Santykiai su suaugusiais

Vaiko santykiai su suaugusiais apima šiltus artimus emocinius ryšius.

Vaikas prisiriša prie jam artimų suaugusiųjų, su jais jaučiasi saugus, juos gerbia, myli, tikisi pagalbos sudėtingose situacijose. Vėliau vaikas kuria partnerystės santykius su suaugusiuoju. Vaikas mokosi suprasti suaugusįjį, tuo pačiu mokosi ir atsiskirti nuo jo, turėti savo pasaulį.

Santykių su suaugusiais raiška ikimokykliniame amžiuje.

Ikimokykliniame amžiuje vaikas mokosi suprasti suaugusįjį, jo jausmus, poreikius, reikalavimus, gera valia jiems paklūsta, iš suaugusiojo mokosi bendrauti. Vaikas gali pastebėti prislėgtą suaugusiojo savijautą, rodo jam užuojautą, pastangas padėti. Tuo pat metu vaikas siekia savarankiškumo, mokosi suaugusiesiems pasakyti ar parodyti savo poreikius, su suaugusiais tariasi ar derasi dėl to, kas jam svarbu. Vaikas mėgsta ką nors veikti kartu, patekęs į sudėtingą situaciją, prašo pagalbos.

Santykių su suaugusiais srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- gebėjimas atsiskirti nuo tėvų ir pasitikėti pedagogais, abipusė pagarba,
- gebėjimas mokytis palaikyti partneriškus santykius su pedagogais,
- žinojimas, kaip saugiai elgtis su nepažįstamais suaugusiais.

Vertybė nuostata.

Nusiteikęs geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su suaugusiais.

Esminis gebėjimas.

Pasitiki pedagogais, juos gerbia, ramiai jaučiasi kasdienėje ir neįprastoje aplinkoje, iš jų mokosi, drąsiai reiškia jiems savo nuomonę, tariasi, derasi; žino, kaip reikia elgtis su nepažįstamais suaugusiais.

Metai	Žingsniai	Santykių su suaugusiais srities pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
1-3 metai	1-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Verkia atsiskirdamas nuo tėvų, tačiau padedamas pedagogo pamažu nurimsta ir įsitraukia į veiklą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Atsiskirdamas nuo tėvų, kai IU mokytojas jį paima ant rankų, atsisuka į tėvus, tiesia į juos rankas, pravirksta, tačiau nešiojamas nurimsta, susidomi jam rodomais žaislais. 	<ul style="list-style-type: none"> • Padėti vaikui pajusti prierašumą prie juo besirūpinančio IU mokytojo, t. y. palaikyti akių kontaktą su vaiku, jam nusišypsoti, jį paglostyti, panešioti, pažaisti su juo veidas prieš veidą, parūpinti vaikui įdomių žaislų, užtikrinti vienodą dienos ritmą grupėje ir namuose, sužinoti iš tėvų ir taikyti tokius pačius, kaip ir namuose, vaiko raminimo būdus.
		<ul style="list-style-type: none"> • Atpažįsta juo besirūpinantį suaugusįjį, džiaugiasi jį pamatęs, atsako jam kalbinamas, žaidinamas, siekia būti greta. 	<ul style="list-style-type: none"> • Šypsosi, čiauška ir džiaugsmingai juda, kai jį kalbina juo besirūpinantis IU mokytojas. Šliaužia, ropoja, eina prie juo besirūpinančio IU mokytojo, tiesia rankas, kad šis jį paimtų, kai į grupę įeina nepažįstamas žmogus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Rodyti asmeninį dėmesį vaikui – pažiūrėti į akis, nusišypsoti, pakalbinti, panešioti, pažaisti su juo. • Bendraujant prisitaikyti prie vaiko bendravimo ritmo – atsakyti šypsena į vaiko šypseną, pakartoti vaiko sakomus žodžius ir, atvirkščiai, nusišypsoti ir palaukti, kol vaikas atsakys šypsena, kalbėti ir palaukti vaiko atsako. • Stebėti ir reaguoti į vaiko rodomus ženklus apie norą būti paimtam ant rankų (tiesia rankas), pažaisti (duoda žaisliuką, veda prie žaislų) ir kt.
	2-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Sunkiai atsiskiria nuo mamos, tėčio ar globėjo. 	<ul style="list-style-type: none"> • Verkia ar sunerimsta, atsiskirdamas nuo tėvų, tačiau raminamas glaudžiasi prie IU mokytojo, susidomi kitais vaikais ir žaidimais. 	<ul style="list-style-type: none"> • Sukurti ir laikyti atsisveikinimo su tėvais ritualų: apsikabinti, palinkėti smagių žaidimų, pasakyti, kada ateis pasiimti, susitarti, kad dar galės pamojuoti per langą, palikti savo nuotraukėlę, žaislą iš namų ir kt. • Grupėje turėti įdomių žaislų, žaidimų ir kurį laiką pažaisti su vaiku, kol nusiramins ir įsitrauks į grupės veiklą.

	<ul style="list-style-type: none"> • Akivaizdžiai parodo prierašumą prie juo besirūpinančio suaugusiojo. Mėgsta žaisti kartu su juo, stebi ir mėgdžioja jo žodžius, veiksmus. Prieš ką nors darydamas pažiūri į suaugusiojo veidą, laukdamas pritarimo ar nepritarimo ženklų, atpažįsta suaugusiojo emocijas, jausmus. Dažniausiai vykdo jam suprantamus suaugusiojo prašymus, kreipiasi į jį pagalbos. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas rodo suaugusiajam stiprius jausmus: apkabina arba nusisuka, myluoja arba atstumia. Išprašo iš suaugusiojo to, ko nori – panešioti, padainuoti, paskaityti. Mėgsta, kai jo žaidimą stebi, juo žavisi, jam pritaria juo besirūpinantis suaugęs žmogus. Nori lipti laiptais, palipa ant pirmos pakopos ir pažiūri į suaugusiojo veidą. Pamatęs šypseną, lipa toliau, o griežtą veido išraišką – sustoja ir laukia. Pargriuvęs žvilgteri į suaugusiojo veidą, pamatęs išgąščio išraišką, pravirksta, pamatęs šypseną – atsistoja. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pastebėti, kada vaikui reikia IU mokytojo dėmesio, ir padrašinti, paskatinti jį. • Stengtis, kad IU mokytojo bendravimas su vaiku būtų pozityvus. Vaikui supykus, užsispyrus, reaguoti pozityviai – jautriai aiškintis pykčio priežastis, padėti vaikui taikyti vis daugiau būdų išreikšti savo poreikiams ir nuotaikai. • Žaisti su vaiku taip, kad šis lyderiautų, tampant trūkstamos informacijos teikėju, elgesio modeliu, pagalbininku. • Raiškia pritariančia ar nepritariančia veido mimika reaguoti į tinkamus ar netinkamus vaiko veiksmus, poelgius.
	<ul style="list-style-type: none"> • Bijo nepažįstamų žmonių, nežinomos aplinkos, neįprastų žaislų. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas bijo eiti iš grupės į salę, bet vedamas už rankos ten eiti sutinka. Vaikas traukiasi nuo naujo, didelio, tamsaus, gauruoto meškino; šalinasi judančių ir neįprastai skambančių žaislų. Stebėdamas spektaklį darželyje, išsigąsta scenoje pamatęs nepatrauklų personažą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pirmiausia parodyti vaikams naują aplinką, joje pažaisti ką nors smagaus, malonaus. • Pristatyti vaikams naujus žaislus, supažindinant, kaip jie atrodo, juda, kokius garsus skleidžia, kelis kartus pakartoti veiksmus su žaislais, pakviesti vaikus pabandyti su jais pažaisti kartu su IU mokytoju. Tik po to skatinti vaikus su nauju žaislu žaisti savarankiškai. • Prieš einant į salę stebėti spektaklio, nuteikti vaiką teigiamai, kalbėti apie personažus.
3-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Lengviau nei antraisiais metais atsiskiria nuo tėvų. 	<ul style="list-style-type: none"> • Dažniau išlieka ramus, kai artimieji atsisveikina ir išeina. 	<ul style="list-style-type: none"> • Bendradarbiauti su vaiko tėvais, sužinant naujus jo pasiekimus, įpročius, interesus bei informuojant tėvus apie įstaigoje praleistą dieną.

		<ul style="list-style-type: none"> • Drąsiai veikia, rizikuoja, išbando ką nors nauja, kai šalia yra juo besirūpinantis suaugusysis. Mėgdžioja, tačiau žaidime savaip pertvarko suaugusiųjų veiksmus, žodžius, intonacijas. Nori veikti savarankiškai ir tikisi suaugusiojo palaikymo, pagyrimo. Ne visada priima suaugusiojo pagalbą, kartais užsispiria. 	<ul style="list-style-type: none"> • Bėgiodamas kieme nutolsta nuo IU mokytojo, apžiūrinėja aplinką, kitus vaikus, tačiau stengiasi IU mokytojo neišleisti iš akių. Jei užėjęs už čiuožyklos IU mokytojo nemato, tuoj pat grįžta atgal. • Siužetiniame žaidime mėgdžioja mamos, IU mokytojo padėjėjos ir IU mokytojos buitinius veiksmus, savaip juos sudėliodamas į siužetą ir palydėdamas girdėtais žodžiais bei intonacijomis: maitina lėlę, valo stalą, šluoja grindis, tvarko žaislus. Pats susiranda žaislus, naudoja žaislus pakaitalus, nemėgsta, kad suaugusysis siūlytų žaidimo veiksmų seką, bet džiaugiasi pagyrimu. • Dažnai kartoja „Aš pats“, nesileidžia nurengiamas, aprengiamas, bando tai padaryti pats. Gali atkakliai reikalauti, kad suaugusysis paduotų aukštai padėtą greit dūžtantį ar žaidimui nesaugų daiktą. Iš draugo atima žaislą, jei tokį turi namie, ir sako „Mano“, prašo suaugusiojo jam žaislą gražinti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pritarti vaiko iniciatyvai, tačiau visuomet atskubėti į pagalbą, kai jam reikia suaugusiojo, būti vaiko saugumo garantu. • Žaidžiant su vaiku skatinti jo savarankiškumą, veikimą tarsi, tariamai, daiktų pakaitalų naudojimą, persikūnijimą, tapimą kuo nors: klausti, ko reikės žaidimui; paduotą kubelį „suvalgyti“ lyg bandelę; vadinti vaiką prisiimto vaidmens vardu – mama, tėveliu, pardavėju; parūpinti vaidmens atributų, žaislų komplektų (pvz., lėlė, indai, vonelė, sunkvežimis, kubeliai); įsitraukus į žaidimą ką nors pirkti, ko nors pageidauti, kad vaikas galėtų praturtinti žaidimą; kalbėtis su vaiku apie tai, kas žaidžiama. • Kai vaikas sako „Ne“, priešgyniauja arba užsispiria, parinkti tinkamus bendravimo su juo būdus – pasiūlyti jam rinktis vieną iš dviejų: „Ką pirmiau valgysi – sriubą ar mėsytę?“, pasiūlyti išspręsti problemą: „Dabar aš dėsiu žaislus į dėžutę. O kas man juos padavinės?“, paskirstyti vaidmenis ir veiklą: „Aš nuplausiu stalą, o tu gali jį nušluostyti.“ Jei vaikas užsispyrė to, kas jam pavojinga, tikslinga nukreipti jo dėmesį į kitą įdomią veiklą.
--	--	---	---	--

		<ul style="list-style-type: none"> • Ramiai stebi nepažįstamus žmones, kai IU mokytojas yra šalia jo arba matomas netoliese. 	<ul style="list-style-type: none"> • Smalsiai apžiūrinėja į grupę atėjusius svečius, paima jų duodamą žaislą, jeigu šalia yra IU mokytojas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Į grupę retsykiais pasikviesti svečių, kviesti tėvus ar senelius. • Dalyvauti vaikų ugdymo procese, kad vaikai pratintųsi bendrauti su nepažįstamais žmonėmis.
4-6 metai	4-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Lengvai atsiskiria nuo tėvų ar globėjų. Grupėje jaučiasi saugus, rodo pasitikėjimą grupės IU mokytojais, supranta jų jausmus, bendradarbiauja su jais: guodžiasi, kalbasi, klausia, tariasi. Paklaustas suaugusiajam pasako savo nuomonę. Dažniausiai stengiasi laikytis suaugusiųjų nustatytos tvarkos, priima jų pagalbą, pasiūlymus bei vykdo individualiai pasakytus prašymus. • Mėgsta ką nors daryti kartu su suaugusiuoju. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas atsisveikina su tėvais ir pats bėga į grupę, dairoosi, ką ir su kuo žaisti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pasiūlyti vaikams veiklos, per kurią reikia kalbėti apie šeimą. Pakabinti vaiko ir šeimos fotografijas vaiko akių lygyje. • Organizuoti šeimos dienas grupėje. • Kviesti tėvus dalyvauti grupės veikloje. • Dėl vaikų ugdymo, išvykų, švenčių ir kt. tartis su vaikais bei jų tėvais. • Organizuoti stalo žaidimų vakarus su tėveliais.
		<ul style="list-style-type: none"> • Kalbasi, ką nors veikia su nepažįstamais žmonėmis, kai IU mokytojas yra šalia jo arba matomas netoliese. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas įsitraukia į IU mokytojo pasiūlytą veiklą, tačiau ją plėtoja savitai, kalbasi su IU mokytoju, ką ir kaip daro, klausia patarimų, prašo priemonių, rodo, ką padarė. Vaikas paklauso IU mokytojos patarimo užsidėti kepurę ir apsirišti šaliką, kadangi lauke pučia stiprus vėjas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Klausytis vaikų, skatinti pasakyti savo norus, sumanymus, idėjas, padėti juos įgyvendinti. • Padėti vaikams laikytis tvarkos, kontroliuoti savo elgesį. • Vaikui supykus, paskatinti kalbėti apie tai, kas jį supykė, padėti rasti tinkamą išeitį, nusiraminti.
		<ul style="list-style-type: none"> • Rodo, prašo, siūlo, aiškina, nurodinėja, įtraukdamas suaugusįjį į savo žaidimus, bendrą veiklą, pokalbius apie savijautą ir elgesį. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas kalbasi su į grupę pakviesta tautodailininke, stebėdamas jos veiklą ir pats bando tapyti, piešti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kviesti į grupę vaikams įdomius žmones ir skatinti vaikus ką nors veikti drauge.
	5-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Rodo, prašo, siūlo, aiškina, nurodinėja, įtraukdamas suaugusįjį į savo žaidimus, bendrą veiklą, pokalbius apie savijautą ir elgesį. 	<ul style="list-style-type: none"> • Paprašo IU mokytojo pabūti ligoniu ir jį „gydo“: paklauso širdies ritmo, matuoja temperatūrą, „išrašo“ receptą. IU mokytojui paprašius, paguldo jį į „ligoninę“. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikams prašant įsitraukti į jų žaidimus, atlikti antraeilius vaidmenis, palaikyti jų sumanymus, užduoti klausimų, padedančių plėtoti žaidimą. • Kalbėtis su vaikais apie tai, kuo naudingos elgesio taisyklės, kodėl būtina jų laikytis, kas nutinka, kai jos pažeidžiamos. Būti tinkamo elgesio modeliu vaikams.

	<ul style="list-style-type: none"> • Priima su veikla susijusius suaugusiojo pasiūlymus. • Tikrina suaugusiojo išsakytas leistino elgesio ribas – atsiklausia, derasi, pasako, kaip pasielgė kitas, ir laukia komentarų. Dažniausiai laikosi sutartų taisyklių, suaugusiojo prašymų, pasiūlymų, tačiau stipriai supykęs, išsigandęs, susijaudinęs gali priešintis suaugusiajam. 	<ul style="list-style-type: none"> • Prieina prie IU mokytojo ir sako: „Tomas ima žaislus iš lentynos ir mėto.“ Ir laukia IU mokytojo atsakymo. Patvirtinus, kad žaislų mėtyti negalima, nubėga. • Susijaudinęs atsisako deklamuoti eilėraščių per šventę, nors IU mokytojas to ir prašo. 	<p>Kalbėti su jais apie tinkamą bendravimą su tėvais, broliais ir seserimis.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Suprasti vaiko priešinimosi priežastį ir padėti jam įveikti kylančias problemas. • Grupės vakaronėse skatinti deklamuoti eilėraščių kartu su šeimos nariais.
	<ul style="list-style-type: none"> • Drąsiai bendrauja su mažiau pažįstamais ar nepažįstamais žmonėmis grupėje, salėje ar įstaigos kieme. 	<ul style="list-style-type: none"> • Į grupę atėjusiems svečiams aprodo savo žaislus, darbelius, atsako į jų klausimus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Paskatinti vaikus bendrauti su grupės svečiais, papasakoti apie juos daugiau, kad vaikai turėtų apie ką kalbėtis, kartu su vaikais sugalvoti jiems klausimų.
6-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Nusiteikęs geranoriškai, pagarbiai, mandagiai bendrauti su suaugusiais. Tariasi, diskutuoja su jais dėl dienotvarkės ir elgesio taisyklių, teikia pasiūlymus, stengiasi laikytis susitarimų, nors kartais su suaugusiuoju bendrauja priešiška. Kasdienėse situacijose bando tinkamu būdu išsakyti priešingą nei suaugusiojo nuomonę. 	<ul style="list-style-type: none"> • Atėjęs iš namų IU mokytojui pasipasakoja savo rūpesčius ir džiaugsmus. • Vaikas pasako, kokio elgesio norėtų grupėje ir kartu su IU mokytoju suformuluoja taisyklę. • Vaikas paaiškina IU mokytojui, kad dabar nenori piešti piešinio, pasako, kad nori žaisti statybų kampelyje. 	<ul style="list-style-type: none"> • Padėti vaikams keisti netinkamus bendravimo su suaugusiais būdus, siekiant geranoriškai bendrauti. • Kartu su vaikais sudaryti dienotvarkę, tartis dėl jos pakeitimų. • Kartu kurti elgesio grupėje taisykles. • Sudaryti galimybes vaikams išsakyti savo nuomonę visais aktualiais gyvenimo grupėje klausimais. • Padėti vaikams išmokti būdų, kaip pasakyti savo nuomonę, neįžeidžiant kitų (tėvų, senelių, draugų).

	<ul style="list-style-type: none"> • Paprašytas paaiškina, kodėl negalima bendrauti su nepažįstamais žmonėmis, kai šalia nėra juo besirūpinančio suaugusiojo. Žino, į ką galima kreiptis pagalbos pasimetus, nutikus nelaimėi. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas pasako, kad nepažįstamas suaugęs žmogus gali būti negeras: gali ką nors pavogti, kur nors nusivežti vaiką, ką nors blogo jam padaryti. Pamokytas vaikas pasako, kad pasiklydęs pagalbos kreiptųsi į policininką, pardavėją ar kitą žmogų. 	<ul style="list-style-type: none"> • Aiškintis bendravimo su nepažįstamais žmonėmis taisykles ir galimus pavojus. Išklaudyti vaikų pasakojamus atsitikimus su suaugusiaisiais ir pasvarstyti, kaip kitą kartą panašiose situacijose jie galėtų elgtis.
--	---	--	---

ŽENKLAI, IŠPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ

<p>Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:</p> <ul style="list-style-type: none"> – sunkiai atsiskiria nuo tėvų ar globėjų; – aktyviai priešinasi tėvų ir ugdytojų prašymams, nurodymams; – neprašo pagalbos (nesuvokia, kad galima jos paprašyti); – nedemonstruoja šiltų jausmų ir prisirišimo prie artimųjų; – vengia akių kontakto; – tempia už rankos, norėdamas parodyti ar paprašyti; – pasakoja pernelyg garsiai; – mažai pasakoja apie savo potyrius; – neprašo pasakėlių ar pokalbių. 	<p>Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“</p> <ul style="list-style-type: none"> – siekia bendrauti su kitais asmenimis savitais būdais; – kviečia žaisti tokius žaidimus, kurie jam yra suprantami.
<p>Rekomendacijos IU mokytojams ir tėvams</p> <ul style="list-style-type: none"> • Atidžiai stebėkite vaiko elgesį, siekdami geriau suprasti jos (jo) bendravimo būdą. Iš pradžių gali tekti priimti vaiko žaidimo (bendravimo) taisykles, pamažu mokant tinkamesnių bendravimo formų. • Mokykite suprasti užuominas, kurias siunčia suaugusieji, pvz., kai vaikas per daug ir neadekvačiai kalba, suaugusysis gali pasakyti: „Na, aš nebeturiu laiko, man reikia plauti indus...“ (užuot pasakius: „Tu per daug kalbi!“). • Mokykite, kaip reikia atkreipti į save aplinkinių dėmesį, kaip paprašyti pagalbos (ar daikto), kokio garsumo balsu kalbėti. • Bendraudami su vaiku, žiūrėkite į jį, kalbėdami su juo stenkitės, kad jis matytų jūsų veido išraišką. • Kalbėkite su vaiku aiškiai, paprastais, trumpais sakiniais. Su neprisigirdinčiu vaiku kalbėkite garsiau. 	

7. Santykiai su bendraamžiais

Ikimokyklinio amžiaus vaikai mokosi užmegzti artimus ryšius su bendraamžiais.

Vaikai simpatizuoja vienas kitam. Simpatizavimas yra vienpusis ryšys, kai vienas vaikas domisi kitu, yra jam palankus. Vaikai mokosi užmegzti ir palaikyti draugystę su vienu ar keliais vaikais. Jie mokosi suprasti draugą ir jam atsiskleisti, atrasti bendrą interesų, žaisti bendrus žaidimus bei sėkmingai spęsti kilusius nesutarimus. Vaikai mokosi palaikyti geranoriškus santykius su visais grupės vaikais.

Santykių su bendraamžiais raiška ikimokykliniame amžiuje.

Į bendravimą su bendraamžiais vaikai perkelia bendravimo su suaugusiuoju modelį.

Draugaudami ir bendraudami vaikai:

- kartu žaidžia ar ką nors veikia;
- palaiko vienas kito norus, interesus;
- užjaučia, padeda, paguodžia;
- derina veiksmus, tariasi, svarsto;
- keičiasi patirtimi, informacija;
- kartu fantazuoja, kuria;
- ieško būdų, kaip taikiai išspręsti nesutarimus;
- stengiasi išsiaiškinti savo panašumus ir skirtumus.

Santykių su bendraamžiais srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- gebėjimas užmegzti geranoriškus santykius su kitais vaikais,
- gebėjimas mokytis bendrauti ir bendradarbiauti, spręsti tarpusavio nesutarimus,
- gebėjimas užmegzti ir palaikyti artimesnius santykius su vienu ar keliais vaikais.

Vertybinė nuostata.

Nusiteikęs geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su bendraamžiais.

Esminis gebėjimas.

Supranta, kas yra gerai, kas blogai, draugauja bent su vienu vaiku, palankiai bendrauja su visais (supranta kitų norus, dalinasi žaislais, tariasi, užjaučia, padeda), suaugusiojo padedamas supranta savo žodžių ir veiksmų pasekmes sau ir kitiems.

Metai	Žingsniai	Santykių su bendraamžiais srities pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
1-3 metai	1-asis žingsnis	• Patinka žiūrėti į kitus kūdikius, būti šalia kitų vaikų,	• Pamatęs kitą kūdikį, žiūri jam į veidą, bando paliesti akį, nosį, tempia už plaukų.	• Pasodinti kūdikius vieną šalia kito, duoti tokių pačių žaislų, skatinti

		juos liesti, mėgdžioti jų veido išraišką, veiksmus.	Pravirksta, jeigu verkia kitas kūdikis, nusišypso, jei kitas kūdikis juokiasi.	bendrauti, tačiau stebėti, kad jie neužgautų vienas kito.
2-asis žingsnis		<ul style="list-style-type: none"> • Mėgsta žaisti greta kitų vaikų, stebėti jų veiklą. Jiems šypsosi, mėgdžioja jų judesius, veiksmus, ką nors pasako. Gali duoti žaislą kitam, jį imti iš kito, tačiau supykęs gali atimti žaislą iš kito, jam suduoti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Atsistoja prieš kitą vaiką veidas į veidą, žiūri į akis, nusišypso. Paima žaislą ir meta, jeigu kitas jį paėmė ir metė. Būtinai nori raudonos mašinytės, jei kitas su tokia žaidžia. 	<ul style="list-style-type: none"> • Paskatinti vaikus žaisti greta. • Komentuoti vieno ir kito norus, emocijas, veiksmus. • Pagal galimybes parūpinti pageidaujamų žaislų. • Paskatinti būti geranoriškiems vienas kitam.
			<ul style="list-style-type: none"> • Ramiai žaidžia greta nepažįstamo vaiko, tačiau pastebėjęs, kad IU mokytojo nėra šalia, sunerimsta ir bėga jo ieškoti. Bando atimti žaislą iš kito vaiko, kai šis jo neatiduoda, suduoda jam kastuvėliu. 	<ul style="list-style-type: none"> • Padėti vaikams pažinti grupės naujoką. Pristatyti jį kitiems. • Skatinti pažaisti greta, kol IU mokytojas yra šalia ir vaikai jaučiasi saugūs. • Stebėti vaikus, stabdyti netinkamus veiksmus ir paaiškinti, kodėl negalima taip elgtis.
3-asis žingsnis		<ul style="list-style-type: none"> • Ieško bendraamžių draugijos. • Žaidžia greta, trumpai pažaidžia su kitu vaiku, trumpam įsitraukia į kito vaiko žaidimą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas stebi, ką daro kitas, pakartoja jo veiksmus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Organizuoti žaidimus, kuriuose vaikams ką nors reikėtų daryti paėiliui arba keliems vienu metu.
			<ul style="list-style-type: none"> • Bendrauja mimika, judesiais, veiksmais, dažniau kalbasi su kitu vaiku, pakaitomis atlieka veiksmus su tuo pačiu žaislu. Audringai reiškia teises į savo daiktus, žaislus, nori kito vaiko jam patinkančio žaislo. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas ima tą patį arba tokį patį žaislą ir mėgdžioja kito veiksmus; tiesia žaislą kitam, nors ne visada jį atiduoda; rodo žaislą kitam; ima žaislą, su kuriuo žaidė ir jį paliko kitas; pakaitomis atlieka veiksmus su kitu, kiekvienas su savo žaislu arba tuo pačiu žaislu. • Jei kitas nori atimti žaislą, jo nepaleidžia, bėga šalin, rėkia. Išmoksta pasakyti: „Nesimušk, man skauda.“ Graso piršteliu:

			„Nu, nu, nu“, jeigu mato kurį nors vaiką atimant kito žaislą.	<ul style="list-style-type: none"> • Atsiliepti į vaikų pagalbos prašymus. • Padėti vaikui įgyvendinti ketinimus, atsižvelgiant į kitų vaikų norus.
		<ul style="list-style-type: none"> • Gali simpatizuoti kuriam nors vaikui. 	<ul style="list-style-type: none"> • Dažniau nei su kitais žaidžia su vienu vaiku. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti vaikus žaisti kartu, greta. Sukurti žaidimo vietas, kuriose vaikai žaistų vienas greta kito.
4-6 metai	4-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Kartu su bendraamžiais žaidžia bendrus žaidimus (kviečia žaisti, priima, prašosi priimamas į žaidimą). 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikai supranta kito norą žaisti kartu. Žaidžia Giedrė su Akvile: – Ar nori būti mano vaikelis? – klausia Giedrė Akvilės. Ši linkteli galva. Prie jų prieina Matas. Stebi. – Matai, būk mano vyras. – siūlo Giedrė. – Gerai, – sutinka Matas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skirti pakankamai laiko ir vietos vaikų bendriems žaidimams. • Naudoti smėlio laikrodį, susitarimus ir kitus būdus, padedančius vaikams palaukti savo eilės. • Paskatinti paprašyti žaislo, tartis dėl žaislo, žaisti juo kartu.
		<ul style="list-style-type: none"> • Žaisdamas mėgdžioja kitus vaikus, supranta jų norus, stengiasi suprasti kita kalba nei jis kalbančio vaiko sumanymus. • Tariaisi dėl vaidmenų, siužeto, žaislų. Padedamas suaugusiojo, palaukia savo eilės, dalijasi žaislais, priima kompromisinį pasiūlymą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas duoda žaislą kitam, jei šis labai jį nori. Sako: – Gerai, jei taip nori, imk raudoną mašinėlę. Aš paimsiu mėlyną. • Vaikas palaukia savo eilės. Mergaitė supyksta: – Aš norėjau būti mama. Jos žaidimo draugė sutinka: – Gerai, tu dabar pabūk mama. Po to aš būsiu mama. 	<ul style="list-style-type: none"> • Komentuoti priimtinius ir ne priimtinius vaiko veiksmus, primenant elgesio taisykles. Mokyti pasakyti sau „ne“, kai norisi pasielgti netinkamai. • Atkreipti dėmesį ir pagirti vaiko norą pasidalyti, ypač tose situacijose, kai tenka trumpam atidėti savo norų patenkinimą. • Įvairiose situacijose atkreipti vaiko dėmesį į jo veiksmų pasekmes kitam. • Vengti lyginti vaikus, vartojant žodžius „geresnis“, „blogesnis“.
		<ul style="list-style-type: none"> • Gali turėti vieną ar kelis nenuolatinius žaidimų partnerius. Su jais lengvai susipyksta ir susitaiko. 	<ul style="list-style-type: none"> • Akvilė kasdien laukia savo draugės, kol ši ateis į darželį, ir žaidžia su ja lėlių kampelyje. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti ir palaikyti vaikų draugystes.
	5-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Sėkmingai įsitraukia į vaikų grupę ir nuolat kartu žaidžia 	<ul style="list-style-type: none"> • Pamatęs žaidžiančius vaikus, pasiprašo į žaidimą. • Pats sugalvoja žaidimą ir pakviečia kitus žaisti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Jei grupėje yra vaikų, kurių kiti nepriima į žaidimus, išsiaiškinti priežastis ir padėti atstumtiesiems įsitraukti į žaidimus.

	<ul style="list-style-type: none"> • Geranoriškai veikia kartu su kitais, siūlydamas sumanymą ar priimdamas kitų sumanymą, fantazuodamas. Tikslingai atsineša žaislą iš namų bendram žaidimui su žaidimo draugu. Paprašius kitam vaikui, duoda pažaisti savo žaislu arba žaidžia juo paeiliui. Noriai žaidžia su vaikais iš kitos kultūrinės ar socialinės aplinkos, natūraliai priima vaikų skirtumus. Gali padėti kitam vaikui. Pats randa nesutarimo, konflikto sprendimo būdą arba prašo suaugusiojo pagalbos. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikai palaiko vienas kito fantazavimą: – Pyp pyp, kur tu eini? Tuoju suvažinėsiu! – šaukia Motiejus. – Nesuvažinėsi, aš nematomas! – atšauna Matas. • Vaikai stengiasi užjausti, suprasti kitą. Pamatęs, kad Saulius sudavė Motiejui, Tomas susirūpinęs stebi, kaip šis jaučiasi. • Modestas dėmesingai klausosi, ką sako kitakalbis vaikas, norėdamas su juo pažaisti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Siūlyti įvairios veiklos, turinančių vaiko patirtį apie bendruomenę, žmones, jų veiklą, panašumus ir skirtumus. • Pagiriant pastiprinti tinkamą, draugišką vaikų elgesį. • Tarpininkauti vaikams ieškant išeičių konfliktinėje situacijoje.
	<ul style="list-style-type: none"> • Gali turėti draugą arba kelis kurį laiką nesikeičiančius žaidimų partnerius. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikai nuolat grupėje žaidžia po du ar kelis. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pasiūlyti veiklą, kurioje keliems vaikams reikia siekti vieno tikslo, skatinti bendradarbiavimą.
6-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Rodo iniciatyvą bendrauti ir bendradarbiauti su kitais vaikais, palaikyti su jais gerus santykius, domisi skirtumais tarp vaikų ir juos toleruoja. 	<ul style="list-style-type: none"> • Į grupę kasdien atsineša vis kitą žaislą, kad galėtų su juo žaisti kartu su kitais. Leidžia kitiems pažaisti su savo žaislu. • Po trumpo filmo, kuriame mama maudė kūdikį, vaikai tariasi dėl žaidimo veiksmų. Rūta sako: „Mums reikia vaiko odelę po maudymo patepti aliejum. Mano mama taip daro.“ 	<ul style="list-style-type: none"> • Sudaryti galimybes vaikams gauti naujų išpūdžių, galinčių praturtinti jų žaidimus.

	<ul style="list-style-type: none"> • Taikiai diskutuoja, tariasi, derasi su kitais vaikais dėl žaidimų sumanymų ir veiklos. Dalijasi žaislais ir kovoja už kitų teisę žaisti paėiliui. Siekdamas rasti kompromisą, įsitraukia į derybų procesą. • Supranta, kad grupė vaikų, norėdama veikti sutartinai, turi susitarti dėl visiems priimtino elgesio. • Supranta, koks elgesys yra geras ar blogas ir kodėl. Suvokia savo veiksmų pasekmes sau ir kitiems. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikai derasi. Liana žaidžia su lėlyte. Prie jos prieina Eglė ir sako: <ul style="list-style-type: none"> – Liana, gal nori apsikeisti lėlių drabužiais? Aš tau duosiu savo, o tu man – savo. – Nežinau, mano gražesni. – Ir mano gražūs! – Nu, gerai, aš dar pažaisiu su savo drabužiais biškį. • Bet vėliau jau apsikeisim, gerai? <ul style="list-style-type: none"> – Gerai, bet labai vėliau. – Nu, nelabai, tik biškį. • Gerai. • Pasako, koks elgesys yra tinkamas, o koks – ne. 	<ul style="list-style-type: none"> • Atkreipti vaikų dėmesį į tinkamus jų poelgius bei santykius su kitais, pabrėžiant, kad tai padeda visiems pasijusti laimingesniems. • Paskatinti vaikus aiškintis, kas yra gerai, o kas blogai. • Kartu su vaikais kurti taisykles, susitarimus, pasiryžtant jų laikytis.
	<ul style="list-style-type: none"> • Turi draugą arba kelis nuolatinius žaidimų partnerius. Palaiko ilgalaikę draugystę mažiausiai su vienu vaiku. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pasako, kuris vaikas yra jo draugas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pasiūlyti veiklą, kuriose reikėtų ką nors daryti drauge. Kalbėtis apie draugus ir draugystę.

ŽENKLAI, IŠPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ

Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“
<ul style="list-style-type: none"> – įkyriai ar neadekvačiai siekia bendravimo; – agresyviai elgiasi su bendraamžiais; – reaguoja pernelyg impulsyviai, supyksta arba verkia; – nesidomi kitais vaikais ir (ar) žaidimais su jais; – nežaidžia siužetinių žaidimų. 	<ul style="list-style-type: none"> – savitais, jam prieinamais būdais įsitraukia į vaikų žaidimus; • savitais, jam prieinamais būdais išreiškia draugystę; – žinodamas, kad pats ko nors nepajėgs, leidžiasi kitų vaikų vadovaujamas.
Rekomendacijos IU mokytojams ir tėvams	
<ul style="list-style-type: none"> • Neįkyriai sudarykite galimybes užmegzti santykį su kitais vaikais. Galite paprašyti, kad kitas vaikas ką nors paduotų, palaikytų, pasakytų ir pan. • Mokykite vaikus neįkyriai rodyti savo draugystę, toleruoti nesuprantamą elgesį. 	

- Mokykite vaiką suvokti kitų neverbalinę kalbą (mimiką, judesius, kt.).

8. Sakytinė kalba

Sakytinė kalba – tai pagrindinė žmonių bendravimo priemonė.

Ja išsakomi norai, reikalavimai, prašymai, emocijos, jausmai ir kt. Kalbėdamiesi gauname ir perduodame informaciją, sanprotaujame, darome išvadas, žodžiai padeda įsiminti ir saugoti žinias apie pasaulį. Vaiko sakytinė kalba – tai vaiko klausymas ir kalbėjimas. Klausydamas ir kalbėdamas vaikas pratinasi išgirsti ir suprasti, ką sako kitas, mokosi kalbėti pats.

Sakytinės vaiko kalbos raiška ikimokykliniame amžiuje.

Sakytinės vaiko kalbos raida prasideda nuo gimimo. V.Daujotytės teigimu, pirmą kartą įkvėpdamas oro, žmogus įkvepia ir kalbos bei kalbėjimo galimybę. Dar nekalbantis jau yra kalbantis, kalbantis akimis, judesiais, kūnu. Sakytinės kalbos ugdymas – tai normalios vaiko sakytinės kalbos raidos garantas, tai vaiko klausymo, jo paties kalbėjimo skatinimas. Klausydamas vaikas mokosi išgirsti, įsiklausyti, atpažinti kalbos garsų skirtumus, dažnai tariamų garsų ombinacijas. Vaiko kalbėjimas – tai vaiko pokalbiai, pasakojimai, pranešimai apie tai, ką jis girdi, jaučia, mato, stebi, žino, yra patyręs, išgyvenęs.

Vaiko kalbėjimas – tai įvairiausi vertinimai, žodinis praktinių ir protinių veiksmų planavimas.

Sakytinės kalbos srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- aplinkinių kalbėjimo, skaitymo klausymasis,
- kalbėjimo atpažinimas ir supratimas,
- natūralus vaiko kalbėjimas su suaugusiais ir vaikais apie savo patirtį ir išgyvenimus,
- vaiko kalbėjimas su suaugusiais ir vaikais apie supančią aplinką, jos objektus, įvykius,
- kalbėjimas laikantis perprastų kalbos taisyklių,
- tautosakos ir grožinės literatūros kūrinėlių deklamavimas, sekimas, pasakojimas.

Vertybinė nuostata.

Nusiteikęs išklaudyti kitą ir išreikšti save bei savo patirtį kalba.

Esminis gebėjimas.

Klausosi ir supranta kitų kalbėjimą, kalba su suaugusiais ir vaikais, natūraliai, laisvai išreikšdamas savo išgyvenimus, patirtį, mintis, intuityviai junta kalbos grožį.

Metai	Žingsniai	Sakytinės kalbos srities pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
-------	-----------	-------------------------------------	-------------------------------------	---------------

1-3 metai	1-asis žingsnis	Klausymas <ul style="list-style-type: none"> • Įdėmiai klausosi suaugusiojo. • Skiria griežtą ir malonų kalbinančio suaugusiojo toną. 	<ul style="list-style-type: none"> • Gestais parodo, kad klausosi ir supranta (purto galvą, linksi, ploja delniukais, pradeda verkšlenti), parodo mimika (nukreipia akis, sukiojasi, ieškodamas pavadinto daikto), visu kūnu (prieina, nueina, atsisėda, gulasi). 	<ul style="list-style-type: none"> • Tiesiog kalbėti su vaiku. Kalbėti apie tai, ką tuo metu darote ir matote, kai keičiate sauskelnes, maudote, maitinate ar rengiate, guldote miegoti.
		<ul style="list-style-type: none"> • Supranta elementarius kalbinančiojo klausimus ir prašymus. Atpažįsta artimiausios aplinkos garsus. Džiaugiasi įvairiais garsais ir ritmais. • Supranta savo ir artimųjų vardus, artimiausios aplinkos daiktų ir reiškinių pavadinimus. • Supranta veiksmų pavadinimus, geba veiksmiais atsakyti į klausimus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pašaukus vardu, atsisuka. Pavadinus daiktą ar reiškinį, jų ieško, kartoja siūlomus judesius. • IU mokytojai pasiūlius paploti katutes, mergaitė ištiesia prieš save rankutes ir delniukais kelis kartus suploja. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kasdien grupės aplinką papildyti naujais daiktais, žaislais, juos vaikui nuolat įvardijant. • Žaidinti, juokinti, kykuoti vaiką, sakant trumpus eilėraštkus, pvz., „Virė virė košė“. • Žaisti žaidimus: „Kas pasislėpė?“, „Ko neliko?“, „Kur pasislėpė?“ ir kt.
		Kalbėjimas <ul style="list-style-type: none"> • Komunikavimui vartoja įvairius garsus ir judesius: daug čiauška, kartoja, mėgdžioja jam tariamus garsus ir skiemenis. 	<ul style="list-style-type: none"> • Čiauška garsų junginius, savo kalba kartoja paprastus jam sakomus žodžius: „ačiū“, „nėra“, „noriu“, „duok“ ir kt. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti vaiką tarti jo čiauškėjimo garsus, garsų junginius, jo netariamus garsus ir garsų junginius. • Skatinti vaiką mėgdžioti trumpus žodelius.
		<ul style="list-style-type: none"> • Vartoja kelis trumpus žodelius objektams, veiksams įvardyti, norams išsakyti, palydėti juos judesiu. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas kelia rankas į viršų ir sako: „Nio apa!“ Vaikas atsisveikina: „Ate ate!“ Nukritus žaislui sako: „Ba!“ 	<ul style="list-style-type: none"> • Kalbėtis su vaiku taisyklingai tariant garsus ir žodžius. • Kad susidarytų ryšys tarp daikto ir žodžio, veiksmo, judesio ir žodžio, intonacija pabrėžto žodžio ir daikto ar

				veiksmo, rodymas turi sutapti labai daug sykių.
2-asis žingsnis	Klausymas	<ul style="list-style-type: none"> • Klausosi ir kalba, mimika, gestais reaguoja į suaugusiųjų ir vaikų kalbėjimą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Mimika, gestais, trumpais žodeliais atsako į suaugusiojo klausimus, prašymus. Mimika, gestais, kalba reaguoja į vaikų kalbą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Nuolat kalbėti apie artimiausios aplinkos daiktus, reiškinius, santykius, tą patį dalyką nusakyti kuo įvairesniais žodžiais.
		<ul style="list-style-type: none"> • Supranta vaikų ir suaugusiųjų kalbą apie artimiausios aplinkos objektus, reiškinius, santykius, nesudėtingus trumpus tekstus: žaidimus, eilėraštkus, pasakas, pasakojimus, su dienvartarke susijusius paaiškinimus, prašymus, paprastus klausimus. • Supranta ir greitai mokosi paprastų naujų žodžių. Išklauso ir supranta du vienas po kito išsakomus prašymus, kvietimus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kūno judesiais, garsais, trumpais žodeliais atliepia jam skaitomą trumpą tekstuką. • Teigiamai arba neigiamai reaguoja į prašymus, siūlymus. IU mokytojai pasiteiravus, kur jo šuniukas, paskatinus surasti šuniuką, mažylis ieško šuniuko pats sau sakydamas: „Kū au au? Nė au au.“ 	<ul style="list-style-type: none"> • Taisyklingai vadinti su juo bendraujančius suaugusiuosius, įvardyti kūno dalis, aplinkoje esančius daiktus ir žaislus. • Skatinti vaiko klausinėjimą. • Kalbant su vaiku sudaryti ryšį tarp daikto ir žodžio, veiksmo, judesio ir žodžio. Sutapatinti žodžio tarimą su daikto ar veiksmo rodymu. • Kasdien raiškiai deklamuoti, pasakoti trumpus tekstus.
	Kalbėjimas	<ul style="list-style-type: none"> • Noriai dalyvauja pokalbiuose. • Mėgdžiojimu, žodelių pakartojimais, veiksmiais, mimika ir pantomimika dalyvauja paprastuose žodiniuose žaidimuose. 	<ul style="list-style-type: none"> • IU mokytoja, myluodama vaiką sako: – Mylu mylu, spust spust. Prie širdelės glust glust. Vaikas atkartoja atskirus žodelius: – Mylu mylu. 	<ul style="list-style-type: none"> • Palaikyti vaiko norą tarti, kartoti žodžius.
		<ul style="list-style-type: none"> • Dviejų trijų žodžių sakiniiais kalba apie tai, ką 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas, matydamas, kaip ploja rankomis mergaitė, sako: „Mergaitė va teip dajo.“ 	<ul style="list-style-type: none"> • Pastebėti, kuo vaikas domisi, į ką žiūri, ką rodo, ko klausia, ką bando pasakyti, išreikšti.

		<p>mato ir girdi, kas atsitiko, ko nori.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Suaugusiojo padedamas kartoja girdėtus trumpus kūrinėlius. 		<ul style="list-style-type: none"> • Paskatinti vaiką kalbėti, jam padedant pasakyti žodžius.
		<ul style="list-style-type: none"> • Išgirdęs deklamuojamą eilėraštką: „Ci ku ca ku, tu ku tu ku, Daug lietučio sviedinukų“, kartoja: „Ti ku te ku, tiu ku tiu ku, Deuk letutio pedinukų“. 		<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti vaiką kartoti dainelių, eilėraštkų, žaidinimų, pasakėlių tekstų garsus, žodžius, frazes, juos papildant kūno kalba. • Žaisti su vaiku žaidimus, kurių metu vaikui reikėtų šokinėti, pliaukšėti delnais, šokti.
3-asis žingsnis	Klausymas	<ul style="list-style-type: none"> • Klausosi skaitomų ir pasako jamų kūrinėlių, naujų žodžių. • Išklauso, supranta ir reaguoja į kelis vienas paskui kitą sekančius prašymus, siūlymus, patarimus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Mėgsta klausytis jau žinomų kūrinėlių, suklūsta išgirdęs jau girdėtą pasakojimą, aiškinasi nesuprastą žodį. IU mokytoja: –Sauliuk, tavo batų raišteliai atsirišę. –Mano bata dizūkai? – pasitikslina vaikas. IU mokytoja: – Lukai, dabar čiuoši tu. Po tavęs čiuoš Simas. Simas teiraujas: – Dabal Lukas cios? As pas - kui? As dabal noliu ciosti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skaityti ir pasakoti vaikams apie kitus vaikus, artimiausios aplinkos gyvūnėlius, vaikams skirtų televizijos laidų veikėjus, siejant tai su jo gyvenimiška patirtimi. • Skaityti atsižvelgiant į kūrinį – garsiai arba tyliai, greitai arba lėtai, perteikiant teksto emocijas. • Kalbėjimą su vaiku nuolat įvairinti naujais žodžiais, nusakančiais artimiausią aplinką. • Mokyti suprasti suaugusiojo prašymus.
	Kalbėjimas	<ul style="list-style-type: none"> • 3–4 žodžių sakiniiais kalba ir klausinėja apie save, savo norus, poreikius, išgyvenimus. • Pradedama mėgdžioti suaugusiųjų kalbėseną. Sako „ačiū“, „prašau“. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas sako: „Žiūrėk, kaip aš vairuoju. Aš geras vairuotojas. Kai užaugsiu, pirksiu mašiną. Bus didelė ir graži.“ 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti vaiką nuolat pasakoti apie save, savo norus, rūpesčius, šeimos narius. • Kalbinėmis užduotimis keliant klausimus: „Koks?“ „Kodėl?“ „Kur?“ „Kaip?“ skatinti vaiką nusakyti aplinkos reiškinių savybes, ieškoti įvykių priežasčių ir pasekmių, pasakoti apie tai, kas vyksta ar vyko aplink vaiką. • Kalbant skatinti vaiką vartoti
		<ul style="list-style-type: none"> • Kalba ir klausinėja apie tai, ką matė ir girdėjo, apie aplinkos objektus, jų savybes, 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas kalba: – Nu, parduotuvėj didelėj tai yra įėjimas toks... Va čia... Kur sukasi durys... 	<ul style="list-style-type: none"> • mandagumo žodelius. • Įvairiose bendravimo situacijose nuolat klausinėti vaiko apie jį patį, apie tai, ką jis

		<p>įvykius, net jei jų dabar ir nemato.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Domisi laidomis, animaciniais filmais vaikams, kalba apie juos. • Vienu ar keliais žodžiais atsako į elementarius klausimus. 	<p>Gestikuliuoja rankomis, rodydamas, kaip sukasi.</p>	<p>veikia, ko nori, ką mėgsta, skatinti apie tai pasakoti.</p>
		<ul style="list-style-type: none"> • Kalba kelių žodžių sakiniais, žodžius derina pagal giminę, skaičių, linksnį. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas komentuoja filmuką „Traukinukas iš ramunių pievos“: – Traukinukas labai linksmas, jam patinka gėlės. Jo dainelė graži. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti vaiko kalbėjimą, pateikiant taisyklingo kalbėjimo modelius.
		<ul style="list-style-type: none"> • Kartu su suaugusiuoju deklamuoja eilėraštukus, užbaigia žinomas pasakas, eilėraščius. 	<ul style="list-style-type: none"> • IU mokytoja: – Gale lauko kamarėlė, Ita ita itata, Stovi pieno puodynėlė Ita ita itata. Vaikas: – Ma itata, ma citata. 	<ul style="list-style-type: none"> • Deklamuoti eilėraštukus, užbaigti žinomų pasakų, eilėraštukų frazes. • Kartu su vaiku žiūrint vaikiškus filmukus, skatinti jį pasakoti apie tai, ką matė ir girdėjo žodžiais ir gestais. • Kartoti girdėtus eilėraštukus, dainuoti daineles, žaisti žaidimus.
4-6 metai	4-asis žingsnis	<p>Klausymas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Klausosi aplinkinių pokalbių, sekamų, pasakojamų, skaitomų, deklamuojamų kūrinių literatūrine kalba, tarmiškai. 	<ul style="list-style-type: none"> • Domisi aplinkinių pokalbiais, pasakojimais – „viską girdi“. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skaityti vaikui tekstus ne tik literatūrine kalba, bet ir tarmiškai.
		<ul style="list-style-type: none"> • Pradeda išklaudyti, suprasti ir reaguoti į tai, ką jam sako, aiškina suaugusysis ar vaikas. • Stengiasi suprasti kita kalba kalbančių vaikų norus, pasiūlymus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas išklauso draugą ir reaguoja į jo kalbą. Andrius kalba Samantai: – Mano tai didžiulis paukštis bus. Iš to kartono padarysiu. Juo net žmogus galės skraidyti. Prie uodegos priklijuosiu daug siūlų. Kad gražu būtų. Samanta: 	<ul style="list-style-type: none"> • Atkreipti vaiko dėmesį į kita kalba kalbančius aplinkinius.

			– Nesąmonė. Nepakels jis to žmogaus!	
		<p>Kalbėjimas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kalba pats sau, kalba kitam, klausinėja, užkalbina, prašo, pašaukia, kartais laikydamasis elementarių kalbinio etiketo normų. • Kalba, pasakoja apie tai, ką jaučia ir jautė, veikia ir veikė. • Žaidžia garsais ir žodžiais, kuria naujus žodžius. 	<ul style="list-style-type: none"> • Gabija aiškina vaikams: – Aš tai žinau, kad negalima iš dėdžių svetimų imti saldinių, nes jie apnuodyti. Aaa, aš tai žinau, kad nepažįstamas dėdė net pavogti vaiką gali, jei eisi su juo. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti vaiką įvairiose bendravimo situacijose gyvai kalbėtis su draugais. Bendraujant su suaugusiaisiais, vartoti elementarius mandagumo žodžius.
		<ul style="list-style-type: none"> • Kalba, pasakoja apie tai, ką mato ir matė, girdi ir girdėjo, ką sužinojo, suprato, vartodamas elementarius terminus, girdėtus naujus žodžius. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas pasakoja, ką girdėjęs: – Paskui nuvažiavo į ligoninę, nes skaudėjo pilvuką. Sirgo ir gėrė arbatą. Brolis nustebo, kas čia yra. Tėtis atnešė gėlių. Padarė arbatą su medum, kad pasveiktų. Davė biotikų. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti vaiką kalbėti apie dabartinę ir buvusią veiklą, esamus ir buvusius išgyvenimus, vartojant girdėtus naujus žodžius.
		<ul style="list-style-type: none"> • Kalbėdamas vartoja paprastos konstrukcijos gramatiškai taisyklingus sakinius. • Taisyklingai taria daugumą gimtosios kalbos žodžių garsų. • Padedant atpažįsta žodyje kelis atskirus garsus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Urtė klausia: – IU mokytoja, prašom pasakyti, kaip užrašyti „Colgate“? Nes aš tai valau dantis tokia pasta, tik užrašyti nemoku. 	<ul style="list-style-type: none"> • Su vaiku kalbėti taisyklingų konstrukcijų sakiniais, taisyklingai tariant gimtosios kalbos garsus, skatinant įvairiuose žodžiuose juos atpažinti.
		<ul style="list-style-type: none"> • Deklamuoja trumpus eilėraščius, atkartoja trumpas pasakas ar apsakymus, pridėdamas savo žodžių, pasakojimą palydėdamas gestais ir mimika. 	<ul style="list-style-type: none"> • Deklamuoja savo kūrybos eilėraštką: – Lapė gaidelį pagriebs, Batelis išsigąs. Ir vilkas ateis, Lapė uodegą sudraskė. Ir bėgo kraujas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Džiaugtis kiekvienu vaiko žodinės kūrybos bandymu, neprieštarauti, nesišaipyti iš jo. • Vaiko kalbos jausmą žadinti emociinga, ekspresyvia ir vaizdinga kalba.

5-asis žingsnis	<p>Klausymas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Klausosi įvairaus turinio tekstų (grožinių, publicistinių, enciklopedinių, informacinių), apie aplinką, įvairius įvykius, reiškinius klausosi gyvai, įrašų. 	<ul style="list-style-type: none"> • Supranta, kad skirtingo turinio tekstai suteikia specifinę informaciją, kad juos galima skaityti, galima klausyti įrašų. Vaikas, paklausęs IU mokytojos skaitomo lakštingalos pamėgdžiojimo, sako: <ul style="list-style-type: none"> – IU mokytoja, įsijunkim paukščių garsų pamėgdžiojimo kompaktą ir kitų paukščių paklausysim. 	<ul style="list-style-type: none"> • Sudaryti galimybes vaikui susipažinti su įvairių žanrų tekstais. • Padėti vaikui pajauti tekstų stilistinę įvairovę.
	<ul style="list-style-type: none"> • Supranta sudėtingesnio turinio tekstus. Supranta, kad į jį kreipiamasi ar kalbama ne gimtąja kalba. 	<ul style="list-style-type: none"> • Jonukas, išeidamas iš grupės atsisveikina: <ul style="list-style-type: none"> – Bai bai! Vilius atsako: <ul style="list-style-type: none"> – Bai bai, viso gero, laukim karo! 	<ul style="list-style-type: none"> • Skaityti įvairių žanrų tekstus (pvz., skelbimus, reklamines skrajutes, įvairių enciklopedijų tekstus, autorines pasakas ir pan.).
	<p>Kalbėjimas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Natūraliai kitiems kalba apie tai, ką žino, veikia, ko nori, tikisi, nesupratus paaiškina, pakartoja. Kalbėdamas žiūri į akis. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas, vartydamas nuotraukų albumą, sako: <ul style="list-style-type: none"> – Čia gi Obeliai. Čia Obelių bažnyčia. O čia kunigas gyvena. Čia kur seniūnas dirba. Ar nematai? 	<ul style="list-style-type: none"> • Palaikyti kiekvieno vaiko kalbėjimą, rodant susidomėjimą tuo, ką jis kalba, užduodant vaikui atvirus klausimus. • Skatinti vaiką kalbėti apie savo norus, išgyventus įspūdžius, vidinį pasaulį. • Plečiant jo žodyną, turtinti jį įvairiais techniniais terminais. Sužinojus naują žodį, skatinti išsakyti savo įspūdžius.
	<ul style="list-style-type: none"> • Kalba, pasakoja apie tai, kas buvo nutikę, įvykę, tai siedami su žmonėmis, tautos gyvenimu, gamtos reiškiniiais. • Vartoja įvairią techniką, transporto priemones bei prietaisus įvardijančius žodžius. • Pasakoja, kalbasi apie matytus animacinius filmus, televizijos laidas, žaistus kompiuterinius žaidimus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas pasakoja apie tai, kas buvo: <ul style="list-style-type: none"> – Mano brolių, kai parvežė mama iš ligoninės, tai jis buvo užsimerkęs ir toks raudonas. Paskui gėrė pieną ir pabalo. O paskui valgė košę ir užaugo dabar. Jau jis vaikšto. • Vaikas kalba apie matytą filmuką: <ul style="list-style-type: none"> – Filmukas „Kempiniukas“ man patinka, jis labai juokingas. Jis linksmas ir gamina mėsainius. Marius: 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti vaiką kalbėti apie nutikimą, patirtį prisimenant kuo daugiau įvykio aplinkybių, detalių, pateikiant vaikui įvairių klausimų, padedančių įvairinti kalbėjimą: kur tai nutiko, ką ten girdėjai, ką tada jautei ir kt. • Būti dėmesingu pasakojimo klausytoju.

		<ul style="list-style-type: none"> • Bando susikalbėti su kitakalbiu vaiku, pakartodamas jo kalbos vieną kitą žodį. 	<p>– Mindaugai, ateik, žaisim karą. Va, aš jau pūškas pastačiau. Kai klius, tai tu nugriūsi. Mindaugas: – Nebojse, aš už tvoros pasislėpsiu.</p>	
		<ul style="list-style-type: none"> • Laisvai kalba sudėtiniais sakiniais, žodžius į sakinius jungia laikydamasis perprastų kalbos taisyklių. • Vartoja daugumą kalbos dalių (daiktavardžius, veiksmažodžius, būdvardžius,rieveksmius, prielinksnius ir kt.). • Išgirsta pirmą ir paskutinį garsą jo paties, tėvų, draugų vardažodžiuose, trumpuose žodžiuose. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas pasakoja: – Lietuva – tai vėliava. Ir žmonės. Ir cepelinai. Cepelinai – tai bulvės, grietinė, skanumėlis. O bulvės – tai močiutės daržas. • Vaikas piešia Lietuvos žemėlapi: – Hmm... Lietuvos žemėlapis... A a a, žinau. Mums reikės gaublio. Ką? Tokia maža? Betgi visur daug žmonių. IU mokytoja, ar čia tikrai Lietuva? • Robertas įvardija savo vardo bei kito žodžio pirmus garsus: – Mano pirma raidelė r. Dar r yra raktas, orkestras. Oi ne, čia iš o prasideda. IU mokytoja, o kaip sudėlioti žodį Klaipėda, ten kur jūra yra. Ai, žinau, kad pirma raidė k. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kalbant su vaiku vartoti įvairias kalbos dalis (dalyvius, veiksmažodžių laikų įvairovę, įvairius būdvardžių laipsnius, išiktukus, jaustukus ir pan.). • Skatinti vaiką išgirsti pirmą ir paskutinį garsą jo paties, tėvų, draugų vardažodžiuose, trumpuose žodžiuose. Su atpažintu garsu sugalvoti naujų žodžių. Žaisti žodžiais juos trumpinant, įvairiai jungiant.
		<ul style="list-style-type: none"> • Seka girdėtas ir savo sukurtas pasakas, kuria įvairias istorijas, eilėraštkus, inscenizuoja. Deklamuoja skaitomų pasakų eiliuotus intarpus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikai sukūrė eilėraštkus: Tindi rindi riuška, Kas ten miške triuška? Ar ne dindiliantė Ruda bimbiliantė? Vilkas mieną pjauna, Meška kuzdiniana. O kiškelis bekepuris Ant kelmelio šoka. Jeį nešviestų saulė, Būtų liūdna pasauly, Būtų baisu man, Būtų baisu tėvam. 	<ul style="list-style-type: none"> • Žaisti klausimų-atsakymų rimavimo reikalaujančius žaidimus (pvz., „Kas ten triuška? Tindiriuška.“) Skaitant kūrinėlius, nutylėti frazę ar žodį, skatinant vaiką juos pasakyti. • Įvairiai inicijuoti eilėraščių, istorijų, pasakų kūrimą, pvz., kitaip sugalvoti pasakos pradžią ar pabaigą, atvirkštinę pasaką.

			Verktų vaikai, Kaip blogai. Verktų visi, Dideli ir maži.	
6-asis žingsnis	Klausymas	<ul style="list-style-type: none"> • Klausosi draugų ir savo kalbos įrašų, įvairių stilių tekstų, mįslių, erzinimų, pajuokavimų bendrine kalba ir tarne. 	<ul style="list-style-type: none"> • Mėgdžioja įrašytos pasakos personažų kalbėjimą, rodo įvairias grimasas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ugdymo veikloje klausytis įvairios stilistikos tekstų.
		<ul style="list-style-type: none"> • Supranta knygelės, pasakojimo, pokalbio turinį, įvykių eigą. • Supranta pajuokavimus, dviprasmybes, frazeologizmus, perkeltinę žodžių prasmę. • Supranta artimiausioje aplinkoje vartojamus kitos kalbos žodžius. 	<ul style="list-style-type: none"> • Perskaičius pasaką „Brėmeno muzikantai“, vaikai samprotauja. Rugilė: – Man tai patiko, kai plėšikai pabėgo iš namų. Labiausiai katinas patiko, kai jo akys sublizgėjo. Lukas: – Man tai gaila tų gyvūnų. Jų niekas nemyli. Aš tai savo katiną myliu ir jo neišmesiu. Gerai, kad išgąsdino plėšikus. Jie tai negerai. Vaikas, išgirdęs sakant „hello!“, atsako „labas!“. 	<ul style="list-style-type: none"> • Padedant vaikui suvokti pasakojimo turinį, išskirti ir aptarti su vaiku pasakojimo eigą. • Žaisti žaidimus, susijusius su pasakojimo tekstu, jį iliustruoti, inscenizuoti.
	Kalbėjimas	<ul style="list-style-type: none"> • Kalba natūraliai, atsižvelgdamas į bendravimo situaciją, išsakydamas savo patirtį, norus, svajones, svarstymus, kalba apie problemų sprendimą, vartoja mandagumo bei vaizdingus žodžius (sinonimus, antonimus ir kt.), technologinius terminus 	<ul style="list-style-type: none"> • Goda: – Man patinka tyloje būti. O grupėje vaikai šaukia visada. • Galva tada skauda visada. Norėčiau, kad būtų tylu. Vaikas žaidimo metu sako kitam: – Netrukdyk tu mums. Ir iš viso eik iš čia. Čia ne tavo žaidimas, ir mes tavęs nenorim. Tu ne daktaras... • IU mokytoja klausia vaiko: 	<ul style="list-style-type: none"> • Sudaryti kuo daugiau ir įvairesnių bendravimo situacijų, kurios inicijuotų turiningus vaikų pokalbius apie jiems įdomius daiktus, poelgius, reiškinius, nutikimus, vartojant jiems mažiau girdimus, sudėtingesnės sandaros žodžius. • Skatinti vaikus klausinėti apie tai, kas jiems įdomu, negirdėta, diskutuoti apie tai tarpusavyje ir su IU mokytoja. • Pratinti vaiką reikiamą informaciją perduoti kitiems.

		<p>(mikrofonas, pelė, klaviatūra ir kt.). Bando susikalbėti su kitakalbiu vaiku, suaugusiuoju. Garsiai svarsto savo planuojamos veiklos eigą, praneša apie tai draugui, grupei draugų, visai grupei. Klausinėja apie tai, kas išgirsta, matyta, sugalvota, pajaušta.</p>	<p>– Ką reikia nulipdyti, kad paukštelis matytų? Artūras: – Glazki. IU mokytoja: – Taip, akutes. • Vaikas garsiai svarsto: – O aš darau knygutę apie Vilnių. Jei mano draugė iš Amerikos atvažiuos, aš jai parodysiu. Štai prezidentūra, o čia dar Gedimino bokštą nupiešiu.</p>	
		<ul style="list-style-type: none"> • Pasakoja, kalba apie aplinką, gamtos reiškinius, techniką, įvardydamas įvairias detales, savybes, būsenas, vartodamas naujai išgirstus sudėtingesnės sandaros žodžius. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kalba vaikai. Vanesa: – Aš tai va liūdną žmogų nupiešiau. Jam liūdna, nes jam nedavė su žaislais pažaist arba nes mama išėjo. Deividas: – O mano linksmas žmogeliukas, nes jam nupirko ledų, transformerį ir todėl, kad jis turi draugų ir dar važiuos žaisti dažasvydį. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pasakoti vaikams apie jiems nepažįstamą patirtį, skatinant juos kurti pasakojimus apie nekasdienius, fantastinius nuotykius, personažus, vartojant išgalvotus žodžius, kalbą.
		<ul style="list-style-type: none"> • Kalba taisyklingais sudėtingais sakiniais, vartoja pagrindines kalbos dalis. • Išgirsta žodžius, kurie panašiai skamba, bet turi skirtingą reikšmę. • Išgirsta pirmą, paskutinį ir žodžio viduryje esančius garsus. • Skiria gimtosios kalbos žodžius nuo išgirstų kitos kalbos žodžių. 	<ul style="list-style-type: none"> • Andrius: – O kam čia tos raidelės kabo? Galiu paskaityti: MKO. Ai, supratau. Reikia surasti žodžius su tom raidelėm. O! Mikas, kaka, namo. Ryte Janui atėjus į grupę IU mokytoja sveikinasi: – Dzien dobry! Berniukas atsako: – Tu nekalbėk lenkiškai, nes tu kalbi lietuviškai. 	<ul style="list-style-type: none"> • Žaisti įvairius garsų keitimo žodžiuose žaidimus (pvz., „kur – mur, mė – bė, zė – žė“ ir kt.), dainuoti ritmines daineles, ieškoti aplinkoje daiktų, kurių pavadinimai prasideda arba baigiasi nurodytu garsu. • Išmėginti kalbinės raiškos priemones, kuriant dialogus, inscenizuojant, vaidinant.
		<ul style="list-style-type: none"> • Komentuoja meno kūrinius, atpasakoja pasakas, padavimus, apsakymus, 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas komentuoja matomą paveikslą: 	<ul style="list-style-type: none"> • Inicijuoti įvairius vaikų žodžių žaidimus, pasakojimų būdus:

		<p>matytus ir girdėtus per įvairias skaitmenines laikmenas (TV, DVD, CD).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kuria ir pasakoja įvairius tekstus, mįsles, humoristines istorijas, deklamuoja savo sukurtus kūrinėlius, žaidžia prasmingais ir beprasmingais žodžiais, bando juokauti, kalba „ateivių“ kalbomis, „užsienio“ kalbomis. • Keičia balso stiprumą, kalbėjimo tempą, intonacijas ir kt. 	<p>– Čia nupieštas rutulys su daug spalvotų spalvų. Va, čia žalias rutulys, o aplinkui geltonas, o aplinkui dar žalias.</p> <p>Vaiko sukurta pasaka be galo: „Gyveno kartą senelė ir senelis. Jie turėjo anūkėlę. Anūkėlė išėjo į mišką grybų parauti. Beeidama pasiklydo ir pamatė dar vieną trobelę. Ten gyveno senelis ir senelė. Ir jie turėjo anūkėlę. Anūkėlė išėjo į mišką grybų parauti...“</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vaiko sukurtos pasakos pradžia: „Gyveno kartą senelis ir senelė. Ir jie turėjo du žiogus ir tarakoną.“ • Vaikai užmena mįsles: „Daktarė žolė, kuri stabdo kraują. Kas?“ (Trauklapis); „Be kojų, be sparnų įskrido į medį.“ (Sniegas) • Vaikai juokauja: Paduok man knygą, – prašo IU mokytoja. – Aš pats esu knyga, – sako vaikas. • Vaikas sako: – Ei, tu būsi mano sesuo. O tu būsi sena bobutė be septyniolikos dantų. • Vaikai žaidžia žodžiais: – Labą dieną su uogiene. – Pusantro pieno rūgščios lėkštės. • Vaikai kalba „angliškai“. Aistė: – Dabar aš būsiu pakviesta ant scenos. Šokam – hans ap, beibi, hand ap. Šokam, šokam, valio! O, jes, okei, o mai got. 	<p>spontaniškus, atkuriamuosius, kūrybinius, fantastinius ir kt.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Išmėginti kalbinės raiškos priemonės, kuriant dialogus, inscenizuojant, vaidinant.
--	--	--	--	---

ŽENKLAI, IŠPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ

<p>Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:</p>	<p>Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“</p>
<ul style="list-style-type: none"> – trejų metų nekalba; – negeba išsakyti savo poreikių bendraamžiams ir (ar) ugdytojams; – būdamas penkerių metų netaisyklingai taria kalbos garsus (švepluoja); – prastai suvokia kitų kalbą (prašymus, nurodymus), ypač sudėtingesnes frazes; – negeba rišliai papasakoti įvykių; nusakyti savo jausmų, išgyvenimų; – nejuokauja ir nesuvokia kitų humoro; – dažnai reikia kartoti prašymus, nurodymus; – negali arba neaiškiai išreiškia susidomėjimą kalba; – kalba gramatiškai netaisyklinga (daro kaitymo, derinimo, prielinksnių vartojimo ir kt. klaidų); – kalba skurdi, menkas žodynas, vartoja mažai būdvardžių; – klausydamasis blogai suvokia pasaką ar kitą tekstą; – nemėgsta deklamuoti eilėraščių, sunkiai juos išmoksta; – nemėgsta klausytis pasakojimų, pasakėlių; – kalba nesklandžiai, susijaudinęs pradeda mikčioti; – sunkiai įsimena žodžių reikšmes; – kalba per lėtai arba per greitai; – nuolat prašo pakartoti, įdėmiai stebi kalbančiojo veidą; – neišgirsta, kai į jį kreipiamasi. 	<ul style="list-style-type: none"> – atidžiau stebi aplinką ir aplinkinius, kartoja kitų vaikų elgesį; – komunikuoja neverbaliniu būdu (gestais, mimika, akimis, judesiais); – derina žodinę ir nežodinę kalbą; – apžiūrinėja jau pažįstamus paveikslėlius, bet neprisimindamas pavadinimo klausinėja: „Kas čia?“ „Ką daro?“ ir pan.

Rekomendacijos IU mokytojams ir tėvams

- Mokykite įsiklausyti į aplinkos garsus. Padėkite vaikui juos suvokti ir įvardykite juos. Sudarykite situacijas, kurios padėtų vaikui suprasti, iš kur sklinda garsas.
- Jei būtina, užduotis, nurodymus pateikite vaizdžiai (paveikslėliais ar jų serija).
- Norėdami atkreipti į save dėmesį, naudokite ryškius simbolius (spalvotą skritulį, pan.).
- Jei vaikas kalba, bet kalba netaisyklinga, modeliukite taisyklingas frazes, pvz., kaip paprašyti, išreikšti savo jausmus ir pan.
- Stebėkite, kaip vaikas išsako poreikius, mokykitės suprasti neverbalinę jo kalbą.
- Jei vaikas stengiasi kalbėti, būkite kantrūs, netaisykite kiekvienos jo klaidos.
- Jei blogai suvokia tekstą, rodykite jam paveikslėlius.
- Jei kalba neišlavėjusi, bet vaikas gerai taria, skatinkite žaisti žodžių žaidimus – sugalvoti įdomių vardų, pavadinimų veikėjams, žaislams, rimuoti žodžius ir pan.
- Išnaudokite spontaniškas, ypač problemines, kalbai ugdyti palankias situacijas, pvz., jei vaikas rodo „ten“ (prašydamas daikto), modeliukite frazę, pvz., „prašau duoti“ (arba „lėlė“) ir pan. Padėkite suprasti, kad kalbėdamas vaikas gali pakeisti situaciją.
- Iš pradžių vartokite vaikui gerai suprantamus žodžius, pamažu įveskite naujų žodžių.
- Draugiškai pataisykite blogai tariamą žodį, tačiau tai darykite neįkyriai.

9. Rašytinė kalba

Rašytinė kalba – tai vaiko rašymas ir skaitymas.

Ji perprantama natūralioje aplinkoje, savarankiškoje paties vaiko veikloje, atsiradus ar sužadinus poreikį kažką parašyti ar perskaityti. Rašymas prasideda pirmomis vaiko braukomomis linijomis, taškeliais, kraigalionėmis, atsitiktinai parašytais raidžių elementais, nukopijuotomis raidėmis. Skaitymas ikimokyklinio amžiaus vaikui – tai simbolių, brėžinių prasmės suvokimas, pirmųjų trumpų žodžių ir raidžių atpažinimas ir siejimas su garsais.

Skaitymo mokymosi sėkmę lemia vaiko įgudimas klausyti ir kalbėti bei jo gyvenimiška patirtis. Kad vaikas mokytųsi skaityti, jis nuolat skatinamas papasakoti apie savo keverzones, piešinėlius, knygų iliustracijas, imituoti skaitymą, pačiam skaitinėti ir pan.

Rašytinės kalbos raiška ikimokykliniame amžiuje.

Vaikų keverzonės, piešiniai – tai ėjimas raidės, rašymo link. Kai vaikas pradeda braižyti, piešti „karakulius“, prasideda vaiko rašymo kelias. Kai pasakoja apie tai, ką pakeverzojo, ką reiškia vienas ar kitas „karakulis“ – prasideda skaitymo kelias. Vaiko rašymo kelią galima nusakyti taip:

iki trejų metų – vertikalūs ir horizontalūs brūkšniai, apskritos ir tiesios linijos, „karakuliai“;

ketvirtieji metai – abstrakcijoje pasitaiko raidžių elementų, „karakuliais“ marginamas visas puslapis;

penktieji metai – raidžių ir žodžių kopijavimas, savo vardo raidžių rašymas, vardo rašymas, apskritimų, kvadratų piešimas;•

šeštieji metai – vardo ir kitų beprasmių ir prasmingų žodelių, skaitmenų rašinėjimas, įvairių apskritimų, trikampių, kvadratų kombinacijų piešimas.

Rašytinės kalbos srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- domėjimasis skaitymu, raidėmis, žodžiais bei įvairiais simboliais ir jų reikšmėmis,
- domėjimasis rašymu, raidžių bei žodžių rašinėjimas, įvairių simbolių braižymas ar piešimas,
- trumpų žodelių skaitymas.

Vertybinė nuostata.

Domisi rašytiniais ženklais, simboliais, skaitomu tekstu.

Esminis gebėjimas.

Atpažįsta ir rašinėja raides, žodžius bei kitokius simbolius, pradeda skaitinėti.

Metai	Žingsniai	Rašytinės kalbos srities pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
1-3 metai	1-asis žingsnis	Skaitymas <ul style="list-style-type: none"> • Vartinėja, žiūrinėja paveikslėlių knygeles, žiūrinėja paveikslėlius. • Palankiai reaguoja į knygelių skaitymą (vartymą) kartu su suaugusiaisiais. 	<ul style="list-style-type: none"> • Manipuliuoja su įvairaus formato, įvairios medžiagos žaislinėmis paveikslėlių knygelėmis. Manipuliuodamas su žaislinėmis knygelėmis, rodo teigiamas emocijas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Sukurti vaikui knygų aplinką, kad jis galėtų pačiais įvairiausiais būdais pažinti knygutes: vartinėti, čiupinėti, plėšyti, kramtyti, žaisti. • Pasisodinus kūdikį ant kelių, kartu vartyti, žiūrinėti paveikslėlius. Kalbėti vaikui apie tai, ką mato kiekviename puslapyje.
		Rašymas <ul style="list-style-type: none"> • Stebi rašančiuosius, domisi įvairiomis rašymo priemonėmis, brauko jomis įvairias linijas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Domisi įvairiais rašikliais kaip ir kitais jam naujais daiktais. 	<ul style="list-style-type: none"> • Sudaryti situacijas, kuriose mažylis galėtų matyti, kaip rašote.
	2-asis žingsnis	Skaitymas <ul style="list-style-type: none"> • Varto knygeles, žiūrinėja paveikslėlius, piršteliu juos rodo. • Pradeda atpažinti jo mėgstamas knygeles, nori, kad jas jam paskaitytų. Kartais knygelę laiko taisyklingai. Reaguoja į skaitomą tekstą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas atsivertė knygą, palietė pirštais paveikslėlį, pasilenkė arčiau knygos, pastukseno pirštu į lapą su šuniuku, nusišypsojo: „Au, au, au au“. Atsivertė kitą lapą su katyte: „Mau, mau, mau“. Pastukseno pirštu paveikslą, pasilenkęs jį pabučiavo. • Pamatęs aplinkoje parašytas 	<ul style="list-style-type: none"> • Laikant vaiką ant kelių, skaityti knygutę. Leisti vaikui pačiam laikyti knygutę, versti lapus. Rodyti vaikui knygelių paveikslėlius, kalbėti apie juos. Vartant ir skaitant knygeles skatinti vaikų žodinę ir kūno kalbą. Skaitomų kūrinių tekstą sieti su jo gyvenimu.

		<ul style="list-style-type: none"> • Kreipia dėmesį į aplinkoje esančias raides, žodžius, simbolius. 	raides, nupieštus simbolius, klausia: „Kas čia?“	
		<p>Rašymas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Įvairiomis rašymo priemonėmis spontaniškai brauko popieriaus lape. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaiko spontaniški braukymai popieriaus lape. 	<ul style="list-style-type: none"> • Papildyti vaiko rašytinę aplinką. • Parūpinti vaiko rašinėjimams popieriaus ir jo amžiui tinkančių įvairių rašiklių.
	3-asis žingsnis	<p>Skaitymas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Varto knygeles, dėmesį skirdamas ne tik paveikslėliams, bet ir tekstui, prašydamas paskaityti. • Geba sieti paveikslėlius su juose vaizduojamais konkrečiais daiktais, juos pavadina. • Pradeda pažinti aplinkoje esančius simbolius. 	<ul style="list-style-type: none"> • Reikalauja, kad knygelė būtų skaitoma po kelis kartus, nekeičiant teksto. • Martynas, žiūrėdamas į paveikslėlį, aiškina: • Mergaitė turi burnytę ir suknelę. Berniukai neturi. • Kotryna pasakoja: – Berniukas rengiasi. Va kojines, batai. Kur sudėti? Kur kėdutė? • Skiria grupėje esančius simbolinius ženklus: įvairius žaidimų kampelius, patalpas žyminčius ženklus ir kt. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skaityti vaikui kelis kartus per dieną, parinkus trumpus tekstukus, kuriuose kartojami tie patys žodžiai. • Skaityti normaliai, vengti vaikiškų intonacijų, teatrališkumo. Skirtingai perteikti atskirų personažų kalbą. • Skatinti vaiką pavadinti kiekvieną paveikslėlį. Kalbėti su vaiku apie iliustraciją, kad jis susietų vaizdą su konkrečiu daiktu. Skaitymo metu leisti vaikui liesti ar laikyti su tekstu susietus daiktus. • Nuolat atkreipti vaikų dėmesį į jų artimoje aplinkoje esančius simbolius, aiškinti jų reikšmę.
		<p>Rašymas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Įvairiomis rašymo priemonėmis kraigalioja vertikalias ir horizontalias linijas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaiko keverzonės lape. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pozityviai vertinti vaiko keverzones. Džiaugtis jo pasiekimais. Nuolat skatinti keverzonėmis reikšti savo mintis.
4-6 metai	4-asis žingsnis	<p>Skaitymas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Domisi skaitymu. Vaizduoja, kad skaito knygą, kuri jam buvo skaityta. „Skaito“ knygelių paveikslėlius, įvardija įvairių objektų ir veikėjų bruožus, veiksmus. Atkreipia dėmesį į raides, simbolius (grafinius 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas pasiėmė knygą „Grybų karas“, pradėjo vartyti: • – Dabar skaitysiu grybus. Labas, grybai, – juokiasi. – Grybas, baravykas, buvo baravykų mūšis ir visi žuvo. Liko tik musmirė. Grybus renka negerai 	<ul style="list-style-type: none"> • Įvairioje bendravimo aplinkoje vartyti žurnalą, knygą, bukletą ar skrajutę. Skatinti vaiką domėtis suaugusiojo skaitomu tekstu suteikiant jam informacijos apie skaitymą. • Vaikui užduoti klausimus apie tai, ką „perskaitė.“ Atsakymus užrašyti ir jam paskaityti. Vaiko „perskaitytą“ tekstą pasiūlyti iliustruoti.

	<p>vaizdus) aplinkoje, pradeda jais manipuliuoti įvairioje veikloje.</p> <p>Rašymas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Domisi ne tik įvairiomis rašymo priemonėmis, bet ir galimybe rašyti (planšetiniu kompiuteriu ir kt.). Kraigalionėse ir piešiniuose pasirodo realių raidžių elementai ir raidės. Raidėmis ir simboliais (grafiniais vaizdais) pradeda manipuliuoti įvairioje veikloje. 	<p>vaikučiai, oi nu nu. Atia, atia, pasaka, – užverčia ir nubėga.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vaiko kraigalionėse matomos raidės „o“, „i“ ir raidės „a“ elementai: • Vitalijus surado šaką ir sako: – Žiūrėkit, ši šaka panaši į mano raidę V. Vaikas paveikslėlyje įrašo savo vardą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Žiūrint paveikslėlį skatinti apie jį pasakoti, kas ką daro, ką kalba ir pan. • Turtinti vaiko aplinką įvairiais rašikliais, sudaryti galimybę pažinti kompiuterį. • Skatinti keverzonėmis užrašyti savo vardą, pavardę, norus, pasirašinėti po dailės darbais, grupės ar viešoje bibliotekoje atsiimant knygas ir kt. • Verti vardo, pavardės raidžių karolius. Ieškoti aplinkoje žodžių, kuriuose yra vaiko vardo raidės.
5-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Skaitymas • Domisi abėcėlės raidėmis. Pastebi žodžius, prasidedančius ta pačia raide. Supranta, kad kai kurios raidės turi savo pavadinimą ir specifinę grafinę raišką. • Supranta aplinkoje matomų kai kurių spausdintų žodžių prasmę. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas sako: – Pažiūrėkit, kai Vanesa ir Mija susikibo rankomis, turime M raidę. Robertai, pabandom ir mes kokią raidę padaryti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Grupėje kurti kuo įvairesnę raidžių aplinką. • Skaityti tekstukus, kuriuose žaidžiama su kalbos garsais, kurie atspindi vaiko pažįstamas raides. • Raidėms sugalvoti smagius pavadinimus: A – stogelis, H – kopėtėlės, sudarant žodinius vaizdinius. Skatinti vaiką apie raides, jų charakterį kurti istorijas, pasakas. • Nuolat kreipti vaiko dėmesį į aplinkoje esančius užrašus, simbolius, reklaminius užrašus ir pan.
	<ul style="list-style-type: none"> • Sugalvoja pavadinimus paveikslėliams, knygelėms. • Įvardija specifinius skaitomo teksto veikėjų bruožus. 	<ul style="list-style-type: none"> • „Ropė“ – vaiko sugalvotas knygelės pavadinimas. • Vartydami knygutę, Mija kalbasi su Robertu: – Žiūrėk, čia berniukas šypsosi, nes valgo sveiką maistą. O čia liūdnas, nes jam skauda pilvą. – Ne, jis liūdnas, nes storas. Pažiūrėk koks. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti vaiką pavadinti savo sukurtas knygeles, nupieštus piešinius, atliktus darbelius. • Skatinti nusakyti veikėjų, daiktų, veiksmy savybes būdvardžiais, veiksmažodžiais, jaustukais, išiktukais, dalyviais, prieveiksmais. • Skatinti vaikus kurti rankų darbo knygeles su paslaptinomis durelėmis, langeliais, uždengtais paveikslėliais ir kt.

			– Nestoras, jo pilvas išsipūtęs. Nes privalgė ko nors negero.	<ul style="list-style-type: none"> • Padėti pajusti vaikams ryšį tarp vaizdo ir žodžio „skaitant“ iliustracijas. • Skatinti vaiką sugalvoti rankų darbo knygelėms pavadinimus, tekstukus.
		Rašymas	<ul style="list-style-type: none"> • Vaiko sukurta reklama. Vaiko kuriama informacinė laikraščio skiltis. 	<ul style="list-style-type: none"> • Praturtinant vaiko aplinką skirtingo turinio spaudiniais, skatinti savarankiškai kurti reklamas, skelbimus, sveikinimus, kvietimus, dienotvarkę, orų prognozes suvestines ir kt.
		<ul style="list-style-type: none"> • Kopijuoja raides, paprastus žodžius. „Iliustruoja“ pasakas, pasakojimus, istorijas, filmukus, iliustracijose parašydamas nukopijuotas raides, žodžius. • Kuria ir gamina rankų darbo knygeles su elementariais nukopijuotais sakiniais, žodžiais, raidėmis. • Braižo ir aiškina planus, schemas, grafikus. • Bando rašyti raides, pradėdamas savo vardo raidėmis. (Planšetiniame kompiuteryje rašo savo vardą, trumpus žodelius.) 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaiko iliustruota pasaka „Pagrandukas“. • Vaiko rankų darbo knygelė „Triakis“. • Vaiko nubraižyto transporto maršruto, važiuojant per Lietuvą, planas. • Vaiko parašytas vardas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti vaiką įvairioje veikloje kopijuoti atskiras raides, žodžius. • Skatinti rašyti savo vardą įvairiais rašikliais, kompiuteriu. • Skatinti vaiką savo veikloje skaitytas pasakas atvaizduoti įvairiomis schemomis, grafikais, juos komentuoti. • Skatinti vaiką pasirašyti savo piešinius, darbelius pirmąja vardo raide, visu vardu.
6-asis žingsnis		Skaitymas	<ul style="list-style-type: none"> • Knygų kampelyje kalba vaikai. Justas: – Atėjau, kad išsirinkčiau knygelę. Eglė: – Man tai patinka knygos apie gyvūnus, drugelius. • Jorė: 	<ul style="list-style-type: none"> • Grupės knygų kampelį nuolat papildyti įvairių žanrų knygomis, rašytiniais tekstais. • Kartu su vaiku kasdien skaityti knygas. • Pakalbėti apie skaitomo teksto veiksmą, kokie įvykiai aprašyti. Susieti perskaitytą tekstą su vaiko patirtimi. • Organizuoti vaiko vardo raidžių dieną. Skaitant knygeles, atkreipti vaiko dėmesį į

		<ul style="list-style-type: none"> • Supranta, kad garsas siejamas su raide, o raidės sudaro žodį. • Pradedą skirti žodžius sudarančius garsus, skiemenis. • Pažįsta parašytą žodį kaip atskirų raidžių junginį. 	<p>– Aš noriu surasti įdomesnių knygelių.</p> <p>Greta:</p> <p>– Aš tai noriu tik pavartyti knygelių.</p> <p>Tadas:</p> <p>– Aš tai pažįstu jau keturias raides: T, A, D ir S. Tai mano vardo raidės.</p> <p>– Suplosiu savo vardą: Mi-ja.</p> <p>– suploja du kartus.</p> <p>– Suplosiu tavo vardą: Vita-li-jus.</p> <p>– Suploja keturis kartus.</p> <p>– Oho, koks tavo ilgas vardas, net keturis kartus ploti reikia.</p> <p>Suplokim Dovydo vardą.</p>	<p>atskiras raides, žodžius, teksto dėstymą įvairaus žanro knygoje.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sudaryti vaiko vardo, jo artimųjų vardų raidžių abėcėles (t. y. asmeninį vaiko raidžių žodynėlį).
		<ul style="list-style-type: none"> • Gali perskaityti užrašus, kuriuos mato gatvėse, pavyzdžiui, parduotuvių, kirpyklų, kavinių pavadinimus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas eidamas gatve skaito gatvės pavadinimą: „Gabijos“. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti vaiką atpažinti artimiausioje aplinkoje esančius įvairius simbolinius ženklus, skaitinėti įvairias trumpas iškabas.
		<p>Rašymas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Spausdintomis raidėmis rašo savo vardą, kopijuoja aplinkoje matomus žodžius. Piešiniuose užrašo atskirų objektų pavadinimus. • Įvairiais simboliais bando perteikti informaciją. • Planšetiniu kompiuteriu rašo raides, žodžius. Supranta rašymo tikslus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaiko užrašytas vardas. • Vaiko nukopijuoti aplinkos daiktų pavadinimai. • Vaiko piešinio veikėjo užrašytas pavadinimas. • Vaikas rodyklėmis informuoja, kad tai Mykolo portretas. • Vaiko nupieštas ženklas „Bangų nėra“. • Vaiko kompiuteriu užrašytos raidės, žodis. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti vaiką kuo dažniau kurti žodinius laiškus, telegramas, pranešimus, žinutes. Sukurtą tekstą pasiūlyti perteikti įvairiais simboliais. • Skatinti vaiką kopijuoti reikiamus žodžius, raides, simbolius nuo pavyzdžių įvairiuose raidynuose, knygoje, bukletuose, skrajutėse, žurnaluose, laikraščiuose, iškabose. • Skatinti vaiką įvairiais simboliais perteikti informaciją apie save, kitus, aplinką. Pasiūlyti veiklos, kurioje vaikui kiltų poreikis užrašyti įvairių objektų pavadinimus, simbolius.

				<ul style="list-style-type: none"> • Pasiūlyti vaikams atskiras raides, žodžius, simbolius ar šiaip įdomią informaciją perrašyti ar savarankiškai užrašyti kompiuteriu.
--	--	--	--	--

ŽENKLAI, IŠPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ

Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“
<ul style="list-style-type: none"> – vengia žaidimų, susijusių su piešimo, spalvinimo užduotimis; – sunkiai apvedžioja kontūrus, sujungia taškus; – negeba atlikti tikslių judesių rankomis; negrabiai laiko pieštuką, rašiklį; – neskiria panašios formos ženklų, simbolių; – negali nukopijuoti paprastų formų; – negeba sudėlioti dėlionės; – blogai orientuojasi popieriaus lape; – netinkamai išdėsto jame piešinį; – sunkiai atlieka žodinius nurodymus, susijusius su ženklų seka. 	<ul style="list-style-type: none"> –prašo pagalbos ir ją priima; –reikalaujamas užduotis (atpažinimo, taškų sujungimo ir pan.) geriau atlieka kompiuteriu; noriau dainuoja, klausosi pasakų ir atlieka kitą veiklą, susijusią su girdimuoju suvokimu.
Rekomendacijos IU mokytojams ir tėvams	
<ul style="list-style-type: none"> • Leiskite vaikui atlikti rašymo užduotis smėlyje, kreidele ant šaligatvio ir pan. Skatinkite popieriaus lape braižyti stambesnes linijas. • Papuoškite grupę raidėmis, paprastais esminiais žodžiais, siekite juos su metų laikais, vaikų vardais ir kt. • Duokite dėlionę iš 2–3 dalių, priešais padėkite užbaigto daikto (dėlionės) pavyzdį. • Duokite skaityti ne tik knygą, bet spalvotą plakata, reklamą, nuotraukų albumą ir pan. Prašykite, kad vaikas įvardytų, ką mato. • Skaityti rinkitės paprastus tekstus su pasikartojančiais įvykiais (pasakas „Raudonkepuraitė“, „Vilkas ir ožiukai“ ir kt.). • Mokykite iš storų raidžių sudėlioti savo vardą. Prašykite tas raides nuspalvinti. • Jei prašote vaiko spalvinti, braižyti, piešti, pritaikykite vaiko galimybėms popierių ir priemones. Kartais vaikui lengviau, kai popierius standus, pritvirtintas prie stalo, pieštukas stambus ir kt. • Jei vaikui, priešingai, lengviau atlikti smulkius judesius, duokite štrichuoti, taškuoti, taikyti kitus rašymo (spalvinimo) būdus. 	

10. Aplinkos pažinimas

Aplinkos pažinimas glaudžiai siejasi su tyrinėjimo ir mokėjimo mokytis gebėjimais.

Noras sužinoti, išmokti, suprasti, kas vyksta aplinkui, yra aplinkos pažinimo pamatas. Nereikėtų galvoti, kad aplinkos pažinimas – tai pavadinimų, faktų ir kitos informacijos įsiminimas. Tokios žinios bus bevertės, jeigu vaikas neišmoks mąstyti, pritaikyti to, ką žinojo apie aplinką, pasirinkti.

Gilus aplinkos pažinimas susideda iš:

- domėjimosi socialine, kultūrine, gamtine aplinka, tolerancijos įvairių kultūrų, lyties, socialinių ir amžiaus grupių žmonėms;
- gebėjimo mąstyti, samprotauti, remiantis informacija, spręsti problemas, nusakyti pasaulį kalba, vaizdais, simboliais ir kitomis priemonėmis;
- žinių apie aplinką, jos raidą, aplinkos pažinimo būdų, savo šeimos, savęs, kaip bendruomenės nario, suvokimo, savo teisių bei pareigų žinojimo;
- aplinkos pažinimo būdų žinojimo bei supratimo, gebėjimo pritaikyti žinias.

Aplinkos pažinimo raiška ikimokykliniame amžiuje.

Vaikai nuo pat gimimo nesąmoningai tyrinėja ir pažįsta juos supančią aplinką, mokosi joje pritaikyti. Vaikui augant aplinka atsiveria vis plačiau ir labai svarbu, kad suaugusieji padėtų vaikui patirti pažinimo džiaugsmą ir ugdytų pagarbą aplinkai, atsakomybę už jos išsaugojimą bei saugaus elgesio įgūdžius. Aplinka yra neišsemiamas mokymosi ir ugdomosi šaltinis ikimokyklinio amžiaus vaikams.

Aplinkos pažinimo srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- socialinės aplinkos pažinimas,
- gamtinės aplinkos pažinimas,
- pagarba gyvybei ir aplinkai.

Vertybinių nuostatų.

Nori pažinti bei suprasti save ir aplinkinį pasaulį, džiaugiasi sužinojęs ką nors nauja.

Esminis gebėjimas.

Įvardija ir bando paaiškinti socialinius bei gamtos reiškinius, apibūdinti save, savo gyvenamąją vietą, šeimą, kaimynus, gyvosios ir negyvosios gamtos objektus, domisi technika ir noriai mokosi ja naudotis.

Metai	Žingsniai	Aplinkos pažinimo srities pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
1-3 metai	1-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Domisi aplinka, sutelkia dėmesį į arti esančius veidus, daiktus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Apžiūrinėja naują aplinką, paduotus daiktus, trumpam atkreipia dėmesį į save veidrodyje. 	<ul style="list-style-type: none"> • Aplinkoje turėti žaislų, spalvotų, kontrastingo dizaino daiktų, su kuriais kūdikiai gali pradėti susipažinti, atpažinti, išbandyti. • Vaikui rodyti jo atvaizdą veidrodyje.
		<ul style="list-style-type: none"> • Reaguoja į skirtingus vaizdus, paviršius, kvapus, garsus, skonius. 	<ul style="list-style-type: none"> • Liečia, ragauja, uodžia, krato, daužo daiktus, žaislus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikui padėti pamatyti daiktus iš skirtingų perspektyvų, pvz., iš arti ar toli, iš priekio, iš šono,

				tyrinėti juos visais pojūčiais (matyti spalvas, liesti skirtingus paviršius, girdėti skleidžiamą garsą).
		<ul style="list-style-type: none"> • Atpažįsta artimus žmones, žaislus, daiktus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Bando pasiekti, paimti, paliesti, paragauti, pauostyti, pajudinti, sudėti vienas prie (ant) kito žaislus ar kitus daiktus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Liesti vaiką, švelniai, saugiai imti ant rankų. Parodyti, kad dalijatės su kūdikiu malonumu ir atradimais.
2-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Stebi ir atpažįsta artimiausią savo aplinką, orientuojasi joje. • Pažįsta ir pavadina kai kuriuos gyvūnus, žmones, daiktus, jų atvaizdus. • Žino kai kurių daiktų paskirtį ir jais naudojami (šukos, šaukštas, nosinaitė). 	<ul style="list-style-type: none"> • Pamėgdžiodami suaugusiuosius bando šukuotis, valgyti su įrankiais, valyti dantis, šluostyti stalą, pašerti naminių gyvūną, palaistyti augalą ir pan. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti vaikus išbandyti daiktus kaip įrankius, juos pavadinti. Parodyti, kaip tai daryti, įvardyti, kas daroma, taip mokant pavadinti veiksmą. • Skatinti vaikus ir jiems padėti pavadinti įvairius daiktus, galvoti ir kalbėti apie tai, ką jie daro su žaislais ar daiktais. Inicijuoti klausimus apie tai, kodėl kas nors vyksta, atsitinka ir atsakyti į juos. • Sudaryti galimybę tyrinėti, kaip dviejų ir trijų dimensijų daiktai tinka vienas prie kito, pvz., dėlionės, kaladėlės. • Suteikti progą dalyvauti prižiūrint tam tinkamus augalus, gyvūnėlius. Pratinami plautis rankas, naudotis dantų šepetuku ir pan. 	
3-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Atpažįsta ir pavadina vis daugiau artimiausioje aplinkoje esančių augalų (sodo, daržo, lauko), gyvūnų, daiktų, domisi jais. • Skiria atskirus gamtos reiškinius. • Orientuojasi savo grupės, darželio, namų aplinkoje. • Pasako savo ir savo šeimos narių vardus. • Dalyvauja prižiūrint augalus ar gyvūnus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kalbėdami taisyklingai pavadina kai kuriuos dažniau sutinkamus augalus ar gyvūnus, savo kūno dalis. Atkreipia dėmesį į nematytus daiktus, klausinėja, kaip vadinasi, kas tai yra, ar galima pasiimti ir pan. • Pasako, kai šalta ar šilta. • Padeda prižiūrėti naminius augalus ar gyvūnus, klausia, ką jie mėgsta, kodėl, kitaip rodo susidomėjimą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti vaikus stebėti ir pavadinti augalus ir gyvūnus, esančius artimiausioje aplinkoje, patalpose ir išėjus į lauką, rodyti paveikslėlius skatinant apie juos kalbėti. • Sudaryti galimybę prisidėti prižiūrint kambarinį augalą, naminių gyvūnelį. Skatinti kalbėti apie tai, ką gyvūnelis ēda, kokius vaikus veda, ko reikia augalui, kad jis augtų ir pan. Padėti vaikams, tačiau netrukdyti išsakyti savo supratimą. • Mokyti savo kūno dalių pavadinimų, aptarti jų paskirtį ir priežiūrą. 	

			<ul style="list-style-type: none"> • Džiaugiasi pamatę savo pažįstamą aplinką (darželį, namą, kuriame gyvena), orientuojasi darželyje. Vardija šeimos narius, pasako savo vardą ir pavardę, parodo ir pasako, kiek turi metų. 	Rodyti kiekvienam vaikui, kad juo rūpinamasi, bendrauti su kiekvieno vaiko artimaisiais.
4-6 metai	4-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Pažįsta gyvenamosios vietovės objektus (namai, automobiliai, keliai, parduotuvės ir pan.). • Pasako miesto, gatvės, kurioje gyvena, pavadinimus, savo vardą ir pavardę. • Pastebi pasikeitimus savo aplinkoje. • Pastebi ir nusako aiškiausiai pastebimus gyvūnų ir augalų požymius. • Atpažįsta gamtoje ar paveiksluose dažniausiai sutinkamus gyvūnus, medžius, gėles, daržoves, grybus, pasako jų pavadinimus. • Pasako metų laikų pavadinimus ir būdingus jiems požymius, skiria daugiau gamtos reiškinių (rūkas, pūga, šlapdriba). 	<ul style="list-style-type: none"> • Pastebi gyvūnus, jų išskirtinius bruožus (kailis, uodega, nagai, spalva ir pan.), klausia vardo, ką valgo ir pan. Bando paliesti augalo lapus, medžio žievę, pauostyti žiedą, paragauti. • Stebi, kas atsitiks judinant daiktus (pučiant, traukiant, stumiant, sukant, supant, skandinant). • Tyrinėja medžiagų savybes: sušlapina, plėšia, minko ir pan. • Žiūri filmus apie gamtą, gyvūnus, paveikslėlius knygoje, nuotraukas, patys aiškina, ką mato, klausia. 	<ul style="list-style-type: none"> • Sudaryti galimybę stebėti augalus ir gyvūnus gamtoje ir namų (ūkio) aplinkoje, žiūrėti paveikslėlius ir klausyti skaitymo apie naminius ir laukinius gyvūnus, patiems dalyvauti juos prižiūrint. • Skatinti vaikus kalbėti apie stebimų gyvūnų ar augalų kūno dalis, išvaizdą, apie tai, ko jiems reikia, kad augtų, kaip juos saugoti, prižiūrėti. Paaiškinti, kad ne visus augalus galima ragauti, yra nuodingų arba dilginančių. • Skatinti stebėti dienos orus, metų laiką ir gamtos pokyčius, kurie tuo metu vyksta. Sudaryti galimybę ne tik apie tai kalbėti, bet ir pavaizduoti piešiniu, vaidinimu, dainele, surasti paveikslus knygoje ir kt. • Sudaryti galimybę tyrinėti, kaip daiktai juda ir kaip juos pajudinti, pvz., pučiant, traukiant, stumiant, sukant, supant, skandinant.
	5-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Atpažįsta ir įvardija ne tik naminius, bet ir kai kuriuos laukinius gyvūnus. Samprotauja apie naminių ir 	<ul style="list-style-type: none"> • Tyrinėdami gamtoje stengiasi elgtis atsargiai. Domisi gyvūnų jaunikliais, jų panašumu į tėvus, elgsena. Sako, kad nori turėti globotinį. 	<ul style="list-style-type: none"> • Organizuoti vaikų išvykas į gamtą (gyvūnai, augalai, grybai, jų požymiai, poreikiai), muziejus (daiktai ir jų istorija), ūkius (naminių gyvūnų priežiūra, kultūrinių augalų auginimas), tėvų darbovietes (profesijos), skiriant jiems nedideles

		<p>laukinių gyvūnų gyvenimo skirtumus.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Skiria daržoves, vaisius, uogas, nusako, kaip naudoti maistui. • Domisi dangaus kūnais, gamtos reiškiniais, kurių negali pamatyti (pvz., ugnikalnių išsiveržimas, žemės drebėjimas, smėlio audra). • Pasakoja apie savo šeimą, jos buitį, tradicijas. • Moka papasakoti apie savo gimtąjį miestą ar gyvenvietę. Pasako savo gatvės pavadinimą. Įvardija kelis žinomus gimtojo miesto objektus. • Gali savarankiškai nueiti į darželio salę, biblioteką, valgyklą ar, pvz., dailės studiją. • Atranda buities prietaisų, skaitmeninių technologijų panaudojimo galimybes, noriai mokosi jais naudotis. 	<ul style="list-style-type: none"> • Mėgsta išvykas į gamtą, muziejų, ūkį ar į tėvų darbovietes. Išvykose rodo susidomėjimą, stengiasi nepamiršti atlikti mažas užduotis, aktyviai dalyvauja aptariant, ką patyrė, išsiaiškino. • Ne tik dalyvauja pokalbiuose apie orą, stebi metų laikų kaitos požymius, bet klausia apie mums neįprastus gamtos reiškinius, katastrofas, kurios vyksta pasaulyje. • Dalyvauja mažos grupelės veikloje, dalijasi žaislais, pareigomis, idėjomis, tariasi dėl jų įgyvendinimo. • Naudojasi skaitmeninėmis priemonėmis, susiranda norimus žaidimus, muziką, nesudėtingą vaizdinę informaciją. • Kalba apie tai, kuo bus suaugę. • Stebėdami fotografijas, aiškinasi, kuo panašūs į savo artimuosius. 	<p>užduotis, ką turėtų pastebėti, ko paklausti. Grįžus padėti vaikams sudėlioti parodėlę grupėje iš rastų įdomių daiktų, gamtinės medžiagos (akmenukai, plunksnos, sėklos, lapai ir t. t.), piešinių, paveikslukų, bukletukų ir pan. Parsineštą gamtinę medžiagą galima mokytis grupuoti pagal požymius.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vaikams sukurti situacijas aiškintis (ragauti), kaip daržovės, vaisiai, uogos vartojami maistui, kuo jie naudingi, diskutuoti apie tai, kuriuos jie mėgsta ir kurių – nelabai. • Vaikams suteikti progą išbandyti techniką, kuri padeda tyrinėti judėjimą, pvz., ratai, skridiniai, magnetai, sūpynės. • Skatinti domėtis šeimos tradicijomis ir apie jas kalbėti. Parodyti, kad ir darželyje laikomasi tradicijų, švenčiamos šventės. Įtraukti į pasiruošimą joms visus vaikus, sudaryti jiems sąlygas dalyvauti, klausytis vaikų idėjų ir padėti jas įgyvendinti, stengtis, kad tai būtų tikra šventė, o ne koncertinis pasirodymas.
6-asis žingsnis		<ul style="list-style-type: none"> • Pastebi aiškiai matomus skirtumus ir panašumus tarp gyvūnų ir augalų. Samprotauja apie tai, kur gyvena, kuo minta naminiai ir laukiniai gyvūnai. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skirsto gyvūnus ir augalus pagal aiškiai matomus išorinius požymius (pvz., kūno dangą, galūnių, snapo, lapų, žiedų, kamienų formą, spalvą). Kalba apie tai, kur gyvena laukiniai ir 	<ul style="list-style-type: none"> • Sudaryti vaikams galimybes pažinti gamtinę ir socialinę aplinką stebint artimiausius objektus, t. y. kraštovaizdžius, augalus, gyvūnus, statinius, paminklus ir kt. • Organizuoti netolimas išvykas. Pagal galimybes keliauti pėsčiomis ir autobusais.

		<ul style="list-style-type: none"> • Moka prižiūrėti kambarinius augalus, daržoves, stebi jų augimą. • Papasakoja apie naminių gyvūnų naudą žmonėms ir augalų naudojimą maistui. • Pradedą suprasti Žemės, Saulės, Mėnulio ir kitų dangaus kūnų ryšius. • Pasako tėvų profesijas, įvardija savo giminaičius, žino savo namų adresą. • Pasako savo šalies ir sostinės pavadinimą. • Skiria ir pavadina suaugusiųjų profesijas, darbus ir buitį palengvinančią techniką (priešaisai, transportas, įrenginiai). Samprotauja apie tai, kad gamindami daiktus žmonės įdeda daug darbo, kokių savybių žmogui reikia darbe, kokios yra profesijos. • Domisi, kokie daiktai buvo naudojami seniau, kaip jie pasikeitė. • Papasakoja apie tradicines šventes. • Pradedą jausti prierašumą prie artimiausios gamtinės aplinkos, dalyvauja ją prižiūrint ir puošiant, suvokia 	<p>naminiai gyvūnai (tvartas, miškas, zoologijos sodas, vanduo).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mėgsta ruošti daržovių, vaisių salotas. • Moka nusakyti daikto pagaminimo seką (pvz., iš avių gaunama vilna, verpiami siūlai, mezgamos pirštinės). <p>Klausinėja apie dangaus kūnus, ieško informacijos apie juos knygoje, internete.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rūšiuoja atliekas, žino šiukšlių konteinerių spalvas, skiria, kokios atliekos į kurį metamos. • Pasakoja, kur dirba tėveliai, apie giminę, šeimos šventes. Randa žemėlapyje gimtąjį miestą, kur gyvena seneliai, pusseserė ar pusbroliis. • Moka parodyti žemėlapyje Lietuvą, Vilnių, savo miestą ar rajono centrą, pažįsta Lietuvos vėliavą, herbą. • Noriai išbando senovinius daiktus (pvz., lygina kočėlu, muša sviestą ir kt.). Moka palyginti ir įvardyti dabartinės buities technikos pranašumus. • Žino tradicines šventes, noriai joms ruošiasi. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kartu su vaikais atlikti nesudėtingus bandymus, pvz., tirpinti medžiagas, daiginti sėklas, išardyti nebereikalingus prietaisus ir pan. • Siūlyti vaikams tyrinėti žemėlapius, gaublį. • Supažindinti su giminės medžiu. • Ekskursijos į tėvėlių darbovietes. Kviesti tėvelius papasakoti apie savo profesiją. • Turėti grupėje kampelį su Lietuvos atributika. • Pagal galimybes supažindinti vaikus su senoviniais rakandais, leisti juos išbandyti, lyginti juos su dabartine technika. • Švęsti tradicines šventes. • Naudoti vaizdo įrašus apie Respublikoje švenčiamas tradicines šventes (pvz., Užgavėnės Rumšiškėse, žirgų lenktynės Dusetose ir kt.) fotoalbumus apie gamtą, kalbėtis apie tai, ką juose pamatė. • Skirti užduotėles vaikui stebėti žvaigždes žiemą ryte einant į darželį ir pasakoti. • Stebėti su vaikais įvairius gamtos reiškinius. • Supažindinti su atliekų panaudojimo galimybėmis ir siūlyti daryti įvairius darbelius iš jų. • Siūlyti stalo žaidimų, įvairių loto. • Siūlyti vartyti žurnalus.
--	--	---	---	--

	<p>savo vietą joje, pažįsta ir įvardija gyvenamosios vietovės objektus (upę, kalvą, mišką ir pan.), gyvūnus ir augalus.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rodo pagarbą gyvajai ir negyvajai aplinkai ir besiformuojančią atsakomybę už jos išsaugojimą. • Mokosi rūšiuoti atliekas. 	
--	--	--

ŽENKLAI, IŠPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ

Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“
<ul style="list-style-type: none"> – turi mažai žinių apie aplinkinį pasaulį; – nežino svarbiausios informacijos apie save; – nežino svarbiausių amžiaus reikalavimus atitinkančių sąvokų; – nežino esminių metų laikų požymių; – negeba naudotis būtiniausiais prietaisais, priemonėmis; – blogai skiria, kas tikra, o kas išgalvota; – nesugeba žaisti su jo amžiui pritaikytais didaktiniais žaislais; – veikdamas sutelkia dėmesį į detales, nesuvokia esmės; – nepasakoja arba pasakoja labai skurdžiai apie aplinkos vaizdus; – smulkmeniškai klausinėja apie aplinkos vaizdus; – aplinkos daiktus tyrinėja liedsdamas; – nemėgdžioja aplinkos garsų; – nekreipia dėmesio į garsinius aplinkos signalus; – nesidomi paukščių, gyvūnų skleidžiamais garsais. 	<ul style="list-style-type: none"> – dažniau klausia: „Kas čia?“ „Ką šitas daro?“ ir pan.; – dažniau kopijuoja kitų vaikų elgesį, ypač žaidimo metu; – žino apie kai kuriuos daiktus, reiškinius daugiau negu bendraamžiai (pvz., apie dinosaurus); – vaizduotėje susikuria draugų, apie juos pasakoja; – paklaustas tikslios informacijos (pvz., kur dirba tėvelis), jos nežinodamas mėgina atsakyti aptakiai: „Jis važiuoja ilgai į darbą, ten yra daug darbininkų, daug uždirba, man nupirko riedučius...“ ir pan.; – aplinką tyrinėja įsiklausydamas, gilinasi į tai, ką apie aplinką kalba aplinkiniai.
<p>Rekomendacijos IU mokytojams ir tėvams</p> <ul style="list-style-type: none"> • Įvardykite, apibūdinkite naujus daiktus, reiškinius vaiko aplinkoje. • Lankykitės naujose vietose, komentuokite, kas vyksta, kaip vadinasi daiktai, ką veikia žmonės ir pan. 	

- Žaiskite žaidimus, kuriuose vaikas turėtų prisiminti ir pakartoti informaciją apie save (vardą, adresą, tėvelių darbą, kt.), savo šalį (Lietuvą).
- Skatinkite eksperimentuoti su daiktais, mokykite suprasti jų veikimo būdą, požymius.
- Supažindindami su aplinkos daiktais pagal galimybes remkitės visais įmanomais pojūčiais: skoniu, lytėjimu, rega, klausa, uosle.
- Vaikui, kuris blogai mato, kiek galima daugiau komentuokite aplinką, jos daiktus, daiktų detales, spalvas ir pan.
- Vaikui, kuris blogai girdi, jei tik įmanoma, demonstruokite aplinkos garsų skambėjimą.
- Padėkite suprasti veiksmų seką vaizdžiais paveikslais ar nuotraukomis (pvz., kaip į lentynas sudėti žaislus).
- Rodydami aplinkos daiktus, supažindindami su reiškiniiais, formuokite vaikui juos apibūdinančias sąvokas.

11. Skaičiavimas ir matavimas

Pažinimo procesas neatsiejamas nuo sąvokų, jų ryšių, sąvokų struktūrų suvokimo, mat mūsų smegenys nuolat ieško, kaip palyginti, susisteminti, apibendrinti mus pasiekiančią informaciją. Skaičiavimas – tai komponentas, kuriame kalbama apie pirmąją vaiko pažintį su skaičiaus sąvoka.

Čia svarbūs keli aspektai: skaičiaus vartojimas kiekiui nusakyti (kiek?); skaičiaus vartojimas numeruoti (kelintas?); simboliai, vartojami skaičiams pažymėti.

Vaiko pažintinė raida neatsiejama nuo vis besiplečiančio jo suvokimo apie daiktų panašumus ir skirtumus. Komponente „matavimas“ išskiriami tokie aspektai: vaiko pažintis su paprasčiausiomis geometrinėmis figūromis; daikto dydžio, dydžių santykio suvokimas; vis gerėjantis vaiko orientavimasis laike ir erdvėje.

Skaičiavimo ir matavimo raiška ikimokykliniame amžiuje.

Skaičiavimas.

Ikimokykliniame amžiuje formuojasi labai svarbios psichinės mąstymo strategijos, kurios naudojamos kasdiniame gyvenime įžvelgiant, nuspėjant, įvertinant galimą (tikėtiną) rezultatą. Tai amžius, kai svarbu sukaupti pakankamai matematinės veiklos patirties, kurią vėliau būtų galima panaudoti taikant, įprasminant, palyginant, apibendrinant vaiko vis didėjantį supratimą apie skaičius ir skaičiavimus. Jei vaikas nesupranta, nevartoja paprastų (praktiškų) su skaičiais ir skaičiavimu susijusių sąvokų (daug, mažai, iš viso buvo, liko, kiti nuskrido, atidavė, pasidalijo ir pan.), jo raida nėra pakankamai sėkminga.

Vaikai, kurių skaičiaus jausmas formuojasi sėkmingai, būdami 4–6 metų, gali:

- nedidelį daiktų (realių ar pavaizduotų) kiekį apibūdinti skaičiumi;
- susieti skaičių su atitinkamu jo simboliu;
- palyginti nedaug daiktų turinčias grupes pagal kiekį;
- apibūdinti daikto vietą tam tikroje daiktų eilėje;
- sudėlioti daiktus tam tikra tvarka, rasti praleistus daiktų sekos narius.

Nors šio amžiaus vaiko sąmonėje ir randasi pirmieji skaičiaus sąvokos vaizdiniai (vaikai išmoka skaičiuoti, susieti skaičių su atitinkamu simboliu, palyginti daiktų grupes pagal kiekį, apibūdinti daikto vietą eilėje), tačiau dauguma jų turi menką supratimą apie veiksmus su skaičiais, apie ryšius tarp skaičių, didesnių už tris.

Matavimas.

Ikimokykliniame amžiuje kiekvienas vaikas turėtų įgyti kuo daugiau praktinės patirties, įgūdžių palyginant, rūšiuojant, matuojant daiktus.

Jei vaikas nepastebi daiktų, jų detalių skirtumų, neatpažįsta daiktų vaizdų nuotraukose, piešiniuose, neskiria erdvės ir laiko sąvokų, jo raida nėra pakankamai sėkminga. Vaikai, kurių pažintis su erdve formuojasi sėkmingai, būdami 4–6 metų, gali:

- atpažinti kelias geometrines figūras;
- tapatinti, grupuoti, klasifikuoti daiktus pagal formą, dydį arba spalvą;
- sieti daiktus su jų vaizdais nuotraukose, piešiniuose;
- apibūdinti daiktų vietą ir padėtį kitų daiktų ar vienas kito atžvilgiu;
- bandyti samprotauti apie laiko tėkmę ir trukmę.

Nors šio amžiaus vaikai pradeda skirti plokštumos ir erdvės figūras (skritulį ir rutulį, kvadratą ir kubą), samprotauti apie tūrį, masę, tačiau tūrio, masės, plokštumos ir erdvės sąvokų dar nevirtoja.

Skaičiavimo srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- gebėjimas vartoti skaičius ir matematinius simbolius daiktų kiekiui žymėti, daiktų grupėms palyginti pagal kiekį,
- gebėjimas suprasti daikto vietą eilėje, pastebėti dėsningumus, sudaryti įvairias sekas.

Matavimo sityje vaikui ugdantis tobulėja:

- gebėjimas tapatinti, grupuoti, klasifikuoti daiktus pagal formą, dydį, spalvą,
- gebėjimas matuoti;
- daikto vietos ir padėties erdvėje suvokimas;
- laiko tėkmės suvokimas.

Vertybinė nuostata.

Nusiteikęs pasaulį pažinti skaičiuodamas ir matuodamas.

Esminis gebėjimas.

Geba skaičiuoti daiktus, palyginti daiktų grupes pagal kiekį, vartoti skaitmenis, apibūdinti daikto vietą eilėje, sudaryti sekas.

Geba grupuoti daiktus pagal spalvą, formą, dydį. Jaučia dydžių skirtumus, daikto vietą ir padėtį erdvėje. Supranta ir vartoja žodžius, kuriais apibūdinamas atstumas, ilgis, masė, tūris, laikas. Pradeda suvokti laiko tėkmę ir trukmę.

Metai	Žingsniai	Skaičiavimo ir matavimo srities pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
-------	-----------	--	-------------------------------------	---------------

1-3 metai	1-asis žingsnis	Skaičiavimas <ul style="list-style-type: none"> Gestais, mimika parodo, jog suvokia, ką reiškia yra (nėra), dar, taip (ne). 	<ul style="list-style-type: none"> Noriai įsitraukia į žaidimą „Slėpynės“. Žaislui pasislėpus, atidžiai stebi vietą, kur žaislas ką tik buvo. Kalbinamas gestais, mimika parodo, kad žaislo nėra (pasislėpė). Žaislui pasirodžius, džiaugiasi, krykštuoja. Norą dar pažaisti išreiškia ir veiksmais (ima suaugusį už rankos ir tempia ar pats šliaužia ten, kur žaislas prieš tai jau buvo pasirodęs). 	<ul style="list-style-type: none"> Žaisti tą patį žaidimą (pvz., „Slėpynės“) su tuo pačiu žaislu. Žaidimo metu kalbinti vaiką, vartojant žodžius „yra“, „nėra“, „dar“, „taip“, „ne“ bei juos palydint atitinkamais gestais, mimika (pvz., pritariant – palinksėti galva, nusišypsoti, nepritariant – papurtyti galvą, susiraukti).
		Matavimas <ul style="list-style-type: none"> Susidomi, kai parodomas kitokios formos, dydžio, spalvos daiktas: siekia jį paimti, tyrinėja. Atkreipia dėmesį į judančius, artėjančius daiktus, daug kartų kartoja matytus veiksmus su daiktais. 	<ul style="list-style-type: none"> Siekia netoliese padėtų žaislų; pirštais ima smulkius daiktus, išskėtom rankom – didelius daiktus; valgo šaukštu; stebi, kas atsitinka, kai ką nors sugriauna, išardo. Paprašytas parodyti, kaip rieda kamuoliukas, bando jį paridenti. Iš dviejų spalvų kamuoliukų atneša prašomos spalvos kamuoliuką. 	<ul style="list-style-type: none"> Žaisti tuos pačius žaidimus su skirtingų spalvų, dydžių, formų daiktais: priartinti – nutolinti, paslėpti – parodyti, sugretinti. Įvardijant daikto spalvą, dydį, formą, daryti pauzes, vis pakartoti žodžius, jei norime, kad vaikas juos įsidėmėtų.
	2-asis žingsnis	Skaičiavimas <ul style="list-style-type: none"> Supranta, ką reiškia vienas, dar vienas, du, daug. 	<ul style="list-style-type: none"> Paklaustas, kiek turi metukų, parodo pirštukais. Norėdamas pasakyti ar parodyti, kad ko nors yra daug, ištiesia rankytes į šonus. 	<ul style="list-style-type: none"> Klausytis ir teatralizuoti žaidimus, daineles, skaičiuotes, pasakėles, eilėraštukus ar žaisti žaidimus, kuriuose kas nors skaičiuojama, kartojama, randama dar ir dar... (pvz., eilėraštukai „Mano batai buvo du“, „Du gaideliai“, kopūsto lapų lupimas po vieną).
		Matavimas <ul style="list-style-type: none"> Žaisdamas stengiasi rasti reikiamos formos, dydžio ar spalvos daiktą. Nuotraukoje, piešinyje atpažįsta anksčiau matytą daiktą. Supranta vis daugiau žodžių, kuriais nusakoma 	<ul style="list-style-type: none"> Žaidžia su vienas į kitą įdedamais indeliais: paima indelį, kelis kartus kantriai bando įdėti jį į pasirinktąjį; nepavykus indelį padeda, paima kitą ir vėl bando įdėti į turimą indelį. Iš kelių dėžutės skylių suranda tą, pro kurią pralįstų paimta kaladėlė. Tokios pat 	<ul style="list-style-type: none"> Sukurti aplinką, kurioje vaikas galėtų vartyti tas pačias knygeles kietais viršeliais, nevaržomai ardyti ir surinkti daiktus, tyrinėti jų dydžių santykius, visaip eksperimentuoti su spalvomis, dydžiais ir formomis, įvairiai judėti. Domėtis, ką veikia vaikas, jį kalbinti. Darant pauzes, pakartojant žodžius, judesius, skatinti vaiką juos įsidėmėti.

		daikto forma, dydis, spalva, judėjimas erdvėje: paimti didelį, nueiti iki, pažiūrėti į viršų ir pan.	spalvos ar formos daiktus sudeda į atskiras dėžutes. <ul style="list-style-type: none"> • Prisimena, kas paslėpta knygelės puslapio langelyje ir sava kalba tai išreiškia. • Atneša prašomo dydžio (didelį arba mažą) kamuolį. 	
3-asis žingsnis	Skaičiavimas	<ul style="list-style-type: none"> • Skiria žodžius: mažai (vienas, du) ir daug. Paprašytas duoda kitiems po vieną žaislą, daiktą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pasako, kiek turi metukų. Pastebi, jei kas suklysta, paprašytas paimti vieną daiktą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Duoti vienodo dydžio ir formos daiktų ir mokyti paimti vieną (du) daiktus, padalyti daiktus po vieną (pvz., kitiems vaikams), sudėlioti juos į dvi, tris krūveles. Klausiti, kurioje iš dviejų grupių yra vienas daiktas ir kur jų yra daug ir pan.
		<ul style="list-style-type: none"> • Geba išrikiuoti daiktus į vieną eilę. 	<ul style="list-style-type: none"> • Žaislus, daiktus sudėlioja, surikuoja į eilę (pvz., iš kėdučių sustato traukinuką). Nudažo juostelę kaitaliodamas dvi spalvas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Teatralizuoti daineles, pasakas, žaisti žaidimus, kuriuose kas nors paeiliui daroma, rikiuojama (pvz., pasaka „Ropė“, lietuvių liaudies daina „Išėjo tėvelis į mišką“).
	Matavimas	<ul style="list-style-type: none"> • Tapatina daiktus pagal formą, dydį. Suranda tokios pat spalvos (raudonos, mėlynos, geltonos, žalios) daiktus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kaladėlių krūvelėje randa tos pačios spalvos, formos ar dydžio detalę. Parodo, kurie du iš 4–5 paveikslukų yra tokie patys. Dviejuose paveikslėliuose randa 3–4 slypinčius skirtumus. Visaip bandydamas suranda reikiamą dėlionės detalę. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vartyti knygeles, kuriuose pavaizduoti objektai leidžia samprotauti apie dydžius, formas, spalvas. • Skatinti vaiką pakartoti paveikslėliuose pavaizduotų objektų dydį, formą, spalvą nusakančius žodžius. • Sudaryti galimybes rūšiuoti daiktus.
		<ul style="list-style-type: none"> • Supranta, kad bokštas, kurio viršuje bus didesnės, o apačioje mažesnės kaladėlės, nebus tvirtas. • Supranta ir pradeda vartoti daiktų palyginimui skirtus žodžius: didelis – mažas, ilgas – trumpas, sunkus – lengvas, storas – 	<ul style="list-style-type: none"> • Bando pastatyti bokštą iš skirtingo dydžio kaladėlių: bokštui sugriuvus, daro bokšto pagrindą iš daugiau (didesnių) kaladėlių, viršuje esančias kaladėles dėlioja atsargiau. 	<ul style="list-style-type: none"> • Leisti eksperimentuoti su įvairių formų ir dydžių daiktais, kaladėlėmis, kai iš jų norima pastatyti kuo aukštesnį bokštą, nutiesti ilgesnį kelią ir pan.

		plonas, toks pat, ne toks, kitoks, vienodi – skirtingi ir pan.		
4-6 metai	4-asis žingsnis	Skaičiavimas <ul style="list-style-type: none"> Pradeda skaičiuoti daiktus, palygina dvi daiktų grupes pagal daiktų kiekį grupėje. Padalina daiktus į grupes po lygiai (po du, po tris). Supranta, kad prie daiktų pridant po vieną jų skaičius grupėje didėja, o paimant po vieną – mažėja. 	<ul style="list-style-type: none"> Atsakydamas į klausimą „Kiek?“, vartoja žodžius „daug“, „vienas“, „nė vieno“. Randa dvi korteles, kuriose pavaizduota po tiek pat daiktų. Paveikslėlyje suranda trims meškiukams po puodynėlę medaus. Dėliojant dėlionę vis pasižiūri, ar kitas žaidėjas turi tiek pat detalių, kiek ir jis. 	<ul style="list-style-type: none"> Naudoti paveikslėlius, kuriuose pavaizduoti 1–3 daiktai ar dvi trys 1–3 daiktų grupės. Atkreipti dėmesį, koks daiktų skaičius grupėje, klausti „Kiek?“ „Ar daiktų yra po lygiai?“ ir pan. Žaisti su vaiku domino.
		<ul style="list-style-type: none"> Pradeda vartoti kelintinius skaitvardžius (pirmas, antras...). 	<ul style="list-style-type: none"> Žaisdami vartoja sąvokas „pirmas“, „antras“ (pvz., sako: „Aš bėgsiu pirmas, tu bėgsi antras. Aš atėjau į darželį pirmas, o tu – po manęs!“). 	<ul style="list-style-type: none"> Teatralizuoti daineles, pasakas, kuriose veikėjai ką nors dalijasi (pvz., meškučiai iš pasakos „Du godūs meškučiai“ gali dalytis iš popieriaus iškirptą sūrį).
		Matavimas <ul style="list-style-type: none"> Atpažįsta ir atrenka apskritos (skritulio), keturkampės (keturkampio), kvadratinės (kvadrato) formos daiktus, vienodo dydžio ar spalvos daiktus. Statydamas, konstruodamas, komponuodamas, grupuodamas pradeda atsižvelgti į daikto formą, dydį, spalvą. 	<ul style="list-style-type: none"> Paveikslėlyje randa visus vienos formos daiktus. Iš krūvelėje padėtų trijų spalvų kaladėlių pastato tris skirtingų spalvų bokštelių. Iš skritulio, kvadrato, trikampio formos popieriaus gabaliukų sukomponuoja įvairius daiktus (pvz., mašiną, namą ir pan.). Randa reikiamą dėlionės detalę; iš kaladėlių, molio, smėlio ir pan. padaro stebėto daikto modelį. 	<ul style="list-style-type: none"> Mokyti apibūdinti erdvės objektus, nurodant į juos panašius iš kasdienės aplinkos ir vartojant tokius palyginimus kaip: „panašus į Rubiko kubą“, „apvalus kaip kamuolys“, „tokios pat formos kaip skardinė“ ir pan. Formuoti supratimą, kad figūros forma nepriklauso nuo jos spalvos ir dydžio (pvz., paprašyti atrinkti vienodos spalvos, bet skirtingos formos ar dydžio daiktus). Leisti vaikui manipuliuoti daiktais (juos vartyti, padėti šalia, uždėti ant, įdėti į ir pan.), stebėti kitus, kaip jie komponuoja įvairius daiktus, eksperimentuoti. Pasiūlyti žaisti lego.
		<ul style="list-style-type: none"> Labai skirtingus ir vienodus daiktus palygina 	<ul style="list-style-type: none"> Pridėdamas vieną šiaudelį prie kito, nustato, kuris šiaudelis iš trijų yra 	<ul style="list-style-type: none"> Prašyti palyginti kasdienėje aplinkoje pasitaikančių daiktų ilgį, aukštį, masę, storį

	<p>pagal ilgį, storį, aukštį, masę ir pan. Dydžių skirtumams apibūdinti pradeda vartoti žodžius: didesnis – mažesnis, ilgesnis – trumpesnis, storesnis – plonesnis, aukštesnis – žemesnis ir pan. Už save didesnius daiktus vadina dideliais, o mažesnius – mažais.</p>	<p>vidutinio dydžio ir jį padeda tarp trumpiausio ir ilgiausio. Paklaustas apie kambario ilgį, išmatuoja jį žingsniais; išrikiuoja kamuolius nuo mažiausio iki didžiausio. Pasako, kad katinėlis yra mažesnis už šuniuką.</p>	<p>plotį ir t. t., juos dedant vieną prie kito, kilnojant.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Formuoti supratimą, kad daikto (pvz., virvutės) ilgis, masė nesikeičia, daiktą (virvutę) suraičius ar sulenkus.
	<ul style="list-style-type: none"> • Pradeda skirti dešinę ir kairę savo kūno puses, kūno priekį, nugarą. Nurodydamas kryptį (savo kūno atžvilgiu) vartoja žodžius: pirmyn – atgal, kairėn – dešinėn, aukštyn – žemyn. 	<ul style="list-style-type: none"> • Parodo, kur jo kūno priekis, nugarą. Paprašytas paeina tris žingsnius į priekį. 	<ul style="list-style-type: none"> • Žaisti judrius žaidimus, kai reikia pasirinkti teisingą kryptį savo kūno atžvilgiu (pvz., žaidimas „Diena – naktis“, „Šilta – šalta“).
	<ul style="list-style-type: none"> • Paros dalis sieja su savo gyvenimo ritmu. • Žino metų laikus ir būdingus jiems požymius. 	<ul style="list-style-type: none"> • Žino, kad naktį jis miega, dieną būna darželyje. • Pasako, kad žiema ateis po to, kai nuo medžių nukris lapai. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kalbėtis apie tai, ką vaikas kasdien daro ryte, dieną, vakare, naktį. Vaikščiojant gamtoje, atkreipti dėmesį į metų laikams būdingus požymius.
5-asis žingsnis	<p>Skaičiavimas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Supranta, kad daiktų skaičius nepriklauso nuo daiktų formos, dydžio ir kitų savybių bei jų padėties erdvėje. Skaičiuoja bent iki 5. Dėliodamas kelis daiktus, sugeba atsakyti klausimus: „Kiek iš viso?“ „Kiek daugiau?“ „Kiek mažiau?“ 	<ul style="list-style-type: none"> • Suskaičiuoja, kurių paukščių paveikslėlyje yra daugiau: skrendančių į kairę ar į dešinę. Paima prašomą (reikiamą) kortelių skaičių. • Skaičiuodamas ir vedžiodamas pirštu įsitikina, ar žaidimo pradžioje visi žaidėjai paėmė po tiek pat kortelių. Geba žodžiais paaiškinti, ką reikėtų daryti, kad visi turėtų po lygiai. 	<ul style="list-style-type: none"> • Prieš pradėdant žaisti stalo žaidimą, paklausti vaikų, ar visi žaidėjai paėmė reikiamą kortelių skaičių. Skatinti vaikus ne veiksmu, o žodžiu pasakyti, kaip turėtų pasielgti ne tokį kortelių skaičių paėmęs žaidėjas, vartojant tokius posakius, kaip „atiduok man“, „paimk iš manęs“, „padėk į šoną“, „paimk dar“ ir pan.

		<ul style="list-style-type: none"> • Pastebi, kaip sudaryta daiktų (elementų) seka, geba pratęsti ją 1–2 daiktais (elementais). Pratęsdamas pasikartojančių daiktų (elementų) seką, nebūtinai laikosi tos pačios sudarymo logikos (pvz., iš pradžių gali imti daiktus (elementus) pagal vieną požymį, vėliau – pagal kitą). Skiria kelintinius skaitvardžius. 	<ul style="list-style-type: none"> • Nuspalvina dryžiukais paveikslėlyje pavaizduotą zebra. Serviruoja stalą. Suveria pakaitomis dviejų spalvų karoliukus. Paeiliui dėlioja trikampius ir kvadratus. Išklauses pasakos, kurioje du–trys veikėjai paeiliui ką nors atlieka, geba atsakyti į tokius klausimus, kaip: „Ką atsakė trečiasis veikėjas?“, „Kas atėjo pirmas?“ 	<ul style="list-style-type: none"> • Pasiūlyti vaikui dalyvauti žaidimuose, kuriuose kas nors skaičiuojama, kartojami du trys skirtingi judesių ar garsų elementai, kur vaikas turėtų keisti savo ar daikto padėtį erdvėje ar daryti ką nors tam tikra seka (pvz., žaidimai „Trečias bėga“, „Daryk taip, kaip Jonelis daro“; žaidimas, kai nutilus muzikai ar suplojus kaskart pasakoma, kaip kitaip vaikai turi pasielgti: susigrupuoti sustoti po du, susėsti į du ratukus, parodyti 4 pirštukus ir pan.). Kalbėtis su vaikais apie tai, kiek veikėjų buvo pasakoje, kokia buvo įvykių pasakoje eilė, ką darė pirmasis, antrasis ir t. t. veikėjai (pvz., pasaka „Trys paršiukai“, „Mergaitė ir lokys“, „Pagrandukas“).
		<p>Matavimas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Skiria trikampę, stačiakampę formas. Randa mažai besiskiriančius daiktus. Kalbėdamas apie spalvą, vartoja žodžius „vienos spalvos“, „dvispalvis“. Grupuoja, komponuoja daiktus, atsižvelgdamas į jų spalvą, formą arba dydį. 	<ul style="list-style-type: none"> • Žaisdamas daiktų lotą, randa reikiamos spalvos kortelę. Nuspalvina trikampius viena, o stačiakampius – kita spalva. Serviruoja stalą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Žaisti stalo žaidimus. • Karpyti, paišyti, spalvinti trikampius, stačiakampius. Iš įvairių formų detalių ar piešiant (spalvinant) figūras kurti aplikacijas, ornamentus, šventinę atributiką, įvairius daiktus, kuriais galima papuošti aplinką.
		<ul style="list-style-type: none"> • Palygindamas daiktų dydžius, naudojasi sąlyginiu matu (trečiu daiktu). Kalbėdamas apie atstumą, daiktų ilgį, plotį, aukštį, storį, masę, vartoja žodžius: ilgesnis – trumpesnis, 	<ul style="list-style-type: none"> • Surikiuoja vaikus nuo mažiausio iki didžiausio. Balsu samprotuoja, kad tėtis yra aukštesnis už vaiką, du obuoliai yra beveik tokios pat masės (tiek pat sveria) ir pan. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti vaiką naudoti sąlyginį matą (trečią daiktą) daiktų dydžiams palyginti (pvz., matuoti pėdomis, žingsniais). • Kaupti tvermės dėsniumi suvokti reikalingą patyrimą (pvz., plastilino gabaliukui suteikti vis kitą formą).

	<p>siauresnis – platesnis, aukštesnis – žemesnis, lengvesnis – sunkesnis. Supranta, ką reiškia sudėlioti nuo mažiausio iki didžiausio ir atvirkščiai.</p>		
	<ul style="list-style-type: none"> • Supranta, kad knygos skaitomos iš kairės į dešinę ir iš viršaus į apačią. Juda nurodyta kryptimi. Skiria ir žodžiais išreiškia erdvinius daikto santykius su savimi: priešais mane, už manęs, šalia manęs, mano kairėje ir pan. 	<ul style="list-style-type: none"> • „Rašo“ laišką Kalėdų seneliui iš kairės į dešinę ir iš viršaus į apačią. Paprašytas paima priešais save esantį daiktą, palenda po stalu, įproja į kalniuką, užlipa ant suoliuko. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kartu skaityti knygeles, „rašyti“ laiškus. • Žaisti judrius žaidimus, kuriuose vaikams tenka vartoti vietą ir padėtį nusakančius įvairius žodžius (pvz., žaidimas „Lobio ieškojimas“).
	<ul style="list-style-type: none"> • Pradedama suvokti praeitį, dabartį, ateitį. • Skiria sąvokas šiandien, vakar, rytoj. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pasakodamas, ką veikė vakar, kalba būtuojų laiku, o ką veiks rytoj – būsimuoju laiku. 	<ul style="list-style-type: none"> • Domėtis, ką vaikai veikė vakar, kalbėtis apie tai, kas bus rytoj. • Žaisti žaidimus, padedančius suvokti laiko trukmę (pvz., IU mokytojai garsiai skaičiuojant iki 10, vaikai turi sustoti į ratą).
6-asis žingsnis	<p>Skaičiavimas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Susieja daiktų (realių ar pavaizduotų) kiekį su atitinkamu daiktų skaičių žyminčiu simboliu. Skaičiuoja bent iki 10. Palygina mažai daiktų turinčias grupes pagal kiekį. Supranta ir vartoja žodžius: daugiau (mažiau) vienu, dviem, po lygiai, pusiau, į 2 dalis, į 4 dalis. 	<ul style="list-style-type: none"> • Suskaičiuoja, kiek daiktų yra vienoje ir dviejose daiktų grupėse, kiek jų liks, jei kelis paimsime. Pavaizduoja, sukomplektuoja, atrenka prašomą (užrašytą) objektų skaičių. Pasako, kuriame iš dviejų rinkinių yra daugiau (mažiau) elementų. Objektų kiekį nuo 0 iki 10 susieja su atitinkamu skaičiaus simboliu. Naudodamasis abiejų rankų pirštais parodo, koks skaičius yra užrašytas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti vaiko norą sužinoti, pažinti, kuo daugiau išmolti. Leisti pasirinkti vaikui įdomius ir suprantamus stalo žaidimus, dalomąją medžiagą, taip pat veiklą, kurioje dalyvaudamas jis galėtų lavinti savo mąstymo ir skaičiavimo įgūdžius, formuotis svarbius tolimesniam matematikos mokymuisi vaizdinius. • Skatinti vaiką aiškinti kitiems savo mintis, idėjas apie atliekamus skaičiavimus. Kalbėdamas vaikas geriau pajunta skirtumą tarp to, ką jis mano, ir to, ką jis sako (tai labai svarbu vystantis vaiko mąstymui).

		<ul style="list-style-type: none"> • Atpažįsta, atkuria, pratęsia, sukuria skirtingų garsų, dydžių, formų, spalvų sekas su 2–3 pasikartojančiais elementais. 	<ul style="list-style-type: none"> • Randa garsų, judesių, spalvų ir kt. sekoje pasikartojančius elementus ir pratęsia seką dviem trimis elementais. Piešia smulkius ornamentus iš kairės į dešinę. 	<ul style="list-style-type: none"> • Mokyti vaiką kuo įvairesnėse aplinkose pastebėti įvairius sekų sudarymo būdus ir pasiūlyti kuo įvairesnės veiklos, kuria vaikas galėtų išbandyti matytus ir paties sugalvotus sekų sudarymo būdus.
		<p>Matavimas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Skiria plokštumos ir erdvės figūras: skritulį ir rutulį, kvadratą ir kubą. • Klasifikuoja daiktus pagal dydį, formą arba spalvą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pasako, kad mamos karoliai suverti iš rutuliukų, langas yra stačiakampio formos, saulė – apvali. • Atrenka vienodas lego detales. Randa daiktą, kuris dydžiu, forma arba spalva skiriasi nuo kitų padėtų ar pavaizduotų daiktų. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti vaiką aplinkoje ieškoti daiktų ir jų dalių, savo forma primenančių pažįstamas, matytas geometrines figūras.
		<ul style="list-style-type: none"> • Matuodamas atstumą, ilgį, tūrį, masę, naudojami vienu ar keliais sąlyginiais matais (savo pėda, sprindžiu, trečiu daiktu). Atranda, kad į skirtingos formos daiktus galima sutalpinti tą patį skystų ar birių medžiagų (vandens, smėlio ir kt.) kiekį. Lygindamas dydžius, vartoja jų skirtumo didumą pabrėžiančius žodžius (šiek tiek didesnis, truputį mažesnis, didžiausias, mažiausias ir kt.) . 	<ul style="list-style-type: none"> • Norėdamas sužinoti, kuriai lazdelei – ilgai ir plonai ar trumpai ir storai – buvo sunaudota daugiau plastilino, abi lazdeles ar vieną jų transformuoja į formą, kuri leistų jas kaip nors palyginti. Pasiūlo būdą atstumui išmatuoti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Matuoti pėdomis, sprindžiais, piršto storiu, lazdele ir pan. • Pasiūlyti veiklą, formuojančią supratimą apie tvermės dėsnį (pvz., sudaryti sąlygas eksperimentuojant atrasti, kad toks pat medžiagos ar produkto kiekis gali būti supakuotas skirtingų formų pakuotėse). • Sudaryti sąlygas atrasti, kad skirtingos formos daiktai gali būti tos pačios talpos ar masės. • Siūlyti žaidimus, veiklą, kurioje dalyvaudamas vaikas įgytų supratimą apie ilgio, tūrio, masės matavimo priemones ir būdus. • Formuoti ir plėsti vaiko žodyną, reikalingą dalinantis idėjomis apie daiktų dydžių santykius („šiek tiek didesnis“, „truputį mažesnis“, „didžiausias“, „mažiausias“ ir kt.).
		<ul style="list-style-type: none"> • Apibūdina daiktų vietą ir padėtį kitų daiktų ar vienas kito atžvilgiu, sakydamas: į 	<ul style="list-style-type: none"> • Keičia judėjimo kryptį pagal žodinį nurodymą arba simbolius (pvz., randa 	<ul style="list-style-type: none"> • Pasiūlyti veiklą, kurioje aktyviai dalyvaudamas vaikas galėtų plėsti žodyną,

	<p>kairę – į dešinę, aukščiau – žemiau, virš – po; šalia, greta, viduryje, tarp, priešais, prie, prieš, paskui, šalia vienas kito, už, prieš, tarp, viduje, išorėje ir kt.</p>	<p>kelią, kai maršrutas žymimas rodyklėmis).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sudaro maršruto planą. Papasakoja, kaip daiktai išsidėstę nuotraukoje. 	<p>reikalingą judėjimo kryptį, daiktų vietai nusakyti.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> • Žino, jog gamtoje esama įvairios trukmės pasikartojančių ciklų (kartojasi savaitės dienos, metų laikai ir pan.). 	<ul style="list-style-type: none"> • Žino savaitės trukmę, jos dienų seką; apibūdina metų laikus pagal pokyčius gamtoje, atliekamus darbus; pasako, ką galima nuveikti per minutę, 10 minučių, dieną, savaitę, metus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Žaisti žaidimus su smėlio laikrodžiu, žadintuvu. Atkreipti vaiko dėmesį į tai, ką galima nuveikti per minutę, 10 minučių, dieną, savaitę. • Skatinti dažniau vartoti savaitės dienų pavadinimus. • Kalbėtis apie metų laikų kaitą, įvairiu metų laiku atliekamus darbus.

ŽENKLAI, ĮSPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ

<p>Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:</p>	<p>Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“</p>
<ul style="list-style-type: none"> – neprisimena daiktų eiliškumo; – nesuvokia, kad pakeitus daiktų išdėstymą eilėje, jų skaičius nepasikeičia; – nesuvokia paprastų skaičiaus, laiko erdvės sąvokų: „daug“, „mažai“, „pasidarė daugiau“, „pasidarė mažiau“, „dabar“, „paskui“, „didelis“, „mažas“; – nesuvokia laiko trukmės, nuolat vėluoja; – negeba atlikti praktinių veiksmų, susijusių su daiktų pridėjimu, atėmimu ir išdalijimu; – prastai suvokia kryptį (pvz., „į kairę“, „į dešinę“, „pirmyn“, „atgal“); – blogai skiria, kas tikra, o kas išgalvota; – nežino svarbiausios informacijos apie save; – negeba rūšiuoti daiktų į grupes; – nesupranta, kaip žaisti su jo amžiui pritaikytais didaktiniais žaislais; – sutelkia dėmesį į detales, nesuvokia esmės; – prastai skiria kairę ir dešinę puses; – painioja svarbiausias erdvines sąvokas „už“, „prieš“, „viduje“, „ant“, kt.; 	<ul style="list-style-type: none"> – dažniau klausia apie dienotvarkę, pvz., „ar jau valgysim?“ ir pan.; – dažniau kopijuoja kitų vaikų elgesį, žaisdamas žaidimus, susijusius su kiekio ar skaičiaus suvokimu; – labiau mėgsta žaidimus, kur reikia atspėti, pavaizduoti; – supranta, kad dažnai praranda laiko pojūtį, todėl klausinėja: „Ar jau?“ „Kada?“

<ul style="list-style-type: none"> – sunkiai sudėlioja mozaiką, dėlionę; – nesupranta, kaip žaisti žaidimus, kur reikia rūšiuoti, grupuoti; – susiduria su sunkumais lygindamas daiktus pagal dydį, formą; – lėtai vykdo žodinius nurodymus, susijusius su sekos nustatymu. 	
<p>Rekomendacijos IU mokytojams ir tėvams</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mokykite pasakyti, kiek apytikriai yra daiktų („daug“, „mažai“), vėliau pridėkite sąvokas: „mažiau“, „daugiau“ ir pan. • Mokydami klasifikuoti daiktus, pasitelkite spalvas. • Laiko suvokimui palengvinti naudokite ritmą ir muziką. • Pratinkite girdėti ir vartoti paprastas (praktiškas) matematinės sąvokas („kiek iš viso pasidarė“, „iš viso buvo, liko“, „kiti nuskrido, atidavė, pasidalijo“ ir kt.). • Dažniau leiskite atlikti praktinius matematinius veiksmus: „pastatyk prie kiekvienos lėkštės po puodelį“; „padalink obuolius, kad kiekvienas gautų po obuolį“ ir pan. • Papuoškite grupę spalvingais skaitmenimis, susietais su kokiais nors daiktais ar vaikų gimtadieniais. • Mokydami skirti erdvines sąvokas („už“, „ant“, „po“ ir kt.) pasitelkite spalvas, simbolius, paveikslėlius (pvz., „Žalius skrituliukus dėsim ant stalo, geltonus – po stalu.“) • Laiko suvokimui palengvinti pasitelkite muzikinius signalus, simbolius (pvz., pasigirdus tam tikrai melodijai, laikas ruošti valgyti). • Pratinkite kalboje vartoti erdvines ir laiko sąvokas („rytoj“, „šiandien“, „toliau“, „arčiau“ ir kt.). • Muzikos instrumentu mokykite pavaizduoti erdvines sąvokas (ilgai skamba – ilgas, trumpai – trumpas ir kt.). • Žymėkite skirtingų formų, dydžių simboliais aplinkos daiktus, žaiskite (pvz., „Prašau paduoti didelį daiktą su užklijuotu dideliu trikampi“). 	

12. Meninė raiška

Vaiko meninė raiška – tai vaiko įspūdžių, išgyvenimų, supratimo, emocijų, jausmų patirties reiškimas ir vaizdavimas meninės raiškos būdais ir priemonėmis: veiksmu, judesiu, žodžiu, balso intonacija, spalva, linija, forma ir kt. Ji apima muziką, šokį, vaidybą ir vizualinę raišką.

Muzika – tai vaiko raiška garsu, melodija, ritmu dainuojant, grojant, ritmuojant, klausantis muzikos, kuriant, improvizuojant.

Šokis – tai vaiko raiška judesiu šokant liaudies ratelius, šokamuosius žaidimus ir improvizuotai kuriant trumpas judesiu, nesusijusių su šokio žanru, sekas.

Vaidyba – veikėjo vaizdavimas improvizuotais savo paties ar lėlės (žaislo) judesiais, veiksmais, žodžiais, balso intonacijomis, veido mimika. Kiekvienas vaikas vaidindamas-vaizduodamas reiškia savo požiūrį ir supratimą.

Vizualinė raiška – tai vaiko raiška vaizdų kalba tapant, liejant akvarele, piešiant tradicinėmis ir skaitmeninėmis priemonėmis, lipdant, konstruojant, aplikuojant, spauduojant, lankstant, karpant ir kt.

Meninė raiška ikimokykliniame amžiuje.

Muzika.

Kiekvienas ikimokyklinio amžiaus vaikas geba save išreikšti muzika. Klausydami vokalinių ir instrumentinių lietuvių bei kitų tautų liaudies, šiuolaikinių kompozitorių ir klasikinės muzikos kūrinių, vaikai:

- susipažįsta su įvairaus pobūdžio muzika;
- įsimena kai kuriuos muzikos kūrinius ir atsirenka jiems patinkančius;
- įgyja žinių apie muziką;
- išmoksta ją skirti pagal nuotaiką, tempą, tembrą, raiškos priemones;
- susipažįsta su žmogaus balso ir instrumentų tembrais, atlikimo rūšimis ir priemonėmis;
- emociškai reaguoja į muziką ir turtina savo dvasinį pasaulį.

Dainuodami, grodami, eidami ratelius, šokdami vaikai išmoksta liaudies dainų, ratelių, žaidimų, šokių, kompozitorių kurtų vaikams skirtų kūrinių ir geba juos pritaikyti savo žaidimuose, vaidinimuose, kasdieniame gyvenime.

Ikimokyklinio amžiaus vaikai geba improvizuoti balsu, vaikiškais muzikos instrumentais, kūno judesiais, spontaniškai kurti kelių garsų melodijas savo vardui, ketureiliui, mįslei, skaičiuotei, trumpam tekstui ar kt.

Šokis.

Šokio raiškos pradžia – vaiko spontaniškas rankų, kojų, vėliau ir viso kūno judėjimas kaip reakcija į muzikos tempo ir nuotaikos pasikeitimus, kito žmogaus judesius ar veido mimiką.

Vaikas kaupia judesių bagažą tyrinėdamas natūralius judesius (ėjimą, bėgimą, sukinius, pasilenkimus, ridenimąsi, šuoliukus) ir judesio kokybę: greitį, aukštį, stiprumą, nuotaiką. Tokiu būdu vaikas susipažįsta su pagrindiniais šokio elementais – erdve, kurią apibūdina lygmuo (aukštai, žemai) ir kryptis (pirmyn, atgal), laiku, kurį apibūdina ritmas ir tempas (greitai, lėtai), energija, kurią apibūdina judesio forma (plastiškas, tolygus, kampuotas, fragmentuotas judesys) ir dydis (didelis, mažas). Vaikas taip pat gali šokti su muzika ar be muzikos čia ir dabar improvizuodamas tam tikra tema, pvz., lietus, linksmas žvėrių arnavalas, aukštyn ir žemyn, greitai ir lėtai. Vėliau vaikas gali mokytis lietuvių liaudies paprastųjų (paprastasis, aukštas paprastasis, stangrusis, pritupiamasis) ir bėgamųjų (paprastasis bėgamasis, aukštas bėgamasis, liaunas, smulkus bėgamasis) šokių žingsnių, jų derinių, šokamųjų žaidimų ir ratelių. Vėliausiai vaikas gali šokti autorinį (IU mokytojos, choreografo sukurtą) šokį, kuriame taip pat naudojami paprastieji, bėgamieji žingsniai arba natūralūs, nesusiję su šokio žanru judesiai.

Vaidyba.

Pirmiausia vaikas išmoksta naudoti savo veido mimiką, judesius, veiksmus, kalbą, balsą, bendrauti su suaugusiuoju, kitais vaikais. Tačiau vaikas naudojamų priemonių neįsisąmonina.

Vėliau vaikas išmoksta žaisti: naudoja savo rankų pirštus, daiktą ar žaislą arba žodinio teksto elementus pavaizduoti tam, ką matė, girdėjo. Dar vėliau vaikas išmoksta žaisti vaidmeninius žaidimus:

kurti siužetą, dialogą, monologą ir atlikti vaidmenis, t. y. vaizduoti veikėjus. Žaidžiama naudojant daiktus, žaislus, teatrinės lėles, vaizduojant žodinio teksto elementus. Draminės vaidybos gebėjimai atsiranda ir plėtojasi sukakus penkeriems metams. Vaikas geba improvizuotais veiksmais, žodžiais, balso intonacijomis vaizduoti veiksmus, vėliau – ir veikėjus, stebint žiūrovams grupėje ar didesnėje salėje. Atsiranda meninės raiškos pradmenys – vaizduodamas veikėją vaikas geba perteikti perkeltinę prasmę.

Vizualinė raiška.

Vaikai vaizdų ir formų kalba pasakoja viską, ką išgyveno, patyrė žaisdamas, stebėdamas, liesdamas, ką išgirdo, ką įsivaizduoja, apie ką svajoja. Jie vaizduoja ne tai, ką mato, bet tai, ką žino (pvz., žino, kad stalas turi keturias kojas, todėl jas išdėsto statmenai priešingose stačiakampio šonuose).

Intuityviai naudoja ženklus, simbolius, kitas raiškos priemones (tašką, liniją, spalvą, dėmę, formą, erdvę, kompoziciją ir kt.). „Gražiomis“ spalvomis jie spalvina mamą, gyvūnelį, nes jiems tiesiog malonu šia spalva spalvinti.

Reikšdami savo idėjas vaikai sieja realias ir pasakiškas situacijas, tikroviškas ir fantastines formas.

Kad ir kokią kompoziciją sukurtų ikimokyklinio amžiaus vaikas, dažniausiai ji – spontaniškos raiškos rezultatas.

Meninės raiškos srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- Emocijų, patirties, minčių, įspūdžių raiška meninėmis priemonėmis ir būdais,
- Meninės raiškos priemonių tyrinėjimas ir eksperimentavimas,
- Meninė kūryba ir improvizacija.

Vertybinė nuostata.

Jaučia meninės raiškos džiaugsmą, rodo norą aktyviai dalyvauti meninėje veikloje.

Esminis gebėjimas.

Spontaniškai ir savitai reiškia įspūdžius, išgyvenimus, mintis, patirtas emocijas muzikuodamas, šokdamas, vaidindamas, vizualinėje kūryboje.

Metai	Žingsniai	Meninės raiškos srities pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
1-3 metai	1-asis žingsnis	Muzika, šokis <ul style="list-style-type: none"> • Reaguoja į muzikos garsus, melodijas, balso intonacijas, judesius, išraiškingą mimiką, suklysdamas, sutelkdamas žvilgsnį, nutildamas, nustodamas arba pradėdamas judėti, krykštaudamas, judėdamas, žaisdamas balso intonacijomis, garsais. 	<ul style="list-style-type: none"> • Girdėdamas garsus, muziką, krykščia, spygauja iš malonumo, šnekasi su savimi, gurgia, ulba, imituoja girdimus garsus guguodamas, veblendamas „ba-ba-ba“, „mama-ma“, „tete-te“, judina rankas (jomis mojuoja, iškelia aukštyn) ir kojas (sėdėdamas tapšnoja pėda į grindis). • Bando eksperimentuoti muzikos garsais (pvz., barškina barškutį, maigo cypiantį žaisliuką, judina varpelį ir pan.), atkartoti suaugusiojo judesius (pvz., atsisėda, supasi, ropoja, kelia ir nuleidžia rankas, sustoja ir nejuda, vėl pradeda judėti, 	<ul style="list-style-type: none"> • Dainuoti trumpas, vaiko pasauliui artimas dainas, lopšines vaikui ir su vaiku (pvz., „A-a a-a, pupą“, „Užmik, užmik, mažute“, „Učia lylia tu, mažoji“ ir kt.). Žaidinti, supti, kutenti, myluoti, jodinti, linksminti vaiką specialiai šiems tikslams skirtais žaidinimais ir liaudies dainelėmis (pvz., „Mylu mylu spust“, „Katutės“, „Grūdu grūdu čiulkinėlį“, „Kėkū kėkū“ ir kt.). • Išraiškingai ir džiugiai bendrauti su vaiku, siekiant sukelti jam teigiamas emocijas. • Į vaiko skleidžiamus garsus atsakyti balsu, perteikiant įvairias vokalines galimybes (pvz., dainuoti, niūniuoti, kalbėti vieno

		atsistojęs ir įsikibęs į atramą spyruokliuoja kojomis). <ul style="list-style-type: none"> • Džiaugiasi naujais gebėjimais išgauti garsus balsu (čepsi lūpomis, kvykia, tyčia cypauja) bei skleisti garsus, imituojančius gyvūnus („au-au“, „miau-miau“, „i-haha“), mėgina skaityti knygas, padedančias įtvirtinti šiuos kalbinius gebėjimus. 	aukščio tonu), o judesius atkartoti, palaukiant kol vaikas atsakys judesiu. Taip skatinamos pirmosios vaiko kūrybinės iniciatyvos. <ul style="list-style-type: none"> • Reikėtų vaiką nešioti, ritmingai sūpuojant, kilnoti, judinti jo rankas ir kojas.
	Žaidinimai, vaidyba <ul style="list-style-type: none"> • Kalbinamas, žaidinamas reiškia emocijas, norus įvairiomis balso intonacijomis, veido mimika, lingavimu, plojimu, mojuodamas žaislu, daiktu. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikui ėmus pliaukšėti delniukais, suaugusysis, paėmęs jo delniukus, ploja kartu linksmai sakydamas: „Gydu gydu katutes“. Vaikas krykštuoja, juokiasi, pamėgdžiodamas guguoja – intonuoja, pliaukši. • Kai suaugusysis pasislepia už pagalvės ir ištaria: „Nėra mamytės, nėra“, o po to vėl pasirodo, vaikas krykščia iš pasitenkinimo, pats slepiasi bei pasirodo panašiu būdu. Laikydamas rankoje žaislą, jį judina, barškina, burzgia. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikui pradėjus kaip nors intonuoti, veikti, bandyti jam pritarti, veikti kartu. Drąsinti vaiką rodyti iniciatyvą, veikti, tyrinėti. • Žaidinti su žaislu ir be jo, kalbėtis įvairiomis emocijomis intonacijomis (švelniai, linksmai, meiliai, paguodžiančiai), naudoti įvairių tempą (greitą, lėtą). • Teigiamas emocijas reikšti kiek pabrėžtinai, kad vaikas įsimintų. Tuos pačius žaidinimus, pokštavimus kartoti keletą kartų.
	Vizualinė raiška <ul style="list-style-type: none"> • Storu pieštuku, teptuku, kreidele baksnoja, brauko, tepinėja, spaudinėja palikdamas pėdsakus (taškus, įvairių krypčių linijų brėžius, dėmes). • Domisi ir džiaugiasi dailės priemonėmis, jas apžiūrinėja, ragauja, varto. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kartu su suaugusiuoju maišydami ant kartono dažus žaidžia „Virus, virus košė“. Stebėdamas suaugusiojo judesius tapšnoja delnais dažus, tepinėja, brauko pirštais. Pažiūri į dažuotus pirštus, juos palaižo ir vėl ima tepinėti. Pamirkytą į dažus teptuką apžiūri, paliečia pirštu dažuotą teptuko galą, bando priliesti prie lūpų, tepa ant popieriaus, paliktą pėdsaką patrina pirštu. 	<ul style="list-style-type: none"> • Sudaryti sąlygas vaikams pamatyti žaismingą, elementarių pasikartojančių veiksmų suaugusiojo piešimą, lipdymą, kad vaikas pats panorėtų išbandyti vienokius ar kitokius veiksmus. • Pasiūlyti vaikui saugią, geros kokybės, minkštų, ryškių dailės priemonių ir medžiagų (vaškinių kreidelių, storų teptukų, ryškių spalvų dažų, lipdymo tešlos ir kt.), kad jomis ką nors veikdamas patirtų džiaugsmą.
2-asis žingsnis	Muzika, šokis	<ul style="list-style-type: none"> • Suklūsta girdėdamas muziką bei aplinkos garsus. Kartoja, mėgdžioja 	<ul style="list-style-type: none"> • Su vaikais klausytis įvairių stilių muzikos (etninės, klasikinės, džiazo, roko ir kt.) bei

		<ul style="list-style-type: none"> • Įdėmiai klausosi muzikos ir aplinkos garsų, spontaniškai žaidžia balso intonacijomis, rankų ir kojų judesiais mėgdžioja žaidinimų judesius, suaugusiųjų balso intonacijas, muzikos garsus, dviejų–trijų garsų melodijas ar daineles. • Skambant muzikai ritmiškai ploja, trepsi, tūpčioja, barškina, stuksena kokiu nors daiktu. 	<p>suaugusiųjų padainuotas nesudėtingas dainas (pvz., lietuvių liaudies dainos „Virė virė košė“, „Į Šakius“, G. Vanagaitės „Du ožiukai“ ir kt.), judesius ir spontaniškai atlieka natūralius judesius (ploja, eina pirmyn, atgal, trepsi, spyruokliuoja, susikabinęs dviem rankom su suaugusiuoju šokinėja ant dviejų kojų).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Spontaniškai taria, intonuoja garsus, atskirus dainelių žodžius (pvz., „Katytė“, „Pelytė“, „Pyragėlis“). <p>Vaikas balsu imituoja aplinkos garsus (pvz., mašinos, traukinio, durų skambučio, gyvūno ar kt.). Ploja, trepsi, barškina, ritmiškai stuksena kokiu nors daiktu (pvz., kaladėle, žaislu ar kuo kitu).</p>	<p>sudaryti muzikinę aplinką, kurioje vaikas galėtų išgirsti įvairius aplinkinio pasaulio garsus.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dainuoti su vaiku trumpas, nesudėtingas, pasikartojančio teksto daineles, niūniuoti, kalbėti vieno aukščio tonu atskirus garsus ar žodžius. • Parinkti įvairios muzikos ir garsų, skatinant vaikus judėti – klasikinę, gamtos garsus (lietaus, jūros, upelio čiurlenimo, paukščių balsų, ugnies traškėjimo), tylą. Judant su vaikais išgauti kūno perkusijos garsus (plekšnoti per šlaunis, pilvą, skruostus, barbenti pirštais į grindis ar kt.). • Suteikti vaikams pakankamai laiko tyrinėti įvairius judesius, žaidinti juos, naudojant plaštakų, galvos judesius, kykavimus. • Sudaryti galimybes kartu su vaiku groti vaikiškais skambančiais žaislais, barškučiais, parūpinti medinių, plastmasinių žaislų, su kuriais vaikas galėtų veikti.
		<p>Žaidinimai, vaidyba</p> <ul style="list-style-type: none"> • Žaidžiant sūpavimo, kykavimo, jodinimo, kutenimo, pirštukų žaidimus bei žaidinimus mėgdžioja įvairias išgirstas intonacijas, parodytus veiksmus. Įvairius jausmus, norus rodo judesiais ir veiksmais (pamojuoja, apkabina). 	<ul style="list-style-type: none"> • Suaugusiajam išeinant, pamojuoja, grįžus – nusišypso, apkabina. Suaugusiajam sekant pasakėlę ir vaiko arba savo delne maišant įsivaizduojamą košę, vaikas taip pat maišo, dalija, jai pasibaigus, vaizduoja, kaip pelytė bėga slėptis. Linksmi juokiasi. • Suaugusiajam sekant pasakėlę, vaikas parodo, kaip šuniukas amsi, kiškutis striksi. 	<ul style="list-style-type: none"> • Žaidžiant su vaikais reikšti savo jausmus, norus, rodyti judesius ir veiksmus („Virus viru košė“, „Eisim eisim į turgelį“). • Kalbėti maloniomis, linksmomis intonacijomis, skatinti mėgdžioti veiksmus ir intonacijas. • Vedžiodant žaislą, kartoninę figūrėlę, parodyti, kaip galima veikti, skatinti vaiką pamėgdžioti ir atrasti savų veikimo būdų. • Kartoti tuos pačius veiksmus, žodžius, balso intonacijas:

			<ul style="list-style-type: none"> • Kalba žaisliniu telefonu arba naudodamas kitą daiktą: pasakoja, paklausia, atsako. 	<ul style="list-style-type: none"> – Kiškis atsikėlė, nusiprausė, sėdo valgyti košės. Ar sotus kiškis? – Sotus. – Tada kiškis apsiavė batus ir išstriksėjo į lauką.
		<p>Vizualinė raiška</p> <ul style="list-style-type: none"> • Spontaniškai keverzoja rankų judesių piešinius, juos apžiūrinėja. Džiaugiasi (šūkčioja, krykštuoja, mojuoja rankomis) dailės priemonės (tirštais dažais, minkšta tešla) paliekamu pėdsaku ir patiriamais jutimais, siekia pakartoti ir pratęsti įdomią patirtį. 	<ul style="list-style-type: none"> • Minkštomis kreidelėmis taškuodamas, keverzodamas linijas vieną po kito sparčiai pribrauko popieriaus lapus. Pakalbintas suaugusiojo pasižiūri į linijų raizginius ir sako: „Nė au au, cia py py...“ Pažiūri į piešiantį suaugusįjį ir sako: „Noniu da.“ 	<ul style="list-style-type: none"> • Matant, kad vaikas nori tęsti veiklą, pasiūlyti pasirinkti kitą popieriaus lapą, jau pažįstamų arba naujų piešimo priemonių bei medžiagos. Vaiko veiklai skirti daug dėmesio, pritarti žvilgsniu, šypsena, pagirti, pasidžiaugti pasiekimais.
		<ul style="list-style-type: none"> • Tyrinėdamas dailės medžiagas ir priemones, intuityviai atranda skirtingus veikimo su jomis būdus (brauko pirštais, varvina dažus, maigo tešlą). 	<ul style="list-style-type: none"> • Radęs kelių spalvų dažus, tai į vieną, tai į kitą indelį įmerkia teptuką, ištraukęs pasižiūri, kaip jie varva, per nukritusius lašus braukia teptuku, patrina pirštais. • Eksperimentuoja tapymą kempine: pradžioje brauko lyg teptuku, po to nudžiunga, atradęs, kad baksnojant pasidaro daug dėmių. 	<ul style="list-style-type: none"> • Sudaryti galimybes žaisti, tepinėti dažais, paišioti, dėti spaudus kempinėle (pvz., atsisėdus prie stalo ar ant grindų, stovint prie mažo molberto ar dažant kartoninio namelio sienas), ant įvairaus dydžio, ilgio, formos ar spalvos, paviršiaus popieriaus, daiktų (pvz., ant slidaus plastiko ir šiurkštaus akmens).
3-asis žingsnis	<p>Muzika</p> <ul style="list-style-type: none"> • Emocingai atliepia klausomus kūrinius (vaikiškas dainas, instrumentinius kūrinius) – šypsosi, džiaugiasi, ploja, trepsi, sėdėdamas sūpuoja kojas ar pan. 	<ul style="list-style-type: none"> • Klausosi vaikiškų dainelių, trumpų instrumentinių kūrinėlių ir, jei muzika patinka, ploja, trepsi, šypsosi ir kt. 	<ul style="list-style-type: none"> • Klausyti su vaikais dainelių apie paukščius, žvėris, gamtos reiškinius ar trumpų instrumentinės muzikos kūrinėlių. 	

	<ul style="list-style-type: none"> • Vienas ir kartu su kitais dainuoja 2–4 garsų daineles, palydėdamas jas judesiais. 	<ul style="list-style-type: none"> • Dainuoja trumpas, nesudėtingas, siauro diapazono dainas (pvz., lietuvių liaudies dainos „Dvi vištytės“, „Tupi katins ant tvoros“, „Pupa“, autorinės – G. Vanagaitės „Avelė“, „Trejų metų“, A. Katinienės „Gaidelis“ ir kt.) ir kartu su suaugusiuoju jas imituoja rankų ir kūno judesiais (rodo saulutę, lietu, ploja, trepsi ar kt.). 	<ul style="list-style-type: none"> • Dainuoti su vaikais įvairaus turinio dainas, imituojant jų tekstą judesiais.
	<ul style="list-style-type: none"> • Drauge su pedagogu žaidžia muzikinius žaidimus, jų tekstą imituoja rankų, kūno judesiais (žingsniuoja, bėga, apsisuka). 	<ul style="list-style-type: none"> • Drauge su pedagogu žaidžia muzikinius žaidimus, eina ratelius, jų tekstą imituoja rankų, kūno judesiais (pvz., lietuvių liaudies rateliai „Katinėlis“, „Grybs, grybs, baravyks“, „Raina katytė“ ar pan.). 	<ul style="list-style-type: none"> • Žaisti muzikinius žaidimus, eiti ratelius, tekstą imituojant judesiais. Skatinti judėti pagal muziką einant, bėgant, apsisukant.
	<ul style="list-style-type: none"> • Apžiūrinėja, tyrinėja ritminius muzikos instrumentus ir jais ritmiškai groja kartu su pedagogu. 	<ul style="list-style-type: none"> • Apžiūri instrumentus, kuriais groja, klausosi jų skambėjimo, tyrinėja garsus, muša nesudėtingos struktūros ritmą (pvz., „ta-ta“). • Pritaria suaugusiojo grojimui vaikiškais ritminiais muzikos instrumentais (barškučiais, pagaliukais, būgneliais). 	<ul style="list-style-type: none"> • Aprūpinti vaikus nesudėtingais vaikiškais muzikos instrumentais (ritminėmis lazdelėmis, būgneliais, barškučiais, varpeliais, mediniais šaukštais ir kt.), daiktais ir kartu su vaikais groti ritminiais muzikos instrumentais, klausytis jų skleidžiamų garsų. • Tyrinėti instrumentų ir daiktų garsines galimybes, duodant vaikams laiko tyrinėti.
	<ul style="list-style-type: none"> • Kuria, dainuoja vieno aukščio tonu savitus žodžius, ritmuoja vaikiškais instrumentais ir daiktais. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kuria savo sugalvotus žodžius, garsus, intonacijas, improvizuoja ritminiais muzikos instrumentais ir garsais. 	<ul style="list-style-type: none"> • Sudaryti sąlygas ir skatinti vaikus kurti, dainuojant apie tai, ką jie veikia, žaidžia, mato, girdi.
	<p>Šokis</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mėgdžioja žaidinimų, gyvūnų, augalų judesius. 	<ul style="list-style-type: none"> • Šliaužia vaizduodamas gyvatę, ropoja perteikdamas šuniuką, katytę ar kitą keturkojį, šokinėja ant dviejų kojų susiedamas judesį su kiškio judėjimu, mojuoja rankomis perteikdamas paukščio 	<ul style="list-style-type: none"> • Visas šokio veiklos rūšis stengtis atlikti kartu su vaikais tyrinėjant įvairius judesius, kartais atiduodant iniciatyvą vaikams ir kartojant jų atliekamus judesius.

			ar drugelio sparnų mostus, stovi ant vienos kojos kaip gandras, vaikšto pasistiebę, pritūpęs pašoka į aukštį kaip varlė. Mojuoja rankomis kaip medžio šakos. Šiuos judesius sujungia į seką. Visa tai daro įsivaizduodamas nupasakotą, piešinyje ar nuotraukoje pavaizduotą objektą.	<ul style="list-style-type: none"> • Vengti prašyti, kad vaikai kartotų jiems rodomus judesius.
	<ul style="list-style-type: none"> • Šoka spontaniškai kurdamas dviejų–trijų natūralių judesių (eina, pritūpia, pasisuka ir kt.) seką. 	<ul style="list-style-type: none"> • Paprašytas greitai eiti, lėtai atsitūpti, aukštai pašokti ir apsidairyti, šiuos judesius atlieka savo pasirinkta tvarka. Įterpia judesių, kurių nebuvo prašomas, pvz., apsisuka, iškelia rankas ir kt. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti vaikus šokti tyloje, kad atsiskleistų jų ritmo suvokimas. Sudaryti sąlygas judesių sekas atlikti pagal įvairią muziką (greitą, lėtą). • Kviesti vaikus, kurie norėtų parodyti sujungtas judesių sekas grupės draugams, aptarti jų pasirodymą, išryškinant teigiamas puses. Tokios šokėjo-žiūrovo situacijos padeda vaikams vėliau įveikti scenos baimę. 	
	<p>Žaidimai ir vaidyba</p> <ul style="list-style-type: none"> • Žaisdamas su daiktu ar žaislu atlieka matytus veiksmus, judesius. Įvairiai intonuodamas kalba apie tai, ką daro. • Mėgdžioja šeimos narių kalbą, veiksmus. • Muzikiniuose rateliuose judesiais, veiksmis vaizduoja siužeto elementus, reiškia savaime kilusias emocijas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pagal savo norą ir pasirinkimą atsineša žaislus ir kitus daiktus. Žaisdamas vaizduoja, kaip mama, tėtis, vaikas važiuoja automobiliu, išlipa, ieško gedimo, remontuoja. Skambindamas menamu telefonu, praneša, kada grįš, nuramina. Vystydamas lėlę, pasakoja, ką daro. • Muzikiniuose rateliuose savaip vaizduoja judesiais, veiksmis: iškeldamas kumštelius ir juos sukinėdamas parodo, kaip žydi aguonėlė, apibėgdamas apie tupintį draugą, pavaizduoja, kad tai – ropė. 	<ul style="list-style-type: none"> • Parūpinti įvairių žaislų, leisti jais naudotis. Gėrėtis vaikų žaidimu. Žaidžiant drauge, reikšti įvairias emocijas, skatinti vaikus pasakoti, ką jie daro: važiuodami mašina linksmi kalba, pasakoja, ką mato, kur važiuoja, kas atsitinka. • Skatinti vaikus įsijausti į veikėjus, siužetą: pabūti kaip aguonėlės, augti drąsiai, linksmi, gražiai. Rodyti vaikams veiksmus ir leisti improvizuoti, reikšti tokias emocijas, kokios tuo metu kyla. 	
	<p>Vizualinė raiška</p> <ul style="list-style-type: none"> • Spontaniškai reiškia emocijas, įspūdžius dailės 	<ul style="list-style-type: none"> • Tapydamas staiga vienoje vietoje ima tepti įvairių spalvų dažus, šūkčioti, trinti, 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti pasakoti apie savo piešinį. Nestabdyti vaiko, jei jis su savo kūrybos darbeliu ima žaisti, bėgioti, vaizduoti tai, ką 	

		<p>priemonėmis ir medžiagomis.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Piešia įvairias linijas, jas jungia į formas vis labiau koordinuodamas rankų judesius. • Bando ką nors pavaizduoti (mamą, mašiną). Savo abstrakcijose įžvelgia daiktus ar įvykius. 	<p>kol pratrina skylę. Kišdamas pirštą į skylutę sako:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Pabėgsiu nuo vilko. • Nupiešęs popieriaus lape ratukų, pribraukęs įvairių linijų, aiškina: <ul style="list-style-type: none"> – Mamytę nupiešiau, čia sesė, tėtis, o čia katytė bėga. • Žiūrėdamas į teptuku nutapytas spalvines dėmes, suprato, kad jos ką nors pasakoja: <ul style="list-style-type: none"> – Čia mamytė žiūri, o čia blynų iškepė. 	<p>nupiešė. Tai padės vaikui suprasti, kad savo sumanymą galima įkūnyti piešinyje.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Stebėti vaiko raiškos procesą, paprašyti papasakoti apie savo piešinį ar lipdinį, stengtis suprasti, kaip vaikas reiškia savo potyrius ir emocijas, kokią paramą ir pagalbą reikėtų teikti, kad vaikas pajustų džiaugsmą ir pasitenkinimą. • Svarbu, kad jo darbelis būtų matomas, juo pasidžiaugta.
		<ul style="list-style-type: none"> • Eksperimentuoja dailės medžiagomis ir priemonėmis, tyrinėja įvairius veikimo jomis būdus. • Piešdamas, spauduodamas, tapydamas, lipdydamas, konstruodamas labiau mėgaujasi procesu, o ne rezultatu. 	<ul style="list-style-type: none"> • Spaudinėja, suploja molį, atgnybia gabalėlius ir juos jungia vieną prie kito. Baksnoja lipdiniu į stalą ir sako: <ul style="list-style-type: none"> – Kirmėlę padariau, ji eina pasivaikščioti. Sulenkia lipdinį sakydama: <ul style="list-style-type: none"> – Dešrelė sulūžo. Paėmusi kitą rutuliuką, jį suploja ir nustebusi sako: <ul style="list-style-type: none"> – Kamuoliukas susprogo. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pasiūlyti eksperimentuoti įvairesnėmis priemonėmis ir medžiagomis (pvz., su spalvų palete, vilnos kamuoliuku, skirtu spaudams dėti, šlapiu popieriumi ir kt.). • Kalbėti apie tai, ką vaikas daro, skatinti išbandyti kitus būdus: <ul style="list-style-type: none"> – Tu žalios spalvos pieštuku nupiešei daug linijų, pabandyk dar, kaip teptukas moka.
4-6 metai	4-asis žingsnis	<p>Muzika</p> <ul style="list-style-type: none"> • Klausydamasis ir tyrinėdamas gamtos garsus, trumpus vokalinius ir instrumentinius kūrinius, judesiais emociškai atliepia jų nuotaiką, tempą bei keliais žodžiais juos apibūdina. • Kartu su kitais dainuoja trumpas, aiškaus ritmo, 	<ul style="list-style-type: none"> • Klausosi muzikos ir gamtos garsų (pvz., klausydamas maršo, žygiuoja rateliu, polkos – šoka, ploja, trepsi kojomis, lopšinės – supa lėlytę ir pan.). Klausydamas garsios muzikos garsiai trepsi, tylios – tyliai tipena. • Dainuoja lietuvių liaudies (pvz., „Oi tu, kiški žvairy“, „Čip čipo“, „Tas žvirblelis“ 	<ul style="list-style-type: none"> • Klausytis su vaikais muzikos kūrinių, gamtos garsų ir juos tyrinėti pasikalbant, pasakojant, aptariant. • Dainuoti su vaikais trumpas, aiškaus ritmo, siauro diapazono liaudies bei

		<p>siauro diapazono, laipsniškos melodinės slinkties autorines ir liaudies dainas. Dainavimą palydi ritmiškais judesiais.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tyrinėja savo balso galimybes (dainuoja garsiai, tyliai, aukštai, žemai, greičiau, lėčiau). 	<p>ir kt.) ir autorines (pvz., V. Barkausko „Ežys“, A. Katinienės „Gaidys“, V. Bagdono „Mamytei“ ar kt.) dainas bei imituoja jas judesiais.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dainuoja garsiai, tyliai, aukštai, žemai, greičiau, lėčiau ir klausosi savo balso skambėjimo. 	<p>originalios kūrybos dainas, jas imituoti judesiais. (Pvz., padainavus dainą apie kiškį, užduoti vaikams klausimus „Kaip dainuoja kiškis?“, „Koks jo balsas?“ ir kt. Kiekvienas vaikas padainuoja savaip ir visi aptaria kiškio dainas.).</p>
		<ul style="list-style-type: none"> • Žaidžia įvairių tautų muzikinius žaidimus, atlikdamas kelis nesudėtingus judesius: eina, bėga rateliu, trepsi, ploja, mojuoja, sukasi po vieną ir už parankių. Tyrinėja garso išgavimo būdus kūno, gamtos, įvairiais muzikos instrumentais, jais ritmiškai pritaria suaugusiojo grojimui. 	<ul style="list-style-type: none"> • Eina ratelius, žaidžia muzikinius žaidimus (pvz., „Kac, kac kačiukai“, „Siūlai, siūlai“, „Bulvienė“ ir kt.), atlikdami imitacinius judesius pagal žaidimo turinį (pvz., kačiuko glostymo, jo kūno dalių rodymo) ar eina rateliu, sukasi vietoje po vieną, už parankių, vejasi į kamuolį ir atlieka kitus judesius. 	<ul style="list-style-type: none"> • Sudaryti galimybę vaikams žaisti muzikinius žaidimus, eiti ratelius atliekant nesudėtingus judesius – eiti, bėgti rateliu, suktis po vieną ir už parankių, mojuoti, ploti ir t. t.
		<ul style="list-style-type: none"> • Improvizuoja skanduodamas, plodamas, trepsėdamas, stuksendamas, spontaniškai kuria ritminius, melodinius motyvus savo vardui, žodžiams. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ritmiškai pritaria suaugusiojo grojimui barškučiais, lazdelė mis, marakais, akmenukais, buitinais rakandais. • Tyrinėja, kaip instrumentais groti, klausosi jų skambėjimo. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pasirūpinti, kad vaikams netrūktų įvairių vaikiškų muzikos instrumentų groti bei jų garsams tyrinėti. • Padedant tėvams, atnešti į grupę įvairių medžiagų iš gamtos (pvz., akmenukų, kankorėžių, gilių, šakelių ir kt.) ar buities atliekų daiktų (pvz., tuščių buteliukų, dėžučių, ričių, tūtelių ir kt.) ir kartu su vaikais pasigaminti namų darbo muzikos instrumentų.

			<ul style="list-style-type: none"> • Skanduoja, ploja, trepsi, kuria melodijas ir ritmus savo vardui (pvz., Ieva, Jonas, Rūta, Eglė), žodžiams (pvz., lėlė, meška, lapė, kiškis ar kt.), judesius muzikai (pvz., svajingai muzikai – sukasi kaip lapai, snaigės, nutupia, pakyla ir vėl sukasi, judesių kūrybai pasirenka atitinkamas priemones: kaspinus, lengvas, spalvotas skareles, medžiagos atraižas, juosteles ar kt.). 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti vaikus improvizuoti, kurti balsu ir judesiais melodinius motyvus savo vardui, žodžiams. Pastebėti ir įvertinti vaikų bandymus kurti savo dainas, ritmus, melodijas, pasiūlyti spontaniškai kurti patiems.
		<p>Šokis</p> <ul style="list-style-type: none"> • Žaidžia vaizduojamuosius (darbo proceso, augalų vegetacijos, gyvūnų) šokamuosius žaidimus, šoka trijų–keturių natūralių judesių (bėga, sukasi, ritasi ir kt.) šokius. 	<ul style="list-style-type: none"> • Žaidžia vaizduojamuosius (darbo proceso, augalų vegetacijos, gyvūnų) šokamuosius žaidimus, pvz., „Ar jūs norite matyti“, „Šiaudų batai“, „Žvirbli žvirbli“, „Skrido uodas“ ir kt. 	<ul style="list-style-type: none"> • Drauge su vaikais žaisti vaizduojamuosius (darbo proceso, augalų vegetacijos, gyvūnų) šokamuosius žaidimus, skatinti juos interpretuoti, t. y. sugalvoti savo judesių vietoj žinomų.
		<ul style="list-style-type: none"> • Šoka spontaniškai kurdamas trijų–keturių natūralių judesių seką. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kartu su IU mokytoja veikdamas sugalvoja, improvizuotai sujungia judesius perteikdamas trumpą istoriją, pvz., gėlės gyvenimas nuo sėklos (guli susirietęs, klūpi užsidengęs rankomis galvą), daigo (suglaudęs delnus rankas kelia aukštyn), iki žiedo (atsistoja ir išskleidęs rankas į šonus sukasi) ir nuvytymo (leidžia rankas per šoną, pasilenkia ir vėl atsiklaupia). Arba šokinėja ant dviejų kojų, viena koja perteikdamas lietaus lašelius, ritasi perteikdamas upelio tekėjimą, sustingsta 	<ul style="list-style-type: none"> • Kuriantį vaiką skatinti naudoti natūralius, su jokių šokio žanru nesusijusius judesius. • Šokdamas vaikas perteikia istoriją, tačiau iš esmės jis tyrinėja šokio elementus – erdvę (aukštyn, žemyn, pirmyn, atgal), tempą (greitai, lėtai), ritmą, energiją (kampuotai, plaukiančiai, didelis, mažas judesys)

			ledo gabaliuko poza, vėl atsigula ant žemės rodydamas, kad ištirpo.	
		<p>Žaidimai ir vaidyba</p> <ul style="list-style-type: none"> • Žaisdamas atkuria matytų situacijų fragmentus, pa - naudoja tikrus daiktus, reikmenis, drabužius. Kuria dialogą tarp veikėjų, išraiškiai intonuoja. Žaisdamas atsipalaiduoja. • Muzikiniuose rateliuose kuria ar savaip perteikia kelis veikėjų vaizduojančius judesius, veiksmus, spontaniškai reiškia emocijas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Atsineša ir susideda reikalingus kirpyklai daiktus, žaislus – įsirengia kirpyklą. Kerpa vieną veikėją, po to kitą, išraiškiai, perteikdamas emociją pasakoja apie tai, ar bijo kirptis, ramina, kad neskaudės ir t. t. • Žaisdamas pagal pasaką „Batuotas katinas“, pasakoja, kur keliavo katinas, ką matė, ką sutiko. Pabaigia savaip: „Dabar katinas nebegaudo pelių, nes išėjo žaisti.“ • Muzikiniuose rateliuose savaip parodo matytus judesius, sukuria naujų: „Žilvitis išdygo“ – atsitupia ir stoji tiesiai arba krypuodamas į šonus; „užaugo“ – iškelia rankas į viršų arba stiebiasi ant kojų pirštų galų. Spontaniškai reiškia emocijas: susimąsto, stengdamasis prisiminti, kaip pavaizduoti, netrukus šypsosi, džiaugdamsi, kad pavyko. Pabaigęs kartu su visais nusilenkia. 	<ul style="list-style-type: none"> • Parūpinti žaidimams tikrų daiktų: virtuvės, kirpyklos, statybų reikmenų. Parodyti, kur yra ir kaip galima žaisti su stalo teatro pirštinių lėlėmis. Paskatinti aprenkti lėles savo sumanytais veikėjais, kurti situacijas pagal girdėtas pasakas, matytus filmukus. Pamačius aktorių parodytą spektaklį darželyje, siūlyti vaikams patiems pažaisti teatrą. • Drauge su vaiku eiti ratelius, parodyti judesių, veiksmų, paaiškinti, kas jais vaizduojama, skatinti juos kartoti laisvai, savaip. Nekoreguoti vaiko emocinės raiškos (nereikalauti iš vaiko tam tikros emocinės išraiškos). Nelyginti vaiko išraiškos su kito vaiko ar vaikų. Džiaugtis kiekvieno vaiko pastangomis, atradimais. Mokyti pabaigus žaisti nusilenkti.
		<p>Vizualinė raiška</p> <ul style="list-style-type: none"> • Patirtį išreiškia įvairiomis linijomis, jų deriniais, dėmėmis, geometrinėmis ir laisvomis formomis, spalvomis, išgaudamas šiek tiek atpažįstamus vaizdus, objektus, juos įvardija. • Kuria spontaniškai, kartais pagal išankstinį 	<ul style="list-style-type: none"> • Komentuoja kylančias asociacijas atradus apskritimo ir iš jo išeinančių linijų piešimo variantus: <ul style="list-style-type: none"> – Nupiešiu mergaitei plaukus iki saulės. Ne, geriau iki jūros. Tai ne plaukai, tai sparnai. – Aš piešiu galvutę. Akyčių dar trūksta. Pasaka bus apie berniuką. Berniukai susipešė ir pavirto į bobausiuką. Paskui atsipešė. 	<ul style="list-style-type: none"> • Laikytis nuostatos, kad ikimokyklinio amžiaus vaikas ne pirmiau išmoksta, o paskui kuria, bet kurdamas mokosi. Vaikas pats atras kūrybos ir vaizdavimo ypatumus veikdamas taip, kaip nori, kaip jam patinka. • Pedagogo vaidmuo – turtinti vaiko patirtį, gausinti įspūdžių ir emocijų, stebėti vaiko raišką ir kūrybą, padėti realizuoti idėjas ir sumanymus, aprūpinti priemonėmis ir medžiagomis, stiprinti vaiko pasitikėjimą,

	<p>sumanymą, kuris darbo eigoje dažnai kinta, „pasimeta”. Kūrybos procesą palydi pasakojimu, komentavimu, gestikuliavimu, mimika.</p>		<p>palankiai vertinti kūrybos savitumą, išradingumą, įdėtas pastangas ir kt.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> • Eksperimentuoja dailės medžiagomis ir priemonėmis, atrasdamas spalvų, linijų, formų, faktūrų įvairovę, turi mėgstamas spalvas. • Kuria koliažus, spauduoja įvairiomis priemonėmis, konstruoja, lipdo nesudėtingas formas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Atranda, kad štrichuojant galima ką nors pavaizduoti, pvz., energingai brauko mėlynos spalvos pieštuku ir sako: – Nuvažiavo mažina, o čia dūmai. • Piešia linijas ant smėlio, sniege. • Mėgina piešti flomasteriu abiem rankom. • Kuria koliažą ant kartono gabalo klijuodamas audinio, tapetų, laikraščio skiauteles. Tarpus papildo tapydami, piešdami flomasteriu. Pasakoja, ką primena sukurtas darbelis. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti žaismingai eksperimentuoti linijomis, spalvomis, formomis (pvz., klausant išraiškingo IU mokytojo pasakojimo ant smėlio ar dažais padengto plastiko bandyti taip, kaip pavyksta, pavaizduoti pikta, šokančią, šokinėjančią liniją; lašinant skirtingų spalvų ir skirtingą kiekį dažų į vandenį, sukurti šviesių ir tamsių, šiltų ir šaltų spalvų labirintą. • Padėti vaikams suprasti, kad iš įvairių medžiagų, buities ir gamybos atliekų galima sukurti originalių, gražių darbų.
5-asis žingsnis	<p>Muzika</p> <ul style="list-style-type: none"> • Balsu, judesiais, pasirinktu muzikos instrumentu spontaniškai improvizuoja, pritaria klausomam vokalinės, instrumentinės muzikos įrašui ar gyvai skambančios muzikos kūriniai. • Savais žodžiais išsako kilusius įspūdžius. • Atpažįsta kai kurių instrumentų (smuiko, 	<ul style="list-style-type: none"> • Klausosi vokalinės ir instrumentinės muzikos įrašų, gyvos muzikos, papasakoja kokia ji buvo, kokius instrumentus girdėjo. 	<ul style="list-style-type: none"> • Sudaryti sąlygas vaikams klausytis ne tik vokalinės ir instrumentinės muzikos įrašų, bet ir gyvos muzikos, pakviečiant į darželį profesionalius muzikantus. • Skatinti vaikus išsakyti savo nuomonę po matyto koncerto, muzikinio spektaklio, pramogos ar vakaronės.

	<p>būgno, dūdelės, varpelio) tembrus, girdėtus kūrinus.</p>		
	<ul style="list-style-type: none"> • Dainuoja vienbalses, dialoginio pobūdžio dainas, jaučia ritmą. Dainuodamas išbando balso skambesį, išmėgina jį įvairioje aplinkoje (grupėje, kieme ir kt.). • Stengiasi tiksliau intonuoti, taisyklingiau artikuliuoti (aiškiai tarti balsius, priebalsius, dvibalsius), taisyklingiau stovėti, kvėpuoti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Dainuoja išraiškingai, mimika, kūno judesiais imituodamas dainuojamos dainos tekstą (pvz., lietuvių liaudies dainos: „Šokinėjo trepinėjo pempelė“, „Graži ponia pelėda“, „Lietuvos šalelėj“, autorinės dainos V. Barkausko „Lietučio pasaka“, A. Kuprio „Godūs meškučiai“ ar kt.). Balsu perteikia kai kurių personažų charakterius (pvz., piktas vilkas, gudri, meili lapė, greitas, bailus kiškis ir t. t.), nuotaikas (džiaugsminga, liūdna, pikta ir kt.). Tyrinėja savo ir draugų balso skambėjimo galimybes (pvz., pasako garsiai ar tyliai dainavo, greitai ar lėtai, kaip skambėjo balsas – švelniai, ramiai, skubiai ar kt.). 	<ul style="list-style-type: none"> • Dainuoti su vaikais vienbalses ir dialogines dainas. • Skatinti dainuoti individualiai išmėginant, kaip skamba balsas grupėje, salėje, lauke ir kitur. • Skatinti dainuoti atliekant įvairius darbus (pvz., piešiant, stebint augalus, gyvūnus, einant pasivaikščioti ir t. t.).
	<ul style="list-style-type: none"> • Ritminiais, melodiniais, gamtos, savo gamybos vaikiškais muzikos instrumentais pritaria dainoms, šokiams, tyrinėja jų skambėjimo tembrus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Įvairiais ritminiais (lazdelėmis, trikampių, šaukštais ir kt.), melodiniais (ksilofonu, triola, molinukais, varpeliais ar kt.) ar savo gamybos vaikiškais muzikos instrumentais pritaria dainoms, šokiams. Tyrinėja jų skambėjimo tembrus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pasirūpinti, kad vaikams netrūktų muzikos instrumentų, žaislų, buities daiktų, savo gamybos instrumentų, su kuriais jie galėtų groti, pritari dainoms, šokiams, muzikiniams žaidimams. • Kartu su vaikais apžiūrėti įvairius instrumentus, juos išmėginti, pasigaminti savo instrumentų ir tyrinėti jų skambėjimo galimybes, tembrus.
	<ul style="list-style-type: none"> • Improvizuodamas balsu, vaikišku muzikos instrumentu kuria ritmus, melodijas ketureiliams, mįslėms, patarlėms. 	<ul style="list-style-type: none"> • Balsu ar vaikiškais muzikos instrumentais kuria ritmus ir melodijas eilėraščiams (pvz., Z. Gaižauskaitės „Skėtis“, A. Matučio „Cirkas“, M. Vainilaičio „Cha cha cha“ ir kt.), mįslėms („Akys“, „Agurkas“, „Bitė“, „Šaltis“ ir t. 	<ul style="list-style-type: none"> • Drauge su vaikais kurti ritmus, melodijas ketureiliams, mįslėms, patarlėms balsu ar muzikos instrumentu. • Paskatinti vaikus kurti judesius rateliui, žaidimui.

		t.), patarlėms („Verkia duona tinginio valgoma“, „Tinginys ir kelią koja rodo“, „Melagis melavo per tiltą važiavo, ratelis užkliuvo, melagis įgriuvo“ ir kt.), judesius rateliui, žaidimui.	<ul style="list-style-type: none"> • Pasidžiaugti, pagirti vaikus už jų originalumą, drąsą, norą kurti.
	<p>Šokis</p> <ul style="list-style-type: none"> • Šoka sukamuosius (kai sukamasi poroje) ratelius, paprastų žingsnių (paprastasis, aukštasis, paprastasis, stangrus, pritupiamasis) autorinius ir penkių–šešių natūralių judesių (bėga, sukasi, pašoka ir kt.) šokius. 	<ul style="list-style-type: none"> • Šoka sukamuosius ratelius, pvz., „Pučia vėjas“, „Aviža prašė“, „Ieva“, „Šiaudų kūlis“ ir kt. 	<ul style="list-style-type: none"> • Drauge su vaikais šokti paprastus savo forma, t. y. sukamuosius ratelius. (Dėl klasifikacijos ir ratelių aprašymo žr. L. Kisielienės knygą „Lietuvių etninės choreografijos klasifikacija: rateliai“, 2011).
	<ul style="list-style-type: none"> • Šoka improvizuotai kurdamas penkių–šešių natūralių judesių seką, reaguodamas į muziką, išreikšdamas aplinkos vaizdus (gamtos reiškinius, gyvūnus). 	<ul style="list-style-type: none"> • Su IU mokytoja aptarus įvairius galimus judesių jungimo variantus, susietus su, pvz., drugelio gyvenimu, savarankiškai pasirenka lėtus šliaužimo, vertimosi judesius ir greitus skraidymo judesius, bėgiojimą, sukimąsi, kurie perteikia drugelio skrydį, juos sieja tarpusavyje atlikdamas „žemai“ ant grindų arba „aukštai“ atsistojęs. Šias judesių sekas gali šokti pagal muziką arba be muzikos. • Parenka judesius šokio pradžiai (susirietęs guli ant žemės) ir pabaigai (stovi nuleidęs rankas ir galvą), aiškiai parodo, kad užbaigė šokį – sustodamas ar nusilenkdamas žiūrovams. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikų sugalvotas judesių sekas rodyti visiems ir klausti vaikų, ką jie matė. • Padėti vaikams sieti pamatytą personažą su atliekamais judesiais, vartoti frazes, pvz.: „bėgo greitai kaip vilkas“, „šokinėjo aukštai kaip varlė“, „šliaužė lėtai kaip vėžlys“.
	<p>Vaidyba</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Vaidindamas vaizduoja, kaip Batuotas katinas žygiuoja ir dainuoja, sustoja, 	<ul style="list-style-type: none"> • Pasekus ar paskaičius pasaką, pažiūrėjus vaidinimą, paskatinti patiems vaidinti.

		<ul style="list-style-type: none"> • Vaidindamas stalo, lėlių teatre, vaizduoja realistinį ir fantastinį siužetą, išplėtoja vyksmą dialogu, monologu, keisdamas balso intonacijas. • Išreiškia savo norus, jausmus, mintis, baimes. Susikuria ištisą žaidimo aplinką, panaudodamas daiktus, drabužius, reikmenis. • Muzikiniuose žaidimuose ir rateliuose kuria ar savaip perteikia 3–4 veiksmų seką, vaizduojančią augimą, darbus, veikėjų judėjimą, stengiasi perteikti veikėjo nuotaiką. 	<p>pašoka, sukinėdamasis į visas puses apžiūri karaliaus pievas, kaip iškėlęs kardą kovoja su žmogėdra.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sukuria savo pabaigą – dabar katinas nebegauda pelių, o valgo kačių maistą. Vaidindamas Batuo tą katiną kalba pasitikinčiu balsu, veikia drąsiai, ryžtingai. • Stebi, ar kiti vaikai, suaugęs domisi jo vaidinimu. Jei žiūri, dar ryškiau vaidina. • Muzikiniame ratelyje „Kaip aguonėlės auga“ atkartoja veiksmų seką ir laisviau, drąsiau kuria savų: vaizduodamas, kaip aguonėlė išdygo, stojasi rangydamasis į šonus, kaip užaugo – ne tik iškelia rankas į viršų, bet ir jomis pamosuoja, kaip pražydo – sukioja kumštelius, galvą, pajuda visu kūnu. • Pasiūlo dekoracijas, kostiumus. Kartu su suaugusiuoju piešia, spalvina, klijuoja, dekoracijų detales išdėsto, apsirengia kostiumu. 	<ul style="list-style-type: none"> • Parodyti, kaip galima judėti ir kalbėti-intonuoti pagal tipiškus veikėjo bruožus, tempo ritmą: katinas juda ryžtingai, meškinas – lėčiau, nerangiau, zuikis – greičiau, emocionaliau. • Klausti, kaip galėtų judėti ir kalbėti – intonuoti fantastinis veikėjas – ateivis iš kosmoso. • Stebėti vaikų vaidinimus stengiantis suprasti, palankiai vertinti. Jei kas nors neaišku, paklausti, pvz., „Ką atsakė šienpjoviai?“ Parodyti, kaip galima keisti kostiumus, dekoracijas. • Drauge žaisti muzikinius žaidimus ir ratelius, parodyti ir skatinti laisvai, savaip kartoti veiksmus. • Aiškinant siužetą, padaryti pauzes, kad vaikas galėtų sutelkti mintis, sumanymus ir pagal juos veikti. • Pasidžiaugti vaiko sukurtais veiksmais, jų emocionalumu, išraiškingumu. • Įtraukti vaiką į dekoracijų, kostiumų kūrimą ir išdėstymą. Klausti jo nuomonės, atsižvelgti į sumanymus.
		<p>Vizualinė raiška</p> <ul style="list-style-type: none"> • Savo emocijas, patirtį, įspūdžius išreiškia kitiems atpažįstamais vaizdais. • Šryškina vaizduojamų objektų bruožus, reikšmingas detales. 	<ul style="list-style-type: none"> • Piešia išryškindamas reikšmingas detales. Nupiešęs ant kalnelio stovintį berniuką plačiai atverta burna ir ilgomis iškeltomis rankomis, vaikas sako: – Čia berniukas šaukia: „Ei, visi ateikite čia, pas mane, greičiau!“ • Norėdami pasakyti viską, ką žino apie vaizduojamą 	<ul style="list-style-type: none"> • Svarbu turtinti vaiko patirtį, gausinti įspūdžius, kad vaiko kūrybinė raiška nebūtų skurdi, pvz.: skatinti juos tyrinėti artimiausią aplinką, dalyvauti renginiuose, stebėti meno kūrinius, žmonių ir gyvūnų gyvenimą, klausyti istorijų bei patiems jas pasakoti ir kt.

		<p>Objektus vaizduoja ne tokius, kokius mato, o tokius, ką apie juos žino.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kuria pagal išankstinį sumanymą, kuris procese gali kisti. • Eksperimentuoja tapybos, grafikos, mišriomis dailės priemonėmis ir medžiagomis, kuria sudėtingesnius koliažus, trimates formas iš įvairių medžiagų, asambliažus, fotografuoja, piešia skaitmeninėmis priemonėmis (piešimo programomis telefone, kompiuteryje). 	<p>objektą, piešia „permatomus“ piešinius (nupiešto daugiaaukščio namo kambariuose detalai vaizduoja tai, ką nori papasakoti).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pavaizdavo, kas vyksta skrendančiame lėktuve: permatomame lėktuvo salone sėdi žmonės su ausinėmis, jie klauso muzikos. • Vaizduoja žmogaus judesį (sulenkta einančio žmogaus kojas, iškeltas rankas). • Eksperimentuoja ir kuria naudodami monotipijos, grotazo technikas, piešinius papildydami gamtine medžiaga, popieriaus lankstinukais. • Kuria siužetus, ornamentus iš laisvų bei pagal kontūrą iškirptų, išplėšytų iš popieriaus geometrinių formų, gėlių, lapelių, eglučių ir kt. • Karpo, lanksto, pina, audžia iš popieriaus juostelių, šiaudelių ir kt. • Kuria asambliažus, erdvinius-plastinius paveikslus iš įvairiausių daiktų, jų dalių (žaisliukų, smulkių buities daiktų, kamštelių, vielučių, sulankstytų iš popieriaus figūrėlių ir kt.) ant įrėmintos plokštumos arba kabančioje paverstoje plokščioje dėžutėje, papildo sumanymą tapydamas, nupiešdamas papildomų detalių. • Konstruoja erdvines figūras iš popieriaus, papjė mašė, gamtinių medžiagų, antrinių žaliavų (buteliukų, dėžučių). 	<p>Kuo turtingesnė bus vaiko patirtis, tuo išradingesnė ir įdomesnė bus jo kūryba.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pradedant vaizduoti žmogaus judesius, svarbu tyrinėti kūno galimybes (gali lankstytis, šokinėti, suktis), stebėti kitų judesius (šokėjų, sportininkų), patiems išbandyti įvairius judesius ir pozas. • Kalbėtis su vaiku apie jo kūrinėlį, diskutuoti, ką, kodėl ir kaip jis pavaizdavo. Ką ir kodėl norėjo išreikšti, kodėl pasirinko tokias priemones ir kt. Aiškintis, ką jis dar norėtų papasakoti, sukurti. Gėrėtis jo sumanymais, pagirti už išradingumą ir kt. • Drąsinti kurti smulkesnių detalių, gamtinės medžiagos, mozaikas, mandalas, juostas, kilimėlius, dėlioti vaisių ir daržovių mozaikas Rudenėlio šventei. • Skirti pakankamai laiko, kad vaikai galėtų pasinerti į sumanymų realizavimo procesą, veikti kūrybingoje aplinkoje. • Numatyti vaikų kūrybingumą skatinančių meno projektų (pvz., muzikos ir dailės projektas „Aš piešiu muziką“). • Sudaryti sąlygas kurti, reikšti savo potyrius, išpūdžius neįprastomis sąlygomis ir priemonėmis, (pvz., piešiant gamtoje, ant asfalto, šaligatvio plytelių, smėlio, šlapio sulamdyto popieriaus, laikraščio, piešti plunksna, kitu teptuko galu, pagaliuku, akmenėliu ir kt.) • Padėti vaikui išsaugoti kompiuterine grafika sukurtus vaizdus, skatinti apie juos pasakoti, sugalvoti pavadinimus.
--	--	---	--	---

			<ul style="list-style-type: none"> • Grupelė vaikų interaktyvios lentos kompiuterinės grafikos programomis spontaniškai kuria netikėtų vaizdų variantus, mėgaujasi, gėrasi savo atradimais. 	
6-asis žingsnis	<p>Muzika</p> <ul style="list-style-type: none"> • Klausosi įvairaus stiliaus, žanrų muzikos kūrinų ir spalvomis ar piešiniu spontaniškai perteikia kilusius išpūdžius. • Tyrinėja girdimos muzikos, triukšmo, tylos panašumus ir skirtumus. • Įvardija kūrinio nuotaiką, tempą, dinamiką, skiria kai kuriuos instrumentus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Klausosi įvairių stilių muzikos kūrinų. • Tyrinėja, kuo jie skiriasi, ar panašūs nuotaikos, tempo, dinamikos atžvilgiu. Muzikos kūrinyje atpažįsta ir skiria kai kuriuos instrumentus (pvz., smuiką, kankles, gitarą ir kt.). • Klausosi tylos ir triukšmo bei juos aptaria. 	<ul style="list-style-type: none"> • Sudaryti vaikams sąlygas klausytis įvairių epochų, kultūrų ir stiliaus muzikos. • Klausytis tylos, triukšmo, lyginti jų skirtumus. 	
	<ul style="list-style-type: none"> • Dainuoja sudėtingesnio ritmo, melodijos, platesnio diapazono vienbalses dainas, jas gana tiksliai intonuoja. • Dainuoja trumpas daineles kanonu, įsiklausydamas į savo ir draugų dainavimą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Dainuoja sudėtingesnio ritmo, melodijos vienbalses dainas (pvz., V. Juozapaičio „Lietučio pasaka“, lietuvių liaudies daina „Siuntė senis ožką“ ir kt.) bei pakankamai tiksliai jas intonuoja. • Dainuoja trumpas liaudies daineles kanonu (pvz., „Saulėle motule“, „Tu, saulute, vakaran“ ir pan.), klausydamiesi savo ir draugų dainavimo. 	<ul style="list-style-type: none"> • Dainuoti su vaikais įvairaus turinio dainas ir skatinti juos dainuoti visur, kur įmanoma: grupėje, lauke, dirbant, bendraujant, žaidžiant. • Pamokyti vaikus dvibalsio dainavimo, dainuojant trumputes daineles kanonu. 	
	<ul style="list-style-type: none"> • Melodiniais vaikiškais muzikos instrumentais groja 2–3 garsų melodijas. • Pritaria suaugusiojo grojimui, atlikdami 	<ul style="list-style-type: none"> • Melodiniais vaikiškais muzikos instrumentais groja 2–3 garsų melodijas, lietuvių liaudies dainas (pvz., „Du ožiukai“, „Tu, saulute, vakaran“, „Virė virė košė“, „Ganau ganau aveles“ ar kt.). 	<ul style="list-style-type: none"> • Pasirūpinti, kad grupėje vaikai turėtų muzikos instrumentų, spalvotų natų, „dirigento lazdele“, muzikos įrašų, klausymosi aparatūrą, video įrašų apie žymius muzikantus ir jų muzikavimą. 	

		<p>muzikines pjeses solo ir orkestre, seka dirigento judesius, stengiasi kartu pradėti ir baigti kūrinėlį.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Pritaria suaugusiojo grojimui, atlikdami muzikines pjeses (pvz., lietuvių liaudies melodija, harmonizuota V. Žiliaus, „Žvejų polka“, J. Gaižausko „Mažas valsas“, J. Štrauso „Polka“ ar kt.). • Grodami solo ir orkestre, stebi dirigentą, seka muzikos tempą, dinamiką, laiku įstoja ir baigia groti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Groti kartu ir paskatinti vaikus groti melodiniais vaikiškais muzikos instrumentais muzikines pjeses solo ir orkestre. Išsirinkti dirigentą, kuris diriguotų orkestrui. Pamokyti vaikus sekti dirigento judesius, kad jie kartu galėtų pradėti ir baigti kūrinėlį.
		<ul style="list-style-type: none"> • Improvizuodamas balsu, muzikos instrumentu kuria melodiją trumpam tekstui, paveikslui. • Žaidžia muzikinius dialogus, kuria judesius kontrastingo pobūdžio muzikai. 	<ul style="list-style-type: none"> • Balsu, muzikos instrumentu kuria melodijas trumpam tekstui (pvz., pasakos be galo „Buvo senis ir senutė“, „Į aukštą kalną aš lipu“), paveikslui (pvz., žiemą, pavasarį, rudenį, gėles, medžius, gyvūnus ar kt. vaizduojantys paveikslai). Vietoj kalbos vietomis dainuoja (kaip operetėje), kuria muzikinius dialogus. • Improvizuoja savo ir kitų kurtas dainas, ritmus, šokio judesius. 	<ul style="list-style-type: none"> • Žaisti su vaikais kompozitorius, skatinant kurti melodijas tekstams, knygų iliustracijoms, paveikslams, trumpoms pasakėlėms. • Mokyti dalį teksto dainuoti, dalį kalbėti, pratinantis dainuoti „kaip operetėje“. Su vaikais žaisti muzikinius dialogus, vietoje kalbos dainuojant. • Improvizuoti, kurti judesius kontrastingo pobūdžio muzikai, dainoms, šokiams.
		<p>Šokis</p> <ul style="list-style-type: none"> • Šoka sudėtingesnius ratelius (tiltelių, grandinėlės), paprastųjų ir bėgamųjų (paprastasis bėgamasis, aukštas bėgamasis, liaunas, smulkus bėgamasis) žingsnių autorinius ir natūralių judesių šokius. 	<ul style="list-style-type: none"> • Šoka ratelius, pvz., „Aš dailus bernelis“, „Adatyti pamečiau“, „Kumpu snapu pelėda“, „Kupolio rožė“ ir kt. 	<ul style="list-style-type: none"> • Atlikti parinkti nesudėtingos struktūros folklorinius žaidimus, ratelius. Galima naudoti ir kitų tautų folklorinę medžiagą, ypač jei grupėje yra vaikų iš mišrių šeimų. Jei renkama autorinius (profesionalių choreografų ar IU mokytojų) sukurtus šokius, atkreipti dėmesį, kad juose nebūtų sudėtinių judesių (pvz., kryžiuoti kojas vieną prieš kitą, peršokti nuo dviejų kojų ant vienos arba nuo vienos ant dviejų), t. y. polkos, valso, ča ča ča ir kitų sudėtinių šokio žingsnių.
		<ul style="list-style-type: none"> • Šoka improvizuotai kurdamas septynių–aštuonių natūralių judesių seką, perteikdamas trumpą 	<ul style="list-style-type: none"> • Sujungia judesius atliekamus įvairiame erdvės lygyje (aukštyje), įvairiu tempu, panaudojant įvairius judesius be konkrečios istorijos, pvz., ridentis žemai ir 	<ul style="list-style-type: none"> • Siūlyti vaikams stebėti gamtą (gyvai, pvz., pro langą, arba nuotraukoje ar paveiksle), atkreipti dėmesį, kaip kokie gamtos reiškiniai (lietus, vėjas, ugnis) ir aplinkos objektai

		<p>siužetą ar pasirinktą nuotaiką, išreikšdamas erdvės (aukštai – žemai) ir laiko (greitai – lėtai) elementus.</p>	<p>lėtai, bėgti aukštai ir greitai, suktis per vidurį greitai, lėtinti sukimašį ir sustoti. Tą patį padaro, šokio elementų raišką siedamas su norima perteikti mintimi, šokio nuotaika, pvz., greitai sukasi pašokdamas aukštyn ir pakeldamas rankas į viršų, taip perteikdamas džiugesį arba lėtai svyruoja, nuleidęs rankas, pasilenkęs žemyn perteikdamas liūdesį. Priderina šiuos savo judesių derinius prie muzikos, keičia atlikimo greitį atsižvelgdamas į muzikos tempą, nuotaiką.</p>	<p>(gyvūnai, automobiliai, traukiniai) juda ar nejuda, ir ieškoti idėjų kuriant savo judesių.</p>
		<p>Vaidyba</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kurdamas lėlių, dramos vaidinimus pagal girdėtą pasaką ar pasiūlytą situaciją, improvizuoja trumpas žodines veikėjų frazes, fizinius veiksmus, atskleidžia jų norus, emocijas būsenas. • Tikslingai naudoja daiktus, teatro reikmenis, drabužius, aplinką. Žaisdamas muzikinius žaidimus ir ratelius, perteikia veikėjo mintis, emocijas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaidindamas pagal girdėtą pasaką ar pasiūlytą situaciją, pavaizduoja daktarę lapę, kuri gydo miško žvėrelius ir paukštelius, girdo vaikus vaistais, atlieka operacijas; žvirblį, kuris atstraksi ir čirškiančiu balsu ima skūstis, jog jam skauda sparnelį, stirną, kuri atšuoliuoja ir švelniai pasakoja apie sergantį savo vaikelį. • Palaiko bendravimą su žiūrovais nuolat į juos dirstelėdamas. • Kūrybingai naudojasi aplinkoje esančia kėde kaip akmeniu, lapės nameliu. • Keli vaikai, žaisdami teatrą, aptaria, kad bus žaidžiamas drakonas, kas bus drakonas, kas ir kaip jį nugalės, kaip drakonas vėl atgis. Apsirengia kuo panašiau į veikėjus. Po to spontaniškai žaidžia, vaidina. • Žaisdamas muzikinį žaidimą „Šiaudų batai“, laisvai, pagal situaciją reiškia 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti vaikus žaisti – vaidinti trumpas improvizacijas pagal literatūrinius, muzikinius, pačių vaikų išgalvotus siužetus („Katinėlis ir gaidelis“, „Žvirblis“, „Kelionė“). Reikalui esant, pasiūlyti savo idėjų, tačiau būti jautriems vaiko iniciatyvai, jos neslopinti. • Pasiūlyti naudoti įvairius suneštus butaforinius daiktus, parodyti, kaip tie patys daiktai gali būti panaudoti įvairiems tikslams, pvz.: žaisti, kurti vaidinimą lėlių teatre arba persirengti dramos, taip pat muzikinio ratelio veikėjais, pasipuošti. • Kartais įdomesnę teatrinę rekvizitą (nekasdienišką skrybėlę, didelę dėžę ir pan.) tyčia padėti aiškiai matomoje vietoje, kad vaikai jį patys panaudotų teatrinei kūrybai. • Žaisti muzikinius žaidimus ir eiti ratelius, sudaryti sąlygas vaikams išgyventi pasitenkinimą, reikšti savo norus ir jausmus pagal skirtingas to paties siužeto situacijas.

			<p>veikėjo norus ir emocijas, nuosekliai atlieka veiksmus: linksmai šokinėja ir sukasi aplinkui, po to parodo, kaip skauda galvelę ir t. t.</p>	
		<p>Vizualinė raiška</p> <ul style="list-style-type: none"> • Detalesniais, įtaigiais dailės darbais pasakoja realias ir fantastines istorijas, įvykius. Vaizdus papildo grafiniais ženklais (raidėmis, skaičiais, žodžiais ir kt.). • Kuria pagal išankstinį sumanymą, nuosekliai bando jį įgyvendinti. • Kartu su kitais kuria bendrus dailės darbus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Keli vaikai sumano vaizduoti kelionę į Afriką. Ilgokai tariasi, kuriame popieriaus krašte kuris vaikas pieš, pasirenka įvairias dailės priemones ir medžiagas. • Kūrybos procese bendradarbiauja, vienas kitą taiso, dalijasi idėjomis, ginčijasi: <ul style="list-style-type: none"> – Taip nebūna! Mašina į Afriką juk nenuvažiuosi, reikia lėktuvu skristi. Ilgokai piešę ima žaisti: dėlioti žaislines drambliukų, tigrų figūrėles, „važinėti“ Afrikos keliais ir „medžioti“ tigrus. • Piešdamas kuria fantastines istorijas: <ul style="list-style-type: none"> – Aš gyvenu Raudonojo kardo planetoje. Aš nuskrisiu į kitą planetą, kur vykdysiu slaptą misiją. • Mergaitė kuria istoriją, žiūrėdama į savo dailės kūrinį: <ul style="list-style-type: none"> – Gyvybės medis yra labai panašus į tikrą medį. Jis yra pasodintas vazonyje. Ant šakų tupi paukšteliai. Jie žiūri vienas į kitą. Man atrodo, kad vienas yra mergaitė, o kitas berniukas. Jie labai gražiai draugauja. Ant to medžio yra daug uogyčių, vienos žalios, o kitos raudonos. O čia tupi mano šuniukas, jis žiūri į paukščiukus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Turtinti vaikų patirtį, vaizdinius. • Suteikti galimybę pamatyti tautodailės, taikomosios dekoratyvinės ir vaizduojamosios dailės, šiuolaikinio meno (instaliacijų, abstrakčių skulptūrų, fotografijų ir kt.) kūrinius, menininkų kūrybos procesą artimoje aplinkoje, parodose, muziejuose, tradicinėse šventėse. • Ugdyti vaiko vaizduotę, skatinant įsiziūrėti bei apibūdinti, kokia gali būti ir ką gali „kalbėti“ linija (ji gali būti rami, aštri, virpanti, gali šokinėti, suktis, gali tyliai ir garsiai skambėti, gali pasakyti apie skirtingus kvapus – rožės ar česnako), spalva gali skleisti šilumą ar šaltį, ant popieriaus išpūtinėtų į šonus dažų dėmė gali priminti skrendantį paukštį ir pan. • Palaikyti unikalų vaiko gebėjimą vaizdu išreikšti jutiminę patirtį (garsų, kvapų, skonio ir kt.). • Suteikti galimybę vaikams kurti ornamentus, vaizdus, dekoruoti audinius, daiktus grafiniais ženklais ir simboliais (skaičiais, raidėmis). • Paskatinti sukurti savo inicialais išgražintą asmeninę kortelę, atviruką, paveikslėlį.

		<ul style="list-style-type: none"> • Skirtingiems sumanymams įgyvendinti dažniausiai tikslingai pasirenka dailės priemones ir technikas. • Eksperimentuoja sudėtingesnėmis dailės technikomis, skaitmeninio piešimo ir kitomis kompiuterinėmis technologijomis. 	<ul style="list-style-type: none"> • Stabteli prie tautodailės ornamentikos plakato, ilgokai jį apžiūrinėjusi pasirenka įvairių spalvų flomasterius ir nueina piešti. • Kuria erdvines, mobilies kompozicijas. Įvairių spalvų popierinius skritulius kerpa ratuku, išgaudami spirales. Jas pakabina ant sutvirtintų sukryžiuotų pagaliukų. Ant jų sumano priklijuoti gėlyčių, vienur, kitur paspalvinti. • Kuria „gražius vaizdus“ ant šviesos stalo ar grafoprojektoriaus dėliodamas peršviečiamus ir neperšviečiamus daiktus, figūrėles, iškirptas iš popieriaus ar spalvoto skaidraus plastiko lapų. Jūs fotografuoja, peržiūri naudodami multimediją. • Žaidžia kompiuterinės grafikos programa (Paint, Paintbrush ir kt.), bando piešti įvairių spalvų linijomis, lieti dėmes, keisti spalvas, visiems savo kūrinį rodo ekrane. 	<ul style="list-style-type: none"> • Eksperimentuoti ir atidžiau įsižiūrėti į įvairių medžiagų ir technikų teikiamas galimybes (pvz., priešingose stalo pusėse sėdintys vaikai lėtai rankomis brauko ant jo esančius dažus, stebėti jų maišymąsi, atsiradusius atsitiktinius raštus ir vaizdus. Padaryti vaikams patikusių fragmentų atspaudus. • Sudaryti galimybę netikėčiausiais būdais pažinti dailės medžiagų galimybes: atliekant eksperimentą „Sprogstančios spalvos“ (naudojant maistinius dažus, pieną ir skystą muilą), piešiant stiklo kamuoliukais, bandant spalvų maišymąsi per nutiestus tarp spalvoto vandens indelių popierinio rankšluosčio tiltus, mėgaujantis ebru (tapyba ant vandens) ir t. t. • Jeigu grupė ar darželis turi kompiuterį, šviesos stalą, fotoaparata, grafoprojektorių, multimediją, interaktyvią lentą, tereikia padrąsinti vaikus įvairiapusei kūrybinei raiškai, kūrybai skaitmeninėmis priemonėmis (programomis Paint, Paintbrush, Corel, Photoshop ir kt.). • Kaupti elektroninius arba popierinius vaikų kūrybos albumus (kompiuterinius piešinius, sukurtų kompozicijų nuotraukas ir kt.).
--	--	---	--	--

ŽENKLAI, ĮSPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ

Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „ <i>Aš galiu kitaip</i> “
---	---

<ul style="list-style-type: none"> – vengia dalyvauti veikloje, kai yra derinamas klausymasis ir judesys (pvz., šokis); – atlieka netikslius judesius, kai reikia klausyti muzikos ir ritmiškai ploti; – nemėgsta klausytis pasakojimų, pasakėlių; – negali atpasakoti girdėtų pasakojimų; – nepajėgia pakartoti demonstruojamų judesių; – nesiseka piešti aplinkos daiktų, kopijuoti, jungti taškelius, žaisti su spalvinimo knygelėmis; – nesidomi paveikslėliais knygelėse; – piešdami, lipdydami, aplikuodami daro netikslius judesius pirštais, darbeliai nuolat ištepti, suglamžyti; <ul style="list-style-type: none"> – sunkiai pataiko įdėti objektą į reikiamą vietą (pvz., įdėti kaladėlę į jai skirtą išpjovą), varstyti raištelius, tiksliai sujungti dalis ir kt.; – netiksliai gestikuliuoja rankytėmis šokio, žaidimo metu ir pan.; – neigiamai reaguoja (dengiasi ausis, rėkia, slepiasi) į tam tikrus garsus (aukštus, žemus ir kt.); – neigiamai reaguoja į tam tikras spalvas; – „įklimpsta“ į vieną meninės raiškos būdą (pvz., piešia vienodas formas, naudodamas tą pačią spalvą). 	<ul style="list-style-type: none"> – stengiasi piešti, remdamasis vaizduote; – stebi šokančius vaikus, klausosi muzikos, dalyvauja judriuose žaidimuose, kai nėra muzikos arba žodinių komentary; – apžiūrinėja paveikslėlius, jei nereikia jų kopijuoti; – dainuoja, klausosi pasakų ir atlieka kitą veiklą, susijusią su girdimuoju suvokimu; – atlieka veiklą, susijusią su regimuoju suvokimu (piešia, kopijuoja ir pan.); – žaidžia matytus ir išmokus žaidimus; – mėgdžioja bendraamžių žaidimus.
<p>Rekomendacijos IU mokytojams ir tėvams</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kai vaikui sunkiai sekasi veikla, kur būtinas girdimasis arba regimasis suvokimas (piešti, dainuoti, ir pan.), reikėtų ne jos atsisakyti, o supaprastinti (pvz., spalvinti vietoj piešimo, skambinti varpeliu vietoj dainavimo). • Duokite daugiau laiko meninės veiklos užduočiai atlikti. • Pastebėję, jog vaikas negali papasakoti girdėtos pasakėlės, pasakokite jam trumpus pasakojimus, iliustruokite juos paveikslėliais, judesiais – ugdykite girdimąjį suvokimą, kalbos supratimą. • Pastebėję skurdžią vaizduotę, prašykite, kad papildytų savo sukurtą kūrinėlį koku nors netikėtu personažu ar judesiu, džiugiai pakomentuokite rezultata. • Reikėtų jautriai reaguoti į vaiko demonstruojamą nepakantumą tam tikriems garsams, spalvoms ir stengtis, kad jų nebūtų (būtų mažiau) vaiko aplinkoje. • Jei vaikas pernelyg įpranta naudoti vieną spalvą, formą, pamažu siūlykite alternatyvą, pvz., prašydami nuspalvinti, suklijuoti kitos spalvos figūras ir pan. • Jei vaikas vengia šokti pagal muziką, leiskite improvizuoti pagal kitokį garsinį foną, pvz., vaizduoti gyvūnus, kurių skleidžiamus garsus girdi įrašė. • Mokykite pasisveikinimo ir atsisveikinimo dainelių. 	

- Girdimojo (kai girdi, bet blogai suvokia girdimą informaciją), regimojo (kai mato, bet blogai suvokia regimą informaciją), kinestezinio (kai nesuvokia rankos, kalbos padargų judėjimo krypties) ir kitokio pobūdžio suvokimo nepakankamumas gali lemti vaikui rimtų sunkumų mokykloje, todėl pastebėjus šių sutrikimų požymių, būtina kryptingai naudoti pratimus, užduotis, lavinančius vaiko suvokimo funkcijas. Ikimokykliniame mažiujė šiuos sunkumus įveikti yra lengviausia. Užduotis parinkti jums visada padės specialusis pedagogas ar logopedas.

13. Estetinis suvokimas

Vaiko estetinis suvokimas – tai gebėjimas suvokti, pajauti ir reflektuoti estetinius potyrius, kurie kyla matant ir jaučiant aplinkos (gamtos ir aplinkinio pasaulio, žmonių santykių, veiklos), meno kūrinių, savo ir kitų kūrybos grožį.

Estetinio suvokimo raiška ikimokykliniame amžiuje.

Estetiškumo poreikis reiškiasi nuo gimimo taip, kaip ir noras būti laimingam, kaip tiesos ir gėrio siekis. Pirmaisiais gyvenimo metais vaikas gyvai reaguoja į visa, kas gražu ir gera (malonią šypseną, į ritmiškus garsus, žodžius, skirtingų intonacijų kalbą, ryškias spalvas, formas). Vaikas gana anksti gali pradėti harmoningai derinti atskirus elementus, intuityviai estetiškai išgyventi menininko ar kito vaiko kūrinių, kurti grožį jo net nesuvokdamas.

Vyresnio ikimokyklinio amžiaus vaikas:

- gėrisi ir žavisi įvairiomis grožio formomis;
- atsiradus pirmiems estetinio suvokimo elementams ima reikštis tikslingos estetiškos kūrybos pradmenys;
- nuo įspūdžių pereina prie vertinimo: savaip supranta ir vertina gamtos, buities, žmonių poelgių bei veiklos grožį, skiria, kas vertinga ir kas ne;
- rodo poreikį saugoti visa, kas gražu (pvz., neskinti gėlių, nes pieva labai graži);
- pajėgia išvelgti kai kuriuos meno kūrinių herojų taurius veiksmus (poelgius, kuriems reikia pasiaukojimo, ištvermės, drąsos), didingumo elementus (pvz., žmonių, ginančių Tėvynę), nori būti panašūs į juos.

Estetinio suvokimo srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- nusiteikimas grožio, meninės kūrybos potyriams bei džiaugsmui; aplinkos, žmonių santykių, meno, savo ir kitų kūrybos grožio pajauta;
- jautrumas grožiui, meno raiškos priemonėmis (spalvai, linijai, formai, judesiui, muzikos garsams ir kt.);
- jutiminių ir emocinių grožio išgyvenimų prisiminimas, apmąstymas ir dalijimasis su kitais.

Vertybinių nuostata.

Domisi, gėrisi, grožisi aplinka, meno kūrinių, menine veikla.

Esminis gebėjimas.

Pastebi ir žavisi aplinkos grožiu, meno kūrinių, džiaugiasi savo ir kitų kūryba, jaučia, suvokia ir apibūdina kai kuriuos muzikos, šokio, vaidybos, vizualaus meno estetikos ypatumus, reiškia savo estetinius potyrius, dalijasi išgyvenimais, įspūdžiais.

Metai	Žingsniai	Estetinio suvokimo srities pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
1-3 metai	1-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> Susidomi, trumpam sutelkia dėmesį bei rodo pasitenkinimą (krykštauja, siekia paliesti rankomis), kai yra emociškai kalbinamas suaugusiojo, kai mato ryškius, gražių formų daiktus, spalvingus paveikslėlius, žaislus, girdi ritmiškus muzikos ir kitus garsus, mato šokio judesius. 	<ul style="list-style-type: none"> Sutelkia dėmesį į klausomą muziką, guguoja ir juokiasi girdėdamas malonius garsus, verkia nuo nemalonių, šiurkščių garsų, ramus, kai dainuojama ar kalbama raminančiu balsu. Girdėdamas kalbą, dainavimą, muziką, judina rankas, kojas, linguoja, įsikibęs į atramą, spyruokliuoja kojomis. Trumpam nutyla ir susidomėjęs seka, kaip suaugusysis tyliai arba linksmai slepiasi ir vėl pasirodo arba kaip ant stalo emociškai vedžioja kiškučio žaislą. Tepdamas pirštais dažus stabteli, pasižiūri į savo pirštus, pažvelgia į pėdsakus popieriuje ir, supratęs, kad tai daryti smagu, ima kartoti Įdėmiai ir su džiaugsmu žiūrinėja spalvingų iliustracijų knygelę, liečia rankutėmis, šūkčioja, kalbina spalvingus paveikslėlius. 	<ul style="list-style-type: none"> Kurti muzikinę aplinką, kurioje vaikas turėtų galimybę klausytis įvairių garsų ir malonių, švelnių melodijų, atliekamų balsu ar muzikos instrumentais. Emocionaliai kalbėtis, žaidinti, bendrauti, kad vaikas girdėtų intonacijomis ir jautų veiksmais reiškiamas emocijas. Suteikti vaikui galimybę sureaguoti savo tempu, t. y. palaukti tiek laiko, kiek reikia vaikui, o ne kiek atrodo tinkama IU mokytojui. Būti šalia vaiko, kartu su juo džiūgauti, padrąsinti jo bandymus, pamokyti, kaip paimti ir rankoje išlaikyti piešimo priemonę. Kurti jaukią, gražią aplinką, kurioje vaikų akių lygyje būtų išdėstyti gražūs daiktai, vaikams prieinami žaislai, paveikslėliai, nuotraukos.
	2-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> Skirtingai reaguoja girdėdamas besikeičiančių intonacijų suaugusiojo kalbinimą, muzikos garsus, matydamas gražius gamtos bei aplinkos daiktus ar 	<ul style="list-style-type: none"> Aktyviai reiškia emocijas klausydamas linksmos muzikos, dainos: džiaugiasi, šypsosi, kai daina ar muzikinė pjesė linksma, nuliūsta, susimąsto, nusiramina, kartais pravirksta, kai melodija liūdna. Stebi šokantį vaiką, pedagogą, profesionalų šokėją, sutelkia žvilgsnį, trumpais skiemenimis išreiškia savo susidomėjimą, ploja, jei patinka, suirzta, jei nuobodu. 	<ul style="list-style-type: none"> Dainuoti vaikui, klausytis įvairios nuotaikos dainų, kontrastingos nuotaikos muzikos kūrinijų, Skatinti teigiamas, džiugias emocijas ir slopinti neigiamų emocijų proveržius. Leisti vaikams stebėti šokį gulint ar sėdint ant grindų, kad jie galėtų keisti pozą ir laisvai kūnu reaguoti į stebimo šokio sukeltus įspūdžius.

		<p>vaizdus, spalvingas knygečių iliustracijas, šokančius ir vaidinančius vaikus ar suaugusiuosius.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Intuityviai mėgdžioja tai, kas jam patinka. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ilgiau sutelkdamas dėmesį seka, kaip striksi kiškutis, klausosi, kaip gąsdindamas vilkas sako: „Ū-ū-ū“. Pats mėgdžioja veiksmus, garsus, džiaugiasi laisvu, išraiškingu savo paties intonavimu, veikimu • Stebi tapantį suaugusįjį, klausosi jo sakomų žodžių: „tap, tap, tap; bėga, bėga, bėga; strikt, strikt, strikt“. Pats ima mėgdžioti tapymo veiksmus. Sulaukęs pagyrimo ir palaikymo, džiaugiasi bei bando dar. • Džiūgauja, krykštauja, matydamas spalvingas gėles pievoje, gėlyne, nori jas pačiupinėti, nuskinti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kartu su vaiku žaisti ir išraiškingai rodyti, kaip galima veikti, tarytum žaislas ar stalo teatro lėlė būtų gyva. Gąsdinimo, pasibaisėjimo emocijas reikšti sąlygiškomis mimikomis ir intonacijomis, leidžiant vaikams pajusti ir suprasti, kad taip elgiamasi ne iš tikrųjų, o tyčia. • Išdėlioti piešinius vaikui matomoje vietoje, kad jis galėtų prieiti ir vėl į juos pasižiūrėti. Pagirti, pasikalbėti apie jo kūrinėlį. • Suteikti vaikui galimybę pažinti ir išbandyti įvairias dailės medžiagas ir priemones. • Sudaryti galimybes vaikui matyti gražius gamtos, aplinkos vaizdus, spalvingas knygeles, dailės kūrinius.
3-asis žingsnis		<ul style="list-style-type: none"> • Atpažįsta (suklūsta, rodo) kai kuriuos jau girdėtus muzikos kūrinius, matytus šokius, ratelius, vaidinimo veikėjus, dailės kūrinius. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kartais klausydamiesi nuotaikinių vokaliųjų, instrumentinių muzikos kūrinių šypsosi, mojuoja kojomis į muzikos taktą, kartais susiraukia, nuleidžia galvą, atsistoja ir vaikšto. • Stebėdamas šokį klausia: – Ką jis daro? Komentuoja: – Žiūrėk, jis sukasi! Jis pagavo drugelį! Nupiešia labiausiai įsiminusį šokio personažą. • Suvokia, kad vaizduoja kitą – maitindamas lėlę, paklaustas paaiškina: – Aš esu mama! – Aš esu tėtis! • Žiūrėdamas į linijų raizginius ir spalvines dėmes sako: – Čia mamytė žiūri. 	<ul style="list-style-type: none"> • Duoti klausytis įvairios nuotaikos muzikos kūrinių, kad vaikas juos įsimintų ir vėliau juos kartu aptarti. • Pažiūrėjus drauge šokį, užduoti mąstymą skatinančius klausimus, pvz., „Ką matėte?“ „Kodėl tau atrodo, kad ragana buvo pikta?“ • Kartu su vaikais žiūrėti lėlių ir dramos vaidinimus, klausytis jų įrašų. Užduodant klausimus (pvz., „Kas čia?“) skatinti atpažinti vaizduojamą pasaką. • Skatinti pasakoti apie savo ar kitų piešinių, aplinkoje pamatytus paveikslus ar knygečių iliustracijas.

			<ul style="list-style-type: none"> • Įžiūrėjęs savo piešinyje lėktuvą, ima bėgioti iškėlęs piešinį po grupę, burgzti kaip lėktuvas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Nestabdyti vaiko, jei jis su savo kūrybos darbėliu ima žaisti, bėgioti, ką nors vaizduoti judesiais, tai padės vaikui turtinti vaiduotę ir skatinti kūrybinės saviraiškos poreikį.
		<ul style="list-style-type: none"> • Emocingai reaguoja girdėdamas darnų garsų, intonacijų, žodžių sąskambį, žiūrindamas savo ir kitų piešinėlius, spalvingas knygelių iliustracijas, žaislus, džiaugdamosis savo puošnia apranga. 	<ul style="list-style-type: none"> • Džiaugiasi jau girdėtu instrumentinės muzikos įrašu, daina, bando kartu dainuoti. • Linksmų vaidinimo epizodų metu juokiasi, nori bėgioti. • Grožisi savo puošniais drabužiais, sako: – Čia mano graži suknelė! 	<ul style="list-style-type: none"> • Džiuginti vaikus ir padėti jiems kaupti muzikinius įspūdžius, skatinti atidžiai klausytis muzikos, ja gėrėtis. • Kadangi vaikai nuo gausių ryškių įspūdžių greit pavargsta, reikėtų stebėti trumpą vaidinimą (daug kartų tą patį). • Stebėti vaiką tomis akimirkomis, kai jis grožisi, džiaugiasi gamtos ir kitos aplinkos daiktais ar reiškiniais, žaislais, savo išvaizda. Tinkamu momentu jį pakalbinti, paklausti, kas jam gražu.
		<ul style="list-style-type: none"> • Paklaustas pasako, ar patiko muzikos kūrinėlis, dainelė, šokis, vaidinimas, dailės darbelis. 	<ul style="list-style-type: none"> • Jei šokis patiko, ploja, paklaustas paskirais žodžiais atsako: – Gražiai šoko. Galvos linktelėjimu ar žodžiu „taip“ išreiškia savo nuomonę. • Parodydamas, kad vaidinimas patinka, ploja, šūkčioja. • Kiek ilgiau sutelkia dėmesį stebėdamas vaidinimą. Pasirodžius veikėjui, jį įvardija, nusako, komentuoja: – Eina vilkas, jis negeras, sako „Ū-ū-ū!“ 	<ul style="list-style-type: none"> • Pritarti vaiko komentarams, papildyti jo vertinimą kitais žodžiais. • Pasidomėti, ar vaikui patiko vaidinimas. Nuraminti, jei vaikas bijo, jog vilkas gali ateiti ir į jo namus. • Akcentuoti, jog teatre viskas vyksta ne iš tikrųjų, o taip yra sugalvota, pramanyta, sužaisa.
4-6 metai	4-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Džiaugiasi menine veikla, nori dainuoti, šokti, vaidinti, pasipuošti, gražiai atrodyti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Džiugiai eina į salėje vykstančią muzikinę valandėlę, noriai dainuoja, šoka, žaidžia – Man labiausiai patinka šokti, noriu būti šokėja kaip televizijoje. – Noriu į muzikos salę, ten bus teatras. 	<ul style="list-style-type: none"> • Sudaryti galimybes vaikams dalyvauti muzikinėje veikloje ir darželyje vykstančiuose renginiuose.

		<ul style="list-style-type: none"> • Išreiškia norą gražiai dainuoti, šokti, vaidinti, gražiai sutvarkyti daiktus, žaislus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Atkreipti dėmesį, kai vaikas sako, kad nori gražiai ką nors daryti, palaikyti jo norą, pasidžiaugti, pagirti.
		<ul style="list-style-type: none"> • Pasako, ką pats šoko, pvz.: „Aš buvau gėlė ir sukausi.“ 	<ul style="list-style-type: none"> • Paprašyti vaiko pasakyti ir parodyti, kaip jis būtų ką nors daręs.
		<ul style="list-style-type: none"> • Norėdamas suprasti vaidinimą apie vilką ir ožiukus, klausia („Kas čia?“), spėlioja („Ar vilkas suris ožiukus?“), pats bando paaiškinti („Vilkas ožiukus atris“). 	<ul style="list-style-type: none"> • Įsiklausyti į vaiko klausimus ir, jei vaikas pats nepaaiškina, prieš vaidinimą trumpai papasakoti, apie ką bus vaidinama. Atkreipti vaiko dėmesį į pabaigą, paklausti, kokia ji – laiminga ar liūdna?
		<ul style="list-style-type: none"> • Įsijautęs į piešimo procesą, emociškai komentuoja savo piešinį: – Jūroje audra, va, mėlynos bangos. Iš jūros išplaukia slibinas. Bangos tai su akelėmis – žiūri į slibiną. 	<ul style="list-style-type: none"> • Padėti pajusti vaizdo, nuotaikų pasikeitimus keičiantis linijai, formai bei spalvai. • Pasikalbėti, kokius potyrius pavyko papasakoti piešiniu, naudojant vienokias ar kitokias dailės raiškos priemones, paklausti, kaip jam gražiau.
	<ul style="list-style-type: none"> • Skirtingai reaguoja (ramiai ar emociškai) klausydamas ir stebėdamas skirtingo pobūdžio, kontrastingus meno kūrinius, aplinką. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skirtingai reaguoja matydami šokant polką ir valsą (ima šokinėti arba ramiai linguoja), linksmo siužeto paveikslėlį ir skulptūrėlę (aktyviai komentuoja arba ramiai apžiūrinėja, glosto). 	<ul style="list-style-type: none"> • Sudaryti sąlygas klausyti, stebėti skirtingus meno kūrinius, paskatinti reikšti savo išgyvenimus, paprašyti pasakyti, kaip jaučiasi, ką pajuto.
<ul style="list-style-type: none"> • Pajunta knygelėje vaizduojamų personažų emocišes būsenas: – O ta mergaitė verkia, nes jai liūdna, jos vardas Ašarėlė. Pastebi formas: – Lapės uodega ilga kaip šluota... 		<ul style="list-style-type: none"> • Būti greta vaikui apžiūrinėjant meno kūrinius, daiktus, žaislus, ugdyti estetinį jautrumą – pritarti, papildyti jo išsakytas mintis („Taip, ir man patinka, ir man gražu.“). 	
<ul style="list-style-type: none"> • Sutelkdamas žvilgsnį pastebi ir emociškai reaguoja į kai kurias meno kūrinių, gamtos (ypač augalų, gėlių), buities daiktų, bendraamžių elgesio, šventiškaip pasipuošusios grupės, gatvės, namų estetiškes savybes, sako: „Graži gėlytė. Gražiai šuniukas šokinėja. Duok kitą gražią knygutę, kur groja.“ 		<ul style="list-style-type: none"> • Kasdienėje veikloje kalbant su vaikais nuolat vartoti žodžius „džiaugiuosi tavo piešinėliu, puikiai atrodai, gražiai pasielgei“, kad vaikai galėtų išgirsti ir pradėti suprasti, kas yra gražu. 	

		<ul style="list-style-type: none"> • Keliais žodžiais ar sakiniiais pasako savo įspūdžius apie klausytą muziką, dainelę, eilėraštį, pasaką, matytą šokį, vaidinimą, dailės kūrinį, knygelių iliustracijas, gamtos ir aplinkos daiktus ir reiškinius, pastebi ir apibūdina kai kurias jų detales. • Reaguoja į kitų nuomonę. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pasako savo nuomonę, kuris meno kūrinys, kuri jo paties ir kitų grupės draugų meninė veikla, rezultatai patiko labiausiai ir kodėl, pvz., apie piešinį: – Man taip patinka. Man taip gražiau. Apie muzikos kūrinį, koncertą ar muzikinį spektaklį: – Apie mamytę man patiko, gražiai dainavo. • Pasakodamas apie matytą šokį, judesį susieja su personažu ar nuotaika („Bėgo greitai kaip vilkas. Šokinėjo aukštai kaip varlė“). • Apžiūrinėdami draugų nupieštas saulutes, diskutuoja, kuriuose piešiniuose saulutė linksmia, kuriuose – liūdna. • Pasako savo nuomonę apie savo ir kitų išorės grožį, apie gražų ir negražų bendraamžių poelgį, pvz., „Gražiai pasipuošė, padėjo sutvarkyti žaisliukus. Negražiai pasakė.“ • Jautriai reaguoja į kitų vertinimus, piešdamas susijaudinęs sako: – Jis man trukdo, sako, kad makaliūzė nupiešiau, bet aš piešiu snaiges, na viską. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti klausant, apžiūrint meno kūrinius kalbėti apie savo ir kitų darbelius: kodėl patinka, kuris gražesnis, kuris linksmiausias, kokių spalvų ar formų, kurį norėtum dar išgirsti, pamatyti, kodėl? • Pažiūrėjus šokį, aptarti, atsakyti į klausimus: „Kaip?“ „Kodėl?“ • Kalbėtis su vaiku apie spalvas paletėje, kurios spalvos jiems atrodo linksmos arba liūdnos, tyrinėti spalvų maišymosi efektus. • Stebėti, kad vertindami neįskaudintų vieni kitų. Dažniau atkreipti vaikų dėmesį į tai, kas gražu, gera, nei į tai, kas kelia pasibjaurėjimą, pasipiktinimą. • Padėti vaikui ugdytis pasitikėjimą savimi, pritarti, padrąsinti tęsti savo kūrybą.
5-asis žingsnis		<ul style="list-style-type: none"> • Mėgaujasi muzikavimu, šokiu, vaidyba, dailės veikla. Rodo pasitenkinimą bendra veikla ir kūryba, gėrisi savo ir kitų menine veikla, geru elgesiu, darbais. 	<ul style="list-style-type: none"> • Patikusius, sukėlusius daug emocijų kūrinius, daineles, ratelius prašo nuolat kartoti. • Nusako pasakų, vaidinimų veikėjų balsų intonacijas (pvz., „Lapė labai plonai kalbėjo, o 	<ul style="list-style-type: none"> • Paprastai ir vaikams suprantamai atskleisti muzikos kūrinių grožį. • Skatinti vaikus savo žaidimuose vaidinti muzikantus, šokėjus, dainininkus, vaizduojant, kad jie yra scenoje, dainuoja su mikrofonu ar groja muzikos instrumentu. • Kartu su vaikais žiūrėti lėlių ir dramos vaidinimus, klausytis vaidinimų įrašų, žiūrėti animacinius filmukus.

		<ul style="list-style-type: none"> • Grožisi gamtos spalvomis, formomis, garsais. 	<p>meška – labai storai.“) ir jas pakartoja žaidimuose.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Su dideliu susidomėjimu dalyvauja kūrybos procese kartu su tautodailininke, paaiškina apie velykinio kiaušinio marginimo procesą: – Ta teta dažė, pasiėmė pieštuką ir smeigtuką ir dažė. Kai nudažė, dėjo tą kiaušinį į dažus. Piešė ant tų kiaušinukų viską: saules, tvoreles. Aš bandžiau tą tvorelę tokią, bet neišėjo. Mamai reikės parodyti, ji nežino, kaip reikia dažyti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Sudaryti sąlygas vaikams dalyvauti ar stebėti įvairius muzikinius, vaidybinius renginius. • Skatinti stebėti menininkų kūrybos procesą bei patiems kartu kurti, nes estetinį suvokimą ir jautrumą vaikas geriausiai ugdo si veikdamas, kurdamas, apie tai kalbėdamas, aiškindamas.
			<ul style="list-style-type: none"> • Džiaugiasi piešimo procesu: „Piešti malonu todėl, kad išimi iš savo galvos namą, žmones, gėlytes ir uždedi juos ant popieriaus.“ Kalbėdamas apie draugo piešinį, šokį, pagiria, kad buvo gražu. 	<ul style="list-style-type: none"> • Sudominti vaikus patrauklia ir malonia veikla paties IU mokytojo ir kitų kūrybos pavyzdžiais. Išklaustyti vaiką ir pačiam pasakoti apie savo kūrybinius sumanymus. Diskutuoti, ką dailininkas norėjo pasakyti: – Užsimerk ir pasakyk ką, jautei žiūrėdamas į šį paveikslą? – Ką dailininkas galvojo tapydamas šį paveikslą?
			<ul style="list-style-type: none"> • Trumpai grožisi gamta, sutelkia dėmesį ir pastebi spalvų ir formų, garsų darną ir įvairumą, pamatęs spalvingą klevą rudenį sako: – Koks gražus medis, kiek daug spalvų! 	<ul style="list-style-type: none"> • Gamta yra pats stipriausias estetinio ugdymo šaltinis, todėl reikėtų skatinti vaikus įvairiausiais būdais pamatyti, pajusti kasdien atsiveriantį vis naują grožį.
			<ul style="list-style-type: none"> • Džiaugiasi ir gėrisi ornamentais išgražintais drabužiais, aplinkos daiktais. Vaikas sako: „Tokiais ornamentais papuoštas mano tėčio megztinis.“ 	<ul style="list-style-type: none"> • Nuolat ugdyti vaikų estetinį skonį, atkreipiant dėmesį į kasdien vaiko aplinkoje esančius daiktus, drabužių puošybą, kitų bei pačių vaikų sukurtą tvarkingą ir gražią aplinką.
		<ul style="list-style-type: none"> • Pastebi kai kuriuos meninės kūrybos proceso 	<ul style="list-style-type: none"> • Girdėtus muzikos kūrinėlius elementariai apibūdina (pvz., pelytės muzika – „plona“, tyli, o meškino – „stora“, garsi). Klausomus 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti vaikus domėtis muzika ir jos išraiškos priemonėmis, aptarti turinį, nuotaiką ir muzikos instrumentų tembrus.

		<p>ypatumus (siužetą, veikėjų bruožus, nuotaiką, spalvas, veiksmus). Pasako, kaip jautėsi ir ką patyrė dainuodamas, šokdamas, vaidindamas, piešdamas.</p>	<p>programinės muzikos kūrinius apibūdina žodžiais: „Polkutė – linksma, lopšinė – švelni, liūliuojanti, maršas – smagus, smagu grojant žygiuoti“ ir pan.).</p>	
			<ul style="list-style-type: none"> • Savarankiškai pasakoja matyto šokio siužetą: <ul style="list-style-type: none"> – Iš pradžių buvo tamsu, paskui pasirodė drugelis, buvo šviesu ir jis skrido, po to susitiko gėlę ir šoko su ja, nes jiems kartu buvo linksma. 	<ul style="list-style-type: none"> • Sugalvoti įvairių būdų, kaip padėti vaikui suvokti ir papasakoti matyto kūrinio siužetą: žiūrėti pasakojimo videoįrašą, klausyti ausinėmis audioįrašo, pasakoti draugui „telefonu“ ir kt.
			<ul style="list-style-type: none"> • Žiūrėdamas vaidinimą apie vilką ir ožiukus, atkreipia dėmesį į veikėjų elgesio, judėjimo, intonacijų ypatybes, jas įvardija: vilkas kalba garsiai, jo balsas storas, turi didelę galvą, aštrius dantis. Ožiukai maži, balti, rageliai riesti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kartu su vaikais žiūrėti lėlių ir dramos vaidinimus, klausytis vaidinimų įrašų, žiūrėti animacinius filmukus. • Sudaryti sąlygas vaikams dalyvauti ar stebėti įvairius muzikinius, vaidybinius renginius.
			<ul style="list-style-type: none"> • Kartu su IU mokytoju apžiūri dailės reprodukcijas, nuotraukas, pažiūri trumpą filmo fragmentą. Diskutuoja, kas ką yra matę, elementariai aiškinasi, kuo skiriasi dailės kūrinys, fotografija, kinas ir kt.: <ul style="list-style-type: none"> – Čia tai dailininkas nupiešė. – Mano tėtis yra fotografas, jis gražiai moka fotografuoti. – Filmą juk sugalvoja ir nufilmuoja. 	<ul style="list-style-type: none"> • Sudaryti galimybę vaikams stebėti vaizduojamosios (tapybos, grafikos, skulptūros) ir taikomosios – dekoratyvinės (keramikos, tekstilės, odos, amatų, liaudies meistrų dirbinių ir kt.) dailės kūrinius, reprodukcijas ir kt. ugdymo įstaigoje, parodose, galerijose, mugėse, šventėse, tradiciniuose renginiuose.
		<ul style="list-style-type: none"> • Dalijasi išpūdžiais po koncertų, spektaklių, parodų, renginių lankymo. Pasako savo nuomonę apie muzikos kūrinių, dainelę, šoki, 	<ul style="list-style-type: none"> • Padainavęs, pažaidęs muzikinį ratelį ar žaidimą, pasako, kuris labiau patinka, o kuris nelabai: <ul style="list-style-type: none"> – Šita dainelė man labai patinka, ji linksma. – Man nepatinka šokti, geriau dainuoti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Sukurti situacijų, kad vaikas galėtų meno kūrinius, savo ir kitų meninę veiklą vertinti savaip lygindamas.
			<ul style="list-style-type: none"> • Išsako savo nuomonę, kodėl patiko ar nepatiko matytas šokis: – Man patiko, nes labai gražiai šoko saulė. 	<ul style="list-style-type: none"> • Paskatinti kiekvieną išsakyti savo nuomonę. Paklausti, kaip dar kitaip galėtų apie muziką,

		<p>vaidinimą, dailės darbely, aplinką, drabužį, tautodailės ornamentais papuoštus daiktus.</p>	<p>– Man nepatiko, nes jis negražiai šokinėjo. Pasako, kodėl pačiam patiko ar nepatiko šokti: – Man patiko šokti, nes buvo linksmas šokis.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Estetinį meno kūrinių ir savo kūrybos vertinimą susieja su doriniais, emociniais išgyvenimais: – Vilkas pilkas negražus, negeras, o ožiukai ir jų mama – gražūs, geri. Draugystės dieną iškerpa iš popieriaus gėlę ir sako, kad nori padovanoti draugei už tai, kad ji gera ir dalijasi žaislais. • Veido išraiška, judesiais, žodžiais parodo, kas patinka ar nepatinka – meniniai sprendimai, turinys pačių ir kitų dailės kūrinėliuose: – Čia kažkoks tamsiom spalvom nupieštas. – Nepatinka, nes liūdno spalvos. – Patinka, nes mergaitė yra karalaitė. 	<p>šoki, vaidinimą pasakyti, ką dar tai galėtų reikšti ir pan.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kasdienėje veikloje suteikti galimybę suprasti ir pajusti, kad tiesa, gėris ir grožis visada teikia džiaugsmą ir pasitenkinimą. • Prašyti papasakoti apie savo dailės kūrinius, pateikti į meninius sprendimus orientuotų klausimų, pvz.: „Kuriame piešinyje geriausiai pavyko pavaizduoti išvyką į zoologijos sodą?“ „Kuriame piešinyje pavyko nupiešti tamsiai arba šviesiai žalią eglutę?“ „Kodėl tau taip patinka nupiešta karalaitė?“
6-asis žingsnis		<ul style="list-style-type: none"> • Stengiasi kuo gražiau šokti, vaidinti, deklamuoti, dainuoti, groti, piešti, konstruoti. • Gėrasi ir grožisi savo menine kūryba. 	<ul style="list-style-type: none"> • Emociškai išgyvena meno kūrinius (pvz., klausydamiesi valso, linguoja į šonus, vaizduoja, kad groja fortepijonu, užsimerkia ir pakelia akis į dangų ir kt.), pasakoja apie šoki: – Snieguolė šoko labai gražiai ir lengvai, ji buvo linksma, nes daug sukosi ir šokinėjo, ir jos suknelė buvo labai graži, ji šoko ant pirštų galų. Aiškina, kad ji pati šoko „kaip Snieguolė, nes aukštai kėlė koją ir moka taip suktis“. Vaidindamas emociškai, išraiškiai pakartoja frazes ir intonacijas: – Lape snape, tu gaidelio nepagausi, niekam durų neatšausiu. Užtrenkia dureles, liūdi ir nuoširdžiai užjaučia herojų, nori jam padėti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Sudaryti sąlygas vaikams dalyvauti ar stebėti kuo daugiau ir įvairesnių muzikinių, vaidybinių renginių, koncertų, lankyti parodose, muziejuose, teatre, miesto šventėse, mugėse, cirke ir kitur. • Pasikalbėti apie patirtus įspūdžius, pasidalyti savo mintimis, emocijomis, pasidžiaugti pastebėtu grožiu. Užduoti atvirų klausimų: – Ką pajutai? – Kas įsiminė? – Kas patiko? – Ko reikia, kad vaidinimas, šokis ar piešinys būtų gražus, įspūdingas?

		<ul style="list-style-type: none"> • Pastebi papuoštą aplinką, meno kūrinį ir pasako, kas jam gražu. Palankiai vertina savo ir kitų kūrybinę 	<ul style="list-style-type: none"> • Gana ilgai sutelkia dėmesį ir seka jį sudominusį vaidinimą ar filmuką. Gilindamasis į įvykius, aiškina, kad „Ragana negera, nes pavogė kiškio morkas.“ Pasakodamas parodo, kaip ragana vaidinime skrido, koku šiuurkšniu balsu ji kalbėjo, prideda ir tai, ko nebuvo rodoma, bet gali taip būti (pvz., sako: „Kiškis augina morkas, nes jis ūkininkas“). • Gėrįsi ir grožisi savo menine kūryba, pasako, kas pasisekė, užrašo savo vardą, nori juos eksponuoti, rodyti kitiems: <ul style="list-style-type: none"> – Pažiūrėk, kaip aš gražiai šoku. – Matai, kaip aš moku vaidinti lapę gudruolę? Pamatęs IU mokytojos padarytus paukščiukus sako: <ul style="list-style-type: none"> – Kokie gražūs paukščiukai. Jie gražiai atrodo. O ar aš irgi galiu padaryti tokius paukščiukus? Jūs irgi jį pakabinsite, kad visi matytų? • Siekia meninės kūrybos grožio, noriai ir su džiaugsmu stengiasi viską atlikti kuo gražiau: <ul style="list-style-type: none"> – Neskubu padaryti darbelio, nes noriu, kad būtų gražu. Mamytė džiaugsis, kai gaus tokį gražų atviruką. – Noriu gražiai šokti, kaip televizijoje. • Pateikdami keletą motyvų apibūdina, palygina patikusią ar nepatikusią muziką, šoki, dailės darbelį, vaidinimą: <ul style="list-style-type: none"> – Vaidinimas apie vilką ir ožiukus patiko labiau nei vaidinimas apie raganą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Žiūrėti lėlių ir dramos vaidinimų, klausytis jų įrašų, žiūrėti animacinių filmukų. • Skatinti pastebėti subtilesnes veikėjų kalbos intonacijų, poelgių, veiksmų, kostiumų, lydinčios muzikos, dekoracijų detales. Vaiko apibūdinimus, pvz., „Kiškis greitai bėgo“, vaizdingai papildyti: „Taip, jis skuodė kaip įkirstas.“ (Pasiaiškinti, ką reiškia „kaip įkirstas“). Paskatinti pavaizduoti, kaip kiškis bėga „kaip įkirstas“. • Sudaryti galimybę vaikui, kitiems girdint ir matant, pasidžiaugti savo ir kitų kūryba bei kasdiene veikla. • Demonstruoti jo kūrinėlius, ruošti visų vaikų arba autorines parodėles, sudaryti individualius albumus arba kaupti skenuotų kūrinių elektroninius variantus, juos retkarčiais persiųsti tėveliams, kad vaikas girdėtų ir jų pagyrimą bei atsiliepimus. • Palaikyti ir skatinti vaiko norą siekti grožio, pagirti už jo pastangas, parodyti kitiems, užrašyti vaiko pasakojimą ir prisegti prie demonstruojamo darbelio, kad pamatytų, kad jo noras siekti grožio yra pastebėtas ir vertinamas. • Skatinti vaikus aptarti stebėtą ar klausytą meno kūrinį, pagrįsti savo nuomonę, atsakant į klausimą, kodėl patiko ar nepatiko. Jei vienas vaikas sako, kad jam patiko, klausti, ar yra tokių, kuriems nepatiko, leidžiant suprasti, kad visokios nuomonės yra svarbios.
--	--	---	---	---

		<p>veiklą, pasako vieną kitą argumentą, kodėl gražu.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Palankiai vertina patinkančią savo ir kitų kūrybinę veiklą ir kūrinėlius: <ul style="list-style-type: none"> – Koks gražus namas, norė - čiau tokiaame gyventi! Pastebi neišraiškingą, nepavykusį kūrinių atlikimą: – Nepavyko, nupiešiu kitą. Jis viską sugadino. – Neįdomu žiūrėti, nes jis nemoka vaidinti! – Negražus, mažai spalvų. • Reiškia nuomonę apie grupės aplinkos estetiką, pastebi, kada daiktai tvarkingai ar gražiai išdėlioti, aiškina, kad švara ir tvarka – tai gražu. • Saugo ir puoselėja gamtos grožį, noriai tvarko, puošia grupės aplinką. • Gėrėsi ir palankiai vertina tinkamą bendraamžių elgesį, džiaugiasi pats gavęs pagyrimų: – Man patinka, nes ji gražiai elgiasi prie stalo! <ul style="list-style-type: none"> – IU mokytoja pasakė, kad aš gražiai moku vaikščioti koridoriumi, nebėgioju. Piktinasi netinkamu elgesiu, išsako pastabą valgančiam vaikui: <ul style="list-style-type: none"> – O jeigu prie svečių taip valgytum, tau būtų negėda? Mėgdžioja gražaus elgesio pavyzdžius. • Gana kritiškai savo ir kitų išvaizdai, pastebi, kada kiti netvarkingai ar nešvariai apsirengę, pagiria, atvirai išreiškia savo nepasitenkinimą ar susižavėjimą, pasako komplimentus: 	<ul style="list-style-type: none"> • Pratinti pastebėti ir atskirti kičą nuo tikrojo meno. • Skatinti geranoriškai vertinti kitų saviraiškos ir kūrybos bandymus, išsakyti savo ir gerbti kitų nuomonę. • Paprašyti pakomentuoti, kurie kūriniai kelia estetinį pasigėrėjimą (malonu žiūrėti į gražius, grakščius šokio judesius) ir kurie atgraso (baisu žiūrėti žiaurumu ir agresiją perpildytą animacinį filmuką). • Sudaryti sąlygas suprasti aplinkos grožio svarbą ir jį vertinti. Patiems dalyvauti jį puoselėjant: nelaužyti medelių, neskriausti gyvūnėlių, dalyvauti medelių sodinimo akcijose, atskrendančių paukščių sutiktuvėse ir kt. • Gėrėtis gerai atliktu darbu, išsakyti nuomonę apie prastą. • Pastebėti, pagauti momentą, kada vaikas kuo nors gėrėsi, džiaugiasi, pritarti jam, padiskutuoti, kodėl taip reikėtų elgtis, kaip kiti jaučiasi, kai mato kitą netinkamai besielgiantį, kokį elgesį pavadintų gražiu ir kt. • Pratinti gražiai elgtis viešose vietose (teatre, koncerte, parodoje, prekybos centre). • Skatinti suprasti ir atskirti, kokia išvaizda gali būti pavadinta gražia, akcentuojant tai, ką patys gali padaryti, kad atrodytų gražiai. Siekiant, jog vaikas ugdytųsi gebėjimą
--	--	--	--	---

		<p>– Kaip gražiai, nuostabiai atrodo! Pastebi, kada mergaitės pasipuošia gražia suknele, plaukų segtukais, patinka tvarkingai ir gražiai rengtis, būti susišukavusiam, derinti drabužių spalvas.</p>	<p>pamatyti bei tinkamai vertinti savo ir kitų išorės grožį, ieškoti tinkamiausių būdų (pvz., kurti projektus, plakatus su šūkais, skaityti istorijas, žiūrėti filmukus ir kt.).</p>
		<ul style="list-style-type: none"> • Grožisi ir išraiškingais žodžiais apibūdina labiausiai į akis krentančias gamtos, aplinkos daiktų ir reiškinių bei kasdienio gyvenimo estetiškes ypatybes (pvz., „ryškios žvaigždės“, „sidabrinis šerkšnas“, „gražiausia lėkštutė su mėlynu paausutu krašteliu“, „gražiai apipaišytas troleibusas“). 	<ul style="list-style-type: none"> • Per pasivaikščiavimus lauke ar darželio aplinkoje paskatinti stabtelėti ir įsižiūrėti į detales, atrasti gražius daiktus, gamtos ar miesto vaizdus. Jei grupė turi fotoaparata, fotografuoti ir, jei yra galimybė, kaupti atspausdintus arba elektroninius vaizdus, peržiūrėti naudojant multimediją. • Džiaugtis pastabumu, gražiais užfiksuotais vaizdais.
		<ul style="list-style-type: none"> • Pastebi grupės aplinkos estetiką ir ją rūpinasi (tvarkingai išdėsto žaislus, daiktus, gražiai padengia stalą, noriai puošia grupę), pastebi savo ir kitų estetinę išvaizdą, pvz., tvarkingus drabužius, švarias rankas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kalbėtis, ką jis pats pakeistų aplinkoje, kad būtų gražiau, kurti ir realizuoti įvairius projektus.
		<ul style="list-style-type: none"> • Grupelė vaikų kartu su IU mokytoja samprotuoja apie grožį. Vaikai komentuoja: „Grožis – tai gėlės, krūmai, beržai, jūra, piliakalniai, Gedimino pilis, laivai, tiltai, gražūs tautiniai kostiumai, Čiurlionio paveikslai, skrybėlės gražios juodos (jas nešioja visokie ponai), žiedai, auskarai, gumytės su šuniukais, limuzinai, futbolas, krepšinis, nes visaip gražiai jį žaidžia.“ 	<ul style="list-style-type: none"> • Su grožiu susijusius dalykus įtraukti į kasdienės veiklos pokalbius ir veiklą, atkreipti vaikų dėmesį, diskutuoti, kas gražu ir negražu, išnaudoti visas galimybes vaiko estetinėms vertybėms puoselėti.
	<ul style="list-style-type: none"> • Pasakoja įspūdžius apie muzikos, vaidinimo, šokio siužetą, matytus 	<ul style="list-style-type: none"> • Suvokia ir savais žodžiais apibūdina muzikos kūrinius, apie išklaustą lopšinę sako: 	<ul style="list-style-type: none"> • Dažnai klausytis įvairių muzikos kūrinių (dainų, šokių, simfoninės muzikos, operos ar baleto ištraukų), paskatinti vaikus susikaupti, išklausus savo mintimis pasidalyti su

		<p>dailės, tautodailės kūrinius, vaizduojamus įvykius, veikėjus, nuotaiką, kilusius vaizdinius. Plačiau papasakoja, ką sukūrė, kaip pats bei kiti dainavo, grojo, šoko, vaidino, piešė.</p>	<p>– Šita muzika labai pūkinė, linguojanti. O C. Sen-Sanso „Gulbė“ iš „Žvėrių karnavalo“ apibūdinama taip: – Man gulbė labai graži, jos plunksnos baltos ir ji labai gera, aš norėčiau jos ir kitą kartą paklaustyti.</p>	<p>pedagogu ir draugais. Užduoti klausimų apie skambėjusią muziką, atlikėjus.</p>
			<ul style="list-style-type: none"> • Savarankiškai pasakoja stebėto šokio siužetą, nusako veikėjus, jų judesius, apibūdina šokio kostiumus: – Senjoro pomodoro buvo toks raudonas kostiumas, jis buvo išsipūtęs, todėl tik vartėsi ant žemės, jis buvo piktas, nes visą laiką trepsėjo. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti aptarti stebėtą šokį, atkreipti dėmesį į šokėjų judesius, kostiumus, šokio muziką ir pan. • Skatinti reikšti įvairią nuomonę leidžiant suprasti, kad visokia nuomonė yra priimtina.
			<ul style="list-style-type: none"> • Supranta, kur sėdi žiūrovai ir savarankiškai užima jų vietą, parodo, kur vaidins aktoriai, žino, kada vaidinimas prasideda, o kada pasibaigia. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pasamprotauti, ką teatre veikia aktorius, suteikti galimybę pasikalbėti, užduoti jiems klausimų apie teatrą.
			<ul style="list-style-type: none"> • Apžiūrinėdamas dailės kūrinius apibūdina spalvas, medžiagas, išraišką: – Iš molio padaryta mergaitė. Jos žandukai labai raudoni ir gražūs, jos plaukučiai spindi. Joje yra molio spalva, yra mėlyna spalva, joje yra net labai šviesiai mėlyna spalva. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kalbėtis vaikui suprantama kalba apie vizualaus meno kūrinius ir jų kūrybos raiškos priemones – kompoziciją, spalvą, formą, siluetą, proporcijas, padėtį erdvėje ir plokštumoje.
			<ul style="list-style-type: none"> • Įvardija skirtingus meno kūrinių sukeltus potyrius ir kilusias idėjas patiems veikti: – Aš irgi noriu taip vaidinti katytę. – Aš taip pat moku nupiešti tokią mergaitę, tik ji bus princesė. 	<ul style="list-style-type: none"> • Paskatinti realizuoti kilusius sumanymus čia ir dabar, nes praktinė patirtis teikia daugiausiai peno estetiniam suvokimui ir jausenai.
			<ul style="list-style-type: none"> • Bando atpažinti ir spēlioti, kokį veikėją vaidina: žaisdamas teatrą persirengia lape arba katinu ir atitinkamai veikia – eina tykodamas kiškio žingsniu arba žygiuoja mojuodamas kardu. 	<ul style="list-style-type: none"> • Stebėti ir padėti vaikams realizuoti kilusius sumanymus: suteikti pakankamai laiko, parūpinti drabužių ir kitos atributikos, reikalui esant įsilieti į vaidinimą ar žaidimą.

		<ul style="list-style-type: none"> • Įžvelgia kai kuriuos raiškos priemonių ryšius su vaizduojamu objektu: <ul style="list-style-type: none"> – Jo nupieštas šuniukas piktas, nes juodas, o mano linksmas, nes pakėlęs laiko letenėlę. 	<ul style="list-style-type: none"> • Diskutuoti ieškant vienokių ar kitokių meninių sprendimų, pvz., kuriuose piešiniuose yra tamsiai, kuriuose – šviesiai mėlyna spalva, kas piešiniuose pavaizduota arti, o kas toli, kodėl taip atrodo ir kt.
--	--	---	---

ŽENKLAI, ĮSPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ

<p>Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:</p> <ul style="list-style-type: none"> – nesidžiaugia savo ir draugų dailės kūriniais, darbeliais; – nesistebi malonius garsus skleidžiančiais instrumentais, neįprastais šviesos šaltiniais; – nepastebi grupėje (namie) atsiradusio naujo gražaus daikto; – nemėgsta puošti grupės ar savo kambario; – neturi mėgstamos dainelės, spalvos, pan.; – nekreipia dėmesio į tai, kaip apsirengęs, ar drabužėliai švarūs, gražūs (vaikų supratimu); – retai kalboje vartoja estetiškas sąvokas „gražu“, „patinka“ ir pan. 	<p>Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“</p> <ul style="list-style-type: none"> – stengiasi darbą atlikti tvarkingai (nesako „Gražu“, bet „Padariau gerai“ ar pan.); – užbėga už akių įvykiams – žino, kad reikia pagirti draugo darbėlį, išgirstą dainą, todėl sako: „Kaip gražu“; – išgirdęs pastabą, kad kaukė netinka ar pan., paverčia juokais („Aš taip ir norėjau“).
<p>Rekomendacijos IU mokytojams ir tėvams</p> <ul style="list-style-type: none"> • Padėkite pastebėti kasdienėje aplinkoje ir gamtoje gražius daiktus, reiškinius, komentuokite juos („Pažiūrėk, koks gražus voratinklis“ ir pan.). • Mokykite gražiai suderinti lėlės drabužėlius, pastatyti gražų namą iš kaladėlių. • Prašykite, kad padėtų padengti ir papuošti stalą. • Žavėkitės, džiaukitės gražiu poelgiu, elgesiu. • Mokykitės paprastų, bet skambių dainelių, kurkite gražius žodžius. • Prieš eidami į teatrą, koncertą, paruoškite vaiką suvokti meninę veiklą. 	

14. Inicijyvumas ir atkaklumas

Iniciatyvumas apibūdinamas kaip smalsumas, domėjimasis nauja informacija bei veikla, entuziastingas naujos informacijos, naujų veiklos ar raiškos būdų ieškojimas, noras išmokti.

Atkaklumas yra gebėjimas gana ilgą laiką amžiaus galimybių ribose nepalikti atliekamos veiklos.

Tai yra ilgalaikio dėmesingumo išlaikymas, gebėjimas išsaugoti svarbią informaciją bei idėjas atmintyje, kurias ateityje vaikas gali panaudoti įvairiose veiklose ir situacijose, nepasimesti nesėkmės situacijoje, didelėmis pastangomis pasiekti sėkmės. Atkaklumo pagrindas yra vaiko noras daryti įtaką aplinkiniam pasauliui, noras pasiekti tikslų.

Iniciatyvumo ir atkaklumo raiška ikimokykliniame amžiuje.

Iniciatyvus vaikas pats ieško naujų veiklos ir veikimo ar raiškos būdų, naujos informacijos, nelaukdamas ikimokyklinio ugdymo IU mokytojo pasiūlymų.

Iniciatyvus ir atkaklus vaikas linkęs imtis pagal amžių gana sudėtingos veiklos ir siekia patirti sėkmę.

Atkaklus vaikas ilgiau nei kiti jo bendraamžiai yra įsitraukęs į veiklą, nemeta jos patyręs nesėkmę, susidūręs su sunkumais, bando, ieško sprendimų, kol įveikia kliūtis.

Iniciatyvus ir atkaklus vaikas, atlikdamas veiklą, saikingai rizikuoja.

Iniciatyvumo ir atkaklumo srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- gebėjimas pačiam susirasti veiklą ir ją turiningai plėtoti,
- gebėjimas įsitraukti į suaugusiojo pasiūlytą ugdymąsi skatinančią veiklą, susikoncentruoti ir išradinai ją plėtoti,
- gebėjimas susidoroti su kliūtimis siekiant sumanymų realizavimo.

Vertybinių nuostata.

Didžiuojasi savimi ir didėjančiais savo gebėjimais.

Esminis gebėjimas.

Savo iniciatyva pagal pomėgius pasirenka veiklą, ilgam įsitraukia ir ją plėtoja, geba pratęsti veiklą po tam tikro laiko tarpo, kreipiasi į suaugusiųjų pagalbą, kai pats nepajėgia susidoroti su kilusiais sunkumais.

Metai	Žingsniai	Iniciatyvumo ir atkaklumo srities pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
1-3 metai	1-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Pats juda (šliaužia, ropoja, eina) jį sudominusių žaislų, daiktų link. Trumpam sutelkia žvilgsnį, seka judantį daiktą akimis, klausosi, atlieka tikslingus judesius, veiksmus su daiktais. 	<ul style="list-style-type: none"> • Turi mėgstamus žaislus. Laikydamosis sienos nueina prie žybsinčių, skambančių, spalvotų kubelių. Po to per pusę grupės nuropoja prie kamuoliuko. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pastebėti vaiko rodomą iniciatyvą ir ją palaikyti. • Stebėti ir pasidžiaugti vaiko daug kartų kartojamais veiksmais, rodančiais jo atkaklumą.

	<ul style="list-style-type: none"> • Šypsodamasis, žvelgdamas į akis, čiauškedamas, duodamas žaislą kitam skatina su juo žaisti; išreikšdamas norus parodo „taip“ arba „ne“. 	<ul style="list-style-type: none"> • Tiesia kamuoliuką IU mokytojui, žiūri į akis, šypsosi. Žaidžiant žaidinimus „Bėga bėga pelytė“, plodamas katutes tiesia delniuką suaugusiajam, prašydamas jį pakartoti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Priimti vaiko siūlomus žaidimus. Žaisti žaidinimus su vaiku tol, kol jis to nori. • Siūlyti žaisti smulkiajai motorikai skirtus žaidimus, reikalaujančius dėmesio, atkaklumo (pvz., sukaišioti detales į atitinkamas ertmes ir kt.).
2-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Pats pasirenka daiktus, su jais žaidžia, daug kartų atkakliai bando atlikti naują veiksmą, kartoja tai, kas pavyko. Judesį, veiksmą ar garsą gali pakartoti tuoj pat, po kelių valandų, dienų, todėl savarankiškai modeliuoja kelis judesius ar veiksmus į vieną seką. Trumpam atitraukus dėmesį vėl sugrįžta prie ankstesnės veiklos. 	<ul style="list-style-type: none"> • Atkakliai bando užsegti didelę sagą: pabando, nepavyksta, vėl pabando, pagaliau išspraudžia sagą į kilpą ir apsidžiaugia. Kelis kartus užsega ir vėl atsega sagą. • Prieš kelias dienas matė, kaip kirpėja kirpo sesutę, todėl ima šukas ir šukuoja lėlę. • Žaidžia su muzikiniu žaislu, tačiau išgirsta su mašinėle burzgantį draugą. Kurį laiką stebi, kaip šis žaidžia. Netrukus vėl pradeda spaudyti muzikinio žaislo mygtukus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pabūti greta vaiko, kai jis mokosi naujų veiksmų – tai stiprina jo atkaklumą, skatina tęsti bandymus. • Neskubėti padėti vaikui – paties atliktas veiksmas turi didesnę poveikį jo raidai.
	<ul style="list-style-type: none"> • Pats noriai mokosi iš tų, su kuriais jaučiasi saugus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Stebi, kaip IU mokytojas stato bokštelį ir pats ima kaladėles, stato panašų bokštelį. 	<ul style="list-style-type: none"> • Žaisti, ką nors veikti vaikų akivaizdoje, kad mažyliai galėtų stebėti atskirus veiksmus, procesą.
	<ul style="list-style-type: none"> • Veiksmiais ir atskirais žodžiais reiškia norus, veda suaugusįjį prie dominančių daiktų. Protestuoja, reiškia nepasitenkinimą, negalėdamas įveikti kliūties. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas veda IU mokytoją prie žaisliuko – iššokančios varlytės. Rodo, kad reikia varlytę įdėti į vidų, uždengti dangtelį ir po to jį atidengti, kad varlytė iššoktų. Po daugelio bandymų pats išmoksta įdėti varlytę ir atidaryti dangtelį. • Rodo nepasitenkinimą, kai stumiamos durys neatsidaro, rėkia, reikalaujamas pagalbos. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kantriai padėti vaikui mokytis, kai jis rodo iniciatyvą, domisi naujais veiksmiais. • Padėti vaikui įveikti kliūtis, jei po daugelio bandymų jam nepavyksta atlikti norimo veiksmo.

	3-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> Nuolat energingai žaidžia, ką nors veikia, laisvai juda erdvėje, pats keičia veiklą, pasirenka vieną iš kelių daiktų, sugalvoja būdus, kaip pasiekti neprieinamą norimą daiktą. 	<ul style="list-style-type: none"> Sudėlioja visas formeles į jų lizdus. Jas išima ir vėl sudėlioja. Pasilipa ant kėdės, kad pasiektų žaislą, padėtą ant palangės. Deda dėlionę nepaisydamas šalia keliamo vaikų triukšmo. 	<ul style="list-style-type: none"> Pasirūpinti saugia aplinka grupėje, lauke. IU mokytojui pačiam žaisti įvairius sensorinius žaidimus vaikų akivaizdoje, kad jie galėtų jį stebėti ir mėgdžioti, taip mokydami naujų veiksmų. Skatinti vaikus pastatyti bokštelių, baigti sudėti dėlionę. Siūlyti vaiko poreikius atitinkančių priemonių veiklai.
		<ul style="list-style-type: none"> Mėgsta išbandyti suaugusiojo pasiūlytus naujus žaislus, žaidimus, neįprastą veiklą. 	<ul style="list-style-type: none"> Ilgai tyrinėja naują žaislą. Ilgam susitelkia bandydamas užsegti sagas, suvarstyti batų raištelius, dėlioja dėliones, konstruoja. Užsimerkęs sukasi ratu tol, kol nugriūva 	<ul style="list-style-type: none"> Nuolat praturtinti grupę kuo nors nauju, pasiūlyti vaikams naujų žaidimų. Neišleisti vaikų iš akių.
		<ul style="list-style-type: none"> Ekspresyviai reiškia savo norus, sako „ne“. 	<ul style="list-style-type: none"> Atkakliai tvirtina, kad nenori miegoti. 	<ul style="list-style-type: none"> Kai tik įmanoma, palaikyti vaiko norus, patraukliai pasiūlyti jiems pakeisti neigiamą nuomonę.
4-6 metai	4-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> Dažniausiai pats pasirenka ir kurį laiką kryptingai plėtoja veiklą vienas ir su draugais. 	<ul style="list-style-type: none"> Rodo iniciatyvą vadovauti sugalvotam žaidimui ir buria kitus vaikus. Mergaitė nueina į lėlių kampelį. Pamato žaidimų draugę ir klausia: „Giedre, ar nori žaisti namus?“ 	<ul style="list-style-type: none"> Palaikyti vaikų veiklos sumanymus, padėti juos išplėtoti, įgyvendinti.
		<ul style="list-style-type: none"> Kviečiant, sudominant įsitraukia į suaugusiojo pasiūlytą veiklą jam, vaikų grupei ar visai vaikų grupei. 	<ul style="list-style-type: none"> Motiejus noriai dalyvauja suaugusiojo organizuojamoje „Ryto rato“ veikloje. 	<ul style="list-style-type: none"> Pasiūlyti vaikams veiklos dviese, grupelėje ar su visa grupe.
		<ul style="list-style-type: none"> Susidūręs su kliūtimi arba nesėkme, bando ką nors daryti kitaip arba laukia suaugusiojo pagalbos. Siekia 	<ul style="list-style-type: none"> Valerija randa išeitį, susidūrusi su kliūtimi. Mergaitė piešia. Pasiėmusi teptuką merkia į guašą, tepa ant popieriaus. Dažus sunku tepti ant 	<ul style="list-style-type: none"> Palaikyti vaikus, kurie bando iššūki įveikti savarankiškai, neskubėti teikti pagalbos. Vaikams, kurie greit nusimena,

		savarankiškumo, bet vis dar laukia suaugusiųjų paskatinimo, padrąsinimo.	lapo. Vėl merkia teptuką į guašą – vėl tepa, dar kartą tepa. Teptukas vos slysta lapu. Valerija ima spausti teptuką, dažus vis tiek sunku tepti. Besidairydama pamato, kad ant stalo stovi indelis su vandeniu. Indelį prisitraukia prie savęs. Teptuką pašlapina į vandenį, tada merkia į dažus ir vėl piešia ant lapo. Pastebi, kad dabar teptukas slysta lengvai.	meta veiklą, padėti surasti išeitis, sprendimus. • Pastebėti ir palaikyti vaiko iniciatyvą atlikti nesudėtingus darbus: išplauti teptukus, plauti žaislus ir pan. Džiaugtis vaiko iniciatyva padėti kitam – ką nors paduoti, paaiškinti ar pagelbėti užsisegti.
5-asis žingsnis		• Pats pasirenka ir ilgesnį laiką kryptingai plėtoja veiklą vienas ir su draugais.	• Patys sugalvoja žaidimą ir ilgai jį plėtoja. Daiva, Emilija ir Motiejus pačių sugalvotą žaidimą „Ragana gauda“ žaidžia 13 minučių. Giedrė ir Matas pačių sugalvotą žaidimą „Gaminame maistą“ žaidžia 32 minutes.	• Skatinti vaikus turiningiau išplėtoti jų pačių sumanymą.
		• Lengviau pereina nuo paties pasirinktos veiklos prie suaugusiojo jam, vaikų grupei, visai vaikų grupei pasiūlytos veiklos. • Suaugusiojo pasiūlytą veiklą atlieka susitelkęs, išradingai, savaip, savarankiškai.	• IU mokytojui pasiūlius veiklą patys pasirenka, kaip, pvz., pieš mamytės portretą: vieni jį piešia spalvotais pieštukais, kiti tapo guašu, tretį – kreidelėmis. Kiekvieno mamytė vis kitokia.	• Veiklą vaikams pasiūlyti tik kaip motyvuojančią idėją, kurią jie galėtų sukonkretinti ir savaip įgyvendinti. • Nesiūlyti uždarų užduočių, kuriose IU mokytojas nurodo vaikui visus veiklos atlikimo žingsnius.
		• Ilgesnį laiką pats bando įveikti kliūtis savo veikloje, nepavykus kreipiasi pagalbos į suaugusįjį.	• Simonas nori pasidaryti robotą, suklijuodamas dvi dėžutes. Patepa klijais, tačiau jos nesulimpa. Pritepa daugiau klijų – dėžutės nesusiklijuoja. Po kurio laiko vaikas kreipiasi pagalbos į suaugusįjį.	• Pagalbą vaikui teikti ne ką nors darant už jį, bet keliant mąstyti skatinančius klausimus, pateikiant keletą alternatyvių pasiūlymų, skatinant bandyti daug kartų.
6-asis žingsnis	• Turiningai plėtoja paties pasirinktą veiklą, ją tęsia po	• Žaidžia ilgą laiką trunkančius kūrybinius žaidimus. Vaikai visą	• Sudaryti sąlygas grupėje vaikų sumanymus ir IU mokytojo pasiūlytą veiklą	

	dienos miego, kitą dieną, kelias dienas.	savaitę žaidžia žaidimą apie geručius ir blogiukus.	plėtoti po keletą dienų, neardant vaikų susikurtos aplinkos, nebaigtų darbų.
	<ul style="list-style-type: none"> Susidomėjęs ilgesniam laikui ištraukia į suaugusiojo jam, vaikų grupei, visai vaikų grupei pasiūlytą veiklą, siūlo vaikams ir suaugusiajam ištraukti į jo paties sugalvotą veiklą. 	<ul style="list-style-type: none"> IU mokytojo pasiūlytą veiklą – pasidaryti draugo siluetą ir jį išgražinti – vaikai pradėjo ryte, tęsė po pietų ir baigė tik kitą dieną. Prie vaikai įdomios IU mokytojo pasiūlytos veiklos grįžta, kol ją baigia (pvz., pasidaro Užgavėnių kaukes). 	<ul style="list-style-type: none"> Pasiūlyti vaikams įdomios veiklos idėjų, sumanymų vaikų grupelių veiklai. Pastebėti vaiko sumanymus, juos palaikyti, padėti išplėtoti.
	<ul style="list-style-type: none"> Savarankiškai bando įveikti kliūtis savo veikloje, nepasisekus bando įtraukti bendraamžius ir tik po to kreipiasi į suaugusįjį. 	<ul style="list-style-type: none"> Tomas nori sukonstruoti raketą. Tačiau jam neišeina. Tada jis kreipiasi į Nerijų, kuris jam padeda. 	<ul style="list-style-type: none"> Skatinti vaikus pabaigti pradėtus darbus, padėti vienas kitam įveikti problemas. Siūlyti vaikams kruopštumo, susikaupimo reikalaujančių darbų, pvz.: įverti siūlą, įsiūti sagą, prisukti veržlę ir pan.

ŽENKLAI, ĮSPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ

Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“
<ul style="list-style-type: none"> – mažai arba visai nesidomi naujais daiktais, netyrinėja aplinkos; – neklausinėja; – pernelyg „įstringa“ toje pačioje veikloje; – negeba savarankiškai susirasti veiklos; – su kai kuriais daiktais atlieka įkyrius, neadekvačius veiksmus; – negeba savarankiškai planuoti veiklos; – negeba perkelti turimų įgūdžių į naujas situacijas. 	<ul style="list-style-type: none"> – pageidavimus ir norus išreiškia gestais ir (ar) mimika, garsu arba akimis; – geba neverbaliniu būdu parodyti aiškų susidomėjimą pasirinktu daiktu arba veikla; – žinodamas, kad ne visada gali suvokti IU mokytojos aiškinimą, instruktavimo metu stebi kitų vaikų elgesį ir jį mėgdžioja.
Rekomendacijos IU mokytojams ir tėvams <ul style="list-style-type: none"> • Leiskite išbandyti įvairią veiklą, padėdami patirti sėkmę, taip skatindami pasitikėjimą savimi. • Ugdydami savarankiškumą, sudarykite galimybę pasirinkti iš 2, vėliau 3 adekvačių veiklų (daiktų). • Paklauskite, ar nereikia pagalbos, primygtinai jos nesiūlykite. • Tuo atveju, kai vaikas įkyriai atlieka tą pačią veiklą ar manipuliuoja tuo pačiu daiktu, pamėginkite veiksmui suteikti prasmę. Pvz., jei vaikas mėgsta sukti daiktus, duokite atsukti kamštelius, pripilti vandens, užsukti ir pan. • Mokykite stebėti kalbančiųjų veidus, aplinką. 	

- Savarankiškumo įgūdžių mokykite pamažu.
- Jei vaikas nesupranta, parodykite veiksmu, paveikslėliu, simboliu.
- Mokykite pasiklausti, paprašyti pagalbos.

15. Tyrinėjimas

Tyrinėjimas – tai procesas, kai atidžiai žiūrint, klausant, uodžiant, liečiant, klausinėjant, ieškant informacijos įvairiuose šaltiniuose sužinoma apie gyvosios ir negyvosios gamtos objektus bei reiškinius, žmogaus sukurtus daiktus, žmonių gyvenimą.

Tyrinėjimas apima ir bandymus (eksperimentus), kai keičiame daiktus ar medžiagas, aplinkos sąlygas, pvz., kai išardome ir sudedame kitaip, kai tirpiname, šildome, šaldome medžiagas, kai sodiname augalus ir stebime, kaip jų augimą veikia šviesa, laistymas ir pan.

Tyrinėjimas apibūdinamas kaip:

- smalsumas, domėjimasis, noras pažinti, išsiaiškinti kas ir kodėl vyksta;
- gebėjimas kelti problemas, klausimus ir tyrinėjimo tikslus, numatyti (spėti) laukiamus tyrinėjimo rezultatus;
- gebėjimas numatyti kaip tyrinės ir pasirinks priemones;
- gebėjimas apmąstyti tyrinėjimo rezultatus, juos aptarti ir padaryti išvadas;
- tyrinėjimo žingsnių, saugaus tyrinėjimo taisyklių žinojimas ir supratimas.

Tyrinėjimo raiška ikimokykliniame amžiuje.

Ikimokyklinio amžiaus vaikai:

stebi daiktus, žmones, aplinkos reiškinius, samprotauja apie tai, ką pastebėjo;
 čiupinėja, ragauja, uosto, bando išardyti, sudėti, įpilti, išpilti;
 suaugusiesiems padedant atlieka paprastus bandymus su daiktais, medžiagomis, skysčiais, dalyvauja aptariant rezultatus, siūlo savus paaiškinimus ir išvadas;
 palygina daiktus, reiškinius, situacijas, grupuoja daiktus pagal požymius;
 sugeba susirasti informaciją, saugiai naudotis kai kuriais prietaisais, kompiuteriais;•
 rodo susidomėjimą, kūrybiškumą ieškant atsakymų į klausimus.

Tyrinėjimo srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- domėjimasis supančia aplinka,
- tyrinėjimas pasinaudojant įvairiais pojūčiais,
- atrastų, sužinotų dalykų aptarimas.

Vertybinė nuostata.

Smalsus, domisi viskuo, kas vyksta aplinkui, noriai stebi, bando, samprotauja.

Esminis gebėjimas.

Aktyviai tyrinėja save, socialinę, kultūrinę ir gamtinę aplinką, įvaldo tyrinėjimo būdus (stebėjimą, bandymą, klausinėjimą), mąsto ir samprotauja apie tai, ką pastebėjo, atrado, pajuto, patyrė.

Metai	Žingsniai	Tyrinėjimo srities pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
1-3 metai	1-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Stengiasi pamatyti, išgirsti, paliesti, paimti, paragauti žaislus ir kitus daiktus. • Reaguoja į tai, kas vyksta aplinkui, bando dalyvauti (mimika, judesiais, garsais). 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikai siekia paimti žaislus ir daiktus, juos liečia, apžiūrinėja, kiša į burną. Tai pirmieji tyrinėjimo žingsniai. • Vaikai juda, kartoja judesius, praktikuoja. 	<ul style="list-style-type: none"> • Visa, kas yra artimiausioje aplinkoje, laikyti žaidimo priemonėmis. Kūdikiai sudaryti galimybes žaisti su žaislais arba tam tinkamais daiktais, judėti, liesti daiktus, išlaikyti pusiausvyrą, stengtis pajudėti daikto link, jį pasiekti, paragauti. • Vaikus paguldyti ar pasodinti taip, kad jie galėtų plačiai matyti aplinkui – stebėti kitus vaikus ir su jais bendrauti. • Sudaryti sąlygas patirti skirtingas žaidimo erdves, tokias, kaip lygios grindys, kilimas, žolė, smėlis, minkšti ir kieti paviršiai, erdvės viduje ir lauke; pajusti įvairius pojūčius – šviežio oro, įvairių paviršių, kvapų, temperatūrų skirtumo, garsų. • Vaikams pajusti ir tyrinėti duoti įvairių medžiagų, formų, skatinti žaisti su savo kojų pirštais, liesti savo ir pažįstamų žmonių veidą, plaukus, rankų pirštus, kartoti tai kelis kartus.

2-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Stengiasi išbandyti žaislus ar daiktus, stebi, kas vyksta aplinkui, rodo kitiems, ką pavyko padaryti. • Mėgsta žaisti slėpynių. Patikusį veiksmą prašo pakartoti daug kartų. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikai tyrinėja viską, kas yra aplinkui, jie ima, judina, liečia, stebi, klauso, bando sudėti ar išardyti, didžiuojasi, kai pavyksta, noriai bendrauja su artimais žmonėmis ir vaikais. • Kartoja tą patį žaidimą, prašo dar kartą paskaityti tą pačią knygutę, pažiūrėti filmuką ar paveikslėlį. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikams sudaryti sąlygas aktyviai tyrinėti aplinką, suaugusieji padeda, bet netrukdo, nepertraukia. • Duoti įvairių tinkamų žaisti daiktų ir žaislų, kurie skatina atlikti tiek stambiuosius, tiek smulkiuosius judesius. • Jiems sudaryti sąlygas naudoti ir vystyti įvairius gebėjimus, pvz., klausyti, stebėti, prisiminti, kalbėti, aptarti, kas vyko (reflektuoti), priimti sprendimus. • Jau nuo mažumės mokyti atpažinti spalvas, simetriją ir formas, atkreipti dėmesį, kurios tinka viena prie kitos, yra giminingos.
3-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Atsargiai elgiasi su nepažįstamais daiktais ir medžiagomis, tačiau rodo susidomėjimą, bando aiškintis, kas tai yra, kaip ir kodėl tai veikia, vyksta. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skaičiuoja, dėlioja tam tikra tvarka daiktus, bando padėti į vietą, savaip tvarkyti žaislus, mielai padalija ką nors kitiems po lygiai, pasidalina per pusę. • Bando išardyti žaislus, pažiūrėti, kas yra jų viduje. • Varto knygas, vaizduoja, kad skaito, kalba apie tai, ką mato paveikslėliuose. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti manipuliuoti kiekiais, eiti nuo vientiso prie dalių ir atgal, pvz., padalyti plastilino gabalą ir vėl sulipdyti į vieną, išpilstyti vandenį į mažus buteliukus ir vėl supilti į didelį indą. • Sudaryti galimybes surinkti, rūšiuoti ir sudėlioti daiktus kokia nors tvarka, įvairiais būdais žaisti su medžiagomis, stiprinti tvarkos jausmą, t. y. grupuoti paprastus daiktus ar padėti juos į jų vietą. • Pateikti knygų ir paveikslėlių apie įvairius jų kasdienio gyvenimo aspektus. • Skirti laiko mokytis apsirengti ir valgyti, padėti vienas kitam.

4-6 metai	4-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Pats pasirenka žaidimui ar kitai veiklai reikalingus daiktus ir medžiagas, paaiškina, kodėl pasirinko. • Žaisdamas tyrinėja, išbando daiktus bei medžiagas (pvz., plaukia ar skęsta, rieda ar sukasi ratu, tinka daiktai vienas prie kito ar ne ir pan.). 	<ul style="list-style-type: none"> • Žaidimui bando panaudoti įvairius daiktus, kartais mieliau žaidžia su artimiausios aplinkos daiktais nei žaislais ir išradingai juos panaudoja. • Grupuoja daiktus tam tikra tvarka, gali padėti suaugusiems tvarkyti kambarius ar dirbti kitus darbus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ugdymo programą ir aplinką kurti taip, kad vaikams būtų prieinamos įvairios medžiagos ir priemonės, kuriomis pasinaudodami galėtų inicijuoti kryptingą iškilusios problemos sprendimo veiklą, patys sugalvoti problemų ir su pasitenkinimu ieškoti jų sprendimo būdų. • Skatinti nebijoti bandyti ir klysti ieškant savo iškeltų problemų sprendimų, pasinaudoti ankstesniu patyrimu ir juo remiantis bandyti naujus sprendimo kelius.
	5-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Geba suvokti ryšį tarp to, kaip daiktas padarytas ir jo paskirties (pvz., ratai yra apvalūs, nes mašinos paskirtis yra judėti). • Domisi medžiagomis, iš kurių padaryti daiktai, ir jų savybėmis. Suvokia medžiagos, iš kurios padarytas daiktas, pasirinkimo tikslingumą (pvz., kodėl mašinos korpusas iš metalo, o padangos iš gumos). • Paaiškina, kad su nežinomais daiktais ir medžiagomis reikia elgtis atsargiai, stengiasi taip daryti. • Išskiria akivaizdžius daiktų, medžiagų, gyvūnų, augalų bruožus, savybes, kalbėdami apie tai kartais susieja skirtingus pastebėjimus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Samprotauja apie daiktų naudojimą, bando paaiškinti, kokios jų savybės padaro juos tinkamus. • Dalyvauja, stebi, kai atliekami bandymai, patys bando, pvz., sumaišyti medžiagas, išardyti daiktus. • Pastebi ir pasako, parodo, kaip pasikeitė gamta ir samprotauja su kuo tai susiję, pvz., medžiai pagelto, nes buvo šalna. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikus skatinti stebėti ir apibūdinti daiktų, medžiagų, gyvosios gamtos objektų savybes ir bruožus, piešti ar konstruoti įsivaizduojamus daiktus. • Sudaryti galimybę suskaičiuoti, prognozuoti, pvz., į kiek dalių reikės padalyti pyragą, po kiek saldainių imti, kad visi gautų po lygiai. • Skatinti pasitelkti simbolius, palyginti, atkartoti, numatyti situacijas, nukreipti savo dėmesį į ką nors kita ar atkreipti dėmesį dabar. Skatinti paaiškinti savo pasirinkimus ir logiškai juos pagrįsti. • Vaikams pateikti tinkamų knygų, paveikslų, plakatų, žemėlapių, kuriais jie galėtų remtis pagrįsdami savo požiūrį.
	6-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Domisi aplinka, mėgsta stebėti, kaip auga augalai, kaip elgiasi gyvūnai, noriai atlieka paprastus bandymus, tyrinėja, iš kokių 	<ul style="list-style-type: none"> • Stebi ir komentuoja reiškinius, vykstančius gamtoje ir aplinkoje. 	<ul style="list-style-type: none"> • Sudaryti sąlygas ir skatinti tyrinėti gamtos ir socialinės aplinkos objektus, jų kaitą, savybes.

		<p>medžiagų padaryti daiktai, kur jie naudojami.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Samprotauja apie tai, ką atrado, sužinojo, kelia tolesnius klausimus, siūlo idėjas, ką dar galima būtų tyrinėti. • Domisi, kaip seniau gyveno žmonės, kaip žmonės gyvena kitose šalyse. • Aktyviai tyrinėdami aplinką demonstruoja vis didėjančią kūno kontrolę, tinkamai pasitelkia visus pojūčius, savo galimybėms išplėsti pasitelkia įrankius ir kitas priemones (pvz., lupą, mikroskopą) • Su suaugusiais ar kitais vaikais aptaria nesudėtingų stebėjimų, bandymų ar konstravimo planus, numato rezultatą, mokosi pavaizduoti juos nesudėtingose lentelėse, diagramose, išradingai, kūrybiškai pristato savo 	<ul style="list-style-type: none"> • Atlieka nesudėtingus bandymus (pvz., stebi, kaip tirpsta ledas, dega žvakė, plaukia ar skęsta įvairūs daiktai, magnetas traukia metalinius daiktus). • Stebimo objekto pasikeitimus fiksuoja lentelėje. • Domisi gamtos reiškiniais, prietaisų veikimu ir kt., aktyviai klausinėja. • Stebėdamas aplinką, atpažįsta akivaizdžius daiktų, gyvūnų, augalų grupių panašumus ir skirtumus, juos aptaria. 	<ul style="list-style-type: none"> • Siūlyti atlikti nesudėtingus bandymus, stebėti prietaisų veikimą. • Vykdyti projektinę veiklą, skirtą ilgalaikiams stebėjimams (pvz., stebėti augalo augimą). Mokyti vaikus fiksuoti pastebėjimus, pildyti lenteles ir pan. • Grupėje turėti mikroskopą ir kitus galimus prietaisus, skirtus tyrinėti, mokyti ir skatinti vaikus jais savarankiškai naudotis. • Skatinti vaikus, kad jie patys ieškotų atsakymų į iškilusius klausimus knygoje, internete, jeigu mato, kad nepavyksta, pasiklaustų suaugusiųjų, kurie gali padėti.
		<ul style="list-style-type: none"> • tyrinėjimus ir kitus darbus. • Stebėdamas fotografijas aiškinasi, kuo yra panašus į savo artimuosius, kuo skiriasi nuo jų. • Palygina daiktus, medžiagas, gyvūnus ir augalus, atsižvelgdamas į savybes, juos tikslingai grupuoja ir klasifikuoja. 		

ŽENKLAI, IŠPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ

Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „ <i>Aš galiu kitaip</i> “
---	---

<ul style="list-style-type: none"> – mažai domisi aplinkiniais daiktais, žmonėmis, įvykiais, jų nestebi; – dėmesį į objektą sutelkia 2–3 kartus trumpesnę laiką nei bendraamžiai; – pasyviai sutinka su pasiūlyta veikla, pasižymi menka motyvacija veikti; – neturi išreikštų interesų ar pomėgių arba turi tik vieną, ties kuriuo yra pernelyg įstrigęs; – nerodo iniciatyvos išardyti daiktą, pažiūrėti, kas viduje, iš ko jis padarytas; – nesidžiaugia, atradęs ką nors naujo; – pernelyg laikosi įprastų veiksmų tvarkos, tų pačių daiktų, neeksperimentuoja (pvz., visada geria iš to paties puoduko, piešia ta pačia spalva). 	<ul style="list-style-type: none"> – turi vieną pamėgtą daiktą, apie jį žino daug, juo domisi (pvz., apie gaisrines mašinas ar pan.); – susidomi daiktu, jei šis ryškus, spalvingas, neįprastas; – kartais pastebi daiktus, jų detales, kurių nepastebi kiti vaikai.
<p>Rekomendacijos IU mokytojams ir tėvams</p> <ul style="list-style-type: none"> • Atkreipkite dėmesį į naujus daiktus, reiškinius vaiko aplinkoje, tai darykite emociškai, džiugiai. • Mokykite vaiką orientuotis aplinkoje – pradžioje suaugusiajam padedant, vėliau savarankiškai. • Užtikrinkite saugumą: paslėpkite daiktus, kuriais galima susižaloti, patikrinkite durų, langų saugumą. • Stenkitės nusivesti į naujas vietas, kur vaikas dar nebuvo, pvz.: zoologijos sodą, vandens parką, kt., stebėkite, komentuokite, džiaukitės atradimais. • Skatinkite eksperimentuoti su daiktais, pvz., įpilti ir išpilti iš lankstaus indo vandenį, stebint, kaip keisis forma (užtikrinkite saugumą). • Skatinkite remtis visais pojūčiais – skoniu, lytėjimu, rega, klausa, uosle, žaiskite spėliones (pvz., atspėk iš kvapo – kas tai?). • Nebarkite ir nebauskite, jei tyrinėdamas ką nors sugadino, sulaužė (įspėkite apie saugotinus daiktus). • Žaiskite slėpynių žaidimus – slėpkite daiktus, drąsinkite ieškoti, atrasti. • Girkite už pastangas, paieškas, ne tik už rezultatą. • Mokykite vaiką atrasti, kas jam patinka, ir tuo užsiimti. 	

16. Problemų sprendimas

Problemų sprendimas – tai gebėjimas suprasti, įvertinti, interpretuoti ir pritaikyti žinias iššūkių, sudėtingų užduočių ar sunkumų sprendimui.

Išskiriami tokie problemų sprendimo žingsniai:

- problemos nustatymas ir įvardijimas (aš negaliu padaryti to ir to, nežinau, kaip padaryti tai ir tai),
- įvairių sprendimų ar išeičių paieška,
- vieno kurio nors sprendimo pasirinkimas ir išbandymas, įvertinimas, kas iš to išėjo, kokios pasekmės.

Problemų sprendimo raiška ikimokykliniame amžiuje.

Ikimokyklinio amžiaus vaikai pajėgūs spręsti savo problemas, nes:

- pastebi neįprastą situacijos sudėtingumą, sunkumą, („įdomu pabandyti“, „nauja“ arba „nemoku“, „neišeis“ ir pan.);

- susidūręs su sudėtinga užduotimi, spontaniškai ieško sprendimų, juos taiko ir stebi pasekmes, kai pastebi numatytą ar netikėtą rezultatą, įsidėmi šią patirtį;
- susidūręs su sudėtinga užduotimi, gali tikslingai ieškoti informacijos, sprendimo, išeities, ją pritaikyti ir stebėti rezultatą;
- gali daryti netikėtus atradimus, spontaniškai pritaikęs tam tikras išeitis;
- gali priimti arba atmesti tai, ko išmoko, taikydamas tam tikrus veiksmus ar būdus.

Problemų sprendimo srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- problemų atpažinimas, išvelgimas,
- sprendimų, išeičių paieška ir tinkamiausio sprendimo pasirinkimas bei įgyvendinimas, pasekmių, panaudojus sprendimą, stebėjimas ir apmąstymas,
- mokymas įveikti nesėkmes.

Vertybinė nuostata.

Nusiteikęs ieškoti išeičių kasdieniams iššūkiams bei sunkumams įveikti.

Esminis gebėjimas.

Atpažįsta ką nors veikiant kilusius iššūkius bei sunkumus, dažniausiai supranta, kodėl jie kilo, suvokia savo ir kitų ketinimus, ieško tinkamų sprendimų ką nors išbandydamas, tyrinėdamas, aiškindamasis, bendradarbiaudamas, pradeda numatyti priimtų sprendimų pasekmes.

Metai	Žingsniai	Problemų sprendimo srities pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
1-3 metai	1- asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Pakartoja nepasisekusį veiksmą, jį keičia, kad pasiektų laukiamą rezultatą. Mimika, gestais ir žodžiais parodo, kad susidūrė su kliūtimi, tikėdamasis suaugusiojo ar vyresnio vaiko pagalbos. 	<ul style="list-style-type: none"> • Žaidžia su vienas į kitą įdedamais indeliais. Paima didesnę indelį ir kelis kartus kantriai bando įdėti jį į mažesnę. Nepavykus didesnę indelį padeda, paima mažesnę ir įdeda jį į kitą. • Vaikas bando užlįsti į tarpą tarp spintelės ir sienos. Spraudžiasi, daug kartų bando, tada pradeda rėkti, į pagalbą kviesdamas suaugusįjį. 	<ul style="list-style-type: none"> • Padrąsinti vaiką savarankiškai bandyti įveikti iššūkį ar problemą. Pagirti, kai jam pasiseka susidoroti su kliūtimi. Parodyti vaikui naujų veiksmų sunkumui įveikti. • Kai vaikas bando atlikti tai, ko padaryti dar negali, padėti jam. Jei bando daryti tai, kas pavojinga – aiškinti, kad to daryti negalima, nukreipti dėmesį, nuraminti.

	2-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> Susidūręs su sudėtinga veikla, kliūtimi, išbando jau žinomus veikimo būdus. Stebi, kaip panašioje situacijoje elgiasi kiti ir išbando jų naudojamus būdus. Nepavykus įveikti 	<ul style="list-style-type: none"> Pamatęs užsuktą buteliuką, deda jį į burną, meta, paima, perdeda iš rankos į ranką, paglosto, sugniaužia. Stebi, kaip IU mokytojas atsuka ir užsuka buteliuko kamštelį. Paima buteliuką ir bando kamštelį atsukti pats. Pavykus apsidžiaugia. 	<ul style="list-style-type: none"> Drąsinti vaiką: „Tau pavyks!“ „Pabandyk kitaip!“ „Na, dar kartą!“ Rodyti vaikams būtinus veiksmų su daiktais būdus. Patarti, kaip elgtis įvairiose sudėtingose situacijose. Komentuoti vaiko veiksmų ir IU mokytojo demonstruojamų veiksmų pasekmes.
		<ul style="list-style-type: none"> kliūtis, meta veiklą arba laukia pagalbos. 	<ul style="list-style-type: none"> Bando sudėti korteles į joms skirtą dėžutę. Išima, įdeda, vėl išima, dalį įdeda. Po 5–6 veiksmų nueina šalin taip ir nepabaigęs sudėti kortelių. 	<ul style="list-style-type: none"> Šiek tiek padėti vaikui įveikti kliūtį ar sunkumą, atlikti sudėtingą veiklą, kad stiprėtų jo pasitikėjimo savimi jausmas.
	3-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> Drąsiai imasi sudėtingos veiklos, atkakliai, keisdamas veikimo būdus bando ją atlikti pats, stebi savo veiksmų pasekmes. 	<ul style="list-style-type: none"> Vaikas bando pastatyti aukštą bokštą iš kaladėlių. Dedant kaladėles ant viršaus, bokštas griūva. Vaikas nenusimena ir bando dar kartą. Dabar padaro tvirtą pagrindą iš didesnių kaladėlių. O viršuje kaladėlę ant kaladėlės deda tol, kol bokšto viršūnė vėl griūva. Vaikas bando dar kartą, kaladėles dėdamas atsargiau. 	<ul style="list-style-type: none"> Skatinti vaikus imtis pagal jų galimybes sudėtingos veiklos. Jei vaikas sako „negaliu“, „nemoku“, jį drąsinti.
		<ul style="list-style-type: none"> Nepavykus įveikti sudėtingos veiklos ar kliūtis, prašo pagalbos arba meta veiklą. 	<ul style="list-style-type: none"> Meda gauda jai metamą kamuolį. Mergaitė kamuolio nepagauna vieną, antrą, trečią kartą. Tada sako: <ul style="list-style-type: none"> – As nenoliu gaudyt. 	<ul style="list-style-type: none"> Kai vaikui kas nors nepasiseka arba jei jis prašo padėti, klausti paties vaiko: <ul style="list-style-type: none"> – Ką dar galima padaryti? – Kaip kitaip galima padaryti? Arba pateikti kelis sprendimo būdus, padedančius įveikti kliūtis, kad vaikas pasirinktų vieną iš jų.
4-6 metai	4-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> Supranta, kad susidūrė su sudėtinga veikla, kliūtimi, problema 	<ul style="list-style-type: none"> Tomas pažiūri į dėlionę ir sako: <ul style="list-style-type: none"> – Čia bus sunku. Tokios dar nedariau. 	<ul style="list-style-type: none"> Komentuoti vaikų taikytus problemų sprendimo būdus ir jų pasekmes, kad vaikai geriau suprastų, kodėl pavyko įveikti sunkumus.

	<ul style="list-style-type: none"> • Nori ją įveikti, išbando paties taikytus, stebėtus ar naujai sugalvotus veikimo būdus. • Stebi savo veiksmų pasekmes, supranta, kada pavyko įveikti sunkumus. Nepasisekus prašo suaugusiojo pagalbos. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas sako: „Aš tai padarysiu“ ir bando tol, kol pavyksta arba sugalvoja kitaip. • Mergaitė pripila pilną kibirėlį smėlio ir nori nunešti draugei. Tačiau kibirėlis per sunkus, ji jo nepakelia. Tada mergaitė išpila smėlį ir iš naujo pripila tik trečdalį kibirėlio. Smėlį nuneša draugei. <ul style="list-style-type: none"> • Vaikams trūksta mašinėlių • lenktynėms organizuoti. Jie kreipiasi pagalbos į suaugusįjį. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikams susidūrus su problema, skatinti juos prisiminti, kokius panašios problemos sprendimo būdus jie taikė anksčiau. • Drąsinti vaikus kartu ieškoti išeities iš susidariusios probleminės situacijos. • Padėti vaikams įveikti sunkumus, tariantis kartu su vaikais, padedant jiems apmąstyti svarbiausius problemų sprendimo etapus.
5-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Retsykliais pats ieško sunkumų, kliūčių, aktyviai bando įveikti sutiktus sunkumus. • Ieško tinkamų sprendimų, tariasi su kitais, mokosi iš nepavykusių veiksmų, poelgių. • Nepasisekus samprotauja, ką galima daryti toliau, kitaip arba prašo suaugusiojo pagalbos.“ 	<ul style="list-style-type: none"> • Imasi kurti darbelį iš popieriaus, kurį reikia tiksliai lankstyti ir kirpti, bet nėra tikras, ar jam pavyks. Nepavykus tinkamai perlenkti, ima kitą lapą ir bando dar kartą. • Susipykęs su draugu, po kurio laiko bando išspręsti nesutarimą – pasiūlo savo atsineštą žaislą, pakviečia žaisti, leidžia pasirinkti norimą vaidmenį. • Bandė nutapyti paveikslą, bet pridėjo per daug juodos spalvos, paveikslas pasidarė murzinas. Vaikas samprotauja: „Nieko, nutapsiu kitą“. 	<ul style="list-style-type: none"> • Siūlyti vaikams sudėtingos veiklos, drąsinti jos imtis, drąsiai bandyti, eksperimentuoti, tartis su kitais. • Skaityti kūrinių apie įvairius žmonių ketinimus, poelgius ir jų pasekmes. • Kai vaikai susiduria su problema, paprašyti visų pagalvoti, ką galima daryti toje situacijoje. Padėti vaikams geriau suprasti kiekvieno pasiūlyto sprendimo pasekmes.
6-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Atpažįsta, su koku sunkumu ar problema susidūrė. 	<ul style="list-style-type: none"> • Numatydamas pasekmes, į žaidimą nenori priimti vaiko, kuris dažnai sugriauna kitų statinius arba elgiasi ne pagal žaidimo taisykles. 	<ul style="list-style-type: none"> • Užduoti vaikams atvirosius klausimus, padedančius apmąstyti problemą: <ul style="list-style-type: none"> – Kas atsitiko? – Kaip tu jautiesi? – Kaip jaučiasi kiti?

	<ul style="list-style-type: none"> • Ieško tinkamų sprendimų, pradeda numatyti priimtų sprendimų pasekmes, tariasi su kitais ir atsižvelgia į jų nuomonę, siūlo ir priima pagalbą, mokosi iš savo ir kitų klaidų. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pasako, kaip jausis kitas vaikas, jei kas nors suplėšys jo piešinį. • Žino ir pasako kelis būdus, kaip galima elgtis, kai niekas su tavimi nedraugauja. • Išvardija kelias savo grupei būdingas problemas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikui susidūrus su problema, klausti: <ul style="list-style-type: none"> – Ką tu darei? – Ar tai padėjo įveikti problemą? – Ką dar galima daryti? – Ar tai padės įveikti problemą?
	<ul style="list-style-type: none"> • Nepasisekus bando kelis kartus, ieškodamas vis kitos išeities, arba prašo kito vaiko ar suaugusiojo pagalbos. 	<ul style="list-style-type: none"> • Bando iš popieriaus išlankstyti lėktuvėlį. Iš pradžių lanksto, kiek prisimena. Po to paima draugo padarytą lėktuvėlį, jį apžiūrinėja ir bando išlankstyti. Nepavykus paprašo draugo, kad jam parodytų, kaip lankstyti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Siūlyti vaikams probleminių užduočių, kurias įveikti turėtų jie patys.

ŽENKLAI, ĮSPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ

Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“
<ul style="list-style-type: none"> – neatpažįsta problemos, su kuria susidūrė; – negeba pasakyti, kas yra ne taip, neveikia, blogai ar pan.; – nusimena, susidūręs su problema, bet nesistengia jos spręsti; – nedrįsta imtis nežinomos veiklos; – iškilus sunkumams neklausia, kaip juos įveikti; – spręsdama(-s) problemą, nesugeba suplanuoti veiksmų; – neatpažįsta, kad problema jau išspręsta. 	<ul style="list-style-type: none"> – dažnai klausia: „Ar gerai darau?“ „Ar taip?“ „Ką toliau daryti?“ ir pan.; – susidūręs su sunkumais, prašo pagalbos; – stebi, ką daro kiti vaikai probleminėse situacijose, kopijuoja elgesį.
Rekomendacijos IU mokytojams ir tėvams	
<ul style="list-style-type: none"> • Mokykite atpažinti ir įvardyti problemą (sunkumą), rodykite pavyzdį (pvz., „Šis skritulys neprisiklijuoja, reikia sugalvoti, kaip jį priklijuoti.“). • Skatinkite ieškoti informacijos, įspėti sunkumų priežastį („Kodėl neprisiklijuoja? Gal klijai seni? Gal popierius blogas? Gal ne taip tepu klijus?“). • Drašinkite tartis su kitais dėl galimo sprendimo („Ką reikia padaryti?“). 	

- Mokykite numatyti pasirinkto sprendimo rezultatą („Kas atsitiks, jei tepsiu kitais klėjais?“). • Skatinkite nebijoti nesėkmės, aiškinkite, kad visi daro klaidų, kad klaidos parodo, ko reikia išmokti.
- Žiūrėdami filmukus, klauskite, komentuokite problemos sprendimą – ar teisingai nusprendė herojai, ar gerai, kad taip padarė, ir pan.
- • Girkite už pastangas, paieškas (net ir nesėkmingas), ne tik už rezultatą.

17. Kūrybiškumas

Kūrybiškumas suprantamas kaip asmenybės savybė, susijusi su gebėjimu atrasti tai, kas nauja, originalu, netikėta.

Kūrybiškumui ugdyti būtina saugi, vaiko saviraišką skatinanti aplinka.

Kūrybiškumo raiška ikimokykliniame amžiuje.

Ikimokyklinio amžiaus vaikai stebina ypatingu gebėjimu pateikti originalių bei neįprastų idėjų, laisvai išreikšti save, ką nors simbolizuoti, įsivaizduoti, fantazuoti, improvizuoti.

Vaikų kūrybiškumas reiškiasi verbalinėje, vizualinėje, judėjimo, pažinimo veikloje. Ikimokyklinio amžiaus vaikai pasižymi tuo, kad kūrybos procesas jiems dažnai yra svarbesnis už jos rezultatą.

Kūrybiškumo požymiai ikimokykliniame amžiuje yra:

- originalumas, kuris apibrėžiamas kaip sugebėjimas rasti unikalių, neįprastų, netipinių, retų sprendimų;
- sklandumas, kuris siejamas su mąstymo, elgesio bei raiškos laisvumu, rezultatų gausumu, variantiškumu, veiklos greitumu;
- lankstumas suprantamas kaip gebėjimas greitai pereiti nuo vienos idėjos prie kitos, keisti mąstymo kryptį, minčių eigą, greitai ką nors pertvarkyti, pritaikyti;

- jautrumas suprantamas kaip imlumas įspūdžiams, grožiui, naujumui, didelis emocionalumas, pasinėrimas į kūrybinę veiklą.

Šiuos požymius galima pastebėti bet kurioje vaikų veikloje.

Kūrybiškumo srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- domėjimasis naujais, nežinomais, sudėtingais dalykais;
- gebėjimas išvelgti problemas, klausinėti, diskutuoti, įsivaizduoti, fantazuoti;
- gebėjimas ieškoti atsakymų, netikėtų idėjų, kurti variantus, savaip pertvarkyti, pritaikyti;
- drąsa veikti, daryti savaip.

Vertybinė nuostata.

Jaučia kūrybinės laisvės, spontaniškos improvizacijos bei kūrybos džiaugsmą.

Esminis gebėjimas.

Savitai reiškia savo įspūdžius įvairioje veikloje, ieško nežinomos informacijos, siūlo naujas, netikėtas idėjas ir jas savitai įgyvendina.

Metai	Žingsniai	Kūrybiškumo srities pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės

1-3 metai	1- asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Pastebi ir smalsiai, gyvai reaguoja į naujus daiktus, žmones, aplinkos pasikeitimus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Veido išraiška, kūno kalba, balsu reaguoja į 5 pojūčiais patiriamą realybę. Pastebi ir gyvai, skirtingai reaguoja į tą patį daiktą, žmones, veidus, garsus, vaizdus, skonius, lytėjimo potyrius, suklusdamas ar aktyviai, kartais triukšmingai, reaguodamas kūno kalba (veido išraiška, judesiais, balsu). • Domisi savo kūnu, atrasdamas vis ką nors naujo. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pasirūpinti, kad vaikas nuolat patirtų vis naujų išpūdžių. Aplinkoje turėtų atsirasti smalsumą žadinančių dalykų – garsų, spalvų, žaislų, meno kūrinų – kurie keltų smalsumą ir atkreiptų dėmesį. • Reikėtų išnaudoti visus 5 pojūčius (uoslės, skonio, regos, klausos, lytėjimo), suteikiant galimybę apžiūrinėti aplinką, klausytis, skonėtis, uosti, paliesti ir pajusti įvairių žaislų medžiagų paviršius (tekstūras). • Duoti žaisti su įvairių spalvų, tekstūros, formų žaislais, leisti klausytis įvairių garsų, suteikti galimybę užuosti įvairius kvapus.
	2-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Domisi naujais daiktais, vaizdais, garsais, judesiais. 	<ul style="list-style-type: none"> • Tyrinėja visus daiktus, patekusius į jo rankas. • Tyrinėja žaislus, norėdamas suprasti, kas vyksta, kai jį kratai, barškini, rideni. Domisi, kas yra žaislų viduje, juos išardydamas. • Judesiais, veido ir kūno išraiškomis reaguoja į naujus vaizdus, garsus, objektus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Parūpinti įvairių, atkreipiančių dėmesį, naujus potyrius žadinančių žaislų, medžiagų (skirtingų formų, tekstūros, spalvų), objektų, skleidžiančių garsus. • Medžiagų ir žaislų nuolatinis atnaujinimas, kaitaliojimas turėtų būti vaikams įprastas reiškinys. • Aplinka ir joje esantys žaislai, priemonės, naudojami veiklos metu, turėtų lavinti visus pojūčius.
		<ul style="list-style-type: none"> • Atranda naujus veiksmus (tapyti ant veidrodžio, ridinti, nardinti į vandenį ir kt.) ir taiko juos daiktams tyrinėti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Tyrinėja naujų objektų dydžius, savybes, formas, paviršių įvairiais būdais – liسدamas, skanaudamas, apžiūrinedamas, metydamas • Atsiranda vis įvairesni veiksmai su tuo pačiu daiktu. • Emocingai reaguoja į naują patirtį (stebisi, džiaugiasi, sunerimsta). • Spontaniškais, atsitiktiniais ir nesąmoningais judesiais, piešimo priemonėmis ar pirštais palieka 	<ul style="list-style-type: none"> • Naudoti žaislus, kuriuos galima išardyti, išbandyti jų formas, pritaikant tinkamiausią, taip pat garsus skleidžiančius žaislus. Parūpinti priemonių ir skatinti veiklą, grindžiamą visų 5 pojūčių panaudojimu aplinkai tyrinėti. • Pasiūlyti žaisti dailės priemonėmis ir medžiagomis, kad eksperimentavimo metu įgyta patirtis taptų pirmuoju žingsniu kūrybos link.

			netikėtus pėdsakus popieriaus lape. Pajutęs džiaugsmą noriai juos kartoja.	
	3-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Atranda vis naujus dalykus artimiausioje įprastoje aplinkoje 	<ul style="list-style-type: none"> • Nuolat tyrinėja aplinką (ima, iškrausto, pabando), veikia bandymų ir klaidų keliu, džiaugiasi naujais atradimais, pažindamas tai, ko iki tol nebuvo regėjęs, patyręs. • Domisi dar nematytais, naujais daiktais ir reiškiniiais, aptinka naujas neįprastas daiktų savybes. • Gamtoje nori išbandyti tai, ko nepatyrė – taškytis balose, voliotis sniege. • Dėlioja kaladėles, lego, sukurdamas iš jų naujus objektus. • Suteikus galimybę atranda namų reikmenų (šaukštų, puodų, kočėlių), maisto produktų (kruopų, miltų ir pan.), gamtos dovanų (gilių, kaštonų, kankorėžių ir kt.) naudojimo galimybes, sukurdamas iš jų naujus ir netikėtus produktus. • Savitai reaguoja į naują patirtį. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kurti saugią, džiaugsmingą, laisvą aplinką, kurioje vaikas gali eksperimentuoti su įvairia saugia medžiaga. • Siūlyti žaidimų su vandeniu. Vaikai jį gali pilstyti, sverti, semti, laistyti (prižiūrimi suaugusiųjų). • Lauke nesmarkiai lyjant ir nesant šaltam orui, tinkamai aprengus vaikus leisti braidyti po balas, taškyti vandenį, semti jį kibireliais. • Skatinti klausti, domėtis, į klausimus atsakyti trumpai, bet aiškiai, siekiant sudominti ir skatinti toliau tyrinėti. • Vaikus skatinti daryti taip, kaip iki šiol nedarė, pasirenkant kuo įvairesnių sprendimų. • Veiklą organizuoti ir patalpose, ir lauke.
		<ul style="list-style-type: none"> • Įsivaizduoja gyvūnus, augalus, daiktus, apie kuriuos jam pasakojama, skaitoma. Žaisdamas atlieka įsivaizduojamus simbolinius veiksmus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Įdėmiai klausosi pasakojimų apie gyvūnus, augalus, daiktus, jų išorines savybes, užduoda apie juos klausimus, pats pasakoja apie juos. • Piešdamas įvardija, ką nupiešė: – Čia truputį geltona. Čia visciukas. • Žaisdamas vaizduoja, kad pila arbatą į puodelius. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti vaikus savarankiškai, be suaugusiųjų pagalbos, statyti smėlio pilis, joms dekoruoti naudoti gamtos dovanas (kankorėžius, smilgas, kaštonus, medžių žiedus ir pan.), piešti, tapyti, žaisti.
4-6 metai	4-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Išvelgia naujas įprastų daiktų bei reiškinių savybes. 	<ul style="list-style-type: none"> • Žaidimuose realybę paverčia nauja tikrove, geba panaudoti kasdien 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti išbandyti įvairią veiklą, įvairius daiktų panaudojimo būdus, siekiant, kad vaikai pastebėtų, jog tą patį daiktą, priemonę, dalyką galima

		<p>naudojamus daiktus pagal kitą paskirtį, iš daiktų sukurti savo, naują produktą.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Derina įvairias medžiagas, buitines daiktus, baldus ir sukuria naujus objektus, išbando ir jungia įvairią veiklą (pvz., iš kėdės ir lovos užtiesalo pastato kaitaliojamą pagal poreikius dekoraciją spektakliui, kurį sukuria ir vaidina kartu su kitais vaikais). 	<p>panaudoti įvairioms reikmėms ir tikslams (žaisti, vaidinimui kurti, dekoracijoms puošti), kaip galima pakeisti jo funkcijas, išvaizdą, skirtingai jį pritaikius ar panaudojus.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Suteikti laisvės, erdvės, laiko, pasiūlant naudoti įvairius suneštus butaforinius daiktus, kuriuos vaikai gali panaudoti kurdami vaidinimus, rinkdamiesi jiems patinkančią veiklą, režisuodami savo pačių sugalvotas istorijas. • Lavinti kūrybinį mąstymą – lankstumą, gausumą, detalumą, originalumą. • Klausti: „Kaip dar kitaip galėtum pasakyti, padaryti, ką dar tai galėtų reikšti?“ (mąstymo lankstumas). • Prašyti kuo tiksliau apibūdinti kūrinį, išdailinti piešinį ir pan. (mąstymo detalumas). • Užduodant netikėtus, fantastinius klausimus, skatinti vaiką išsakyti originalias mintis (mąstymo originalumas). • Vaiko prašyti drąsiai išsakyti visas į galvą atėjusias idėjas: nupiešti, išvaidinti, atlikti kuo įvairesnius judesius, sukurti melodijas ir t. t. (mąstymo ribos, idėjų gausumas). 	<p>panaudoti įvairioms reikmėms ir tikslams (žaisti, vaidinimui kurti, dekoracijoms puošti), kaip galima pakeisti jo funkcijas, išvaizdą, skirtingai jį pritaikius ar panaudojus.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Suteikti laisvės, erdvės, laiko, pasiūlant naudoti įvairius suneštus butaforinius daiktus, kuriuos vaikai gali panaudoti kurdami vaidinimus, rinkdamiesi jiems patinkančią veiklą, režisuodami savo pačių sugalvotas istorijas. • Lavinti kūrybinį mąstymą – lankstumą, gausumą, detalumą, originalumą. • Klausti: „Kaip dar kitaip galėtum pasakyti, padaryti, ką dar tai galėtų reikšti?“ (mąstymo lankstumas). • Prašyti kuo tiksliau apibūdinti kūrinį, išdailinti piešinį ir pan. (mąstymo detalumas). • Užduodant netikėtus, fantastinius klausimus, skatinti vaiką išsakyti originalias mintis (mąstymo originalumas). • Vaiko prašyti drąsiai išsakyti visas į galvą atėjusias idėjas: nupiešti, išvaidinti, atlikti kuo įvairesnius judesius, sukurti melodijas ir t. t. (mąstymo ribos, idėjų gausumas).
	<ul style="list-style-type: none"> • Pasitelkia vaizduotę ką nors veikdamas: žaisdamas, pasakodamas, judėdamas, kurdamas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Žaisdamas persikūnija į įvairius veikėjus, sugalvoja nebūtų personažų. • Pasakodamas apie šeimą, save, prikuria nebūtų įvykių, nutikimų. • Sumanęs tampa antimi, gyvate, žirgu ir vaizduoja jų judėjimą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti džiaugtis savo kūriniais, aptarti, kokias sugalvotas idėjas, originalius sprendimus galima pritaikyti ar išbandyti realiaame gyvenime. • Aptarti, ką naujo, originalaus pavyko sukurti, svarstyti, kaip galėtų patobulinti panašų kūrinį kitą kartą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti džiaugtis savo kūriniais, aptarti, kokias sugalvotas idėjas, originalius sprendimus galima pritaikyti ar išbandyti realiaame gyvenime. • Aptarti, ką naujo, originalaus pavyko sukurti, svarstyti, kaip galėtų patobulinti panašų kūrinį kitą kartą.
	<ul style="list-style-type: none"> • Sugalvoja įdomių idėjų, skirtingų veikimo būdų 	<ul style="list-style-type: none"> • Atlieka įvairius eksperimentus su jau žinoma medžiaga: maišo spalvas, kurių dar nėra maišęs, ir žiūri, kas išeis. 	<ul style="list-style-type: none"> • Girti, įdomiausius posakius, klausimus, veiklos būdai užrašyti, skatinti idėjomis pasidalyti grupėje, kad vaikai pajustų, jog originalūs atsakymai ir mintys yra vertinami. 	<ul style="list-style-type: none"> • Girti, įdomiausius posakius, klausimus, veiklos būdai užrašyti, skatinti idėjomis pasidalyti grupėje, kad vaikai pajustų, jog originalūs atsakymai ir mintys yra vertinami.

			<ul style="list-style-type: none"> • Mėgsta improvizuoti, kurti naujas, netikėtas, originalias fantastines istorijas, užsiimti nauja veikla, kurioje gali atrasti ir iširti dar nepažintus dalykus. 	
5-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Klausinėja, aiškindamasis jam naujus, nežinomus dalykus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Išgirdęs naują žodį, pamatęs naują daiktą ar kūrinį, apie jį klausinėja, aiškinasi jam rūpimus dalykus. Mėgsta aiškinti kitiems tai, kas ir jam pačiam nelabai aišku, mėgsta aiškintis tyrinėdamas, eksperimentuodamas. • Inicijuoja naują veiklą aplinkai tyrinėti. • Mielai atsako, gavęs originalių, negirdėtų klausimų. Atsakymai būna netikėti, neįprasti, itin išryškėja vaizduotės ir fantazijos gebėjimai. • Supranta, domisi ir geba atsakyti į fantastinius, neįprastus klausimus, turi idėjų ir netikėtų (nestandartinių) atsakymų. Siūlo įvairius (dažnai neįprastus) problemų sprendimo būdus. Geba kelti klausimus, pastebėti trūkstamą informaciją ir t. t. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti kūrybiškumą, laisvai reikšti idėjas, užduoti daug atvirojo tipo klausimų: „Kaip?..“ „Ką dar?..“ „Kas būtų?..“ ir pan.). • Klausiti ir drąsinti, kad idėjų būtų kuo daugiau. Ugdyti mąstymo lankstumą – skatinti išsakyti, pavaizduoti kuo įvairesnes idėjas. • Ugdyti originalumą – prašyti išsakyti idėjas taip, kad niekas kitas taip nesugebėtų, drąsinti fantazuoti, kurti, nebijoti savo idėjų, sakyti visa, kas tik ateina į galvą. 	
	<ul style="list-style-type: none"> • Savitai suvokia ir vaizduoja pasaulį. 	<ul style="list-style-type: none"> • Išradingai ir kūrybingai naudoja įvairias medžiagas, priemones, atlikdamas užduotis ar kurdamas projektus. Įprastus dalykus atlieka neįprastai (sugalvoja, kaip panaudoti įvairias turimas priemones netikėtu būdu, pvz., žaislus į lentyną nuveža lėlės vežimu). 	<ul style="list-style-type: none"> • Ugdyti fantaziją, žaidžiant ir kuriant nerealias, bet prasmingas situacijas (įsivaizduokime, kad mes einame džunglėmis...). • Prašyti sugalvoti, kaip būtų galima detaliam išstobulinti savo „objektą“, įsivaizduojant, papasakojant, išreiškiant judesiu, piešiant, kad jis būtų kuo labiau išbaigtas, dar tobulesnis. • Suteikti galimybę ir skatinti atrasti skirtumus tarp fantazijos ir realybės. 	

		<ul style="list-style-type: none"> • Realybę paverčia nauja tikrove, atkartoja ir interpretuoja savo veikloje – vaidindamas, piešdamas, fantazuodamas, kurdamas istorijas ir pan. • Geba kurti naujus žodžių, garsų, objektų spalvų, judesių, istorijų derinius. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pasiūlyti įdomios veiklos ir patirties, skatinant patirti naujų išgyvenimų. • Skatinti dalytis praeityje išgyventa įdomia patirtimi, veikla, kelionių įspūdžiais ir nuotykiams su kitais vaikais. • Vengti vertinti, „rūšiuoti“ vaikus „pagal pasiekimus (kūrybos produktai nevertinami, nelyginami vieni su kitais, nerenkami geriausieji kūriniai, vaikai nesivaržo vieni su kitais). Priimti ir palankiai vertinti visokius atsakymus, bet kokio lygio veiklos rezultatus, visais atvejais surandant, pastebint ir išsakant tai, už ką būtų galima juos pagirti.
		<ul style="list-style-type: none"> • Išradingai, neįprastai naudoja įvairias medžiagas, priemones. Lengvai sugalvoja, keičia, pertvarko savitas idėjas, siūlo kelis variantus. • Džiaugiasi savitu veiksmo procesu ir rezultatu. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kūrybiškai naudoja įprastus objektus savo veiklai (pvz., bananas tampa telefonu, o pagaliukas sunkvežimiu). Mėgsta savitai kuriamus vaidmenų žaidimus, pasirinkdamas ir interpretuodamas IU mokytojo, tėvų, brolių, seserų, įvairių profesijų atstovų vaidmenis. Išbando įvairius piešimo būdus (vašku, dažymą pirštais ir pan.), sukuria naujus savo sugalvotus siužetus, tyrinėja ir išbando naujus žaislus, atrasdamas naujas jų savybes ir paskirtį. • Aktyviai dalyvauja kuriant ir pristatant bendrą produktą. Sėkmingai dirba su kitais. Tariausi su grupe, moka pateikti savo idėjas ieškodamas bendro sprendimo (neužgožiant kitų ar neliekant nuošalyje).
		<ul style="list-style-type: none"> • Pateikti įvairių medžiagų, žaislų priemonių, skatinant vaiką kurti iš jų naujus produktus po vieną ar grupelėse. Skatinti dalytis idėjomis, dirbant porose ir (ar) grupelėse, kartu priimti sprendimus. • Organizuoti projektus, grupinę veiklą. Mokyti mokyti ir dirbti grupėje, kalbėtis apie tai, kaip jaučiasi kiti vaikai, jei vienas neleidžia kitiems nieko pasakyti. • Mokymo dalytis idėjomis. pavyzdys: – Jūs abu norite piešti šia spalva, bet ji yra tik viena. Ką jūs galite padaryti, kad ja pasidalintumėte? • Tokie pokalbiai turėtų vykti nedidelėse grupelėse. 	

			<ul style="list-style-type: none"> • Dalijasi įspūdžiais, kaip sekėsi dirbti kartu, kaip pavyko sukurti naują kūrinį. 	
6-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Nori atlikti ir suprasti vis daugiau naujų, nežinomų dalykų. 	<ul style="list-style-type: none"> • Nori išmokti dar daugiau, patinka diskutuoti, aptarti kilusias idėjas, temas, užduotis. • Geba kelti klausimus, pastebėti trūkstamą informaciją ir t. t. • Patirčiai plėsti ir žinioms įgyti naudojasi tokiais šaltiniais, kaip knygos, internetas ar suaugusieji, galintys praplėsti vaiko akiratį. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti tolesnį divergentinį mąstymą. Užduoti klausimus: „Kas būtų, jeigu?..“ • Siūlyti įvairios veiklos ne tik patalpoje, bet ir lauke, skatinant pamatyti naujus, iki tol nepastebėtus įvairius gamtos reiškinius skirtingais metų laikais, stebėti augalų, paukščių gyvenimą. • Nuolat atkreipti dėmesį į visus žmogaus pojūčius. • Mokyti pastebėti, įsiklausyti, užuosti, paliesti ir pajusti. 	
	<ul style="list-style-type: none"> • Kelia probleminius klausimus, diskutuoja, svarsto, įsivaizduoja, fantazuoja. 	<ul style="list-style-type: none"> • Smalsus, kelia klausimus, svarsto: „O kas bus toliau?“ „Kas iš to išeis?“ ir pan. • Atlieka įvairius eksperimentus. • Supranta, domisi ir geba atsakyti į fantastinius, neįprastus klausimus, turi netikėtų (nestandartinių) idėjų ir nori naudotis anksčiau išbandyta medžiaga, bet ją perkuria, panaudoja kitaip, remdamasis ankstesne patirtimi, taip nuolat tobulindamas veiklos galimybes. 	<ul style="list-style-type: none"> • Taikyti įvairius metodus ir būdus: <ul style="list-style-type: none"> – smegenų audrinimas (pvz., klausimas, ką daryti, kad žmonės būtų laimingi, kad nebūtų karo?); – fantastiniai klausimai (pvz., kas būtų, jei nustotų šviesti Saulė, jei išnyktų visi suaugusieji?); – prašymas išvardyti kuo daugiau daikto naudojimo būdų (pvz., kaip dar galima panaudoti šaukštą, plastikinius butelius?); – kūrybiniai vaidinimai (prašoma suvaidinti kokia nors tema trumpą siužetą, padalijus vaikus į dvi grupes (vieni vaidina, kiti spėja, kas ten vaidinama); – pasakos kūrimas sėdint ratu; – fantastinio gyvūno piešimas (po vieną ar grupelėse). • Prieš tai vaikams paaiškinama, kad galimi patys įvairiausi atsakymai, ir kuo jie įdomesni ir labiau netikėti, tuo geriau. 	
	<ul style="list-style-type: none"> • Ieško atsakymų, naujų idėjų, netikėtų sprendimų, neįprastų medžiagų, priemonių, 	<ul style="list-style-type: none"> • Turi daug neįprastų, netikėtų idėjų, bando ir ieško būdų, priemonių, kaip jas įgyvendinti, nuolat jas tikrina, tyrinėja, pasiekia naujų, originalių rezultatų. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kurti žaidybines ir tyrinėjimo aplinką suteikiant įvairių reikiamų priemonių ir medžiagų. 	

	atlikimo variantų, lengvai, greitai keičia, pertvarko, pritaiko, siekia savito rezultato.	<ul style="list-style-type: none"> • Bando nuspėti kasdienos įvykius pagal tai, ką pastebi (pvz., pagal dangaus ženklus, bando nuspėti ar lis, ar bus vaivorykštė). 	
	<ul style="list-style-type: none"> • Drąsiai, savitai eksperimentuoja, nebijo suklysti, daryti kitaip. 	<ul style="list-style-type: none"> • Žinomas istorijas pakeičia naujais herojais ar charakteringais veikėjais. • Daug žinomų pasakų vietų pakeičia naujomis, tyrinédamas paveikslus, piešdamas piešinius ar vaidindamas, improvizuodamas įvairias istorijas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinti perkurti pasakas (pvz., klausiant, kas būtų, jei pasakoje vilkas taptų geras, o Raudonkepuraitė – klastinga?).

ŽENKLAI, IŠPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ

Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“
<ul style="list-style-type: none"> – retai naudoja realius daiktus žaidimo tikslams, nežaidžia siužetinių žaidimų; – kalba per daug realistiškai, joje nėra fantazijos net kūrybai atvirose situacijose (sekant grupėje pasaką ir pan.); – susiduria su sunkumais vaizduodamas veikėjus, veiksmus; – pažodžiui suvokia perkeltinę kalbą; – nelabai supranta juokus; – piešdami, konstruodami užstringa ties vienu būdu, spalva, forma ir pan.; – mažai kuo domisi (interesai apsiriboja viena siaura sritimi, nepavyksta sudominti kita veikla); – kūrybinėse situacijose vaiko pasiūlymai, pastebėjimai kasdieniški, neoriginalūs; – nekuria įdomių žodžių; – nežaidžia kurdamas melodiją, dainelę. 	<ul style="list-style-type: none"> – stengiasi pasinaudoti kitų pavyzdžiais, mintimis (pvz., piešdamas truputį nusižiūri iš vieno ar dviejų draugų); – stebi, kai kiti juokiasi, pokštauja, mėgdžioja jų elgesį; – vaizduotės žaidimų metu renkasi pasyvesnį vaidmenį (būsiu medis, palaikysiu pintinę).
Rekomendacijos IU mokytojams ir tėvams	
<ul style="list-style-type: none"> • Skatinkite išbandyti įvairią veiklą, priemones, skirtingų spalvų, dydžių, formų daiktus. • Siūlykite naujas žaidimų idėjas. 	

- Žaiskite su gerai pažįstamais daiktais – stenkitės sugalvoti daiktams kitokius pavadinimus, paskirti.
- Švelniai juokaukite, rodydami netikėtus daikto, reiškinio aspektus (pvz.: „Na, šis sumuštinis tikrai panašus į paklotą lovelę“).
- Kurkite vardus gyvūnams, žaislams, kt.
- Skatinkite išdrįsti padaryti ne taip kaip visi, džiaukitės originaliais sprendimais.
- Mokykite pastebėti netikėtus dalykus vaiko aplinkoje, džiaukitės netikėtumais.
- Žiūrėdami filmuką, padarykite pauzę, skatinkite sugalvoti kuo labiau netikėtą pabaigą; pasitikrinkite žiūrėdami toliau.
- Padėkite vaikui, kuris blogai girdi muzikos melodiją, pajauti jos ritmą, reaguoti į jį judesiais.

18. Mokėjimas mokytis

Mokėjimas mokytis ikimokykliniame amžiuje suprantamas kaip noras ko nors išmolti ir atkaklus to tikslo siekimas.

Tai gebėjimas išsikelti mokymosi ar kitos veiklos tikslus, planuoti, kaip jų bus siekiama, pasirinkti tinkamus veikimo būdus, apmąstyti, kaip sekėsi ir kokie veiklos ar mokymosi rezultatai, kokie tolesni tikslai.

Mokėjimo mokytis raiška ikimokykliniame amžiuje.

Mokymasis – kiekvieno žmogaus prigimtinis bruožas. Nuo pat gimimo vaikai pradeda mokytis:

- valdyti savo kūną;
- visais pojūčiais tyrinėti aplinką, ja pasinaudoti ir prie jos prisitaikyti;
- žaisti, kalbėti, mąstyti, samprotauti, priimti sprendimus;
- bendrauti su kitais;
- pasitikėti savimi ir kitais.

Kūdikystėje vaikas mokosi nesąmoningai, per pojūčius, patirtį, tačiau vėliau, sustiprėjęs patirčiai ir smegenų pažintinėms funkcijoms, jis tampa pajėgus šį procesą suprasti ir kontroliuoti. Vaikas ikimokykliniame amžiuje tobulina įvairius mokymosi gebėjimus:

- priima sprendimus, ko mokysis, pasirenka veiklą, priemones, nustato iškilusias problemas;
- pradeda suprasti, kad jeigu ko nors nežino, nesupranta ar kuo nors abejoja, gali sužinoti mokydamasis, t. y. gali išmolti;
- pradeda priiimti atsakomybę už savo mokymąsi;
- vis geriau supranta, kad išmoks, jeigu bandys, domėsis, tyrinės;
- pažįsta vis daugiau simbolių, įsivaizduoja įvairius dalykus, vaidina;
- supranta, kad daug ko gali išmolti žaisdamas, kurdamas.

Mokėjimo mokytis srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- numatymas, ko nori išmolti,
- aktyvus mokymasis,
- gebėjimas apmąstyti, ko išmoko.

Vertybė nuostata.

Noriai mokosi, džiaugiasi tuo, ką išmoko.

Esminis gebėjimas.

Mokosi žaisdamas, stebėdamas kitus vaikus ir suaugusiuosius, klausinėdamas, ieškodamas informacijos, išbandydamas, spręsdamas problemas, kurdamas, įvaldo kai kuriuos mokymosi būdus, pradeda suprasti mokymosi procesą.

Metai	Žingsniai	Mokėjimo mokytis srities pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai	Ugdymo gairės
1-3 metai	1-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> Reaguoja į kalbinimą, mimiką, žaislus, daiktus. Stebi ką nors ir susitapatina su juo, mėgdžioja, siekia išgauti tą patį rezultatą. Pradeda tyrinėti žaislus ir daiktus visais pojūčiais. 	<ul style="list-style-type: none"> Sutelkia dėmesį į žaislus, daiktus, žmones, reaguoja kūno judesiais, mimika, garsais, šypsena. Žiūrėdamas į besišypsančio suaugusiojo veidą ir pats pradeda šypsotis. Stebi ir kartoja garsus, judesius. Žaislus deda į burną, ima, meta, perima iš rankos į ranką, barškina, daužo. 	<ul style="list-style-type: none"> Palaikyti priežiūros tvarką kuri sudaro galimybes žaidybinei sąveikai. Kalbinti kūdikį, rodyti jam įdomius žaislus ar daiktus, sudaryti galimybę judėti, praktikuotis, džiaugtis, kai kas nors pavyksta, girti. Maitinant, maudant, žaidžiant su kūdikiu kalbėtis su juo, rodyti ir įvardyti daiktus, veiksmus su žaislais. Parūpinti žaislų, kurie skatina tyrinėti visais pojūčiais.
	2-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> Nori naujų įspūdžių, todėl aktyviai domisi aplinkos daiktais – juda, norėdamas paimti, pasiekti, išbandyti žaislus ar daiktus. Patraukia, pastumia, paridena, įdeda daiktus ir stebi, kas vyksta, bando pakartoti pavykusį veiksmą. Stebi, mėgdžioja, klausia. 	<ul style="list-style-type: none"> Juda spontaniškai ir turėdami tikslą ką nors pasiekti, pajudinti, pabandyti. Tai daro sutelkęs dėmesį, nors pamatęs, pvz., naują žaislą, lengvai pereina prie kitos veiklos. Mėgsta kelis kartus iš eilės žiūrėti, klausytis to paties, pvz., skaitomos pasakos, dainos ar filmuko. Pastebėję suaugusiuosius, vyresnius ar bendraamžius vaikus ką nors darant, patys bando daryti taip pat. Klausia: „Kas čia?“ „Kur?“, prašo parodyti. 	<ul style="list-style-type: none"> Juda spontaniškai ir turėdami tikslą ką nors pasiekti, pajudinti, pabandyti. Tai daro sutelkęs dėmesį, nors pamatęs, pvz., naują žaislą, lengvai pereina prie kitos veiklos. Duoti tokių žaislų, kurie skatintų stumti, traukti, imti, čiupinėti pirštais, kišti į burną, kuriais galima įvairiais būdais manipuliuoti, esant minimaliai suaugusiojo pagalbai. Leisti vaikams žaisti ir mokytis individualiu tempu. Į vaiko individualias pastangas, smalsumą ir tyrinėjimus žiūrėti pozityviai, išklausti vaikus, skatinti, džiaugtis tuo, ko jie išmoko, jų mažais atradimais.

				<ul style="list-style-type: none"> • Žaislai ar žaidimui tinkamus daiktus parinkti taip, kad būtų ir tokių, su kuriais lengva veikti, ir tokių, kurie keltų iššūkius ir galėtų būti įvairiai panaudojami.
	3-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Veikia spontaniškai ir tikėdamasis tam tikro rezultato. 	<ul style="list-style-type: none"> • Žino, kad paspaudus dėžutės dangtelį, išsoka varlytė. Daug kartų kartoja veiksmą, krykštaudamas, kai sulaukia rezultato. Nustemba, apžiūrinėja dėžutę, jeigu varlytė neišsoka. 	<ul style="list-style-type: none"> • Atkreipti dėmesį į vaiko ketinimus, norą ką nors išbandyti, pažinti, ir kurti sąlygas vaikui mokytis.
		<ul style="list-style-type: none"> • Klausia, kaip kas nors vyksta, kaip veikia, atidžiai stebi, bando. • Modeliuoja veiksmus ir siužetinio žaidimo epizodus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Klausia, kaip ir kodėl kas nors vyksta, kaip veikia, atidžiai stebi, bando, pvz., pastato bokštą iš kaladėlių, jį sugriauna ir žiūri, kas įvyksta. • Sugalvoja ir žaidžia siužetus su žaislais, kviečia aplinkinius pažaisti kartu parduotuvę ar daktarą, mėgdžioja suaugusiojo kalbą, veiksmus, žaidimą kartoja keletą kartų, sugalvoja naujų veikėjų, veiksmų. • Noriai imasi įvairių suaugusiųjų darbų, padeda tvarkyti, valyti, padengti stalą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikams padėti suprasti savo galimybes ir apribojimus, sudaryti visas sąlygas tobulinti savo gebėjimus individualiu tempu. Leisti vaikams patiems pajusti ir nuspręsti, kada jiems reikalinga pagalba. • Vaikus drąsinti, inicijuoti žaidimus. Kurti prasmingą ir, kur įmanoma, tikrovišką žaidimo ir darbo kontekstą. Pvz., šluota šluojamas takelis, o šlapia šluoste valoma siena.
		<ul style="list-style-type: none"> • Džiaugiasi tuo, ką išmoko. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas giriasi: – Paziūlėk, aš moku nusokti! Ir nušoka nuo laiptelio. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kartu su vaiku pasidžiaugti tais dalykais, kurių jis jau išmoko: užsisegti sagas, bėgioti, sudėlioti dėlionę.
4-6 metai	4-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Pasako, parodo, ką nori išmokti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Paėmęs žirklutes ir neatkirpęs popieriaus, IU mokytojui sako: „Man nepavyko“ ir tiesia rankutes, kad IU mokytojas jį pamokytų. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pastebėti situacijas, kuriose vaikas nori ko nors išmokti. Skatinti pasakyti, ko jis nori išmokti, sudaryti sąlygas mokytis to, ko jis nori.

		<ul style="list-style-type: none"> Mėgsta kūrybiškai žaisti, veikti, siūlo žaidimų ir veiklos idėjas, imasi iniciatyvos joms įgyvendinti, pastebi ir komentuoja padarinius. 	<ul style="list-style-type: none"> Patys žaidžia ir stengiasi įtraukti kitus į vis sudėtingesnio siužeto žaidimus. Kai kurie vaikai mėgsta dėlioti dėlionės, statyti namus, bokštus, konstruoti, išardyti, sugriauti ir stebėti, kas atsitinka. Stebi, kaip tai daro kiti ir stengiasi pakartoti. 	<ul style="list-style-type: none"> Netrukdyti, kai vaikas įsitraukia į žaidimą, ko nors mokosi, tačiau stebėti ir padėti ar padrąsinti, kai vaikas prašo ir kai tai būtina.
		<ul style="list-style-type: none"> Pasako, ką veikė ir ką išmoko. 	<ul style="list-style-type: none"> Pasakoja, kad su muzikos mokytoja dainavo ir išmoko padainuoti dainelę. 	<ul style="list-style-type: none"> Kalbėtis su vaikais apie tai, ką veikė per dieną ir ko iš jų išmoko.
5-asis žingsnis		<ul style="list-style-type: none"> Norėdami ką nors išmokti pasako, ko nežino ar dėl ko abejoja. 	<ul style="list-style-type: none"> Pasako, ko nori išmokti, pvz., nupiešti žmogų, gyvūną, drąsiai klausia suaugusiųjų, pasako, kad nemoka nupiešti katės, nes išeina panaši į žmogų. 	<ul style="list-style-type: none"> Vaikus drąsinti sakyti „Aš nežinau“, nebijoti suklysti ką nors darant, iškelti klausimus, problemas, galvoti, kaip rasti atsakymą ar sprendimą. Pvz., kaip iš aplinkinių daiktų pasistatyti namą, kaip nulipdyti iš plastilino norimą daiktą.
		<ul style="list-style-type: none"> Drąsiai spėja, bando, klysta ir taiso klaidas, klauso, ką sako kiti, pasitikslina. 	<ul style="list-style-type: none"> Įsitraukia į mokymąsi žaisdami, konstruodami, piešdami, lipdydami, pilstydami, grupuodami daiktus. 	<ul style="list-style-type: none"> Pripažinti, kad vaikų sugebėjimas išlaikyti dėmesį ir domėjimasis aplinkiniu pasauliu didėja. Todėl planuojant ugdymo programą numatyti įvairios veiklos, kuri padeda mokytis tyrinėti ir pažinti aplinką.
		<ul style="list-style-type: none"> Aptaria padarytus darbus, planuoja, ką darys toliau, spėlioja, kas atsitiks, jeigu... 	<ul style="list-style-type: none"> Suaugusiesiems ir kitiems vaikams aiškina, ką norėjo padaryti, ką padarė, ką darys toliau. Kalba apie tai, kas gali atsitikti, jeigu pasirinks vienokią ar kitokią veiklą, pvz., jeigu iš didesnio indo pils vandenį į mažesnę, jeigu gatvę perein ne per perėją. 	<ul style="list-style-type: none"> Skatinti kalbėti apie savo žaidimus, kitą veiklą ir taip plėtoti jų refleksijos gebėjimus.

6-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Kalba apie tai, ką norėtų išmokti, ką darys, kad išmoktų, numato, ką veiks toliau, kai išmoks. Laiko save tikru mokiniu, atradėju. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikas pasako, kad nori išmokti rašyti, skaityti, skaičiuoti, išsiaiškinti, tyrinėti aplinką. 	<ul style="list-style-type: none"> • „Ryto rato“ ir kitos veiklos metu pasikalbėti su vaikais, ko jie nori išmokti, kaip jie gali mokytis, pastebėti vaiko norą ir sudaryti sąlygas to išmokti.
	<ul style="list-style-type: none"> • Drąsiai ieško atsakymų į klausimus, rodo iniciatyvą iškeliant ir sprendžiant problemas. Išsiaiškina, kokios informacijos reikia, randa reikiamą informaciją įvairiuose šaltiniuose, pvz., enciklopedijose, žinyuose. • Siūlo ir jungia idėjas bei strategijas joms įgyvendinti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Klausinėja suaugusiųjų, kas, kaip, kodėl vyksta, pats savarankiškai bando ieškoti atsakymų. • Noriai žaidžia įvairius tinkamus jo amžiui stalo ir kompiuterinius žaidimus, mėgsta klausyti skaitomų knygų, patys mielai jas varto, suranda atsakymus į iškilusius klausimus. Savarankiškai ieško sprendimų, o pagalbos į suaugusiųosius kreipiasi tik tada, kai pats negali išspręsti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Leisti, siūlyti vaikams naudotis imitaciniams žaidimams tinkamomis priemonėmis (pvz., spausdinimo mašinė- lė ar kompiuterio klaviatūra, skaičiuotuvas, šluotos, tuščios dėžės, kartonas, liniuotės, stiklinės, vamzdeliai, žarnelės). • Sudaryti sąlygas vaikui žaisti sudėtingus žaidimus ir kartu mokytis tyrinėti daiktus, medžiagas, jų savybes ir kitų dalykų. • Supažindinti vaikus su enciklopedijomis, internetu, leidžiama, siūloma bei mokoma jais naudotis.
	<ul style="list-style-type: none"> • Pasako, ką jau išmoko, ką dar mokosi, paaiškina, kaip mokėsi, kaip mokysis toliau. 	<ul style="list-style-type: none"> • Sako, kad darbelį padarė, žiūrėdamas į darbelių knygos paveikslėlius. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kalbėtis su vaikais ne tik apie tai, ką jie jau išmoko ar mokysis, bet ir apie tai, kaip jie mokosi, kaip dar galima mokytis.

ŽENKLAI, ĮSPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ

Palyginti su bendraamžiais vaikas dažnai arba visada:	Elgesys ir gebėjimai, rodantys vaiko mėginimą kompensuoti sunkumus – „Aš galiu kitaip“
<ul style="list-style-type: none"> –tik trumpam (2–3 kartus trumpiau nei bendraamžiai) sutelkia dėmesį į atliekamą veiklą; – ypač judrus, nenustygsta vietoje; – susiduria su sunkumais kopijuodami kitų vaikų veiksmus, elgesį, kalbėjimą; 	<ul style="list-style-type: none"> – ieško kūrybinių žaidimų, kur gali improvizuoti; – stebi kitų vaikų elgesį, stengiasi mėgdžioti; – mėgina įsiminti ir taikyti tą pačią procedūrą, atlikdamas kitą veiksmą.

- vengia žaidimų, reikalaujančių įsiminti ir atgaminti informaciją;
- nuolat kartoja tas pačias klaidas net pakartotinai paaiškinus;
- blogai išgirsta instrukciją, todėl jos nesupranta ir užduotį atlieka savaip;
- mažai domisi knygelėmis, paveikslėliais;
- neklausinėja, norėdamas sužinoti daugiau;
- nepritaiko žinių ir gebėjimų pasikeitusiose situacijose;
- sutikęs kliūtį veikloje, neieško jos įveikimo būdų (meta žaidimą, pasišalina);
- menkai tyrinėja aplinką, naujus daiktus, jais nesidomi, nemanipuliuoja norėdamas iširti;
- išmokto veiksmo (veiklos) negali pakartoti su kitais daiktais ar (ir) kitomis sąlygomis;
- nepritaiko žinių ir gebėjimų pasikeitusiose situacijose;
- nepastebi, kad sėkmingai atliko veiksmą ar užbaigė veiklą (negeba įvertinti veiklos rezultato);
- mažai klausia apie veiklos, reiškinių, daikto paskirtį, prigimtį, veikimo būdą;
- dalyvaudamas kūrybiniuose žaidimuose laikosi įprastų, gerai žinomų veiksmų sekos, mėgdžioja kitus;
- kalbėdamas retai pasako, ką veiks toliau, kaip tai darys;
- nemoka panaudoti gautos informacijos savo veikloje;
- negeba savarankiškai planuoti veiklos.

Rekomendacijos IU mokytojams ir tėvams

- Skatinkite vaiko smalsumą, demonstruodami, kaip veikia vienas ar kitas daiktas, po to skatindami išbandyti pačiam. Leiskite daryti klaidas, už jas nebarkite, bet parodykite, kaip padaryti teisingai.
- Raginkite pasitelkti visus pojūčius tyrinėjant aplinką: uoslę, lytėjimą, klausą, regėjimą, skonį.
- Kartu su vaiku stebėkite, tirkite, ardykite, taisykite daiktus, skatindami smalsumą ir pažinimo džiaugsmą.
- Perskaite pasaką, klauskite, kuris veikėjas labiausiai patiko, skatinkite stebėti kitų vaizduojamus personažus, raginkite įsitraukti.
- Mokydami naudotis koku nors daiktu (pvz., telefonu), pateikite daug to paties daikto modelių, kad mokytūsi perkelti gebėjimą į kitą situaciją ir veikti su panašaus tipo daiktais.
- Pratinkite paprašyti pagalbos sudėtingose situacijose: dėliojant dėlionę, konstruojant ir pan.
- Duokite daugiau laiko užduočiai atlikti.
- Klauskite, kaip jis ar ji tai padarė, skatindami nusakyti veiksmų eigą.

- Planuodami darbą vaikų grupelėje, sudarykite ją taip, kad joje būtų skirtingų gebėjimų turinčių vaikų: vaikai, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių, turės galimybę mokytis iš bendraamžių, kopijuoti elgesį.
- Pasistenkite prasmingai nukreipti į tokią veiklą, į kurią vaikas įsitraukia spontaniškai (pvz., jei dėlioja daiktus iš dėžės į dėžę, duokite dvi dėžes ir paprašykite, kad į vieną sudėtų didelius, į kitą – mažus daiktus).

IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ UGDYMO SI PASIEKIMŲ VERTINIMO LENTELĖ

20 ____ m. rugsėjo-spali mėn.

Lentelėje įžvelgiamas vaiko ugdymosi pasiekimų ūgtelėjimas per tam tikrą periodą. Stengiamasi nustatyti pasiekimų atitiktį, išsiaiškinti problemas, numatyti (siektinus) vaiko ugdymosi rezultatų tobulinimo būdus, ugdymo gaires, parenkant tinkamas ugdymo formas, metodus, būdus, priemones ir kt. Gebėjimų pokytis parodo vaiko ugdymosi pažangą.

Vaiko vardas, pavardė _____ IU mokytojo vardas, pavardė _____

Ugdymo grupės pavadinimas _____

Žingsniai	Pasiekimų sritys	Vaiko veiklos ir elgesio veiksmai	Ugdymo gairės (IU mokytoja kuria vaikui ugdymosi situacijas, kad jis pasiektų konkrečiame žingsnyje numatytus rezultatus)	Tarpinė vaiko pasiekimo srities gebėjimų įžvalga	Data
	Kasdienio gyvenimo įgūdžiai				
	Fizinis aktyvumas				
	Emocijų suvokimas ir raiška				
	Savireguliacija ir savikontrolė				

	Savivoka ir savigarba				
	Santykiai su suaugusiais				
	Santykiai su bendraamžiais				
	Sakytinė kalba				
	Rašytinė kalba				
	Aplinkos pažinimas				
	Skaičiavimas ir matavimas				
	Meninė raiška				
	Estetinis suvokimas				
	Iniciatyvumas ir atkaklumas				
	Tyrinėjimas				
	Problemų sprendimas				
	Kūrybiškumas				
	Mokėjimas mokyti				

VAIKO UGDYMO(-SI) PASIEKIMŲ KREIVĖ
(Grafinė kreivė, parodanti vaiko ugdymosi pasiekimų sričių augimo tempą)

20 m. _____ mėn. _____ d.

(grupės pavadinimas)

(IU mokytojo vardas, pavardė)

(vaiko vardas, pavardė)

(pasiekimų žingsnis)

